Riksdagens protokoll 1990/91:57

Onsdagen den 6 februari

Kl. 9.00–19.23

Protokoll 1990/91:57

1 § Allmänpolitisk debatt

Allmänpolitisk debatt

Anf. 1 TALMANNEN:

Partiledardebatt

Välkomna till den allmänpolitiska debatten. Vi inleder den med en partiledardebatt, som följs av en debatt om utrikespolitiken. Därefter kommer vi att ta upp ämnen efter ledamöternas anmälan. Den allmänpolitiska debatten fortsätter i morgon, och då startar vi med en ekonomisk debatt med företrädare för partierna och med finansministern som deltagare.

Partiledardebatt

Anf. 2 CARL BILDT (m):

Herr talman! Ärade ledamöter! Under de senaste veckorna har säkert mångas världsbild på nytt kommit att förändras. Den utveckling mot fred och frihet för alla som för bara något år sedan tycktes som nästan självklar, har kanske för många förbytts i en bild av krig och nya kriser.

Det som inträffat visar vikten av långsiktighet i vår politik, av att utrikes- och försvarspolitiken aldrig förfaller till opportunism och kortsiktighet.

Allvarligast i den förändrade internationella bilden är utan tvivel utvecklingen i Sovjetunionen. Jag säger detta utan att på något sätt vilja nedvärdera betydelsen av den konflikt som handlar om att försöka befria Kuwait.

Jag tillhör dem som tidigt varnade för att en sovjetisk åtstramning mot Baltikum var på gång. Jag tillhörde inte dem som såg okritiskt på den sovjetiska politiken, och jag tvingas tyvärr konstatera att klockan fortsätter att vridas tillbaka i Sovjetunionen.

Detta innebär självfallet risker. Ett mer auktoritärt och av militära intressen dominerat Sovjetunionen innebär en risk för samarbetsprocessen i Europa i dess helhet. Det är nog tyvärr ingen tillfällighet att Sovjetunionen nyligen radikalt har utökat sin försvarsbudget.

Herr talman! Jag bibehåller ändå min grundläggande optimism om den historiska utvecklingen. Det kommer i längden inte att vara möjligt att kväsa Litauens, Lettlands och Estlands frihet. Och för det stora ryska väldet och det ryska folket finns det i det längre perspektivet inget alternativ till frihet, demokrati och marknadsekonomi.

Jag hade under helgen möjlighet att i Moskva träffa ledarna för det nya

Rysslands nya demokratiska oppositionspartier. De målade upp en bild av dagens läge som med rätta tyvärr var mycket dyster. Men styrkan i deras övertygelse om att de måste kämpa vidare för friheten, för demokratin och för sina ideal var trots allt imponerande. Vägen dit är lång. Desto viktigare är det att vi har förmågan, viljan och uthålligheten att ge dem vårt stöd.

Herr talman! För tre år sedan, inför valet 1988, gjorde statsministern i denna talarstol med ett citat gällande att "den tredje vägens ekonomiska politik har fungerat som en dröm".

I dag vet nog alla att sanningen var en annan. Den tredje vägens ekonomiska politik misslyckades, och Sverige är nu på väg in i de dystraste ekonomiska år som vi har haft under efterkrigstiden. Inte ens socialdemokrater talar längre om den tredje vägens ekonomiska politik.

Jag har i debatt efter debatt under förra året, som kammarens ledamöter erinrar sig och som protokollet visar, försökt att för statsministern peka på den snabba ökningen av arbetslösheten. Men intresset var, som ni minns, ganska förstrött.

Men nu tränger verkligheten sig på med brutal styrka. Förra kvartalet, det sista 1990, varslades nästan 25 000 anställda om uppsägning. Det innebär att det är en av de svartaste perioderna någonsin i detta avseende. Utvecklingen går nu snabbt utför. Varslen har duggat tätt under denna januari, och listan kan göras mycket lång.

KF-ägda Gustavsberg varslar 150 anställda.

Kockums Gjuteri nere i Kallinge varslar 267 anställda.

DUX i Trelleborg tror att 130 måste gå.

Kabi Pharmacia i Uppsala har lagt varsel på 450 personer.

Älmhults Bruk varslar 93 personer.

Valmet i Skellefteå varslar 38 personer och Valmet i Umeå 32 personer.

I Göteborg gick det inte att klara Volvos stora neddragning endast med naturlig avgång, utan nu har 1 500 personer varslats om friställning.

I massmedia i går och i dag på morgonen har det nu dessutom kommit uppgifter om att man överväger att lägga ner hela Saabs personbilsfabrik i Malmö.

Så skulle jag kunna fortsätta och fortsätta, och ändå vet vi alla att detta bara är början – det kommer att vara ändå värre under de kommande månaderna.

Att arbetslösheten nu ökar är en följd av att den ekonomiska politiken har misslyckats. När skatter och priser under dessa år ständigt har skjutit i höjden har Sverige förlorat i konkurrenskraft. Och när företagen börjar att gå med förlust finns ingen annan väg än att börja skära ned.

Socialdemokraterna försöker nu att springa ifrån sitt ansvar för den snabbt ökande arbetslösheten. Men det kommer inte att gå. De skröt mycket om sitt ansvar när arbetslösheten var låg. Då är ansvaret också deras när arbetslöshetens stålbad, som Feldt formulerade saken, nu börjar att drabba individer, branscher och bygder med brutal styrka.

Ty sanningen är att socialdemokraterna sedan 1982 har visat att de inte förmår att driva en ekonomisk politik för tillväxt, välfärd och styrka. Sverige har alltmer halkat efter andra länder. En gång var vi kanske ett föredöme,

men i dag används svensk politik i den internationella debatten mest som ett varnande exempel.

Hur mycket arbetslösheten kommer att öka, det vet vi inte. Vi vet att det blir mycket. LO har sagt att den under de närmaste åren sannolikt kommer att gå upp mot 5 %. Det är en högre arbetslöshet än vad Sverige har haft någon gång sedan 1930-talet.

Denna utveckling ligger inprogrammerad i misslyckandet för den tredje vägens ekonomiska politik. För tre år sedan kunde statsministern säga att det var som en dröm. Nu vaknar vi ur denna dröm. För de tio- och så småningom hundratusentals människor runt om i detta land som drabbas av arbetslösheten är det ett mycket hårt uppvaknande.

Det vore oklokt att lova att det nu skulle gå att radikalt bromsa denna utveckling. Det skulle ha gjorts för länge sedan, med en annan ekonomisk politik. Nu är det för sent.

Vad det nu handlar om är att få en politik som efter krisen ger nya jobb, nya investeringar och nya möjligheter. Då duger den socialdemokratiska politiken inte längre, och det verkar faktiskt som om också socialdemokraterna själva har börjat inse detta. Den omläggning av den ekonomiska politiken och politiken i övrigt som vi under det gångna året har sett på ett antal punkter – låt mig nämna sjukförsäkringen och Europapolitiken som exempel – har ju varit en omläggning bort från gammal socialdemokratisk politik och i riktning mot vad bl.a. vi moderater har krävt i valrörelse efter valrörelse.

När inte ens socialdemokraterna själva längre verkar tro på socialdemokratisk politik är det hög tid för ett politiskt skifte. Och det politiska skiftet förutsätter en ny och handlingskraftig regering.

Sedan åtskillig tid tillbaka har vi av ledande socialdemokrater fått höra att vi i början av detta år, i januari, skulle få svart på vitt när det gäller skatteomläggningens effekter.

När skatteomläggningen diskuterades i kammaren förra året varnade jag för att den skulle driva in många människor i ett bidragsberoende, eftersom personer i de lägre inkomstlägena inte skulle få någon särskilt stor sänkning av inkomstskatten, samtidigt som andra skatter, priser och hyror skulle rusa i höjden.

Men då sade socialdemokraterna att jag hade alldeles fel och att det visst inte skulle bli så. Finansministern sade t.ex. att "alla pensionärer kommer att få realt höjt standard 1991 som en följd av skattereformen". "Alla pensionärer" – så lät löftena då.

I dag känner vi till verkligheten även på denna punkt. Jag är övertygad om att vi alla har mött någon, några eller många av de äldre som nu förtvivlat ser att det bara inte går att klara höjda hyror och höjda priser när man lever på pension och låg eller ingen ATP. Vi vet att många t.o.m. känner sig tvingade att söka socialbidrag. Men jag och vi vet att många faktiskt envist vägrar att göra det. Man anser att man har gjort rätt för sig hela sitt liv, och då anser man att man skall kunna leva på sin pension utan att behöva söka några extra bidrag.

Jag läste i tidingen att man inom socialdepartementet var "överraskad" över vad som hänt och att man där nu funderar på något nytt bidrag – tempo-

rärt eller hur det nu var – för att klara det hela. Men det är, herr talman, fel politik, fel politik igen.

Man skall helt enkelt kunna leva på sin pension utan att behöva söka några extra bidrag, precis på samma sätt som man skall kunna leva på sin lön utan att söka extra bidrag. När nu skatter och priser har höjts så mycket att bidragen inte räcker till skall man inte höja bidragen, utan då skall man rimligen sänka skatterna. Växlar man bara ständigt upp skatter och bidrag, så driver man fler och fler in i ett bidragsberoende som är skadligt för hela samhället och som dessutom är förnedrande för den enskilda människan.

Det här är inte bara fråga om en teknisk skillnad i uppfattningarna mellan våra resp. partier. Här finns en grundläggande skillnad mellan vad vi kan kalla en liberal politisk syn och en socialistisk samhällssyn. För oss är det en självklarhet att man skall kunna stå på egna ben så långt det över huvud taget är möjligt. Jag har emellertid en känsla av att det för en socialist ibland inte gör så mycket om alla förr eller senare blir helt beroende av statens bidrag. Det är därför vi vill växla ner skatter och bidrag i stället för att ständigt växla upp dem på det sätt som socialdemokraterna gör.

I den ekonomiska politik vi har föreslagit är sänkta skatter ett avgörande inslag vid sidan av medlemskap i den ekonomiska och monetära union som nu växer fram inom ramen för den gemensamma marknaden och den avmonopolisering av den offentliga sektorn som är nödvändig för att ge individerna valfrihet i välfärden.

Vi har i Sverige världens särklassigt högsta skattetryck, och vi kommer aldrig att klara av vår ekonomi och vår välfärd om vi inte sänker detta extremt höga skattetryck. Gradvis måste vi börja sänka skattetrycket ned mot de nivåer som man har i andra jämförbara europeiska länder. Ju längre vi dröjer med att påbörja den uppgiften, desto allvarligare blir de problem som vi har att brottas med.

Vi moderater har under den allmänna motionsperioden i januari lagt fram konkreta förslag till skattesänkningar och till sänkning av statsutgifterna. – Det hänger självfallet ihop.

För det första är det nödvändigt att vi börjar få fart på arbete och företagande. Vi har föreslagit en sänkning av löneskatterna med ca 4,5 procentenheter. En del av detta är ett resultat av den nya arbetsgivarperioden i sjukförsäkringen. Annat är resultat av konkreta förslag som vi lägger fram. För att få fart på företagsamheten vill vi också slopa skatten på det arbetande kapitalet i företagen.

För det andra måste vi stimulera sparande och ägande. Det gör vi bl.a. genom att sänka pensionsskatten och att successivt slopa dubbelbeskattningen av aktier. Här går ånyo en grundläggande ideologisk skillnad mellan vår syn och socialdemokraternas syn. Vi vill ha ett samhälle där sparandet och ägandet sprids ut bland människorna, till familjerna och individerna, medan socialdemokraterna nu förbereder att bygga ut möjligheterna att med hjälp av de samlade pensionsfonderna socialisera ägandet och sparandet. Det är fel väg – det skulle skada Sverige.

För det tredje vill vi mildra boendebeskattningen och utvecklingen av boendekostnaderna genom att börja med att sänka fastighetsskatten och lindra den s.k. byggskatten.

För det fjärde måste vi dämpa prisutvecklingen. Det kan vi bl.a. göra genom att tidigarelägga avskaffandet av den extramoms som infördes förra året.

Det här är de första viktiga stegen på den Europaväg i den ekonomiska politiken som vi moderater har argumenterat för länge, som vi har dragit upp riktlinjerna för och som det i de principiella huvuddragen råder en bred enighet om mellan oss, folkpartiet liberalerna och i tilltagande grad centerpartiet.

Den socialdemokratiska tredje vägen har misslyckats. Den leder oss nu in i de allvarliga ekonomiska problem som kommer att dominera i vårt land under de närmaste åren – det vet vi. Nu handlar det politiskt om att bereda marken för den Europaväg som är den enda som kan klara problemen och den enda som kan vända 1990-talets utveckling för Sverige.

Anf. 3 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Eftersom det blir en särskild utrikespolitisk debatt senare i dag skall jag nu i det avseendet begränsa mig till att säga en sak: Det grundläggande problemet i konflikten i Sovjetunionen och i Mellersta Östern är egentligen detsamma, nämligen bristen på demokrati. Med en mer omfattande demokratisering i båda dessa konfliktområden skulle sannolikt dagens konflikter inte finnas där. Arbetet för att sprida demokrati i världen är i själva verket den viktigaste fredsrörelsen. Det är naturligtvis angeläget att vi i Sverige efter måttet av vår förmåga engagerar oss i demokratiseringen både i Sovjetunionen och i Mellersta Östern.

Sedan valet 1988 har vi upplevt en ovanligt både rörig och rörlig period, fylld av omprövningar, regeringskriser och uppgörelser. En viktig förklaring är att de partier som här i kammaren utgör den socialdemokratiska regeringens underlag inte duger som partners när viktiga beslut skall fattas, t.ex. om den ekonomiska politiken.

Till den här bilden har naturligtvis bidragit att socialdemokraterna mer än någonsin tidigare under sin hundraåriga historia har ändrat uppfattning i en rad viktiga frågor.

I en betraktelse med den vitsiga rubriken "Döda profeters sällskap" skriver socialdemokraten Håkan Bengtsson i senaste numret av Linjeflygs tidning Upp & Ner, med ett bildspråk som jag tror att Ingvar Carlsson är väl förtrogen med:

"De socialdemokratiska speluppläggarna har tappat greppet. Borgarna har blivit bättre på att hålla i bollen och sossarna spelar numer med elva man i försvaret. Felpassningarna har varit många och färska spelsystem har snabbt fått överges för åter andra spelupplägg."

Det är en bild som vi väl känner igen.

Håkan Bengtsson fortsätter:

"Listan kan göras lång: helomvändningen i EG-frågan, missbedömningarna om utvecklingen i Östeuropa, det svala mottagandet av murens fall, reklam–TV-frågan, lappkastet i skattefrågan efter 1988 års val, sjukförsäkringen, löftet som blev 'målsättning', en brodebatt där partiopinionen kördes över och en oåterkallelig kärnkraftsavveckling som sköts upp."

Vi liberaler har naturligtvis ingen anledning att beklaga huvuddelen av

dessa svängningar hos socialdemokraterna. Tvärtom innebär den nya inriktningen att socialdemokraterna nu ligger mycket närmare den politik som vi under lång tid har förordat. Men det är knappast av inre övertygelse och äkta engagemang som socialdemokraterna har kommit fram till dessa omprövningar. Det är inte i de genomarbetade programmen – i det nya partiprogrammet eller 90-talsprogrammet – eller i beslut som fattats av den socialdemokratiska partikongressen som flertalet av dessa omprövningar har skett, utan de har kommit till som ett resultat av yttre händelser och yttre tryck.

Räntechocken i höstas är naturligtvis det bästa exemplet. Efter denna blev det plötsligt möjligt att sänka ersättningen i sjukförsäkringen, att ansöka om medlemskap i EG, att låta sexåringarna börja skolan, m.m.

Det är för dyrt för svenska folket att ha en regering som för att fatta kloka beslut är beroende av kriser och misslyckanden. Liberalism under galgen är visserligen bättre än ingen liberalism alls, men liberal politik bedrivs bäst av dem som är liberaler också i hjärtat.

Herr talman! Det var med en betydande förvåning som jag tog del av referaten från Ingvar Carlssons valupptaktstal i Sollefteå inför de egna valarbetarna för några dagar sedan. En huvudfråga i valet skall tydligen bli kampen mot arbetslösheten. Kampen står mellan socialdemokratin och "dem som är beredda att acceptera arbetslöshet som ett medel i den ekonomiska politiken" hävdas det i LOs och socialdemokratins gemensamma 90-talsplattform.

Detta låter som ett eko från en del tidigare valrörelser. "Men", fortsätter Håkan Bengtsson i Upp & Ner, "det räcker inte att orientera sig via backspegeln. Den rörelse som går baklänges in i framtiden backar förr eller senare in i en återvändsgränd. De ständiga repriserna tröttar snart ut den allt glesare lyssnarskaran."

Socialdemokraterna har förvisso utkämpat ett par framgångsrika valrörelser på arbetslöshetstemat, främst 1932 och 1982. Vid båda dessa tillfällen gjorde man det i opposition, när vi hade borgerliga regeringar. Man lyckades exploatera nedgången i världskonjunkturen på ett skickligt sätt – det skall jag gärna erkänna – men man glömde hela tiden att påpeka att det var just situationen för den internationella konjunkturen som var det avgörande skälet till att arbetslösheten var hög vid dessa båda tillfällen och inte en misslyckad politik i Sverige. I båda dessa fall lyckades man vända utvecklingen med hjälp av mycket stora devalveringar och så småningom också en omsvängning i den internationella utvecklingen.

Nu är läget helt annorlunda. Nu har vi en socialdemokratisk regering. Arbetslösheten stiger inte i första hand därför att vi har en nedgång i den internationella konjunkturen utan därför att regeringen har misslyckats med sin ekonomiska politik.

Regeringen har hela tiden sedan den tillträdde år 1982 vetat att en hög löneinflation förr eller senare kommer att leda till ökad arbetslöshet. Trots det har regeringen inte lyckats dämpa löneinflationen. Det kan inte skyllas på någon annan. Det är inte arbetsgivarnas eller löntagarnas fel, och det är inte oppositionens fel. Det är bara en part som bär skulden, och det är den socialdemokratiska regeringen.

I en debatt här i kammaren för några veckor sedan konstaterade jag att en fortsatt löneinflation kommer att leda till ökad arbetslöshet och att vi som

politiker inte kan göra särskilt mycket åt det. Ingvar Carlsson har i en kommentar senare ifrågasatt om detta möjligen var ett olycksfall i arbetet. Allan Larsson kallade det i samma debatt t.o.m. för cyniskt. Men det är självklart att det är så som jag sade. Jag vill fråga Ingvar Carlsson om han verkligen gör någon annan bedömning än den jag gör. Finns det enligt Ingvar Carlssons mening inget samband mellan regeringens misslyckade ekonomiska politik, som har lett till löneinflationen, och den ökande arbetslösheten? Tror inte Ingvar Carlsson att en fortsatt löneinflation är ett hot mot sysselsättningen?

Jag vill inte ifrågasätta Ingvar Carlssons goda vilja när det gäller att bekämpa arbetslösheten – jag tänker utkämpa den här valkampen med blankare vapen än så. Däremot misstror jag regeringens kompetens att klara löneinflationen och därmed sysselsättningen. Den misstron grundar sig inte på gamla partipolitiska klyschor utan på den verklighet som vi alla nu kan se.

Ingen vill använda arbetslösheten som ett medel i den ekonomiska politiken. Arbetslöshet är alltid, vill jag säga, följden av en dålig internationell konjunktur eller, som nu i Sverige, av en misslyckad regeringspolitik på det ekonomiska området.

Herr talman! Sverige behöver en ny regering, en regering som är mer i takt med tiden än socialdemokraterna, som ser positivt på de förändringar som måste ske och som drivs av inre övertygelse, en regering som kan inge framtidstro och optimism i det svenska samhället.

Vi liberaler kan naturligtvis lika litet som andra dirigera politiken. Men vi ger klara besked om vad vi vill arbeta för. Låt mig i dag peka på bara tre saker som vi tycker är viktiga.

För det första måste vi bryta den ekonomiska stagnationen och få en politik för utveckling och tillväxt. I år faller enligt regeringens egna prognoser bruttonationalprodukten, den samlade produktionen i Sverige. Blir det så är vi troligen det enda landet i världen som får ett så dåligt resultat av den ekonomiska politiken. Tillväxt är nödvändig för sysselsättningen, för miljön och för välfärden.

För att vi skall få tillväxt i Sverige krävs en återindustrialisering. Det har faktiskt under högkonjunkturen under hela 80-talet inte förekommit en enda utländsk investering i Sverige i ny produktion. Man får gå tillbaka till början av 70-talet för att hitta exempel på någonting sådant. Det säger någonting om det industriella klimatet i Sverige och om bristen på förtroende för regeringen.

För att vi skall få fart på ekonomin är det viktigt att Sverige blir medlem i EG. De ekonomiska skälen är självfallet inte de enda eller ens de viktigaste, men medlemskapet kommer ändå att betyda mycket för en ökad konkurrensförmåga och därmed för ekonomisk tillväxt. Det är viktigt att Sverige spelar en aktiv roll i integrationsarbetet.

Skattetrycket måste sänkas. I vårt budgetalternativ har vi anvisat utrymme för skattesänkningar, och det är viktigt att gå vidare när det första etappmålet är nått.

Vi måsta skapa bättre förutsättningar i Sverige för småföretag. Här är förmögenhetsskatten på arbetande kapital en strategisk fråga.

Vi måste anta den europeiska utmaningen på utbildningsområdet och in-

ternationalisera utbildningen samt använda löntagarfondspengar till forskning och utbildning.

Vi måste vidare effektivisera den offentliga sektorn.

För det andra vill jag framhålla jämställdheten mellan kvinnor och män, som kommer att bli en allt viktigare fråga under 90-talet. Vi har nått en bit i Sverige, men vi har långt kvar. Löneskillnaderna växer nu igen. Ohälsan bland kvinnor ökar. Det förekommer ganska många arbetsskador bland kvinnor. Kvinnor arbetar mer än män, särskilt i hushåll med små barn.

En del drar felaktigt slutsatsen att vi skall tillbaka till det gamla samhället där männen skötte marknadsarbetet och kvinnorna hushållsarbetet. I stället är det viktigt att vi får en bättre arbetsfördelning, inte bara på arbetsmarknaden utan också i hemmen.

Det är viktigt att barnomsorgen byggs ut. Arbetsorganisationen är ett annat viktigt område. Kvinnor måste få mer makt på jobbet. Det handlar i hög grad om organisationen av den offentliga sektorn, där en stor andel av kvinnorna är verksamma. Vi måste bättre ta till vara kvinnokraften i det svenska samhället.

För det tredje måste solidaritet även gälla i kärva tider. Vi har accepterat de flesta av de nedskärningar som regeringen har föreslagit i årets budget. När nedskärningarna hotar en grundläggande solidaritet säger vi emellertid nej. Det gäller t.ex. förslagen om nedskärningar i u-landsbiståndet och på kulturens område. När det gäller de handikappade menar vi att det behövs reformpengar.

Ett intryck av svensk socialdemokrati har successivt stärkts under de år som har gått. Det är att solidarietet för socialdemokratin mer handlar om solidaritet inom LO-kollektivet och arbetarrörelsen än om solidaritet med de människor som är i störst behov av vårt stöd och vår hjälp. Det är mera fråga om en gruppsolidaritet, eller varför inte kalla det gruppegoism, än om en verklig solidaritet grundad på idealitet. I stagnationens Sverige har detta avslöjats på ett obarmhärtigt sätt.

Ännu i valrörelsen 1988 talade sig socialdemokraterna varma för en generös flyktingpolitik. "Ett land som styrs av en socialdemokratisk regering stänger inte dörren!", hette det i en valbroschyr.

Men strax före julen år 1989 stängdes dörren. Nu kan vi se resultaten av den nya hårdare flyktingpolitiken. Tidigare fick fyra av fem asylsökande stanna i Sverige, nu är det bara hälften. Enligt en rapport i Ekot i radio häromdagen bifaller regeringen praktiskt taget inga besvärsärenden längre.

I den plattform för 90-talet som presenterades den 24 januari sade socialdemokraterna att "minst en procent av bruttonationalinkomsten bör användas för --- utvecklingsbistånd till världens fattiga länder". Men samtidigt skär regeringen ogenerat ner på biståndet.

Det är dock inte bara solidariteten med flyktingar och fattiga människor som sitter trångt. Här hemma fortsätter socialdemokraterna att avvisa våra förslag till förbättringar för handikappade. Nu sviker man också vallöftet till kulturen och konstnärerna. I en upprörd insändare i Dagens Nyheter i går kritiserade, med all rätt, företrädare för konstnärerna i Sverige regeringen för ett "grovt svek".

Samtidigt finns det en grupp som är skyddad även i kärva tider – det är

facket. I höstas beslöt socialdemokraterna att tillsammans med vänsterpartiet öka skattebefrielsen för medlemsavgifter i facket. Hela denna konstruktion med avdragsrätt för fackliga medlemsavgifter är minst sagt stötande.

Det är otroligt att medlemsavgiften i en organisation som arbetar för att tillvarata ens egna ekonomiska intressen skall behöva subventioneras av andra skattebetalare! Subventionen till arbetsgivare och löntagare uppgår sammanlagt till mellan 1,5 och 2 miljarder kronor. Detta medges samtidigt som man skär ned på u-landsbistånd och säger nej till ett bättre stöd till familjer med handikappade barn!

Herr talman! Det behövs en ny regering. Det behövs en regering som av inre övertygelse och ideologiskt engagemang är beredd att driva förändringsprocessen i Sverige och som även när det kärvar i ekonomin är beredd att stå upp för solidariteten.

Anf. 4 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Krig är alltid en tragedi. Krigets verklighet, liksom dess följder, är alltid ett nederlag för alla. Själva livet nedvärderas, både människoliv och natur. I Persiska viken dränks havet i tjockflytande olja, som dödar fåglar och annat djurliv och hotar vattenreservoarerna. Det handlar om brott mot mänskligheten, som Europarådet har sagt.

I det glömda – och av diktaturen undangömda – kriget i Sudan har redan flera hundratusen människor dött. Sex, kanske sju, miljoner människor hotas av kriget och av en svältkatastrof nu i vår. Skuggan från Persiska viken får inte skymma den sudanesiska diktaturens kalkyler att med svält och t.o.m. giftgas som vapen hålla nere sitt eget folks uppror och frihetslängtan. Ett svenskt initiativ till akut hjälp måste tas nu. Det är svårt men nödvändigt.

Bilderna finns där, fastnaglade på våra näthinnor, från kriget vid Persiska viken och från den sovjetiska militärens dödsskjutningar i Baltikum. Varhelst människor dödas och mänskliga fri- och rättigheter förtrampas måste övergreppen fördömas. Det gäller Estland, Lettland och Litauen, och det gäller Kuwait. Kriget vid Persiska viken som medel att nå frihet måste riktas mot diktaturen och diktatorn, inte mot folket. Syftet är självklart att lossa diktatorns grepp om Kuwait. Varje möjlighet att nå frihet *och* fred måste prövas. Så vill jag se statsministerns uttalande häromdagen om rådrum i kriget.

Krigets kostnader kan aldrig mätas. Hur kan vi mäta mänskligt lidande och död bland oskyldiga civila? Hur kan vi mäta natur som sargas och hav som förstörs? De militära kostnaderna för FN-alliansens trupper vid Persiska viken beräknas till 3 miljarder kronor om dagen. Tänk vilken massiv hjälpinsats för världens svältande och fattiga som man skulle kunna göra med dessa pengar!

Världens krig och konflikter påverkar oss alla. I krigens skugga bör våra egna hemmalagade problem kunna få rimliga proportioner och vårt samtal mer av ödmjukhet och samsyn. I riksdagsdebatterna för ett år sedan efterlyste vi i centern mer av samling och gemensamma tag för att växla ned pris- och kostnadsutvecklingen och skapa utrymme för nyinvesteringar i företagande och infrastruktur, vägar och järnvägar, i hela landet. Obalanserna i den svenska ekonomin måste ju hanteras på hemmaplan. Ingen annan är be-

redd att hjälpa oss med våra problem – inte EG, och inte ens EMS. Men det finns värden som har så stark förankring hos svenska folket att de med självklarhet borde komma till uttryck i en klar riksdagsmajoritet. Det gäller kraven på rättvisa och valfrihet, och det gäller målen full sysselsättning och att hela Sverige skall leva och utvecklas. Det gäller god miljö.

Efter en osedvanligt lång period av hög ekonomisk aktivitet pekar nu konjunkturen nedåt. Varsel om stora uppsägningar är verklighet på många orter – i regioner som sedan tidigare är hårt utsatta. I radion i morse kunde vi höra om 11 000 varsel bara under januari. Det är nytt rekord sedan 60-talet. Arbetslösheten ökar. Därför är det så viktigt att Rehnbergkommissionens arbete kan leda fram till ett stabiliseringsavtal, att konkurrenskraften långsiktigt stärks och att jobben värnas.

När konjunkturen nu viker kan det tillfälliga obligatoriska sparandet göras disponibelt för spararna. Det bör kombineras med stimulanser som motiverar fortsatt sparande, gärna på längre sikt. Pengarna som sparats är vars och ens personliga egendom, och de har växt med ränta som är skattefri. Ett vet vi, så hade det inte varit om mervärdeskatten hade höjts våren 1989.

Arbetslöshet är inte ett medel i den ekonomiska politiken, heter det i finansplanen. Det är viktigt att det sägs utan omskrivningar. Om "acceptabel arbetslöshet" används för att pressa ned lönekostnader så blir den ett medel, inte bara en bristande måluppfyllelse på sysselsättningens område. Det innebär ett s.k. stålbad med lågt resursutnyttjande, regionala obalanser och ökande ekonomiska klyftor. För individen handlar det om nedvärdering och i värsta fall utslagning. För ungdomar är det fråga om minskade möjligheter att över huvud taget komma in på arbetsmarknaden. Det innebär att tusentals människor inte behövs. För centern är det en helt oacceptabel politik.

Vilka människor skall betala med arbetslöshet? Är det de som bor i industri- och bruksorter, där detta slår hårdast i dag? Är det de som bor i mindre tätorter och i landsbygdsområden, där jobben är få och valfriheten liten? Vilka på arbetsmarknaden skall tvingas till stålbadet? Det är en i högsta grad giltig fråga för politiska partier, men också för de parter på arbetsmarknaden som svarat "nej" till Rehnbergkommissionen – hittills, är bäst att tillägga.

Ett stabiliseringsavtal är, som jag sade i riksdagsdebatten den 10 januari, grundbulten i en politik för ekonomisk balans, såsom utgångsläget nu är. Utan samhällsekonomiskt ansvar för arbetsmarknadens parter kommer allvarliga obalanser att förvärras, arbetslösheten att stiga och Sveriges trovärdighet som partner i en alltmer internationaliserad ekonomi att undergrävas. Hemmalagade kostnadskriser måste vi klara på hemmaplan. Bara utifrån en god inhemsk ekonomisk balans kan Sverige vara en trovärdig part i internationell samverkan. Därför är centern beredd att på ett ansvarsfullt sätt medverka till att ett stabiliseringsavtal kan fullföljas. Det är bra att parterna på arbetsmarknaden nu talar med varandra och tar vara på möjligheterna att komma överens inom ramen för vad Rehnbergkommissionen har sagt.

Arbetslinjen skall gälla. Kontantstöd vid arbetslöshet är alltid en sista-handsåtgärd. Utbildning för att höja kompetens och för att klara bristsituationer inom olika yrkesområden skall prioriteras. Arbetslivsfonden skall främja bättre arbetsmiljöer och snabbare rehabilitering. De pengarna skall gå direkt till arbetsgivarna. På det sättet kan utslagningen minska. Men det

krävs också en politik för regional balans. Förutsättningarna för mindre och medelstora företag, för egenföretagare och för lantbruk i detta land måste förbättras.

Stora satsningar på infrastrukturen måste till för att hela landet skall leva och utvecklas. Järnvägar och vägar måste rustas och nya utbildningsplatser och nya högskolor komma till. Genom att sälja vissa statliga företag vill centern skapa utrymme för gemensamma storinvesteringar i infrastrukturen – på järnvägar och vägar – och på utbyggnad av högskolor och universitet. Det handlar om tiotalas miljarder kronor för byggande fram till år 2000. Det ger arbetstillfällen. Det gör att människor vågar satsa på företagande och framtid i hela landet. Passivt ägande byts mot aktivt byggande. Så vill centern skapa full sysselsättning och goda framtidsutsikter för människor i olika delar av vårt land.

Nu måste skatteomläggningen prövas mot verkligheten och justeras i de delar där den uppenbart förfelar sitt syfte. Det sades att kostnadsnedväxling skulle klaras i samband med skatteomläggningen. Det blev i stället i hög grad politiskt beslutade prisstegringar. "Leva på sin lön" och "minskad rundgång i ekonomin" var ju lösenord för skatteomläggningen. För många löntagare och pensionärer med låga inkomster visar verkligheten motsatsen i dag. Hundratusentals fler barnfamiljer måste ha bostadsbidrag, en kvarts miljon pensionärer likaså. När politiken missar målet och byråkratins kvarnar mal långsamt tvingas de nu t.o.m. att söka socialbidrag. Det är ett misslyckande för skatteomläggningens arkitekter. Det är orimligt och oacceptabelt att skattesänkningar för höginkomsttagare skall gå ut över pensionärer med låga pensioner. Det är helt enkelt upprörande och måste omedelbart rättas till.

Kostnaderna för mat och boende är tyngst för alla som lever med små marginaler. Inget annat land har så hög skatt på maten som Sverige. Därför föreslår vi sänkt moms på maten fr.o.m. den 1 januari nästa år. Vi har lagt fram ett komplett lagförslag till riksdagen där vi redovisar hur matskatten kan sänkas till 13,64 % för alla livsmedel. Det behövs inga fler förhalande utredningar! När tidsfristen går ut för den tillfälliga höjningen av all moms lägger centern hela skattesänkningen på maten. Då får skattesänkningen rättvis profil. Det är skillnad på mat och bostad å ena sidan och sällanköpsvaror å den andra. Som en man sade i en TV-debatt om matmoms: "Hur många väljer mellan att köpa en limpa och en video?"

Centern fullföljer också kraven på sänkt skatt på boendet. Tillsammans betyder centerns förslag om sänkt skatt på mat och boende att tvåbarnsfamiljen i en normalstor trerumslägenhet får ca 6 000 kr., beskattade pengar, kvar i plånboken. En ensamstående, i en mindre lägenhet får ca 2 000 kr. mer att röra sig med.

Jag frågar: När tänker regeringen ta initiativ till de nödvändiga förändringarna i skattereformen? Vilka besked är övriga partier beredda att ge vad gäller sänkt skatt på mat och boende?

Centerns budgetalternativ sänker skattetrycket med nära 6 miljarder kronor jämfört med regeringens förslag. Det innehåller nära 6 miljarder kronor mindre i statsutgifter och en stramare budget än regeringens förslag. Ändå omfördelar vi hela 17 miljarder kronor för att sänka skatten på mat och

boende. Därutöver vill vi sänka skatten på turism och på persontransporter. Vi satsar också en miljard extra för förstärkta direkta insatser i sjukvården.

Statsrådet Erik Åsbrinks tanke att överföra löntagarfondsmedel till AP-fonderna vore, om de realiserades, att klä en ulv i fårakläder. Det skulle förstärka statlig kapitalkoncentration och stjälpa kraven på decentralisering och ökat enskilt ägande. Löntagarfondsavvecklingen måste vara total och definitiv. Medlen skall i stället användas som sparstimulanser och för att främja forskning och utbildning, särskilt miljöstrategisk forskning. Sparandet blir individuellt i stället för institutionellt. Det är en inriktning som bidrar till uthållig tillväxt. Därmed säkras också pensionernas framtid.

Miljöproblemen i vårt eget land kan förefalla små i relation till miljökatastroferna i Persiska viken och på andra håll i världen. Men vi måste ta vårt ansvar. Sverige borde alltid vara ett föredöme i miljöhänseende. Vi har de bästa av förutsättningar för det. Vi måste förena ekonomisk utveckling med ekologiskt ansvar.

Socialdemokrater, folkpartister och moderater tycks nu vilja, i en överenskommelse, ta 14 miljarder kronor från landet i övrigt för att bygga motorvägar över och under våra omistliga grönområden här i Stockholmsregionen: Djurgården, Lill Jansskogen, Lovön och Grimstareservatet. Det kan tyckas vara en lokal fråga, men det är det inte. Det visar att det här i Sverige fortfarande finns de som inget lärt av 25 års miljödebatt.

Stockholmsområdet behöver en starkt förbättrad kollektiv trafik med spårvägssystem, etanoldrivna bussar och bekväma pendeltåg. Samtidigt måste det miljövänliga järnvägsnätet rustas upp i hela landet liksom länsvägnätet. I centerns budgetalternativ har vi anvisat medel för en kraftig satsning på infrastruktur och på ett framtidsinriktat miljövänligt transportsystem i hela Sverige.

Regeringen vill emellertid satsa de stora pengarna på stadsmotorvägar i Stockholm och på en motorvägsbro över Öresund – för att inte tala om alla på- och avfarter samt nödvändiga anslutningsvägar. Till hela övriga Sverige blir det små belopp kvar. Vad har för övrigt lilla Danmark gjort för ont som skall ta hand om all den omvägstrafik per bil, som annars kunnat ta raka vägen med färja till kontinenten?

Bra förbindelser till övriga Europa är ett måste. För centern är det självklart att det kan klaras med snabba tåg och en "solfjäder" av moderna färjelinjer. Vi får inte "köra över" Danmark. Så tillgodoser vi kravet på god miljö.

När röda och blå partier bygger broar tillsammans, då behövs ett icke-socialistiskt alternativ för god miljö, för rättvisa och valfrihet. Det är centern. På den grunden är vi beredda att ta regeringsansvar efter valet i år.

Anf. 5 LARS WERNER (v):

Herr talman! Det vore intressant att se vilken regering utan blått som Olof Johansson vill sitta i, om det skulle gå så illa. Låt mig återkomma till det senare.

När vi hade motsvarande debatt för ett år sedan var det mot bakgrund av de mycket dramatiska förändringarna i Östeuropa och den pågående demokratiseringen av Sovjetunionen. Vi upplevde säkert alla att världen otve-

tydigt gick mot nedrustning, avspänning och fred. Vi såg det kalla krigets slut, symboliskt uttryckt i ESK-konferensen senare i Paris.

Snart nog bröts dock mycket av den positiva utveckling vi tyckte oss se. Demokratiseringssträvandena i Baltikum möttes med brutalt militärt våld, som om man ingenting hade lärt av utvecklingen i Ungern 1956 eller Tjeckoslovakien 1968. Våld, tvång och blod löser inga konflikter.

Situationen i Baltikum och dess länders nationalitetssträvanden kan endast lösas genom förhandlingar och fortsatt dialog. Det är samtidigt viktigt med de samlade svenska manifestationerna mot övergreppen.

Sveriges krav, som utrikesministern har framfört, att Sovjetunionens agerande tas upp till behandling i FNs kommission för de mänskliga rättigheterna, är därför riktigt.

Den positiva utvecklingen i världen bröts också i samband med Iraks invasion av Kuwait, som var ett grovt brott mot folkrätten. USA sände omedelbart hundratusentals soldater till området, vilket man i efterhand fick sanktionerat av FN. Tyvärr sanktionerade FN också USAs och dess allierades storkrig mot Irak. Krisen i Mellersta Östern fördjupades och försvårades allvarligt genom detta.

För FN innebär sanktionerandet av kriget en kris både för organisationens idé och konstruktion. Det ledde också till en ultimativ situation för den amerikanska kongressen. När kongressen med knapp majoritet röstade för kriget mot Irak var FN-beslutet president Bushs starkaste argument mot krigsmotståndarna. FNs trovärdighet som fredsmäklare kommer för lång tid framåt att vara rättmätigt ifrågasatt, framför allt av tredje världens länder.

Sverige har en skyldighet att arbeta för att FN skall återvinna förtroendet. Det kräver att Sverige aktivt deltar i den självkritiska debatt som nu måste följa både i och utanför FN.

Ingvar Carlssons förslag, framfört i en tidningsartikel, att FNs säkerhetsråd bör överväga att erbjuda Saddam Hussein en paus i kriget, i utbyte mot att han förklarar att Irak avser att följa FN-resolutionen, kan vara ett steg i rätt riktning och förtjänar allt stöd.

Herr talman! Vår utgångspunkt för den ekonomiska politiken är full sysselsättning som det övergripande målet. Arbete är ett grundläggande medel för att uppnå frihet för människan. Frihet för kvinnor och män kräver jämställdhet. Även denna frihet kräver full sysselsättning. Arbete är en av människans friheter.

För att människor skall ha frihet i sitt arbete krävs att inflytandet stärks och arbetet utvecklas. Vi vill demokratisera arbetslivet. Därför ligger tyngdpunkten i vänsterpartiets politik på välfärd, sysselsättning, fördelningspolitik och demokrati.

I dessa dagar riktas med all rätt, menar jag, kritik mot regeringen för skatteomläggningen och försämringarna i sjuk- och föräldraförsäkringen. Det riktas också hård kritik mot de aviserade förslagen till försämringar i arbetsskadeförsäkringen. Kritik har även kommit från olika pensionärsgrupper mot effekterna i samband med skatteomläggningen.

Den framlagda budgeten innebär dyrare tandvård, dyrare mediciner och dyrare sjukvård. Dåliga kompromisser och eftergifter från socialdemokraterna är aldrig en rättvis och rättfärdig politik.

Därför motsätter vi oss förslagen och besluten om nedskärningar i sjuk- och föräldraförsäkringen, och vi vill behålla friåret vid sjukhusvård för förtidspensionärer.

Vi vill också förstärka låginkomsttagarnas och barnfamiljernas ställning genom sänkning av momsen på en rad områden. Vi vill bl.a. få bort momsen på kollektivtrafik och fjärrvärme.

Vi föreslår också att det kommunala bostadstillägget för pensionärerna ökar, och vi vill att mer pengar ges till de sämst ställda pensionärerna. Jag vill i det sammanhanget ställa en fråga till Ingvar Carlsson: Vad innebär konkret de löften som ni har ställt för de sämst ställda pensionärsgrupperna?

I vänsterpartiets budgetförslag ingår också sänkt moms på mat från årsskiftet. Det är inte första gången jag noterar att vårt gamla krav på sänkt matmoms nu drivs av centern nästan hårdare än av oss, och det är vi glada för. Det är bra att centern numera ställer upp på detta rättvisekrav. Centerns och vårt förslag för finansiering av sänkt matmoms är också likartade.

Vänsterpartiet har också föreslagit att kommunerna skall få större ekonomiska medel genom att grundavdragen för höginkomsttagare slopas. En sådan omläggning skulle ge ca 10 miljarder kronor om året. De pengarna vill vi i första hand skall gå tillbaka till kommunerna.

Kvinnornas ökade förvärvsfrekvens har räddat många hushålls standard under 1980-talet. Men fortfarande är det kvinnorna som har de lägsta lönerna, de tyngsta jobben och de sämsta arbetstiderna. Fortfarande är det kvinnorna som har huvudansvaret för barnen och hemmet. Trots försäkringar från olika håll, framför allt från regeringen och folkpartiet, som är konstruktörerna av skatteomläggningen, är det tyvärr många kvinnor som kommer att förlora på skatteomläggningen.

I LO-tidningens senaste nummer får skattereformen ett ansikte i form av olika intervjuer. En ensamstående mammas facit är att utgifterna har ökat mer än inkomsterna. När hon har betalat sin hyra och dagisavgift blir det, trots höjda barnbidrag, bara en hundralapp kvar i månaden. Den hundralappen, säger hon, äts upp av allt annat som blivit dyrare efter skattereformen. Blir jag sjuk innebär det katastrof, säger hon. Det blir minus i plånboken för henne som redan lever på marginalen. I den här debatten anser jag att de argument som har förts fram för ett hyresstopp har blivit allt starkare.

Nu beror inte alla prisökningar som sker på skatteomläggningen. Många företag, även statliga och kommunala, har genomfört överpriser – om jag nu får använda det uttrycket – dvs. priser högt över vad skattereformen berättigar till. Den slutsats som kan dras av det är att prisövervakningen inte har lyckats. Hur skall det gå för Rehnberggruppen och dess förslag när inte ens offentliga företags och institutioners överpriser kan hållas tillbaka?

Herr talman! Låt mig så säga några ord om den fråga som vi skall diskutera några månader framöver, nämligen frågan om arbetslösheten och sysselsättningen. Det är intressant att alla partier numera talar om arbetslösheten och dess konsekvenser ur olika aspekter naturligtvis. Folkpartiet och moderaterna anklagar riksdag och regering för företagsnedläggningarna, samtidigt som de inte med ett ord antyder att det finns ekonomiska krafter med stor och egen makt i det här samhället. Inte med ett ord kritiserar de storföreta-

gens direktörer och deras uttalanden. Inte med ett ord nämner de företagens ekonomiska makt.

Jag tycker att detta är verklighetsflykt, för att inte säga rent kryperi för de ekonomiska makthavarna här i landet. Jag tror att det blir synd om stora delar av Sveriges befolkning både i stad och på land, bland unga och gamla, kvinnor och män, om dessa partier tillsammans med Olof Johansson skall inneha regeringsmakten.

I dessa dagar, framför allt de senaste månaderna, talar partier och ekonomer om att arbetslösheten skall användas som ett medel i den ekonomiska politiken. Det är nödvändigt att arbetslösheten ökar. Då vill jag fråga: Hur hög måste arbetslösheten enligt moderaterna bli för att vi skall få en bra ekonomisk utveckling här i landet? Moderaterna säger i dag att "från och med 1985 hade Sverige ett läge med överfull sysselsättning". Det betyder ju i så fall att Sverige har haft för låg arbetslöshet och bör höja arbetslösheten till en högre nivå än 1985 års nivå.

Om man går tillbaka litet och tittar i arkiven och läser vad moderaterna sade för sex år sedan om arbetslösheten, får man en annan bild. I moderaternas motion från just våren 1985 sade man att arbetslösheten totalt, dvs. inkl. de som var i arbetsmarknadsåtgärder, var 335 000 personer. Då ansåg moderaterna att detta var för hög arbetslöshet, och det var det naturligtvis. Nu några år senare säger moderaterna att arbetslösheten inte var för hög utan sysselsättningen 1985 var överfull. Men för mig går det här inte riktigt ihop. Jag vill därför fråga Carl Bildt: Hur hög är den ideala arbetslösheten för er? Vad anser ni 1991? Vad kommer ni att anse nästa år?

Samma fråga kan ställas till den andra ministerkandidaten, folkpartisten Bengt Westerberg, som i en intervju i LO-tidningen i slutet av förra året sade att höga lönekrav leder till ökad arbetslöshet och därför skall de fackförbund som har hög arbetslöshet betala mer till arbetslöshetskassan i form av högre egenavgifter. Det reagerar naturligtvis många med rätta mot, bl.a. Skogsindustriarbetarförbundets ordförande. Han påpekade att skogsarbetarna har lägre lön än industrigenomsnittet men att arbetslösheten är fyra gånger högre än genomsnittet. Så trots lägre lön är arbetslösheten högre.

Han skriver: "Antingen är Westerberg djupt okunnig om orsaker till arbetslösheten eller också är detta uttalande också ett uttryck för fackföreningsfientlighet." Själv tror jag inte det är antingen–eller, utan både–och.

Han avslutar sin artikel med: "Om Westerberg ska bilda regering med Carl Bildt, som står ytterligare några snäpp till höger, så kommer vi att få uppleva hur det är när kapitalets makt och den politiska makten grupperas på samma planhalva." Det här förstår ju Bengt Westerberg som kan litet grand om fotboll, hörde vi ju nyss.

Nu hoppas jag att varken moderater eller folkpartister får bilda regering och allra minst får bli ministrar för arbetsmarknad, industripolitik eller finanspolitik. Uppenbarligen har de bägge liberalerna, nya eller gamla, Bildt och Westerberg, närmat sig en av Westerbergs företrädare, Bertil Ohlin. Han sade, när det gäller arbetslöshetssiffror, på sin tid att en arbetslöshet på 5 % var bra för den svenska ekonomin. Westerberg har aldrig någon gång förklarat detta ordentligt. Vad anser Westerberg och folkpartiet liberalerna i

dag? Är en arbetslöshet på minst 5 % målsättningen för en liberal ekonomisk politik?

Anf. 6 INGER SCHÖRLING (mp):

Herr talman! Jag var i Baltikum förra veckan på inbjudan av regeringsmedlemmar och parlamentariker i Lettland och Litauen. Baltikum är så nära och ändå så långt ifrån vår trygga tillvaro och vår fästning här på Helgeandsholmen. Parlamenten i Riga och Vilnius är sköra fästningar för demokrati och frihetssträvanden. Betongblock, vägmaskiner, plank och taggtråd finns runt de centrala byggnaderna. Tillsammans med de obeväpnade vakterna bildar de ett symboliskt försvar, men ändå ett starkt försvar, en sköld av beslutsamhet och vilja att med fredliga medel försvara demokratin och de folkvalda parlamenten.

Deras hopp står till väst och naturligtvis till oss, de närmaste grannarna i Norden. I Sverige har det nu talats och demonstrerats för Baltikums stöd i många månader. Det är bra. Från miljöpartiets sida har vi sedan förra våren krävt att Sverige skall erkänna de baltiska staternas suveränitet. De partier som ruvar på frågan "inte om, men när" det är dags att erkänna Litauen anser tydligen fortfarande att tiden inte är inne. Tycker ni inte – det tycker jag – att det är litet genant för Sverige med denna undran och dessa frågor från Baltikum om varför. Kanske kan Pierre Schoris löfte till president Landsbergis för två veckor sedan, när han var på besök i Litauen, om att Sverige skulle bli ett av de första länderna som erkänner Litauen påskynda processen. Det hoppas man i varje fall i Baltikum. Nu har Island erkänt Litauen, och jag vädjar till regeringen och de andra partierna: Låt Sverige bli nästa land.

Som många har nämnt pågår ett krig i Mellanöstern, ett krig som aldrig borde ha startats. Enligt en opinionsundersökning presenterad i söndags tyckte majoriteten av svenska folket att det var rätt av de allierade att gå i krig mot Irak. Men jag undrar vad det är för krig som avses. Är det det snabba TV-kriget, det kliniska, högteknologiska kriget där inga barn dödas utan bara militära mål bombas, ett krig där inga soldater kommer att skickas hem i svarta säckar? Men det är ett annat krig som pågår och som kan komma att bli både långt och blodigt.

Det är bra att regeringen har kommit med ett förslag om hur man skall få slut på kriget. Det är första gången som jag i krigssammanhang hör ordet paus nämnas. Men det är vad statsministern har sagt: paus i kriget. Från miljöpartiet de gröna tycker vi att omedelbar vapenvila och förhandlingar skulle vara ett tydligare språkbruk.

Per Gahrton kommer i efterföljande utrikesdebatt att gå närmare in på de internationella konflikterna. I skuggan av de här världshändelserna har nu den svenska valdebatten börjat komma i gång. Förra veckan hade både socialdemokraterna och moderaterna sina valupptakter. Med all respekt för de gamla institutionerna i svensk politik kom jag, när jag lyssnade till deras budskap från upptaktskonferenser, att tänka på det gamla ordspråket: Tomma tunnor skramlar mest. Egentligen kan man säga att det är "Bingo för Bildt", eftersom socialdemokraterna föreslår samma politik som moderaterna. Dessutom har socialdemokraterna valt moderaterna till sin huvudmotståndare.

Det är så slipstenen skall dras. De gamla partirävarna hos våra två största partier har i kraft av sina röstresurser fått väljarna att tro att det i valet är just mellan dessa två som striden står. Så kan de snyggt stuva undan alla uppstickare som försöker ifrågasätta den eniga linje som de i själva verket har slagit in på och försöker föra in nya frågor på den politiska dagordningen.

Den avgörande skiljelinjen, herr talman, i svensk politik går inte längre mellan socialdemokrater och moderater eller mellan socialdemokrater och de borgerliga partierna. De är numera överens om att det är ganska likgiltigt vem väljarna röstar på om man har dessa att välja på. Jag undrar hur väljarna skall orka med den skendebatt som de står inför.

Den avgörande skiljelinjen går i stället mellan de rödblå tillväxtfanatikerna och dem som ifrågasätter de grundläggande utgångspunkterna för den hittills förda politiken. Skiljelinjen går mellan dem som vågar ifrågasätta det slöseri med våra grundläggande livsförutsättningar som hela den nuvarande politiken bygger på. Det är ett slöseri som innebär att vi – en fjärdedel av jordens invånare – gör av med tre fjärdedelar av dess resurser! Vad kommer egentligen att bli kvar åt kommande generationer?

Är det inte de här grundläggande konflikterna vi borde tala om, inte bara i dag utan under hela valrörelsen?

Carl Bildt sade inledningsvis att det var nödvändigt att ha en långsiktig försvarspolitik. Men en långsiktig ekonomiskt hållbar och ekologisk politik har Carl Bildt ingen förståelse för eller kunskap om.

Biologen, författaren och socialdemokraten Stefan Edman skrev i senaste numret av tidningen Land att vi måste fördriva den "mentala försurningen" och ersätta den med kreativitet, ansvarskänsla och framtidstro. Låt Sverige bli ett ekologiskt föredöme, utropar han. Vi har goda förutsättningar. "Sverige som ekologiskt modell-land betyder att vi inte bara ägnar oss åt 'Novalucolbehandling' som lindrar efter årtiondes försyndelser. Vi måste också, på kanske 10–15 års sikt, bygga om de stora systemen – trafiken, energipolitiken, jordbruket och sophanteringen."

Jag kunde lika gärna ha citerat direkt ur miljöpartiets motioner eller någon miljöpartist som om och om igen i denna kammare sagt just detta.

Stefan Edman nämner också den ryske vetenskapsakademiens vice ordförande, biologen Alexej Jablokov, en av de verkliga miljökämparna i Sovjetunionen och hur han hoppas på Sverige. Jag och delegationen från miljöpartiet träffade Jablokov i Moskva i torsdags på väg hem från Baltikum. Jag kan bekräfta att han på frågan vad Sverige kan göra för miljökatastrofen i Sovjetunionen svarade: Visa oss vägen och alternativen, bli vår inspirationskälla.

Jablokov skrev förra året i Dagens Nyheter följande:

"Jag vet att det i det kapitalistiska samhället finns många brännande miljöproblem. Det allvarligaste är att planeten inte klarar av den höga resursförbrukningen i västcivilisationen. Det framtida postindustriella samhället måste vara byggt efter någon annan modell än dagens socialistiska och kapitalistiska. Vi bör gemensamt fundera på vad det blir för modell."

Det är precis detta som vi gröna har gjort. Vi försöker visa en sådan väg. Tänk om ni kunde lyssna. Varför använder ni inte skattesystemet på det sätt som det skulle kunna användas på: såsom ett viktigt styrmedel för ett mer

resurssnålt och miljövänligt samhälle på det sätt som miljöpartiet och numera också Svenska naturskyddsföreningen har föreslagit? Vi vill ha kraftigt sänkta skatter på arbete. Miljöpartiet föreslår sänkta arbetsgivaravgifter med 20 miljarder kronor kombinerat med höjda energi- och miljöskatter. Detta skulle främja återbruk och återvinning, hushållning med energi och knappa resurser samt minska miljöutsläppen.

Ta bort momsen på den miljövänliga kollektivtrafiken så att folk har råd att åka tåg. Ta även bort momsen på basmat, som flera har sagt här, så att folk har råd att äta ordentligt. Hur länge skall regeringspartiet försitta chansen att fatta de beslut som behövs för att sätta stopp för den "mentala försurningen"?

Sveken mot miljön kan illustreras med den lista på 77 konkreta krav beträffande miljölagstiftning, skogsbruk, havsmiljö, trafik, energi och klimatfrågor som Svenska naturskyddsföreningen har lagt fram. Det är en lång lista som Svenska naturskyddsföreningen nu vill ha besked om från partierna före valet.

Jag uppmanar alla: Läs denna kravlista. Den överensstämmer nästan helt med de förslag som vi i miljöpartiet har lagt fram i riksdagen under de senaste två åren. Vi kan konstatera att socialdemokraterna, oftast med stöd av moderaterna, har avslagit vartenda krav. Om vi ser till vad olika miljöutredningar har föreslagit under de senaste åren och antar att den kommande miljöpropositionen kommer att innehålla åtminstone en del av detta, återstår ändå en överväldigande majoritet av de 77 kraven. Miljöpartiet har föreslagit ett stort investeringsprogram på 10 miljarder per år under de närmaste åren för att klara miljön. Det är en investering för framtiden som naturligtvis också skapar sysselsättning.

När ni nu skall satsa på trafikinvesteringar både på riksplanet och i våra tre storstäder, varför gör ni då inte detta till en verklig miljömarkering? I stället har det aviserats en s.k tillväxtproposition – bara namnet är talande – där det blir vägutbyggnad i form av ScanLink, EG-bärighet på broarna samt ytterligare österleder och västerleder för miljöförstörande vägtrafik, vilket tar större delen av utrymmet från den miljövänliga spårburna trafik som vi borde satsa på. Miljön tål inte och har inte råd med flera bilar och flygplan. Varje miljon som läggs ut på bilismen och flyget är en miljon stulen från trådbussar, spårtaxi och järnvägar. Pengarna kan bara användas en gång, herr finansminister. Tjuvarna är miljömarodörer. De må sedan heta Bengt Dennis, Georg Andersson eller Ingvar Carlsson.

Energiuppgörelsen mellan socialdemokraterna, folkpartiet och centern kommer kanske att gå till historien som uppgörelsen där man var överens om att man inte var överens, eller är det en överenskommelse om att undvika en energifråga i valrörelsen? Hur kan så olika partier som folkpartiet, som vill behålla kärnkraften hur länge som helst, och centern, som säger sig vilja avveckla densamma, komma överens? Det är en ordbragd. Men inte har ni visat någon vilja att radikalt ändra energipolitiken. Både olja och kärnkraft får behålla sina fördelar i form av skattelättnader och låga miljökrav. Sjabbla inte bort kärnkraftsavvecklingen och därmed förtroendet för politiker. Hur kan Ingvar Carlsson, vår statsminister, som sagt att kärnkraften inte hör hemma i ett civiliserat samhälle, underteckna ett sådant dokument? Det

kanske bara finns ett svar: han är storindustrins gisslan, vilket också industrins företrädare Bo Berggren stolt har skrutit med.

Hur kan ni föreslå en indragning av u-landsbiståndet med 700 milj. kr., Ingvar Carlsson, och med ytterligare en miljard, Carl Bildt? Är de svenska väljarnas materiella konsumtionsmöjligheter så viktiga för er att ni är beredda att sälja ut hjälpen till dem som har det så mycket sämre?

Varför tar ni – för att ta ett sista exempel – när ni utformar besparingar i sjukförsäkringen inte hänsyn till att låginkomsttagare till följd av dåliga arbetsmiljöer är ungefär tre gånger så mycket sjuka som höginkomsttagare: 30 dagar per år mot 11? Varför nappade ni inte på miljöpartiets förslag om en regressiv sjukersättning med mindre sänkningar av ersättningen för låginkomsttagare och större för höginkomsttagare?

Det här är bra praktiska exempel på beslut som ni kunde ha fattat, Ingvar Carlsson, för att visa en solidarisk politik. Men den tycks ha kommit bort i den marknadsekonomiska och materialistiska yran. I dag är det miljöpartiet de gröna som står för kraven på solidaritet, en världsvid solidaritet som tar med hela vår ömtåliga och underbara jord. De fyra solidariteterna är utgångspunkt för hela vår politik:

Solidaritet med naturen
Solidaritet med fattiga människor i Sverige
Solidaritet med u-länderna
Solidaritet med kommande generationer

Och mina vänner, vi har bara en jord – ingen i reserv. Låt oss vara rädda om den. Med risk för att hamna utanför den här herrdebatten måste detta ändå bli sagt från denna talarstol: Vi har bara en jord!

Anf. 7 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Frågan har ställts till mig här i dag såsom företrädare för socialdemokratin vad vi ytterligare skulle kunna göra för att visa solidaritet med våra pensionärer, de som har byggt detta samhälle. Det är naturligt att ställa denna fråga till socialdemokratin, för det är just vi som under årtionden har tagit ansvar för att också de gamla skall kunna få del av förbättringarna i samhället. Då skall vi först konstatera att svenska pensionärer jämfört med pensionärer i omvärlden har det relativt sett bra. Ser vi på de pensionärer som bara har grundpension och pensionstillskott, ligger de på ungefär tredje plats i Europa. Tar vi med ATP-pensionärerna – och de blir ju fler och fler – leder de svenska pensionärerna skyhögt över andra.

Men – och det är ett viktigt men – i samband med skattereformen och de kraftiga hyreshöjningarna vid årsskiftet har en grupp pensionärer kommit i kläm. Vi har sagt att vi skall följa skattereformens genomförande noga och vidta åtgärder om vi upptäcker brister. Vi upptäckte en sådan vid årsskiftet – det var sjukresorna – då vi snabbt ingrep. Nu har vi konstaterat – socialdepartementet har arbetat intensivt – att ungefär 30 000 hushåll, 50 000–60 000 individer, som genom skattereformen och genom att det kommunala bostadstillägget inte har höjts motsvarande hyreshöjningarna, kommer i kläm. Jag kan i dag meddela att vi fr.o.m. den 1 januari, alltså retroaktivt, kommer att ge dessa pensionärer ett extra kommunalt bostadstillägg så att de kan be-

hålla en hygglig standard även i fortsättningen. Det är de gamla värda. Det är viktigt att de får detta besked.

Jag vill göra en kommentar med anledning av Carl Bildts inlägg. Han sade att det som dessa pensionärer har drabbats av är ett uttryck för skillnaden mellan socialism och liberalism. Det var en råsop mot Bengt Westerberg, folkpartiet liberalerna. Carl Bildt låtsas sikta på mig men hugger huvudet av Bengt Westerberg, den framtida koalitionspartnern. Vilket äktenskap de två planerar ihop.

Carl Bildt sade att det blir sådant här elände med statliga bidrag. Man skall i stället satsa på en skattesänkning. Ja, men dessa pensionärer betalar ingen skatt. Så litet vet Carl Bildt om de gamla och deras villkor. Folkpensionen, Carl Bildt, är ett bidrag. Jag tror inte att folkpensionärerna upplever folkpensionen och pensionstillskottet såsom något nedsättande. Våra gamla kan som vanligt lita på att socialdemokratin tar ansvar för deras trygghet. De har byggt detta land och bör ha denna rätt.

Men vi skall inte glömma att våra gamla tänker också på sina barn och barnbarn, kanske minst lika mycket. I lördags läste jag i Dagens Nyheters Stockholmsbilaga På Stan en artikel, som beskriver tillståndet i Sverige år 1991. Där stod det så här:

"Fredrik, tre månader, har somnat under det tjocka täcket i vagnen och känner inte den iskalla vinden som pinar Åsötorget, intill Skatteskrapan. I Skånegläntan, inte långt därifrån, kämpar rödkindade småglin med parklekens gungor och rutschkanor. Stan är full av småbarn, precis som resten av landet. Det har babyboomat i flera år nu och det nyss insomnade 1990 innebar en ny all time high för barnafödandet. 125 000 glin i hela landet. De sydeuropeiska länderna ligger ljusår efter."

Artikeln visade på sådan värme och glädje. Men det var inte den enda känslan man fick. Det var faktiskt med stolthet som jag läste om de nya barnfamiljerna. För finns det egentligen någon bättre måttstock på ett lands framtidsmöjligheter än unga människors vilja att sätta barn till världen? Kan framtidstro och optimism visas tydligare än så?

Jag har lyssnat på Carl Bildt i dag och under många andra debatter. Ibland verkar det som om vi talar om två helt olika Sverige. Den svartmålning av Sverige som Carl Bildt och högerkrafterna ägnar sig åt har naturligtvis politiska avsikter. Man vill komma åt socialdemokratin. Men det är ett högt spel som Carl Bildt bedriver, för det här kan skada landet.

I samband med köpet av Alfa-Laval sade Tetra Paks VD Bertil Hagman så här:

"Vi hoppas att vi hjälper till att bromsa upp den apati, den negativism som tyvärr är alltför ofta förekommande. Det är livsfarligt att negativa profetior uttalas gång på gång. Till sist blir de självuppfyllande."

Så är det naturligtvis. Och låt oss granska hur Sverige i verkligheten klarar sig. Låt oss jämföra vårt land med övriga Europa.

Sverige har Europas sundaste offentliga finanser; inget annat land har så starka finanser för den offentliga sektorn.

Sverige har Europas bästa arbetsmarknad; inget annat land har så hög förvärvsfrekvens bland kvinnor.

Sverige har Europas mest generösa föräldraförsäkring; inget land ger så goda förutsättningar till barnfamiljerna när barnen är små.

Sverige har Europas sista vildmark med ren luft, levande skogar och friska vattendrag; inget annat land har kommit så långt på miljö- och naturvårdens område.

Det är inte så märkligt, Inger Schörling, att utländska företrädare med avund har sett på Sverige.

Sverige har Europas största teaterutbud. Inget annat land har så många teatergrupper. Men alla är inte nöjda med kulturpolitiken heller.

Dessutom vill jag säga att det verkar som om Sverige har Europas, och kanske världens, gnälligaste oppositionsledare. Inte i något annat land finns det en ledande politiker som talar så nedsättande om sitt eget land som Carl Bildt gör. Om honom har en tidning skrivit: så ung och så förgrämd. När jag lyssnade på Carl Bildt här i dag lade jag märke till att han under tolv av sina femton minuter skällde på socialdemokraterna. I tre minuter talade han om moderaternas politik. Men som statsministerkandidat, som han gärna så att säga fjädrar sig, sade han inte ett enda ord om ett tänkbart borgerligt regeringsalternativ.

När jag läste artikeln om baby-boomen var det ytterligare ett par saker som slog mig:

Vilka krav kommer Fredrik och hans 125 000 jämnåriga att ställa på vuxenvärlden? Och vilka krav ställer hans föräldrar på dagis och skola? Vilka krav kommer han själv att ställa på det Sverige som han skall växa upp och leva i?

I höstas hade moderata samlingspartiet stämma. Med stor självbelåtenhet presenterade Hans Zetterberg moderaternas framtidsprogram. Han talade om att vi en gång i tiden har haft ett vitalt civilt samhälle här i Sverige. Då var bönderna kungar på sina hemman, och då grundades stora företag. Då uppförde borgarna stadshotell och vackra verandor. De planterade alléer osv.

Så här beskriver alltså moderaternas chefideolog sitt partis framtidsvision – en romantisk tillbakablick på ett gammalt klassamhälle. Men man behövde bara gå två kvarter från stadshotellet för att se hur arbetarna bodde. De bodde i ett rum och kök. Det var elände, arbetslöshet och nöd. De gamla som lyssnar på oss i dag och som är oroliga när det gäller pensionen kommer ihåg den tiden. De satt inte på stadshotellsverandor. Det kan jag försäkra Carl Bildt och andra moderater om, utan det var andra saker som de tvingades syssla med.

I dag ser Sverige lyckligtvis annorlunda ut. Vi har faktiskt anledning att vara ganska stolta.

Men en ny tid ställer nya krav. Jag vill peka på fem områden som vi socialdemokrater tycker är viktiga.

Det är, som flera här har sagt, inte så länge sedan vi talade om 90-talet som fredens årtionde. Framtiden såg ljus och hoppingivande ut. Allt skedde så snabbt och så omtumlande.

Men den 2 augusti 1990 invaderar Irak sitt grannland Kuwait. Ett halvår senare, den 17 januari, inleder de allierade styrkorna Operation ökenstorm.

Den 13 januari dödas 14 människor i Litauens huvudstad. En vecka senare

skjuts människor ihjäl i Riga. Än en gång försöker övermakten kväsa människors frihetslängtan med våld.

Kriget vid Persiska viken och våldet i Baltikum har än en gång visat att freden och säkerheten ständigt måste erövras på nytt.

Grunden för vårt lands utrikes- och säkerhetspolitik måste förbli alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. För socialdemokratin är neutralitetspolitiken ingen börda, utan en tillgång.

Vi vill stärka FN, så att man tidigt och resolut kan överbrygga konflikter för att militära aktioner inte skall behöva tillgripas.

Vi vill att Sverige också i framtiden bedriver, stödjer, nedrustning, så att gemensam säkerhet blir riktmärket för en ny fredsordning.

Vi vill fortsätta att föra en generös biståndspolitik till stöd för de fattiga länderna i världen. Till dem som har kritiserat denna för att inte vara tillräckligt generös vill jag säga följande. Sverige är ett av få länder i världen som har uppnått FNs biståndsmål, och det kommer vi att fortsätta att göra.

Sverige är alltså berett att ihärdigt fortsätta att verka för fred, avspänning och internationell solidaritet. Det andra området gäller Europa.

För socialdemokraterna har det europeiska projektet aldrig inskränkts till företagens och kapitalets frihet i Västeuropa. Vår vision om Europa är vidare än så.

Socialdemokraterna vill satsa på ett medborgarnas och löntagarnas Europa. För oss är EG inte ett hot – något som EG är för miljöpartiet och vänstern – utan en möjlighet.

Socialdemokraterna går in i Europasamarbetet för fredens, sysselsättningens, välfärdens och miljöns skull.

Vi gör det för fredens skull därför att vi vet att vår kontinent genom århundraden har trasats sönder av krig och förstörelse, alltså därför att Europa var splittrat, och därför att vi nu har en chans att lägga grunden till en ny säkerhetsordning i Europa.

Vi gör det för sysselsättningens skull därför att den låga svenska arbetslösheten i längden bara kan säkras om Sverige är med i det europeiska samarbetet och därför att vi, i all ödmjukhet, på detta viktiga område kanske kan tjäna som inspiration för andra länder.

Vi gör det för välfärdens skull därför att tryggheten och den generella välfärdspolitiken kräver en stark svensk exportindustri, något som inte kan trollas bort, och därför att den sociala dimensionen också i Europa, kanske i all ödmjukhet från vår sida, kan ha en förebild i det svenska välfärdssamhället.

Vi gör det för miljöns skull därför att gifterna och utsläppen, Inger Schörling, inte känner några gränser. Vi kan inte klara miljömålen genom nationella beslut, utan det måste till ett internationellt samarbete.

Det är dessa ambitioner som vi socialdemokrater ser framför oss när vi säger att vi vill att Sverige skall bli medlem i Europeiska gemenskapen.

Men är då inte nästan alla – i varje fall de fyra stora partierna – överens om allt detta? Nej, tyvärr inte. Låt mig närmare beröra ett av dessa områden, nämligen sysselsättningen.

Under 80-talet lyckades vi i Sverige med det som ingen annan klarade av: Vi vände utvecklingen mot stigande arbetslöshet. I stället ökade sysselsätt-

ningen dramatiskt. Då, liksom nu är fallet, var det många som påstod att detta var en omöjlig uppgift. Ja, det var t.o.m. fel politik.

Med tanke på vad Bengt Westerberg faktiskt säger här i dag får jag uppfattningen att han nedvärderar politikens möjligheter att påverka. Han säger att det ändå är i sista hand löntagarnas organisationer som måste ta ansvaret. Ja, visst måste de ta ansvaret. Men politiken spelar ju också en roll. Därför ville vi kyla ner ekonomin 1989. Och därför accepterade vi förra året vid den här tiden t.o.m. en regeringskris. Sysselsättningen var mycket viktig för oss. Men våra förslag tillbakavisades av kammaren. Vad det kostar är kanske att åtskilliga tusentals människor drabbas av vad vi kallar arbetslöshet. Vi ställde ju inte regeringens existens på spel för vårt eget nöjes skull, utan vi gjorde det därför att vi ville värna just sysselsättningen.

Sedan har Rehnberggruppen tillsatts. Det är också ett politiskt initiativ. Vi ser nu resultatet: Inflationen går ned. Räntan går ned. Investeringarna kommer att öka både inom den offentliga och inom den privata sektorn.

I dag står det i Dagens Industri att den svenska kronan är en trygg hamn i en osäker värld.

Det som i övrigt oroar mig vad gäller Bengt Westerbergs inlägg är att han tänker samverka med moderaterna. Bengt Westerberg säger: Ingen vill använda arbetslösheten som ett ekonomiskt medel. Jo, men det är precis så det förhåller sig. Praktiskt taget hela vår omvärld använder ju arbetslösheten som ett ekonomiskt medel.

Lars Tobisson sade inför våren 1985:

"Jag tror att vi – – – får se arbetslöshetsnivåer som för Sveriges del ter sig höga – – –." Sedan tillade han: "Men det är nödvändigt för att få till stånd den vändning av skutan som behövs." Det är klartext.

Sedan dess har socialdemokratin vunnit två val. Vi har haft full sysselsättning i Sverige, medan många borgerligt styrda länder, år efter år – och under efterkrigstidens längsta högkonjunktur – har haft massarbetslöshet: Danmark 9,2 %, Storbritannien 6,2 % och Holland 7,4 %. Detta är fakta.

Carl Bildt tycker att socialdemokratisk politik är misslyckad när arbetslösheten i vårt land är 2 %. Samtidigt menar han att borgerlig politik i andra länder är lyckad när arbetslösheten är runt 8 %.

Herr talman! Jag tror faktiskt att jag, mot denna bakgrund, föredrar att vara en misslyckad socialdemokratisk politiker framför att vara en lyckad borgerlig politiker.

Det tredje området handlar om trygghet och rättvisa.

Det 125 000 barn som föddes förra året är de första 90-talisterna. Vart och ett av dessa barn kommer att ha sina drömmar och visioner. Men jag är säker på att de kommer att drömma inte minst om värme och omtanke i ett samhälle där ingen står utanför, där alla får växa och utvecklas i frihet. Om socialdemokraterna får som de vill kommer det goda att komma alla till del och inte bara några. Med moderaternas politik kommer klyftorna däremot att öka dramatiskt.

Efter min kritik mot Bengt Westerberg vill jag gärna ge honom beröm. Bengt Westerberg har på ett berömvärt sätt pekat på vilka risker den moderata skattepolitiken medför för välfärden i Sverige. Senaste i samband med

presentationen av de borgerliga motionerna sade Bengt Westerberg om detta:

"Enligt min mening är det inte förenligt med den generella välfärdspolitik som vi tycker att man skall ha i Sverige."

Men då är frågan hur Bengt Westerbergs syn är förenlig med folkpartiet liberalernas avsikt att regera ihop med moderaterna.

Det fjärde området är familjepolitiken. Sedan 1982 har 186 000 fler barn fått daghemsplats. 86 % av alla barn i åldern 18 månader– 7 år har i dag någon form av barnomsorg.

Föräldraförsäkringen har förlängts med tre månader. Vi har haft de största barnbidragshöjningarna någonsin. Barnbidraget är nu upp i 9 000 kr. per barn och år. Vi vill fortsätta daghemsutbyggnaden, vi vill bygga ut föräldraförsäkringen när ekonomin tillåter, och nästa år stiger barnbidraget med ytterligare en tusenlapp.

De borgerliga partierna har kommit överens om vårdnadsbidrag. Men ni har inte kommit överens om hur stort det skall vara, när det skall införas och hur det skall finansiseras. Det enda jag vet är att moderaterna vill dra in allt stöd till barnomsorgen och dela ut det till barnfamiljerna. Det kan låta bra. Men konsekvensen är att det skulle bli olönsamt att förvärvsarbeta för alla kvinnor som har två barn i förskoleåldern och som tjänar under 13 000 kr. i månaden. Undra på att Bengt Westerberg i helgen sände ut röksignaler om uppgörelse över partigränserna om familjepolitiken. Jag förmodar att han inte ville tampas med Carl Bildt. Det finns de som påstår att jag genom uppgörelser över partigränserna har rullat undan väl många stenar på vägen mot en borgerlig regering. Jag vill säga att här går gränsen. Denna sten rullar jag inte undan. Jag tror faktiskt att det förslag om vårdsnadsbidrag som de borgerliga har lagt fram inte ens är en sten utan ett jättelikt hål

Herr talman! Jag hade tänkt att behandla även ett femte område, nämligen det som handlar om ansvar för nationen och breda lösningar. Men min ambition att svara på frågor i inledningen har gjort att jag inte hinner ta upp detta område. Men det avsnittet är så bra, herr talman, att jag tar det som avslutning i stället.

Anf. 8 CARL BILDT (m):

Herr talman! Det som vi hörde från statsministern var tämligen bekant. Det var en sedvanlig skrytvals över att allt var så bra och så lyckat. Statsministern framförde också det sedvanliga påståendet om att de som kritiserar socialdemokratin kritiserar Sverige.

Den enda möjliga innovation som jag hörde i statsministerns argumentation den här gången var att baby-boomen under de senaste åren var något slags utslag av förtroende för socialdemokratin. Låt mig på den punkten uttala mig med viss auktoritet, eftersom jag tror att jag har gett ett större handfast bidrag till baby-boomen under senare år än statministern och säga att det inte var beroende på något förtroende för socialdemokratin.

Jag vill sedan ta upp det som statsministern hade att säga om pensionärerna. Detta är allvarligt. Ni socialdemokrater stod i denna talarstol, i olika debatter och inte minst när ni talade till landets pensionärer, och var så säkra när ni sade att alla skulle få det bättre, att ingen skulle drabbas och att bl.a.

vi moderater hade fel när vi varnade för vad som komma skulle. Nu tvingas ni indirekt att säga att ni hade fel, räknade fel, inte visste hur verkligheten var, och nu tvingas ni att snabbt få fram något nytt bidrag. Det är ett misslyckande, ett svek, i förhållande till vad ni sade när ni lade upp denna politik.

Sedan säger statsministern att jag har fel när jag talar om sänkta skatter, eftersom pensionärerna inte betalar någon skatt. Fråga finansministern! Pensionärerna betalar hög moms på allt de köper. Pensionärerna drabbas just nu framför allt av effekterna av den höga fastighetsskatten. Det är de höjda skatterna som driver fram de höjda priserna och de höjda hyrorna och som tvingar pensionärerna att ringa socialkontoren eller att söka bostadsbidrag. Därför är det som jag har sagt viktigt, nämligen att när vi har fått för höga skatter är lösningen inte högre bidrag, utan lösningen på problemet med för höga skatter är lägre skatter. Vi måste växla ner skatter och bidrag för pensionärerna och för alla andra, annars kommer det att gå riktigt ordentligt snett för Sverige.

Jag vill därefter gå över till den fråga som statsministern i alla dessa debatter behandlar ganska ytligt, nämligen kostnadskrisen och sysselsättningen.

Låt mig först svara Lars Werner beträffande arbetslösheten. Det finns ingen idealisk arbetslöshet, och det finns ingen idealisk inflation. Både arbetslösheten och inflationen skall vara så låga som möjligt. Men när man misslyckas med inflationsbekämpningen på det sätt som socialdemokratin i Sverige har gjort under de senaste tio åren misslyckas man förr eller senare även med sysselsättningspolitiken. Därför har det varit felaktigt att inte ge inflationsbekämpningspolitiken större vikt. Nu får vi betala priset i form av en högre arbetslöshet. Och därmed är ansvaret för denna arbetslöshet politiskt socialdemokratins. Det är socialdemokratin som bär ansvaret för att företag nu inte kan producera sina produkter i Sverige. Det är för dyrt. De klarar inte av att sälja produkterna. De gör förluster. De måste skära ned och flytta produktionen till andra länder. Detta är ett stort misslyckande för politiken som nu slår med stor brutalitet. Sedan kan statsministern stå här och säga att andra också har misslyckats. Det är tyvärr sant. Men om han skall försöka bli helgon på andras synder tror jag inte att det kommer att gå. Han har ju hela tiden i valrörelse efter valrörelse sagt att det som har inträffat i andra länder – låt mig ta Spanien och Grekland, två socialistiska länder, som exempel – aldrig kan inträffa här i Sverige, eftersom socialdemokratin finns här. Därför kan arbetslösheten aldrig komma hit.

Så kommer arbetslösheten också till Sverige. Då handlar det inte om 2 %. Statsministern och finansministern vet vart vi är på väg. LO talar om 5 % under de närmaste åren. Så kommer då arbetslösheten och statsministern säger: Jamän det blir samma sak här som i andra länder. Det säger han när det socialdemokratiska vallöftet under 10 år har varit att det aldrig skall bli så i Sverige. Nu kommer arbetslösheten hit också och vad värre är, vi har under alla dessa år fått höra att den högre inflationen, den lägre tillväxten, de stora underskotten m.m. var det pris vi fick betala för att vi inte hade arbetslöshet. Nu står vi där med negativ tillväxt, fallande investeringar, höga kostnader och så får vi arbetslöshet också, ovanpå allt det andra.

Det går inte efter detta misslyckande att krypa in i någon baby-boom som

ursäkt. Det är ett stort misslyckande. Hela den tredje vägen var fel. Det var i alla fall klädsamt att statsministern inte ens omnämnde den i sitt anförande.

Anf. 9 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Låt mig börja med pensionärerna. Jag tycker att det är viktigt att understryka, och jag tyckte inte att statsministern gjorde det tillräckligt klart, att det faktiskt inte är skattereformen som i dag är problemet för de 50 000–60 000 pensionärer som statsministern talade om. Skattereformens olika åtgärder balanserar varandra också för dessa pensionärer. Men samtidigt med att skattereformen har trätt i kraft vid årsskiftet har andra hyreshöjningar genomförts, vilka har varit större än de höjningar som pensionärerna har fått kompensation för genom den normala uppräkningen av pensionerna. Det är det som har orsakat problemen i de kommuner där man har låga kommunala bostadstillägg eller där man t.o.m. har sänkt de kommunala bostadstilläggen. Det skall jag i sanningens namn erkänna: Vi hade inte räknat med att kommunen skulle sänka de kommunala bostadstilläggen.

Jag skall först säga att jag tycker att det är fel att kommunerna har sänkt de kommunala bostadstilläggen, men varför har de gjort det? De försvarar sig med att de har en pressad ekonomisk situation, att det är svårt att klara alla de åtaganden som kommunerna har, i kombination med ett skattestopp. Jag tycker att kommunerna skulle ha gjort andra prioriteringar. Men det är detta som kommunerna själva pekar på. Då vill jag ändå till Carl Bildt säga att hade man genomfört de nedskärningar i bidragen till kommunerna, som moderaterna har föreslagit, hade situationen naturligtvis varit värre, inte bara i de kommuner som nu har skurit ner KBT, utan också i de kommuner som inte har gjort det. De hade kanske tvingats till det om man inte hade avstått från dessa nedskärningar.

Det talas ibland om ökat bidragsberoende i samband med skattereformen, därför att bostadsbidragen och de kommunala bostadstilläggen har höjts. Det är alldeles riktigt. Men detta är en nödvändigt konsekvens av att ett inslag i finansieringen av skattereformen är nedskärning av de generella bostadsbidragen. Skall vi kunna klara en nedskärning av de generella bostadsbidragen – vi tycker att man skall gå vidare på den vägen och det tycker andra partier här i kammaren också – måste vi vara beredda att kompensera dem som drabbas genom att ha kvar de riktade systemen, även om man från olika utgångspunkter kan rikta kritik mot de systemen. Under övergångsskedet tror jag att vi får leva med både kommunala bostadstillägg för pensionärer och bostadsbidrag till barnfamiljer, annars kommer vi inte att klara av den nödvändiga nedskärningen av de generella räntesubventionerna.

Olof Johansson utlovade i sitt tal skattesänkningar för en tvåbarnsfamilj i storleksordningen 10 000 kr. Det var 6 000 kr. på maten och en rad andra saker som skulle sänkas. Min enkla fråga till Olof Johansson är – jag har ställt den många gånger från den här talarstolen, utan att få något svar: Vem skall betala detta? Det är klart att det vore skönt att få stå här och säga till en tvåbarnsfamilj att vi kan ge er 10 000 kr. i ökad köpkraft. Jag tror att varenda ledamot i kammaren, inte bara centerpartister, vill göra det. Frågan är: Var skall pengarna tas? Det vore intressant om det också kunde få något utrymme i förkunnelsen från denna talarstol.

Får jag sedan ta upp statsministerns synpunker på arbetslösheten. Den arbetslöshet som nu växer i Sverige är ett resultat, inte i första hand av någon internationell lågkonjunktur, även om det sker en viss avmattning i den internationella konjunkturen, utan ett resultat av att regeringen har misslyckats med att bekämpa löneinflationen. Ekonomin hade – det kan vi säga, med facit i hand – bort stramas åt i den första budget som Ingvar Carlsson var huvudansvarig för, nämligen den som lades fram 1987. I varje fall borde åtstramningen ha kommit 1988, när överhettningen var alldeles uppenbar. Men regeringen har misslyckats med detta. Regeringen har bidragit till den överhettning vi har fått på arbetsmarknaden och därmed till den löneinflation som har gjort att svensk konkurrenskraft har försvagats år efter år. När den internationella konjunkturen nu mattas något visar sig snabbt sårbarheten i svensk industri. Det blir friställningar runt om i landet och arbetslösheten stiger.

Vill Ingvar Carlsson helt avbörda sig skulden för denna utveckling? Har regeringen ingen skuld alls i löneinflationen? Kunde regeringen inte ha gjort någonting åt den? Min bestämda uppfattning är att för den ekonomiska politiken i stort, just inflationen, har regeringen ett huvudansvar. Men detta ansvar har man inte tagit. I stället går man ut och försöker skylla på andra. Man säger att det är arbetsgivarnas fel. En del andra säger att det är arbetstagarnas fel. Ibland säger man att det är oppositionens fel, för att vi inte har velat medverka till de rätta åtgärderna. Men skulden ligger till syvende och sist på regeringen, som har misslyckats med den huvuduppgift som man har pekat ut för sig själv i finansplan efter finansplan. Det hade funnits majoritet här i kammaren för en åtstramningspolitik på ett tidigt stadium, om regeringen hade vågat. Men det gjorde den inte. Det är det som är problemet.

Till sist vill jag, herr talman, ta upp frågan om välfärden och solidariteten. Jag skall gärna erkänna att det kan vara ett dilemma för en liberal partiledare och ett liberalt parti att det inte finns någon naturlig samarbetspartner när det gäller att slå vakt om välfärden och solidariteten. Problemet är inte bara att vi ibland för en debatt med moderaterna om detta, utan vi tvingas också ständigt till debatt med socialdemokraterna. Det är ni som i praktiken skär ned u-landsbiståndet, som i dag säger nej till ökat stöd till handikappade, som har stramat åt flyktingpolitiken. Det är sant att ni har fått applåder av moderaterna många gånger, men det är till sist ni som är ansvariga för denna politik. Här tvingas vi slåss ganska ensamma på barrikaderna, för att solidariteten också skall gälla när det är kärva tider.

Anf. 10 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Statsministern sade i sitt anförande att han skulle spara det bästa till sist. Det var väl därför han inte svarade på den fråga jag ställde.

Det finns dock mycket att kommentera även i Ingvar Carlssons anförande. I den bild han med hjälp av Hans Zetterberg målade upp av stadshotellet fanns inga pensionärer. De finns inte på stadshotellet i dag heller, i varje fall inte de grupper som vi nu diskuterar. Skulle de komma dit, skulle de upptäcka att det är dyrare än förut, på grund av restaurang- och hotellmoms m.m., som införts under sen tid.

Jag tror att det är viktigt att vi är medvetna om vad det till sist handlar

om. Det är grupper i vårt samhälle som har mycket låga inkomster. De har årsinkomster som ligger på nivåer som för en del är månadsinkomster, t.ex. här i riksdagen. Det är det som är problemet. Det finns inget utrymme för någonting. Det är bra att regeringen inser att man måste göra någonting snabbt. Men jag tror också att det är viktigt för dessa grupper – låginkomsttagare, deltidsarbetande kvinnor, pensionärer med bara folkpension, pensionstillskott eller låg ATP, studerande – att vi klarar ut frågan om hur vi skall ha det här i samhället med beskattningen av den nödvändiga konsumtionen. Vad är det för mening med att vi från samhällets sida tar med ena handen – bostadskostnader, matkostnader, de kostnader som alla människor har – och sedan delar ut bidrag med andra handen?

Det finns ju system i andra länder. De som ständigt brukar åberopa EG som förebild borde ju veta att hela Europa är fullt av de differentierade mervärdeskatter. Men här går någon sorts gräns för vad man får säga och vad man får ställa upp på. Jag fick lätt hjärtklappning, i varje fall litet höjd puls, när jag hörde Carl Bildt här för en stund sedan. Han var den som kom problemet närmast utan att dra slutsatsen. Pensionärer betalar ingen inkomstskatt i de här nivåerna, sade han helt riktigt – de betalar hög moms. Just det. Men Carl Bildt kom inte ända fram, så att säga, han drog inte slutsatsen: Sänkt matmoms är ett sätt att komma till rätta med det här.

Som svar till Bengt Westerberg vill jag säga: I vårt budgetalternativ, som jag brukar hänvisa till eftersom det har många sidor, finns finansieringen. Och finansieringen i det här fallet handlar i stort utsträckning om att den sänkning av momsen som är följd av den tidigare höjningen, som Bengt Westerberg var med om, skall användas för nödvändig konsumtion för att vi på det sättet skall få en rimligare fördelning. Det är centerns syn.

Det handlar om just nödvändig konsumtion – mat, boende, resor till och från jobbet. De som är anhängare av valfrihet borde bli medvetna om att valfrihet som utövas via pengar kräver en rättvisare fördelning än den vi har i dag, och kräver att vi sänker skatterna på nödvändig konsumtion.

Därför vill jag upprepa den fråga som jag ställde här tidigare: Är det fler partier som är beredda att nu ändra sin inställning till beskattningen av nödvändig konsumtion och komma de svagaste grupperna i vårt samhälle till mötes? Några har anmält sig. Vem blir sist?

Jag tror inte att riksdagen kommer att kunna motstå det kravet i längden. Nu är det slut med de utredningar som förhalat den här frågan under hela 80-talet. Nu har vi lagt fram ett konkret förslag till riksdagen, och det är bara att omsätta det i en regeringsproposition. Vi kommer inte att ge oss på den här punkten.

Låt mig sedan helt kort beröra en sak som ofta kommer i bakgrunden när det gäller arbetslösheten. Jag har här med mig en rapport som är mycket talande och som visar hur olika det kan vara i olika delar av landet. Vi talar sällan om de olika regionernas olika situation. Stålbadet är redan här för många grupper, i varje fall om vi räknar med 5-procentig arbetslöshet, eller "kvarstående sökande utan arbete", som det heter i statistiken. Detta gäller Norrbotten, mina vänner, med 5,1 % arbetslöshet i december. Varför inte utgå från dessa siffror, detaljera arbetslösheten och se att det, som oftast, är

de svagaste som redan drabbas av det här stålbadet? Därför måste någonting göras.

Anf. 11 LARS WERNER (v):

Fru talman! Det är bra att Ingvar Carlsson klargör att regeringen inte längre blundar för att vissa pensionärsgrupper är illa behandlade och kommer i kläm. Så långt var beskedet om ett extra KBT bra. Men jag vill ändå fråga, eftersom jag tycker att beskedet är något vagt: Hur mycket per månad skulle pensionärerna få med detta? Och är det ett tillfälligt eller ett stadigvarande tillägg? Innebär det att man kommer över socialbidragsnormen? Vi vet att alla låginkomstpensionärer som har en hyra över 2 500 kr. kommer under socialbidragsnormen.

Sedan vill jag ta upp frågan om värdesäkring av pensionerna. När regeringen tillsammans med folkpartiet drev igenom en reducering av basbeloppet med 2,9 % för 1991 och 3,1 % för 1992, motiverades det med att pensionärerna annars skulle bli dubbelkompenserade för skatteomläggningen. Då vill jag fråga: Är det inte nu dags att återställa värdesäkringen, så att vi får en stadigvarande garanti för de sämst ställda pensionärsgrupperna?

Jag vill också ta upp en fråga som jag ställde till Bengt Westerberg. Jag vet att han inte vill diskutera vad hans företrädare har sagt en gång. Det ville inte Ola Ullsten heller för en del år sedan. Men jag ställer frågan mot bakgrund av att Bengt Westerberg hävdar att all skuld för arbetslöshet ligger på den svenska regeringen. Vi kan diskutera hur mycket skuld som ligger på regeringen – men inte ett ord om den ekonomiska makt som svenska storföretag och kapitalgrupper har här i landet!

Min fråga var om det recept som Bertil Ohlin hävdade 1947 är en modell som fortfarande gäller för den sysselsättningspolitik som folkpartiet vill föra. Han sade 1947: "Man har därför anledning att anta att 'full' sysselsättning, t.ex. i genomsnitt ca 95 procent sysselsatta frånsett säsongarbetslösheten, kan leda till en högre produktionsvolym och bättre levnadsstandard för hela folket än en 'överfull' sysselsättning av det slag som förekommit i Sverige år 1947 – – –."

Det drar naturligtvis litet kallt om fötterna när vi påminner om detta. Det gjorde vi då, och vi kommer att göra det i fortsättningen också. Men min fråga är alltså: Är detta fortfarande ett rättesnöre för liberal politik?

Sedan vill jag fråga, liksom jag gjorde då: Vad är det för vetenskap och vad är det för ekonomiska teorier som säger att 5 % arbetslöshet löser några problem? Jag skulle vilja tillägga: Vad är det för teorier som säger att 3 % arbetslöshet löser några problem? Vår utgångspunkt är att man inte kan lösa något problem genom att öka arbetslösheten. Arbetslöshet är en grundläggande orsak till ekonomiska problem och balansbrister.

För mig, Bengt Westerberg, kommer frågan om arbetslöshet aldrig att vara – och har aldrig varit – en fråga om 1, 2 eller 3 %. För mig är det människor som ligger bakom dessa procenttal – människors verklighet, en verklighet som en del av er som håller på och teoretiserar aldrig har upplevt. Jag hoppas att ni slipper det. Jag har upplevt den verkligheten på mycket nära håll – och jag har upplevt den själv. Arbetslösheten är, för dem som drabbas

av den, ingen procentsats hit eller dit, utan den är, fru talman, ett rent helvete.

Till Bengt Westerberg vill jag säga: Ibland tvingas man ju ta avstånd från gamla lärofäder, eller i varje fall nyansera deras teorier. Tar Bengt Westerberg avstånd från denna teori?

Anf. 12 INGER SCHÖRLING (mp):

Fru talman! Först vill jag säga till Ingvar Carlsson att det ju inte var med avund som Alexej Jablokov såg på Sverige och hur vi eventuellt skulle ha löst våra miljöproblem, utan det var med en förhoppning om att Sverige skulle visa vägen och alternativen som måste till för en ekologiskt hållbar utveckling i väst. Som medlem av vetenskapsakademin i Sovjetunionen önskar han naturligtvis komma med förslag på hur man skall ersätta den farliga kärnkraften i Sovjet. Han trodde att Sverige nu skulle visa hur man genom att utveckla alternativen biobränsle, sol- och vindenergi, genom att göra besparingar och genom att effektivisera skulle göra det möjligt att avveckla kärnkraften. Men han var ganska besviken. Ingen av er har sagt ett ord om energiuppgörelsen; ingen har försvarat den kritik som kommit.

Ytterligare en detalj som vi kan kommentera: Energiöverenskommelsen talar vitt och brett om stöd till inhemska bränslen, men i verkligheten har man försämrat det inhemska bränslets konkurrenskraft när det gäller kraftvärme i våra fjärrvärmesystem med flera ören per kilowattimme. Resultatet kommer att bli att det inte heller under 1990-talet kommer att byggas ut någon kraftvärme för inhemska bränslen. Att Sverige har en bättre miljö än övriga Västeuropa beror ju huvudsakligen på att Sverige ligger i Europas utkant och är glest befolkat. Det är faktiskt inte socialdemokraternas förtjänst.

När det gäller EG-politiken har ju både moderaterna, folkpartiet och socialdemokraterna talat om hur viktigt det är att vi kommer med i Europa. Carl Bildt säger att sparandet och ägandet skall finnas hos individerna och att skattetrycket måste sänkas nästan till varje pris. Då frågar jag: Hur skall man finansiera de 40–60 miljarder kronor som bortfaller till följd av det lägre skattetryck och den lägre moms som EG-harmoniseringen innebär? Vem tar ansvaret för den grundläggande tryggheten i Sverige? Europavägen, mina herrar, tror jag är kantad av människor som hamnar utanför den grundtrygghet som den svenska modellen ändå har stått för.

Jag tycker att Expressen i fredags gjorde en ganska träffande analys av hur man kan tolka de olika partiernas intresse av att gå med i EG. Expressen skriver: En skiljelinje går mellan dem som vill in i EG för att rädda sysselsättning och välfärd och dem som vill in i EG för att rasera sysselsättning och välfärd. – Här är det fritt för tolkningar.

Jag vänder mig sedan till Ingvar Carlsson. Visst skall vi samarbeta över gränserna för att stoppa miljöförstöringen och klara det som måste göras. Det har vi ju sagt hela tiden. Läs vår Europamotion, där vi just tar upp och redovisar hur regionernas Europa skall samarbeta och hur det samarbetet kan se ut. Det finns ju dessutom redan.

EG innefattar inte Östeuropa; det är inte hela Europa. Östeuropa behöver ju verkligen vår hjälp. Där är miljökatastrofen total. Inte behöver vi väl

lämna ifrån oss beslutsrätten inom alla områden till Bryssel för att samarbeta när det gäller miljöfrågor? Nej, det där har nog statsministern fått om bakfoten.

Ytterligare ett EG-resonemang, ett slags nysvenska som florerar: Man säger att för fredens skull skall militära förband från EG delta i kriget i Mellersta Östern. Snart kanske EG tvingar oss att vara med i planerna på en militär union; tydligen sådant som varken Bengt Westerberg, Carl Bildt eller statsministern längre bangar för. Man säger att vi skall vara med i EG för miljöns skull. Det måste väl ändå ha varit en felsägning. Ingvar Carlsson menar väl för kapitalets skull? Miljön i Sverige blir väl knappast bättre för att de svenska normerna när det gäller miljö och hälsa harmoniseras till EGs lägre nivå.

I skuggan av de stora världshändelserna kan våra problem i Sverige ibland tyckas små. Vi kanske borde vara litet försiktigare med att tala om kris varenda gång vi får problem, och se litet mer i internationellt perspektiv. Vi har problem med den svenska ekonomin, men kris är kanske ett litet för starkt ord. Jag skall återkomma till det i nästa replik. Men låt mig bara säga att när det gäller Rehnbergkommissionen stödjer miljöpartiet dess ansträngningar att få till stånd ett stabiliseringsavtal på arbetsmarknaden. Vi kanske har varit något av föregångare genom att föreslå frysta löner för riksdagsledamöterna, vilket så småningom också gick igenom. Den minoritet som nu säger nej har ett väldigt stort ansvar. Inte minst för exportindustrin borde det vara ett livsviktigt intresse att inte våra företag konkurreras ut till följd av fortsatt osäkerhet på arbetsmarknaden. Men några tvångslagar för att få igenom kommissionens förslag kan vi inte gå med på.

Anf. 13 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Fru talman! Lars Werner ställde ytterligare någon fråga om pensionärerna. Vi är angelägna om att detta skall träda i kraft omedelbart, alltså retroaktivt från årsskiftet. Därför har vi åstadkommit en lösning för det här året. Samtidigt tillsätts en utredning som kommer att arbeta snabbt för att vi skall få en total översyn av det kommunala bostadstillägget, så att det fungerar bättre. Det innebär att man med de här åtgärderna kommer att få minst motsvarande socialbidragsnormer i resp. kommun.

Inger Schörling sade att vad miljöpartiet vill i Kuwait-konflikten är vapenvila, sedan förhandlingar. Jag anser att det är en felaktig och farlig väg att gå. Man måste börja med att ställa det krav som FN har ställt: Irak ut ur Kuwait. Det är det jag har gjort i min artikel.

Olof Johansson utlovade sänkt skatt på mat och boende. Det skulle vara intressant att få veta hur det går ihop med en trepartiregering; hur Olof Johansson skall få med sig moderaterna och folkpartiet på det. Om inte det går är det faktiskt ganska ointressant som löfte.

Vi har så snabbt vi kunnat räknat fram en preliminär siffra som visar att underskottet i centerns budget är 15 miljarder kronor, så nog finns det saker att hålla igen på om man skall komma fram till en ansvarsfull budget. Jag kan i övrigt instämma i Bengt Westerbergs kritik av centerns budgetalternativ på den punkten: Vem skall betala? Det är väl det avgörande om man skall ge löften.

När det gäller trafikfrågorna i Stockholm tror jag faktiskt att stockholmarna tycker att det är viktigt att snabbt och bekvämt kunna förflytta sig mellan bostad och arbete. Det är faktiskt det som stockholmspolitikernas arbete går ut på.

När det gäller förbindelsen över Öresund vänder jag mig återigen till Olof Johansson, eftersom han gav ett löfte till väljarna och samtidigt avslutade det avsnittet med att säga: Vi är beredda att ta regeringsansvar. Innebär det som Olof Johansson sagt i dag, att Olof Johansson icke ingår i en regering som fullföljer beslutet om Öresundsförbindelserna, om det skulle bli en borgerlig regering efter valet i höst? Det är ju den regeringen som slutgiltigt måste fatta beslutet om Öresundsförbindelserna. Det börjar bli dags att ge klara besked på sådana här punkter.

Bengt Westerberg säger att politiken borde ha stramats åt redan 1987. Jag har tänkt att jag någon gång skulle gå igenom det här ordentligt med Bengt Westerberg. Kanske är tillfället i dag. Vad var det som hände i oktober 1987 någon vecka efter börskraschen? Jo, då lade regeringen fram en proposition om just åtstramningseffekter, byggbegränsningar och stängda investeringsfonder, medan folkpartiet självt krävde generellt frisläpp. Folkpartiet gick emot de här punkterna. Folkpartiet krävde i stället lägre skatt och därmed större efterfrågan. Folkpartiets budget det året innebar en försvagning med ungefär 4 miljarder kronor. Det är sanningen om de åren, Bengt Westerberg. Det har varit så under nästan hela efterkrigstiden att socialdemokraterna har fått stå för en ansvarsfull finanspolitik och folkpartiet har bjudit över.

Låt mig ta i samma veva det som Bengt Westerberg skröt om här i dag från folkpartiets sida – om kulturen, om de handikappade, om biståndet. Det är bra alltihop. Vi är beredda att på varje punkt, i takt med att vi får fram de ekonomiska resurserna, försöka hjälpa till att öka de anslagen. Men folkpartiet har ju sagt att det skall samarbeta med moderaterna, och moderaterna lovar sänkt bistånd!

De som tycker illa om u-landsbistånd skall i höstens val rösta med moderaterna, och de som tycker bra om u-landsbistånd skall rösta med folkpartiet, säger de här två partierna. Men sedan skall de regera. Det är detta som jag säger är löftesbrott satta i system. Partier som kritiserar oss för att vi inte klarar varje löfte bör nog betänka en smula vad de håller på med, innan valrörelsen börjar på allvar.

De pengar som Bengt Westerberg lovar ut på de tre här nämnda områdena vill Carl Bildt använda för att sänka skatterna för höginkomsttagarna och förmögenhetsägarna.

Så till Carl Bildt. Jag skall gärna säga att Carl Bildt har bidragit positivt till babyboomen. Jag ber att få tacka för det bidraget. Det är nog många av oss som tycker att det är den finaste och största insats som Carl Bildt har gjort. Så där är vi helt ense.

Men det finns andra punkter som jag måste opponera mot. Carl Bildt talar mycket om skattetrycket. Men det avgörande är inte skattetrycket, utan det är nivån på utgifterna. De borgerliga regeringarna släppte upp utgiftsnivån till 67 % av bruttonationalprodukten. Socialdemokratiska regeringar har tagit ner den till 61 %.

Carl Bildt har ingen anledning att snacka om skatter. Ni lånade till utgif-

terna. De lånen får vi nu betala 60 miljarder i utgiftsräntor på. Vi skulle kunna sänka momsen, Olof Johansson, från 25 % till 15 %, om vi inte hade haft dessa eländiga ränteutgifter, som även centern i någon mån var med och bidrog till.

Om nu Carl Bildt inte tror på mig, så tror ju Carl Bildt på marknaden. I dag kunde jag läsa i tidningarna: Stockholmsbörsen i topp. Snabbaste uppgången i Europa. Räntan sjunker rekordsnabbt i Sverige. Marknaden tror på den socialdemokratiska budgeten och på den socialdemokratiska finansplanen.

Tror inte Carl Bildt på marknaden längre eller varför denna kritik? Marknaden tycker ju att det är en alldeles utomordentligt klok och förnuftig politik som förs.

Jag brukar inte ställa många frågor, utan jag brukar svara på frågor. Men det är en fråga som jag nu har ställt i sex stora riksdagsdebatter, och det är om moderaterna tänker riva upp skattereformen eller inte. Bildt uttalar sig i alla tänkbara ämnen här på jorden – natt och dag, höll jag på att säga. Senast var han på någon sorts sightseeing i Moskva och gick runt och tittade på Kreml eller kyrkor eller vad det var. Men den fråga jag har ställt svarar inte Bildt på.

Om Carl Bildt har svårt att ta ordet skattereform i sin mun, kan han väl svara ja eller nej på frågan om moderaterna tänker riva upp skattereformen. Ta en annan konservativ politiker som föredöme och säg: Read my lips – läs mina läppar! Ja eller nej, Carl Bildt!

Ta gärna litet av min tid. Hela kammaren kommer att titta på Carl Bildt för att se efter om hans läppar säger ja eller nej. Vi tittar på Carl Bildt nu. Är det ja eller nej?

Carl Bildt vill inte använda min tid. Vi får se om han använder sin egen. Den kanske inte är lika värdefull som min.

Moderaterna och folkpartiet vill angripa socialdemokraterna från höger, och det är naturligt. Det är rimligt och riktigt. Så skall det vara. Men centern vill samtidigt angripa oss från vänster. Sedan säger man att man skall bilda en trepartiregering, och det är då jag inte får det att gå ihop. Två partier säger att politiken skall flyttas åt höger, och centern säger att den skall flyttas åt vänster. Det går inte ihop, och den koalitionen kommer inte att bli långlivad. Den spräcker sig själv.

Här är det märkliga att vi i dag inte får höra ett enda ord, nu när det är drygt sju månader till ett val, om det borgerliga regeringsalternativet. Det väckte stor sensation bland svältfödda borgerliga ledarskribenter, när Westerberg och Johansson åt lunch. Det blev fantastiska rubriker och funderingar över om detta innebar något nytt i svensk politik. Sedan kom det en artikel, och då visste de här ledarskribenterna inte till sig över denna sensation, att Bildt och Westerberg kunde skriva en gemensam artikel, som man redovisade.

Om någonting av detta har vi inte hört ett ord i dag. Det är som Dagens Industri skriver: Det går inte att regera och inte att gå till val på den artikeln. Det krävs något mer, och vi hade väl alla trott att det skulle komma i dag. Men inte ett ord, fru talman!

Anf. 14 CARL BILDT (m):

Fru talman! Statsministern och jag skall inte behöva vara osams om allting. På vissa punkter kan vi vara överens. Jag håller med honom om att mitt bidrag till den babyboom som glädjer honom så mycket förmodligen är det bästa jag har gjort under de senaste åren, och det är inte dåligt.

Så till skatteomläggningen och den fråga som Ingvar Carlsson ständigt upprepar och jag ständigt ger samma svar på. Denna skatteomläggning är inte helig. Vi tänker inte upphöra att bedriva skattepolitik. Det som var fundamentalt fel i denna skatteomläggning var alla de skattehöjningar som man drev fram bara för att man ville hålla skattetrycket uppe.

Det blir den borgerliga riksdagsmajoritetens uppgift att börja sänka skattetrycket. Sänker skattetrycket gör man genom att sänka konkreta skatter, och jag övertygad om att det kommer en borgerlig regering att göra. Där kommer vi moderater att vara pådrivande. Vi lägger inte ner skattepolitiken. Tvärtom, vi kommer att påbörja den stora skattesänkningen.

Så tillbaka till pensionärerna och det som statsministern har att säga där. Han tycks inte ha någon som helst förståelse för mitt resonemang att det ökade bidragsberoendet är ett problem. Det är ett problem för samhällsekonomin, och det är inte bra för människorna. Man vill inte vara beroende av bidrag för sin ekonomi, utan man vill kunna stå på egna ben.

Det bör vara en rimlig princip i ett s.k. välfärdssamhälle, att har man fått sin pension efter att ha slitit i ett helt liv, då skall man klara sig på pensionen och inte vara beroende av att statsministern utlovar ett extra bidrag varje gång som någonting har gått snett med de höjda skatterna.

Vem skall betala dessa ökade bidrag? Det får vi förr eller senare besked om, inte i dag. Men förr eller senare måste de ökade bidragen betalas med ökade skatter, och vem skall betala dessa ökade skatter? Det får vi besked om så småningom. Vem kommer att drabbas av dessa ökade skatter, och vem skall då ha de ökade bidragen?

Vi måste byta färdrikting, växla ner skatter och bidrag i stället för att bara växla upp, på det sätt som har blivit socialdemokratisk politik.

Statsministern hade i sitt inledande anförande en del vackra ord att säga om Europa. Jag tycker att det var vackert inte minst därför att det lät som något av en blåkopia av vad jag brukade säga här i kammaren förr om åren, då statsministern alltid anklagade mig för att det hotade neutraliteten, Sveriges EES-förhandlingar och jag vet inte riktigt vad det hotade. Nu är vi där, och det är bra. Välkommen hit!

Men det räcker inte med detta, statsministern. Valet av Europavägen har konsekvenser för svensk politik som är mer långtgående än vad jag tror att socialdemokratin hitintills har insett. Om vi bibehåller det höga skattetrycket, våra offentliga monopol och alla de restriktioner som detta innebär, kan medlemskapet i den öppnare gemenskapen med den ökade ekonomiska konkurrensen som det innebär faktiskt medföra att vi halkar efter ännu mera. Valet av Europavägen är inte bara ett val av medlemskap i EG, det är också ett val som har vittgående konsekvenser för den politik som vi faktiskt för.

Uppgiften är nu att forma en politik som gör det möjligt att skapa nya arbeten efter det att arbetslöshetskrisen avklingat. Det kräver en inriktning

av den ekonomiska politiken enligt de riktlinjer som vi moderater har presenterat. Sanningen är att man måste gå denna väg.

Statsministern ställde retoriskt frågan till Olof Johansson om politiken skall gå åt vänster eller åt höger. Alla vet att politiken måste gå åt höger. Det visar inte minst regeringen. Den snubblar ju åt höger! Vänsterpolitiken fungerar inte. Den tredje vägen var ett misslyckande, där mellantinget mellan marknadsekonomi och planhushållning var ett missfoster redan från början. Nu snubblar man till den ena moderata eller liberala positionen efter den andra. Det sker med tvekan, utan entusiasm och med ständiga ursäkter och med ett ständigt sjabbel. Men det är åt höger som politiken går, och det är åt det hållet som politiken måste gå. Statsministern och finansministern har blivit hyggliga bevis på detta under det senaste året. Det är inte minst i denna riktning som politiken måste gå för att klara sysselsättningen.

Så kort över till Olof Johansson. Han vill ta upp diskussionen om kommunikationer. Det är min övertygelse att Sverige behöver bra vägar. Det är viktigt för Sveriges utveckling. Jag vet att Olof Johansson håller med mig om att det gäller förvisso i Sorsele och Simrishamn, men det gäller faktiskt också i Stockholm. Alla, oavsett i vilken del av landet de bor, bör ha bra vägar. Jag förstår inte varför just Stockholm, Göteborg och Malmö skall straffas med att ha dåliga vägar eller vägar som inte duger till något alls. Jag tror att det är ett s.k. tankefel.

Anf. 15 BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Låt mig börja med Lars Werner. Jag hann inte med honom i min förra replik.

Den bedömning som Bertil Ohlin gjorde på 40-talet var, att för att kunna uppnå prisstabilitet, dvs. helt slippa från inflationen, förutsattes en sysselsättningsnivå som inte var högre än 95 %. Den bedömningen var kanske riktig då. Jag kan inte svara på det. Men redan under den tid som Bertil Ohlin var partiledare utvecklades bl.a. arbetsmarknadspolitiken på ett sätt som gjorde att han reviderade denna bedömning.

Det är självklart att ingen arbetslöshet av det slag som Lars Werner beskriver är önskvärd eller acceptabel. Vi skall motverka alla former av arbetslöshet. Men det som registreras är inte bara människor som går arbetslösa och som har ett helvete – som Lars Werner uttrycker det. Där finns också de som byter arbete, dvs. människor som är på väg mellan två arbeten registreras som arbetslösa. Därför kommer man i praktiken aldrig ner till 0. Man får acceptera en viss arbetslöshet.

Det som Bertil Ohlin kallade för en överfull sysselsättning kan vara ett problem. LO-ekonomen Willy Bergström sade i en diskussion under högkonjunkturen i slutet av 80-talet att han kände till ett företag i Stockholm som hade bytt ut all personal under ett år. En sådan snabb omsättning av personal är oacceptabel, och den leder till en hög inflationstakt. Därför var överhettningen ett problem för löne- och inflationsutvecklingen i Sverige i slutet av 80-talet. Jag återkommer till det alldeles strax.

Det finns naturligtvis ingen anledning för mig att ta avstånd från Bertil Ohlin. Däremot har ambitionsnivån på det här området på grund av utvecklingen blivit högre nu än vad den var för alla på 40-talet. Jag gläder mig i

stället åt att Bertil Ohlin var en av pionjärerna när det gällde att introducera den aktiva konjunkturpolitiken vars syfte var att hålla nere arbetslösheten och främja sysselsättningen. Han var hela sitt liv en demokrat. När han gjorde sina inlägg i dessa frågor på 40-talet försvarade han också demokratin, inte bara välfärden och den fulla sysselsättningen. Det var samtidigt som Lars Werners företrädare applåderade Stalin och andra potentater. Det finns betydligt större anledning för Lars Werner att ta avstånd från sina företrädare än det finns för mig.

Fru talman! Olof Johansson talade om att nu skulle centerns många skattesänkningar finansieras med den tillfälliga momshöjning som genomfördes förra året och som centern då var emot. Man kan möjligen som centerpartist glädja sig över att höjningen genomfördes trots att centern var emot den. Det gav en finansieringskälla. Nu räcker dess värre inte denna finansieringskälla. Det behövs mer.

Men det är slående att när Olof Johansson står och talar i kammaren brer han ut sig över hur många tusenlappar centerns skattesänkningar innebär för den ena och den andra kategorin. Men vi får aldrig höra vilka som skall betala. Vilka hushåll är det som skall förlora tusenlappar för att tvåbarnsfamiljen eller enpersonshushållet som Olof Johansson talade om skall få sina tusenlappar? Det är ingen som går på att centern skulle ha några hemliga gömmor att ta pengarna ur. Någon annan måste betala. Av någon anledning får vi aldrig veta vem det är som skall betala.

Fru talman! Statsministern tog upp frågan om den ekonomiska politiken hösten 1987. I själva verket var det på den socialdemokratiska kongressen 1987 som Ingvar Carlsson sade att problemen nu är lösta. Nu kan man inleda en försiktig reformpolitik. Detta har sedan präglat den socialdemokratiska ekomiska politiken fram till våren 1990. Det har inte funnits någon förståelse för behovet av egentlig åtstramning och utbudstimulanser förrän 1990, när det skedde en viss omläggning i samband med den uppgörelse som socialdemokraterna gjorde med folkpartiet liberalerna.

Mer intressant än denna debatt är faktiskt vad som har hänt. Vi har haft snabbare löneökningar och inflation i Sverige än i andra länder. Det har urholkat konkurrenskraften. Det har gjort att svensk industri inte hänger med i dag, och det har lett till att arbetslösheten stiger i Sverige. Hela denna utveckling är naturligtvis till sist regeringens ansvar och ingen annans. Det är lätt att med facit i hand konstatera att detta beror på att man har accepterat en för snabb löneinflation och att man inte har varit beredd att strama åt och sätta in utbudsstimulerande åtgärder. De sattes in alldeles för sent.

Fru talman! Jag sade i mitt inledningsanförande att det finns ett antal viktiga uppgifter för oss liberaler att driva. En viktig uppgift är att också försöka bidra till att vi kan få en någorlunda anständig debatt inför valet. Riskerna är naturligtvis betydande när ungefär var femte väljare säger att han är osäker på hur han skall rösta. Det frestar att gå ut med överbud och göra övertramp i den politiska debatten. Jag har sett att både socialdemokrater och moderater har sagt att de tror att det kan bli en smutsig valrörelse. Naturligtvis misstänker man varandra och inte sig själv för att det kan bli så. Jag hoppas att medvetenheten om denna risk skall leda till att alla anstränger sig för att se till att det inte blir så.

I denna valdebatt kommer vi i folkpartiet liberalerna att arbeta för en ekonomisk politik som bryter den stagnation som vi nu har i svensk ekonomi och som i dag drabbar de människor som har det allra största behovet av stöd, dvs. handikappade, biståndsmottagare, flyktingar och kulturarbetare. Det är för deras skull vi tycker att det är angeläget att bryta den ekonomiska stagnationen. Där tror vi att vi på den borgerliga sidan har ett bättre och mer framgångsrikt alternativ än socialdemokraterna.

Anf. 16 OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag kan omedelbart hänvisa Bengt Westerberg till den statistik vi kan avläsa. Jag vet att han följer den ekonomiska statistiken. Han kan då konstatera att det är många människor i det här landet som just under januari månad har köpt många kapitalvaror. Varför det? Det beror naturligtvis på skatteomläggningens fördelningsprofil. Det finns de som har råd – och det finns de som inte har råd. Det är de människor som måste använda hela sin inkomst för nödvändig konsumtion av mat och boende, bl.a. de pensionärer som vi har diskuterat här i dag. Även om man omfördelar via momssystemet – något som vi syftar till – blir detta effekten.

En annan sak som vi borgerliga har gemensamt, för att ta ett exempel som så att säga hänger i luften sedan Ingvar Carlsson tog upp det tidigare i sitt första inlägg, är vårdnadsbidraget. Det är samma sak där. Vad är det vi står för gemensamt? Jo, ett vårdnadsbidrag som är lika för alla och som inte diskriminerar dem som står i barnomsorgskön. De får ju inte del av bidragen. Det är återigen fråga om fördelningspolitik. Jag trodde att vi hade gått igenom dessa frågor tillräckligt för att detta skulle vara alldeles klart.

Låt mig sedan rikta mig till regeringsbänken. I fjol kastade Allan Larsson ur sig en del felaktiga siffror om centerpartiets och andra partiers alternativ. Nu har detta lyfts till statsministernivå. Eftersom ni har räknat på detta måste jag säga att ni antingen måste byta ut räknemaskinerna eller räknemästaren. Förra året hade ni fel i era beräkningar, och det bevisades av opartiska beräknare i finansutskottet. Den som sitter i ett sådant glashus som ni gör skall inte använda den här metoden mot oss.

Är det någonting ni har felberäknat, är det budgetunderskott och budgetöverskott under det gångna året, något som vi har beskrivit i vår motion. De siffrorna har åkt jojo fram och tillbaka under året. Det var inte en siffra som var rätt från början, och inte heller mot slutet. Men vi avvaktar, neutralt räknande på vårt budgetalternativ, det arbete som sker bl.a. i finansutskottet, och det gör vi med tillförsikt.

Socialdemokraterna och regeringen ställer sig så att säga vid sidan om diskussionen om regeringsalternativ och vem som angriper vem varifrån. Det kan ni nu inte göra. Det går faktiskt inte. Det finns ingen trovärdighet i att socialdemokraterna kan bestämma detta lands framtid på egen hand.

För den som skall vara domare i detta sammanhang blir motfrågan: Nåväl, tillsammans med vem skall ni då genomföra bilbron över Öresund? I Danmark är det tillsammans med det konservativa partiet, det vet vi. Det är en röd-blå koalition över ländergränserna. Men vem är det som skall rösta för detta förslag i riksdagen? Vi i centerpartiet kommer inte att stödja miljöskadliga alternativ där bilarna dessutom kör över Danmark och trafiken förs

ut i en omväg åt fel håll. Den som kan sin karta och hur Europa ser ut vet att förbindelserna är och skall vara mycket mer mångfasetterade än så över dessa stackars öar.

När det sedan gäller frågan vem som angriper vem och från vilket håll, har Carl Bildt klargjort hur läget är. Ni socialdemokrater har snubblat i väg åt höger så att ni angriper oss centerpartister från höger. Det beror ju inte på oss, utan det beror på er. Det är vi som representerar stabiliteten i svensk politik. Vi står fast vid vår politik. Vi har samma politik i dag som vi hade före valet år 1988 och som vi då gick till val på. Den politiken håller vi på också framöver.

Jag vill kommentera några saker som tagits upp i debatten av bl.a. Inger Schörling. Jag måste säga att jag tycker det är synd att Inger Schörling ägnar så liten tid åt att beskriva den stora satsning på förnybar energi, biobränslen och etanol som energiöverenskommelsen innebär. Vi i centerpartiet ger inte upp kampen mot kärnkraften, och vi står fast vid att den skall avvecklas. Men den kampen tar mycket bättre mot marknadens aktörer om man mer ägnar sig åt konkreta saker än att här diskutera i politiska termer. Det har ingen trovärdighet om man inte backar upp det med medel och åtgärder som förändrar marknadssituationen. Det är detta som uppgörelsen innebär.

Carl Bildt diskuterade för en stund sedan trafikproblem. Jag vill ställa en retorisk fråga, eftersom Carl Bildt inte har möjlighet att svara. Har Carl Bildt varit i Paris, där bilarna t.o.m. har tagit hand om trottoarerna, vet han att Boulevard Périphérique, som går runt staden, inte har hjälpt där. Det kommer tyvärr inte att hjälpa här heller, men en ringled kommer att skära sönder färdigbyggd stadsbygd och en rad viktiga grönområden i denna region. Det är därför som vi skall prioritera kollektivtrafiken. Den är miljövänlig.

Anf. 17 LARS WERNER (v):

Fru talman! Jag tackar statsministern för beskedet om en utredning angående KBT. Jag gör det eftersom jag tror att jag under lika lång tid som Ingvar Carlsson och jag har tillhört denna riksdag varit en av de som krävt en utredning om KBT, mot bakgrund av olikheterna mellan kommunerna. Detta får vi tillfälle att återkomma till.

Sedan vill jag också tacka Bengt Westerberg för att han på ett sakligt sätt började diskutera den arbetslöshet om 5 % som Bertil Ohlin förordade. Det värsta är att en del nya ekonomer, både här hemma och utomlands, egentligen har samma tankegångar vilka, som Bengt Westerberg i dag säger, kanske var rätt på den tiden. Så långt tackar jag Bengt Westerberg för debatten. Men sedan fick han ett återfall i det kalla krigets retorik. Jag kan garantera Bengt Westerberg att jag kan den debatten, och jag tänker inte ta upp den i dag, eftersom jag inte tror att den skulle höja nivån i debatten särskilt mycket.

Jag vill fortsätta debatten om arbetslösheten. Bengt Westerberg säger att den höga svenska inflationen leder till hög arbetslöshet. Ja, det är självklart. Men Bengt Westerberg bär också ett eget ansvar för de inflationstal som redovisas. Genom skatteomläggningen höjdes och breddades det indirekta skatteuttaget, något som registreras som ökad inflation, i det svenska fallet

med ca 3–4 %. Den här frågan kommer vi naturligtvis att diskutera även i fortsättningen och inte minst fram till valet.

Jag vill ta upp en annan fråga, som vi har snuddat vid när vi talat om arbetslöshetssiffrorna. Det handlar om nedläggningen av SAABs Malmöfabrik. Det är inte alltid man blir glad när man får rätt. Jag säger detta eftersom vi i vänsterpartiet var motståndare till SAABs etablering på Kockums område. Nu får vi kanske rätt. Vi ansåg då att detta var dålig näringspolitik och dålig miljöpolitik. Trots ett stort statligt stöd på ca 1 miljard kronor har man inte lyckats skapa det framtidsalternativ till Kockum som man lovade. Man sade att detta skulle bli en mönsterfabrik. Det har egentligen blivit ett fiasko för svensk bilindustri, och det har naturligtvis också blivit ett problem för regeringens industripolitik och för de Malmöpolitiker som mot bättre vetande, vågar jag påstå, medverkade till att SAAB etablerade sig i Malmö.

Näringslivet i Malmö har fått några förlorade år i stället för en vitamininjektion. Jag vill därför fråga statsministern och regeringen: Delar ni uppfattningen att SAAB måste ta ansvar för att de anställda får annat arbete i Malmöregionen och att annan produktion ersätter bilproduktionen? Naturligtvis ligger detta ansvar delvis på regeringen. Vad kommer regeringen att göra med anledning av detta? Till sist: Kan vi inte nu vara överens om att detta är slutet på en näringspolitik som huvudsakligen har bestått i gåvor till storföretagen? En politik som i långa stycken är en del av tredje vägens politik, vilken med devalveringar skulle skapa ett högt vinstläge i Sverige. Javisst, devalveringarna höjde vinsterna och sänkte reallönerna under lång tid på 80-talet.

Det vi kritiserade då och som ekonomerna varnade för var att de höga vinsterna skulle leda till fastlåsningar i den meningen att företagen skulle, med sin höga och tillräckliga vinst, avstå från investeringar i ny industri på nya områden.

Jag tror att de felaktiga investeringar som gjordes under de här åren är en viktig förklaring till den låga produktivitetsökningen och de växande underskotten i handeln med omvärlden. Det var den tredje vägens devalveringspolitik som fick fastlåsningseffekter och som gjorde att nytänkande och offensiva framtidsinvesteringar hämmades. Storföretagens expansion utomlands, försäkringsbolagens fastighetsköp i Bryssel, nya bilfabriker här hemma – varav jag nämnt en – och utbyggnaden av basindustrin har inte givit tillväxt i första hand här i landet.

Den ekonomiska politiken måste utgå ifrån att bidra till nya framtidsinriktade investeringar i infrastruktur, miljö och energi. Det krävs rejäla insatser inom forskning och utbildning. Detta vill jag säga även om Carl Bildt inte kan polemisera nu. Det får han tillfälle till sedan. Man kan inte, som moderaterna vill göra, dra den slutsatsen av industrins dåliga produktivitet att det är den offentliga sektorn som måste skäras ned i första hand. Det skulle skada landet genom att åtgärder sätts in helt felaktigt.

Man kan inte heller, som regeringen gör, bota valutautflödet med sänkt sjukersättning. Det är ju inte de sjuka som har fört ut valutan. Det finns inget sakligt samband, och det är en politik som drabbar orättvist. Man kan heller inte utgå ifrån, som man gjort i denna budget, att det är de svaga i

samhället som skall stå för kostnaderna för att lösa de ekonomiska problem som finns i landet.

Anf. 18 INGER SCHÖRLING (mp):

Fru talman! Statsministern har kanske missförstått mig när han tror att inte jag också tycker att irakierna skall ut ur Kuwait. Naturligtvis skall de det. Men enda sättet att få dem ut ur Kuwait kan faktiskt vara att få vapenvila och förhandlingar till stånd, om vi inte vill ha ett nytt Vietnam.

Veckan före krigsutbrottet, innan de allierade gick i krig mot Irak, gav Saddam Hussein en intervju i Der Spiegel, där han ungefär sade att han minsann var beredd att offra tre miljoner människor, ja kanske t.o.m. sex miljoner människor, i kriget, och han undrade samtidigt hur många USA skulle kunna tänka sig att offra. Tyvärr tror jag att han menar allvar när han säger detta. Det har han visat i kriget mot Iran, när han giftbombade den kurdiska befolkningen i det egna landet i Halabja och när han avrättar oppositionen. Därför kan det vara bättre med vapenvila och förhandlingar.

Carl Bildt tyckte att det var bra att vi skulle få bra vägar här i Sverige och att det var alldeles nödvändigt. Visst är det nödvändigt med bra vägar i Sorsele och att underhålla det svenska vägnätet och småvägarna. Men de stora och dyra motorvägsbyggena och satsningarna på österleder, västerleder och broar kommer inte att bidra till att miljön förbättras eller till att vi får en sänkning av koldioxidhalten och reducering av växthusgaserna. Detta är ju faktiskt den enda miljöfråga där moderaterna vill något. Det kommer inte att leda till detta, och det kommer inte heller att leda till att det blir några pengar kvar för småvägarna i Sorsele.

Olof Johansson sade att centern för precis samma politik som man gjorde före valet 1988. Jag tycker inte riktigt det. Centern avvaktar harmoniseringen när det gäller EG-frågan, men i en eventuell borgerlig regering skall man avvakta tillsammans med dem som vill att vi skall bli medlemmar i EG så fort som möjligt. När det gäller energifrågan skall kärnkraften avvecklas tillsammans med dem som vill att kärnkraften skall vara kvar.

Jag skulle så gärna ha velat tro på energiuppgörelsen, eftersom det är en mycket viktig fråga, men jag har redovisat mina farhågor. Om Olof Johansson inte tror på dem kan jag även redovisa vad Lars-G Holmström, chefredaktör på Land, säger: "Med tanke på att överenskommelsen sammanjämkar så motsatta ståndpunkter som folkpartiets och centerns, får man säga att den är välformulerad. Vid en allmän läsning verkar den innehålla möjligheter till en utveckling mot avveckling, som bestämts i folkomröstningen. Men viljeinriktningen är mycket otydlig. Inga nya pengar satsas på de alternativa energiformerna, bara gamla pengar som omdisponeras.

Viljan att åstadkomma ett trendbrott måste parterna bevisa i praktisk tillämpning, särskilt som både olja och kärnkraft får behålla sina fördelar på marknaden i form av skattelättnader och lågt ställda miljökrav.

Viljan måste demonstreras snabbt för att undanröja misstankar om att alltihop bara var till för att undgå energitjafs före valet.

Med eller utan ironi, utvecklingen är intressant."

Jag håller med Ingvar Carlsson om att biståndspolitiken liksom energipolitiken, miljöpolitiken och fördelningspolitiken kan komma i kläm med en

borgerlig regering. Men statsministern kan väl ändå vara litet optimistisk, eftersom han fått rutin på att ingå omöjliga uppgörelser.

Statsministern hänvisar också förtjust till att börsen gillar hans politik. Samtidigt berättar en morgontidning om att det nu bara är 13 % av arbetarna som har förtroende för ledaren för socialdemokratiska arbetarpartiet. Kan detta möjligen ha ett samband? Det är kanske t.o.m. lätt att förstå att det har det. Det är självklart att börsen blir glad och uppåt när regeringen uppfyller SAFs krav på en rent borgerlig politik på punkt efter punkt.

Statsministern tog ett mycket smart och bra grepp när han bad oss alla titta på Carl Bildt och få en läpparnas bekännelse. Det är litet farligt att komma med sådana bra och nya grepp, man kan falla på dem själv nämligen.

Jag skulle vilja att alla nu tittar på statsministern när jag tänker fråga honom om han inte, på Skansen efter Tjernobylkatastrofen, har sagt att kärnkraften inte hör hemma i ett civiliserat samhälle. Det har han sagt. Nästa fråga om alla nu tittar på statsministern: Bör inte densamma avvecklas med detsamma? Där syns en viss tveksamhet. Han får väl utveckla det i talarstolen. Jag kunde inte riktigt utläsa svaret.

Anf. 19 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Fru talman! Inger Schörling var nog litet översmart där. Jag kunde nämligen svara på frågan. Om man sedan vill fortsätta diskussionen skall man göra det från talarstolen. Det är mitt svar.

Vi har presenterat en trepartiuppgörelse; det som Inger Schörling sade var en omöjlig uppgift. Jag får väl se det som berömvärt att jag lyckats åstadkomma detta.

När det sedan gäller opinionsundersökningar är det tre partier som har tagit ansvar för svåra uppgörelser under 1990, socialdemokraterna, folkpartiet och centern, och dessa partiers ledare har dåliga siffror just nu, medan partier som moderaterna, vänstern och dessutom kds, som står utanför, får bra siffror. Det kanske säger något om samhällsklimatet just nu. Men när vi närmar oss ett val är jag övertygad om att de svenska väljarna kommer att föredra partier som kan ta ansvar.

Jag vill för Lars Werner bekräfta att det rör sig om 30 000 hushåll av pensionärer. Men eftersom dessa hushåll kan bestå av flera personer kan det sammantaget vara fråga om 50 000–60 000 personer som har hamnat i kläm på grund av de stora boendekostnadsökningarna. Vi är då beredda att göra något för dessa pensionärer och inte vänta med en utredning, utan göra det retroaktivt från den 1 januari. Det kommer att ske i form av ett extra kommunalt bostadstillägg för att göra det så enkelt och rakt som möjligt. Genom detta kommer man upp till en hygglig standard, dvs. till minst den som gäller för socialbidragsnormen.

Vi kommer dessutom att tillsätta en utredning som skall titta på det långsiktiga problemet. Detta är vad Lars Werner efterlyste, så jag förmodar att han därmed är nöjd.

Den tredje vägen har verkligen inte misslyckats. Den svenska ekonomin står utomordentligt stark. Vi har, Carl Bildt, en balanserad budget, jämfört med ett jättelikt budgetunderskott 1982. Vi har sunda statsfinanser. Vi har under 80-talet haft en tillväxt av industriproduktionen som står sig väl i jäm-

förelse med exempelvis Västtysklands. Vi har en arbetslöshet som trots allt som har sagts här ligger på ungefär en fjärdedel av vad som är normalt ute i Europa. Vi har en inflation som har varit hög bl.a. på grund av åtgärderna i samband med skattereformen men som nu går dramatiskt ner, och det är ju det som gör att räntan sjunker. Jag är, Inger Schörling, inte ledsen för att marknaden därmed visar ett förtroende för den socialdemokratiska ekonomiska politiken. Det innebär att mängder av boende får lägre kostnader, och det är väl utomordentligt bra.

Carl Bildt vill dra ideologiska slutsatser av vad som har hänt. Men jag menar att det räcker med att Carl Bildt tittar sig omkring i omvärlden. I Norge föll en borgerlig regering. I Danmark gick socialdemokraterna fram med 8 % i det senaste valet. Det är klart att socialdemokraterna i Sverige något har drabbats av den misstro som finns gentemot alla regeringspartier just nu, jag vill inte undanskymma detta. Det oroar säkert en hel del av våra sympatisörer inför höstens val, men vi har drygt sju månader på oss att ändra på det.

Eftersom det här är mitt sista inlägg skall jag ta upp litet mer av den ideologiska aspekten. Moderaterna hänvisar här till nyliberalismen som framtidens idé, men det tror jag inte ett ögonblick på. Nyliberalismen har ju haft sin chans under den tid då den kallades liberalism, och den fick orimliga konsekvenser med massarbetslöshet, okontrollerade konjunktursvängningar, mycket brutal fattigdom, otrygghet och enorma klasskillnader. Socialismen växte ju fram som en protest mot detta. Redan från början valdes olika vägar. En var den kommunistiska, den som så brutalt har misslyckats i Östeuropa. Den andra var den väg vi valde i Västeuropa, med socialdemokratiska partier. På en och annan punkt har vi väl gjort misstag, vi har prövat oss fram. Men sammantaget, som helhet, innebär den socialdemokratiska politiken stora framgångar: ökad välfärd, rättvisa och trygghet. Moderaterna säger nu att den tredje vägen har misslyckats och att man måste satsa på nyliberalismen, men detta är alltså inte något nytt. Det är att gå tillbaka till något mycket gammalt som inte höll måttet, utan som tvärtom fick förskräckliga konsekvenser. Jag är för min del övertygad om att det är helt andra idéer som hör framtiden till.

Jag får återkomma till Olof Johansson och diskussionen om budgetunderskottet – kanske med en gemensam räknesnurra, så får vi se vad det ger. Det är inte trovärdigt när Olof Johansson ena minuten talar om de väldiga förmåner som följer av hans politik – sänkta boendekostnader och sänkt matmoms – och nästa minut vill göra gällande att detta inte medför några ekonomiska påfrestningar. Är dessa förmåner någonting värda så kostar de.

Jag blev å Olof Johanssons vägnar bekymrad när han talade om Danmark som "de här stackars öarna". Vi skall ju ha Nordiska rådets möte i Köpenhamn, och jag tror att regeringen får överväga att utse en livvakt för Olof Johansson, så att han kan röra sig på Köpenhamns gator.

Bengt Westerberg och jag har nu flera gånger diskuterat inflationen. Självfallet tar regeringen sitt ansvar. Men jag har ändå velat påpeka att vi gång på gång har lagt fram förslag – första gången 1987, sedan 1989 och så 1990. Vi har t.o.m. tagit på oss en regeringskris för att kyla ner ekonomin och hindra de stigande lönekostnaderna och inflationen. Det är därför felaktigt att säga att vi inte har tagit ansvar och att vi inte har försökt göra något. Nu

går ju faktiskt inflationen dramatiskt ner. Det är ett resultat av att vi äntligen har fått igenom den typ av åtgärder som vi har velat genomföra.

Så till Carl Bildt och skattereformen. Vi har förvisso fått betala ett politiskt pris för denna reform, men vi har genomfört den därför att vi anser att den är nödvändig och viktig för landet. Jag ger gärna folkpartiet en eloge för att man har ställt upp och tagit det ansvaret – det har säkert inte varit lätt för folkpartiet heller. Men i dagens debatt får vi beskedet att skattereformen kommer att saboteras av moderaterna genom skattesänkningar till de välbeställda; det går inte att genomföra en skattereform som inte är finansierad. Jag upplever det så att centerns löften om förändringar när det gäller det som skall finansiera skattereformen också är ett hot mot skattereformen.

Detta måste rimligen bekymra Bengt Westerberg minst lika mycket som det bekymrar mig, och självfallet skall jag senare återkomma till denna fråga.

Vi har i dag inte fått höra ett ord om regeringsalternativet. Det är märkligt när vi håller denna allmänpolitiska debatt i ingången till en valrörelse. Oredan är i stället större än någonsin, och i den fråga som fällde den senaste borgerliga regeringen – nämligen skattepolitiken – är partierna nu ännu värre splittrade än vad de var när den borgerliga regeringen föll i början av 80-talet. Detta är enligt min mening en av de mest anmärkningsvärda slutsatserna av denna debatt.

Vi kan som regeringsparti i det läget redovisa att vi visserligen har haft en hel del problem under den här valperioden – vi har haft en hel del svåra beslut att fatta – men uppenbarligen har våra åtgärder fått en positiv effekt, och vårt land går, såvitt vi kan bedöma, mot en ganska hygglig framtid. Detta är ett resultat av att vi har tagit ansvar för nationen.

Jag hade tänkt ta upp detta som en femte punkt i min inledning, och jag skall nu bara kort säga följande. Vi har här i riksdagen med tre andra partier formulerat en Europapolitik med medlemskap i EG som ett bärande element. Vi har tillsammans med folkpartiet genomfört en skattereform. Vi har tillsammans med centern och folkpartiet utformat en handfast och bra energipolitik. Vi har tillsammans med centern satsat 15 miljarder kronor för att förbättra arbetsmiljöerna, minska arbetsskadorna och förhindra att människor slås ut från arbetslivet. Vi har tillsammans med olika partier påbörjat en genomgripande reformering på en rad viktiga områden: skolan, äldreomsorgen, socialförsäkringen och bostadsfinansieringen. Jag undrar om en borgerlig regering skulle ha kunnat enas i en enda av dessa frågor.

Moderaterna har konsekvent satsat på en konfrontationspolitik, och det har gett viss opinionsmässig utdelning, det skall jag erkänna. Men den strategin gör det svårare att nå breda lösningar, att åstadkomma samling kring de gemensamma alternativen. Och det är just det, fru talman, som jag tror att Sverige kommer att behöva under 90-talet.

Utrikesfrågor

Anf. 20 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Denna utrikesdebatt i den allmänpolitiska debatten äger rum mot bakgrund av ett pågående krig i Persiska viken och ett tillstånd av nästan

krig i Baltikum. Båda dessa allvarliga skeenden, förknippade med lidande och förluster av människoliv, berör oss här i Sverige.

Estland, Lettland och Litauen och deras folks öden ligger våra hjärtan nära. Sekelgamla band förenar våra nationer. Geografi, kultur och historia binder oss samman.

Det är därför naturligt att händelseutvecklingen i Baltikum engagerar oss alldeles särskilt. Det är också naturligt, eftersom vårt ansvar för liksom våra möjligheter att hjälpa är särskilt stora när det gäller dessa våra nära grannar.

Under trycket av de blodiga händelserna i Litauen och Lettland har det också vuxit fram en ny beslutsamhet och en ny enighet mellan de politiska partierna om att Sverige har både möjlighet och vilja att spela en aktiv och hjälpande roll gentemot de baltiska republikerna i deras kamp för sin frihet och självständighet.

Vi välkomnar socialdemokratins nya, aktivare agerande roll i Baltikumfrågan och hoppas att den blir bestående. För ett år sedan var det inte möjligt med radiosändningar på litauiska. Nu skall dessa komma i gång om än i blygsam skala. För ett år sedan avvisades vårt förslag om en diplomatisk närvaro i Vilnius. Nu planeras en sådan. Så sent som 1988 karakteriserades moderat Baltikumpolitik i denna kammare av socialdemokratins företrädare med ord som "tokigheter" och "extremism".

Verkligheten är den att socialdemokratisk utrikespolitik i fråga efter fråga varit ur takt med tiden. Socialdemokraterna felbedömde utvecklingen i Central- och Östeuropa. Socialdemokraterna underskattade kraften i de baltiska folkens frihetssträvanden.

I Mellersta Östern har PLO blivit Sveriges främste vän. I tredje världen har Sverige varit stor bidragsgivare till en lång rad diktaturregimer. Och sist men inte minst: För ett år sedan var ett svenskt EG-medlemskap uteslutet.

Det är bra att socialdemokratisk utrikespolitik nu närmar sig verkligheten. Men socialdemokratins demonstrerade oförmåga att förstå vår europeiska samtid är oroande.

Ett lugnare skede tycks för närvarande ha inträtt i den baltiska händelseutvecklingen. Kraftmätningen tycks nu koncentrera sig på de folkomröstningar som skall äga rum. Det faktum att Moskva för närvarande agerar med större återhållsamhet är en direkt följd av den starka internationella reaktion som dödsskjutningarna i Vilnius och Riga förorsakat. Estland, Lettland och Litauen står inte ensamma. Deras krav på demokrati och nationell självständighet har stöd i det nationella samfundet. Av stor betydelse är säkert också den starka interna kritiken i Sovjet mot Moskvas framfart i Baltikum.

En lärdom av de senaste veckornas skeende är att fasthet lönar sig, att protester lönar sig, att det internationella samfundet har en stor roll att spela när det gäller att stödja de demokratiska krafterna i Sovjetunionen och de demokratiskt valda parlamenten i Baltikum.

ESK-processen, som ju nådde en ny höjdpunkt den 12 november då "the Charter of Paris" antogs, utgör den ram inom vilken kampen för demokrati och mänskliga rättigheter inom alla Europas stater i första hand måste föras. ESK-processen förpliktigar inte bara medlemsländerna att följa de antagna principerna, den förpliktigar också signatärländerna att använda sig av ESK-maskineriet för att beivra övergrepp mot ESK-principerna.

Sverige är således moraliskt förpliktigat att använda sig av alla ESK-processens möjligheter för att främja de baltiska folkens sak. Det är samtidigt glädjande – och här vill jag ge utrikesministern en eloge – att Sverige nu också tagit upp balternas sak i FNs kommission för de mänskliga rättigheterna.

Fru talman! Saddams invasion av Kuwait den 2 augusti i fjol kastar fortfarande sin skugga över världen. Kriget pågår, och någon lösning är ännu inte i sikte. Av betydelse är att FNs resolution 678 inte bara befullmäktigar alliansen att använda militära medel för att befria Kuwait, den talar också om återupprättandet av freden och säkerheten. Med andra ord: Kuwait skall inte bara bli fritt utan också få en chans att förbli fritt.

Sverige berörs av Gulf-kriget främst som lojal FN-medlem. Detta innebär att vi måste ställa upp med de resurser som FN begär av oss. Sverige har också möjlighet att ge humanitärt stöd till de människor och nationer som särskilt drabbas av Gulf-kriget. Sverige måste vara berett till ytterligare sådana insatser.

Sverige måste också vara berett att ge sitt bidrag till den fredsprocess som måste komma efter krigets upphörande. Den nya fredsordningen måste naturligtvis framför allt byggas upp av arabstaterna själva, men erfarenhet bör kunna hämtas ur bl.a. ESK-processen.

En bestående fredsordning kräver framsteg i fråga om både säkerhetsarrangemang, demokratin och de mänskliga rättigheterna samt dessutom den ekonomiska och sociala utvecklingen. Detta motsvarar de tre korgarna i den europeiska säkerhetsprocessen.

Palestinafrågan måste också få sin lösning i en kommande fredsprocess. Det är uppmuntrande att kunna läsa den brittiska utrikesministerns ord i dagens DN: "Alla de större makterna är överens om att Israel måste dra sig tillbaka från de ockuperade områdena så att palestinierna kan utöva sin rätt till självbestämmande."

Fru talman! Många har tidningskommentarerna varit om EG-ländernas bristande förmåga att agera gemensamt i Gulf-krisen. Allt detta är sant, men låt oss inte för ett ögonblick tro att EG-länderna på grund av detta inte kommer att gå vidare mot sin monetära och politiska union. Och låt oss inte heller hoppas det.

Skall Västeuropa och nu också Centraleuropa och så småningom hela Europa bli och förbli en zon av fred, frihet och demokrati, till nytta för sig självt och den övriga världen, så behövs den europeiska integrationen som kraftcentrum och som vision. Sakta, stegvis kommer det utrikespolitiska samarbetet att utveckla sig under hänsynstagande till medlemsstaternas traditionella intressen. Till detta samarbete bör Sverige lämna sitt bidrag som fullvärdig medlem.

Anf. 21 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Fru talman! När utrikespolitiken diskuterades i riksdagen under våren 1990 handlade det mest om 1989 som de fredliga revolutionernas år och om nedrustningsavtal och fortsatt internationell avspänning.

Men så kom Iraks ockupation av Kuwait och Sovjets övergrepp i Baltikum

och vände optimismen till pessimism eller i varje fall till en mera realistisk syn på riskerna för kriser och krig på skilda håll i världen.

Debatten i Sverige har de senaste veckorna i stor utsträckning handlat om huruvida FNs beslut om sanktioner var riktiga och om de väpnade aktionerna var nödvändiga eller oundvikliga. En del har försökt lansera en ny tredje ståndpunkt som bl.a. innebär att Sverige skulle ställa sig vid sidan av eller frondera mot de beslut som FNs säkerhetsråd har fattat.

Situationen är besynnerlig. I 45 år har talesmän för olika politiska ideologier efterlyst insatser från FNs sida för att skapa och upprätthålla internationell fred och säkerhet och hävda internationell folkrätt i detta syfte. När så de politiska blockeringar som förlamat FNs handlingsförmåga under så lång tid släpper och FN kan leva upp till sina åtaganden, blir reaktionen förvåning och i vissa fall bestörtning. Men FNs stadga har hela tiden innehållit föreskrifter om hur världssamfundet kan ingripa mot länder som bryter mot folkrätten och ockuperar en annan medlemsstat i FN. Sådana ingripanden kan även omfatta väpnade aktioner.

Säkerhetsrådets första beslut gällde sanktioner mot Irak. Knappast någon trodde att sådana sanktioner skulle kunna knäcka Irak på fyra fem månader. Snarare sågs denna period som ett utsträckt tillfälle till eftertanke, förhandlingar och reträtt ur Kuwait från Iraks sida. Av detta blev ingenting. Saddam Hussein tog i stället många tillfällen att visa att hans avsikt var att permanent införliva Kuwait med Irak.

När respiten utgick den 15 januari och inga tecken syntes på någon förändrad inställning från Iraks sida stod det klart för de flesta politiska bedömare att ett ingripande från FN-ländernas sida blivit oundvikligt.

I debatten säger nu en del att man skulle ha låtit sanktionerna verka under mycket längre tid. Men troligen hade inte ens årslånga sanktioner knäckt Saddam Husseins beslutsamhet att till vilket pris som helst behålla Kuwait. Det har också sagts att Sverige inte borde solidarisera sig med säkerhetsrådets beslut. På den punkten har regeringen varit entydig. De förpliktelser vi åtog oss när vi blev medlemmar i FN skall vi självfallet uppfylla den dag det blir aktuellt.

I debatten har det också diskuterats om despoten i Irak är en Hitler eller en Stalin. Det verkar närmast som om Saddam Hussein till sin karaktär påminner om Stalin men till sin strategi om Hitler. Det är en olycksbådande kombination av förebilder!

Långsiktigt kommer konflikten mellan FN och Irak att få många återverkningar.

En gäller krav på en noggrann analys av FNs beredskap att även i fortsättningen hävda folkrättens och den internationella fredens och säkerhetens principer. Vi anser att Sverige i FN bör aktualisera frågan om hur FN i större utsträckning skall kunna ingripa innan konflikter har gått för långt och förvandlats till krig. Skulle ett system med permanenta säkerhetsstyrkor i FNs regi kunna fylla en sådan uppgift? Bör inte i så fall Sverige förklara sig villigt att sätta upp en kontingent som kan ingå som en del i en sådan permanent säkerhetsstyrka?

En annan effekt blir givetvis att frågorna om det palestinska folkets framtid på nytt aktualiseras. Inte därför att Kuwaitkrisen hänger samman med

Palestinafrågan – det är bara Saddam Husseins påhitt – utan därför att frågorna om fred, säkerhet och demokrati måste komma på dagordningen när kriget om Kuwait är över. Någon varaktig lösning på Palestinafrågan kan det inte bli förrän Israel garanteras rätten att existera inom säkra och erkända gränser. Det torde inte bli möjligt utan att PLOs inflytande minskar och en ny palestinsk stat kan byggas på demokrati.

Efter kriget kommer med all säkerhet medborgarna i Kuwait att kräva förändringar i demokratisk riktning i sitt land. I bästa fall kan liknande krav resas också i andra arabstater. Det är genom att demokratin utbreds och förstärks som freden långsiktigt kan bevaras. När kriget i Gulfen väl avslutats är det viktigt att Sverige bidrar med hjälp till de folk och länder som direkt och indirekt har drabbats av kriget. Också här har vi ett ansvar att främja demokratins framväxt och uppbyggnad.

Fru talman! Sveriges utrikespolitik måste tydligt utgå från insikten att varaktig fred och stabilitet i längden bara kan byggas med demokratins principer som utgångspunkt. Övergången från kommunism till demokrati i de gamla Warszawapaktsstaterna har redan skapat ett nytt samarbetsklimat i Europa. Den processen måste fullbordas genom en fortsatt demokratisering också i Sovjetunionen.

Den sovjetiska arméns och inrikestruppernas attacker mot de baltiska republikerna har uppenbarligen ingått i en centralt inspirerad plan för att störta de fritt och demokratiskt valda parlamenten och regeringarna i Litauen, Lettland och Estland. Detta visar att Sovjet fortfarande är en diktatur. Det avslöjar på nytt kommunismens rätta ansikte.

De starka solidaritetsyttringar med Baltikum som kommit från ledande politiker i den ryska republiken och i andra republiker visar mycket tydligt att man också där uppfattar ett akut hot mot de demokratiska rättigheter som vunnits de senaste åren. Den klyfta mellan olika nationaliteter som Moskvas hantlangare försöker lura omvärlden att tro på är i verkligheten, i Baltikum lika väl som i Ryssland och på andra håll, en klyfta mellan demokrater och kommunistiska reaktionärer.

Det som hänt i Baltikum är ingen intern sovjetisk fråga. De stater som deltar i ESK-samarbetet har förbundit sig att respektera grundläggande mänskliga och demokratiska rättigheter. Redan detta ger oss i Sverige och andra länder en skyldighet att kräva att avtalet respekteras också av sovjetregeringen. Samtidigt står det klart att den baltiska frågan inte i längden kan kvarstå olöst när andra följder av andra världskriget och av samarbetet mellan Hitler och Stalin äntligen förpassas till historien. Som Bengt Westerberg vid många tillfällen har uttryckt saken: efterkrigstiden är inte över förrän de baltiska länderna återfått sin frihet och återinträtt i det samfund av europeiska demokratier som de tillhörde innan de med våld och tvång ockuperades och annekterades av Sovjetunionen.

Samma slutsats har ledningen för den stora ryska republiken dragit. Ryssland, Estland, Lettland och Litauen har nu erkänt varandras suveränitet och rätt till självständighet och enats om samarbete på olika områden av ett slag som är naturligt för fria demokratier. Vi förväntar oss att också Sovjetunionens ledare agerar på samma kloka och framsynta sätt som Rysslands ledare har gjort. Annars kommer de ändå inte i längden att kunna förhindra att

frihet och demokrati segrar också där de tillfälligt kan slås ned av militärt våld och terror.

Det är bra att den svenska regeringen aktualiserat situationen i Baltikum i FNs kommission för mänskliga rättigheter. Blodbadet i Litauen har väckt omvärlden till insikt om vad som håller på att hända i Baltikum. Beslutsamheten hos de baltiska folken har ökat i takt med skändligheterna från Moskvas sida. Det är av yttersta vikt att Sverige stöder de baltiska folkens strävan efter frihet och självständighet genom fysisk närvaro i Baltikum och genom att aktualisera Baltikums sak i internationella sammanhang – i ESK, Europarådet och FN.

Stödet till Baltikum har en utomordentligt stark förankring hos det svenska folket. Det visar det ekonomiska stöd som Röda korset, Rädda barnen och kyrkorna fått till sina insamlingar. Det visar måndagsmötena som nu har hållits 47 måndagar i följd. Här vill jag gärna ge en eloge till våra riksdagskolleger Håkan Holmberg och Gunnar Hökmark, som tog initiativet till denna kontinuerliga solidaritetsmanifestation. Det är vår uppgift som politiker och partier att ge uttryck för detta stöd till de baltiska folken i deras hängivna och uthålliga kamp för frihet och självständighet.

Anf. 22 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Flera talare har tidigare i dag vittnat om den skillnad i utrikespolitiskt stämningsläge som råder nu jämfört med för ett år sedan. Då bars vi alla fram av den optimism som 1989 års fredliga revolutioner och som avspänningen mellan supermakterna skapade. I dag diskuterar vi världspolitiken i skuggan av ett krig i Persiska viken och med bilderna från de sovjetiska övergreppen i Baltikum färska på våra näthinnor. Vi har fått en allvarlig påminnelse om att vägen till en fredlig och rättvis värld fortfarande är mycket lång.

De sovjetiska övergreppen i Baltikum har med rätta upprört oss starkt. Det är självklart att vi måste fortsätta att på ett mycket entydigt sätt fördöma varje försök från sovjetledningens sida att med våld motverka de baltiska frihetssträvandena.

Vi har också ett ansvar att medverka till att skapa största möjliga internationella tryck mot Sovjetunionen för att på det sättet bidra till en förhandlingsprocess som kan leda till att de baltiska staternas självständighet kan återupprättas. Det är bra att Sverige har varit aktivt på det här området och tagit upp frågan i ESK, i Europarådet och i FN. Vi bör fortsätta med den typen av aktiviteter. FN är ett naturligt forum för det; det är naturligt att ta upp frågan där, inte bara inom ramen för kommissionen för mänskliga rättigheter. När det gäller att medverka till erövrade länders frigörelse har FN ett förflutet i en tidigare avkoloniseringsprocess. Det är inget orimligt att FN tar ett ansvar för en frigörelseprocess också här.

Det behövs en internationell konferens om de baltiska staternas framtid, en konferens som har målet att se till att denna rest av Molotov–Ribbentrop-pakten och andra världskrigets allians mellan Stalin och Hitler undanröjs och som utgår från de baltiska folkens rätt till självbestämmande. Det naturliga vore att denna konferens ägde rum inom ramen för ESK-proces-

sen. Om det inte är möjligt på grund av sovjetiskt veto, bör vi försöka finna andra former för att få till stånd en sådan konferens.

Det har ju förekommit en ganska omfattande diskussion om Sveriges folkrättsliga syn på de baltiska staterna. Det är fortfarande vår uppfattning att ett erkännande av de baltiska staterna som självständiga stater är möjligt när de väl blir självständiga stater. Naturligtvis måste ett erkännande då komma till stånd omedelbart.

Det har också sagts att vi skulle ta tillbaka något slags erkännande av ockupationen. Det enda Sverige har gjort är såvitt jag har förstått att vi har erkänt det faktum att ockupationen skett och att Sovjetunionen på det sättet skaffat sig kontroll över de baltiska republikerna. Däremot har vi aldrig påstått att det på något sätt skulle vara legalt.

Men för undvikande av missförstånd skulle det kanske finnas anledning för Sverige att ytterligare förtydliga att vi anser att den sovjetiska annekteringen av de baltiska republikerna skedde i strid med folkrätten, var illegal, och att det därför inte finns någon legal grund för sovjetiska anspråk på kontroll över de baltiska republikerna. Jag tror att ett sådant klargörande från svensk sida skulle vara nyttigt.

Dessutom bör vi naturligtvis utnyttja varje möjlighet att ge ett aktivt materiellt stöd till de baltiska frihetssträvandena, t.ex. genom att utvidga de radiosändningar som nu sker på de baltiska språken och genom att på andra sätt stödja folkfronterna i deras informationsarbete och även på andra områden där det är möjligt.

Händelseutvecklingen i Baltikum har, tror jag, också utgjort en påminnelse för oss om att den svenska neutralitetspolitiken inte på något sätt har förlorat sin aktualitet. Den är fortfarande viktig för vår utrikespolitiska handlingsfrihet, och den är viktig för stabiliteten i Norden. Jag tror att det finns anledning för oss att påminna oss själva om det faktum, att en minskad trovärdighet för den svenska neutralitetspolitiken ytterligare skulle kunna försvåra de baltiska staternas frigörelse.

Det är viktigt att Sverige deltar aktivt i den europeiska samarbetsutvecklingen och integrationsprocessen. Vi ser ett svenskt medlemskap i EG som en positiv möjlighet i det sammanhanget. Samtidigt är vi angelägna om att slå fast att målet för den svenska Europapolitiken måste vara en alleuropeisk gemenskap. Det är viktigt att vi med det som syfte aktivt stöder demokratiserings- och frigörelseprocessen och det ekonomiska och ekologiska återuppbyggnadsarbetet i Öst- och Centraleuropa. Särskilt stort är naturligtvis vårt ansvar för våra grannfolk i Baltikum och Polen. Här görs det en hel del men långt ifrån tillräckligt. Det finns anledning att förvänta ett större engagemang på det området från svensk sida.

Gulf-krisen ligger naturligtvis som en skugga över oss i dessa dagar – flera har tidigare berört det. Jag tycker att det var ett bra initiativ av statsministern att föreslå en paus i stridshandlingarna, under förutsättning att Irak förbinder sig att dra sina trupper ur Kuwait. En paus i stridshandlingarna är ju faktiskt en förutsättning för att ett sådant tillbakadragande skall vara fysiskt möjligt. Men problemet ligger förmodligen i Iraks inställning – än så länge i varje fall.

Samtidigt som vi diskuterar olika möjligheter att få slut på kriget tror jag

att det är viktigt att vi också har ett aktivt planerande för vad som skall ske efter kriget. Det är viktigt att kriget i Gulfen blir slutet på en konflikt och inte början på en konflikt. Därför måste vi aktivt arbeta för att få till stånd en process för att lösa de problem som präglar situationen i Gulfen. Det handlar om Palestinaproblemet: palestiniernas rätt till en egen stat, och Israels rätt till en tryggad framtid. Det handlar om de ekonomiska problemen och de ekonomiska fördelningsproblemen i regionen: arbetet för att skapa nya samarbetsrelationer i olika områden. Därför är det viktigt med en internationell konferens och ett förhandlingsarbete kring de här frågorna, som gärna kan ta den europeiska ESK-processen som utgångspunkt och till föredöme.

Vi bör också stärka FNs roll när det gäller att slå vakt om folkrätten, som det har brutits mot så mycket i det här kriget, och även se till att vi får bättre skydd mot användningen av miljöbrott som ett led i krigföringen. Det vi har sett i form av oljeutsläpp i Persiska viken är ett skrämmande exempel på motsatsen.

Till sist vill jag säga, fru talman, att jag tycker att vi också måste se krisen i Persiska viken som en påminnelse om den sprängkraft som nord–syd-konflikten har. Det är viktigt att vi inser att det inte går att skapa en fredlig värld som inte också är en någorlunda rättvis värld. Tyvärr har vi sett att den rika världens engagemang för den fattiga världen har minskat. Det gäller också Sverige, som dess värre i praktiken har frångått enprocentsmålet. Detta måste nu vända. Vi måste på ett helt annat sätt aktivt stödja de fattiga ländernas strävan efter en positiv ekonomisk, ekologisk och social utveckling. Det gäller inte minst Sverige. Riksdagen måste avvisa regeringens förslag om att vi i praktiken skall frångå enprocentsmålet för svenskt bistånd.

Anf. 23 BERTIL MÅBRINK (v):

Fru talman! 1989 var ett år som födde hoppfulla tankar om avspänning, nedrustning, fred och gemensam säkerhet i världen. Det kalla kriget avslutades och humanismens idé tycktes kunna gå mot en renässans.

År 1991 ser situationen helt annorlunda ut. Det är krig i Mellersta Östern, och i vårt eget närområde, de baltiska republikerna, har kraven på självständighet mötts med pansarvagnar och svarta baskrars våld.

Jag vill understryka att utrikesministerns agerande i Förenta nationernas MR-kommission i måndags mot våldet och för de baltiska folkens rättigheter var ett bra och nödvändigt initiativ. I alla relevanta internationella sammanhang skall denna ståndpunkt klart uttryckas.

Nyligen besökte jag själv Lettland och kunde se den starka enighet som finns kring målet ett fritt och oberoende Lettland och Baltikum.

Det är viktigt att detta mål nås med fredliga medel och genom förhandlingar, allt i den Europeiska säkerhetskonferensens anda. I enlighet med denna anda måste självfallet också de nationella minoriteternas rättigheter garanteras i ett framtida fritt Baltikum.

Motsättningen i Baltikum går dock inte mellan ryssar och balter, utan snarare mellan demokratiska och icke-demokratiska krafter.

Den internationella opinionen spelar en viktig roll i förhindrandet av att

demokratiserings- och frigörelseprocessen stoppas. Sveriges röst måste fortsätta att vara tydlig i denna fråga.

Samtidigt som situationen i Baltikum är spänd och svår råder fullt krig i Mellersta Östern. Tusentals oskyldiga människor i Irak och Kuwait faller offer för ett vansinneskrig, samtidigt som den primitiva krigspsykosen med medias hjälp fått grepp om många länder och folk.

Iraks invasion och annektering av Kuwait är ett brott mot folkrätten och har med rätta fördömts av världssamfundet. Självfallet måste målet vara att Kuwaits nationella suveränitet återupprättas och att hela regionen garanteras fred och säkerhet.

Men detta mål kan inte nås genom det av FN sanktionerade kriget mot Irak. Beslutet att föra krig i FNs namn var inte generalsekreterarens idé utan drevs med olika medel igenom i säkerhetsrådet av USA. USAs primära intresse är knappast ett försvar av folkrättens principer. Vietnam, Grenada och Panama är länder som på senare tid fått erfara att USA inte bryr sig särdeles mycket om folkrätten.

Både Iraks och USAs intresse av Kuwait är ekonomiskt och grundas på det lilla shejkdömets stora oljetillgångar. Men kriget om oljan kommer inte att lösa vare sig Iraks eller USAs ekonomiska problem. Tvärtom kan den ekonomiska krisen fördjupas och riskera att få världsomfattande konsekvenser.

Kriget har redan medfört att massor av oskyldiga människor dödats. Vi fördömer USAs fruktansvärda massbombningar av Bagdad och andra städer. Vi fördömer Iraks fega missilangrepp mot det icke krigförande Israel.

Förenta nationernas säkerhetsråds beslut om att föra krig i FNs namn leder till en allvarlig kris. Förenta nationerna är den globala organisation som skall vara fredsmäklare i världen, som skall bidra till förståelse mellan olika kulturer och som skall verka för en rättvis världsordning. Denna organisation har nu sanktionerat ett storkrig som leder till:

– att FNs roll och trovärdighet som global fredsmäklare undergrävs och allvarligt sätts i fråga,
– att konflikterna i Mellersta Östern riskerar försvåras så att det i framtiden blir än svårare att finna konstruktiva fredliga lösningar,
– att möjligheten skapas för olika krafter som vill riva upp djupa sår mellan västerlandet och arabvärlden och mellan kristendomen och islam, och
– att den nord–sydliga motsättningen i världen riskerar att fördjupas, vilket kan medföra nya krigsinfernon i framtiden.

Fru talman! En riktig väg för FN hade i stället varit att fortsätta sanktionspolitiken. FN hade i januari i år lyckats stoppa 93 % av Iraks import och 97 % av dess export. Inget land klarar en sådan isolering särskilt länge.

Det är troligt att Irak med dessa fredliga medel tvingats tillbaka från Kuwait. Ett fredligt prejudikat hade kunnat skapas. FN hade med stor prestige kunnat gå vidare och ta itu med andra brott mot folkrätten i vår tid, vilket skulle ha gynnat palestinier, västsaharier, österimoreser och många andra förtryckta folk i världen. Men så skedde inte.

För att nu lösa konflikten krävs mer än någonsin ett handlande som bygger på ett globalt tänkande, ett globalt tänkande som självklart måste bygga på

försvar av demokratins, de mänskliga rättigheternas, folkrättens och fredens principer.

I detta globala tänkande måste för oss västerlänningar också ingå att lära sig förstå hur människor tänker och reagerar i länder vilkas historia, i förhållande till västerlandet, är den förtryckta och utsugna kolonins historia.

Ett omedelbart eldupphör, som ger en chans till fredlig dialog, är nödvändigt. Sverige kan i detta sammanhang spela en viktig roll. Vårt land har sedan några decennier ett gott anseende i tredje världen och uppfattas av många som något av en Syds ombudsman i Nord.

I stället för att reservationslöst stödja FNs sanktionerade krig, i stället för att i strid med lagen fortsätta att exportera vapen till det krigförande USA och i stället för att på brittiska regeringens begäran sända sjukvårdstrupper till de allierades arméer, så borde Sverige vitalisera sin unika politiska roll i västerlandet och i världen.

Statsministerns artikel i Aftonbladet häromdagen är ett litet steg i rätt riktning. Den måste följas av handling och intensivt arbete, inte bara för en kortvarig paus i kriget utan för ett riktigt eldupphör. Det skall vara ett eldupphör föjt av en internationell konferens med de uttalade målen att återskapa Kuwaits nationella suveränitet och att finna en lösning på den grundläggande konflikten i regionen – som är Palestinafrågan.

Lika självklart som Kuwaits folk har rätt till sin nations suveränitet, så har det palestinska folket denna rätt. FN har dessutom resolutioner antagna i bägge fallen, med den skillnaden att den resolution som gäller Palestina är mer än 20 år gammal. Också det kurdiska folkets rättigheter måste behandlas i ett sådant internationellt sammanhang.

Sverige måste även verka för en internationell konferens med syfte att få kontroll över och begränsa den internationella vapenhandeln. Vi vet att nästan alla vapen som Irak förfogar över – inkl. den gas som i värsta fall kan komma att användas – tidigare har köpts från flera av de stater som Irak nu befinner sig i krig med.

Anf. 24 PER GAHRTON (mp):

Fru talman! Det globala skeendet präglas – som så ofta förr – av makthungriga supermakters kamp om världsherraväldet.

En supermakt – den dominerande – utnyttjar med hjälp av gränslös vapenmakt den gratischans den fått sig serverad av en av vår tids grymmaste småpåvar – gratischansen att få befästa sin globala makt med FN som täckmantel.

En annan supermakt – den uppåtgående – bygger oförtrutet sin västeuropeiska maktpyramid med byråkratiska kontrolltrådar över nationer och regioner, med nya pappersbarriärer mot oönskade österlänningar där nyss kommunismens skammur rasade samman.

En tredje supermakt – den sönderfallande – tar till sin beprövade järnhandske och låter larvfötter massakrera baltiska kroppar i ett desperat försök att återvinna sin förlorade huvudroll på världsarenan.

I denna omtumlande tid är det viktigt med klara principer för utrikespolitiken. "Vilken sorts världssystem vill Sverige egentligen utveckla?" frågade

jag redan i miljöpartiets första utrikesdebatt den 22 februari 1989, men fick inget svar.

Miljöpartiets utrikessyn kan sammanfattas i tre principer. Vi tar ställning

- för små folks självbestämmande, mot stormaktsdominans,
- för likaberättigat samarbete, mot global centralstyrning,
- för fredliga konfliktlösningar, mot krig och våld i alla former.

Mot denna bakgrund kan vi självklart ta ställning för Estlands, Lettlands, Litauens, Kuwaits, Palestinas, Östtimors, Västsaharas, Kurdistans och många andra små nationers – däribland Sveriges – rätt till folkrättslig suveränitet.

Vi motsätter oss självklart alla supermakters dominans – USAs, Sovjetunionens och EG-unionens. Vi motsätter oss också alla regionala stormaktsambitioner och ockupationer – de må komma från Irak, Syrien, Israel, Indonesien eller någon annan regional uppåtgående stat med härskarplaner och kärnvapendrömmar.

Vi tar ställning för fredlig konfliktlösning, från skiljedom och civilmotstånd till ekonomiska sanktioner och kanske totalblockad – även när brotten mot folkrätten är grova. Vi vill faktiskt inte att den afrikanska enhetsorganisationen OAU skall skicka beväpnade miljoner för att befria Sydafrika, inte att nordiska frivilligbrigader skall slåss i Baltikum, inte att muslimsk jihad skall befria Palestina – och inte heller att FN skall använda militärt korståg för att tvinga bort Saddam Hussein från Kuwait.

Alla tycks inte ha lika klara principer för utrikespolitiken. Expressen frågade häromdagen: "Vilken blir Sveriges utrikespolitiska linje på 1990-talet?" och gav svaret: "Det är inte lätt att se". Nej, sannerligen, det är inte lätt att se.

Ni som nu stödjer stormakternas FN-krig – ser ni det som en unik åtgärd mot just Saddam Hussein eller som första steget på en ny och riktigare FN-väg?

Om åtgärden är unik – hur skall den då kunna uppfattas som rättvis? Varför skall inte också alla andra ockuperade folk i så fall kunna räkna med militär FN-befrielse?

Om åtgärden är första steget i en ny FN-policy – vad har vi då att se fram emot? Jo, FN-trupper på krigarstråt över hela världen.

Om FN-kriget mot Irak är undantag, då blir dess världsordning rättslös. Men om det är regel, ja då blir dess världsordning krigisk.

Vem skall skipa fred när FN för krig? Vem skall döma krigsförbrytare när FN är part i målet?

En hel värld skakas – med rätta – av Iraks grova miljöbrott. Men också den andra sidan bryter mot folkrätten. USA-flyget, påstår man själv, har bombat irakiska kärnreaktorer. Men i en FN-resolution hösten 1990 fastslås att "väpnad attack eller hot om sådan mot en civil kärnreaktor" är ett brott mot FN-stadgan.

Vi är alla eniga om att fördöma Saddam Husseins brott mot människor och miljö. Är vi också ense om att fördöma FN-styrkans brott mot gällande FN-regler?

Miljöpartiet ställer sig helt bakom den fredsrörelse som nu börjar ta form,

däribland den nybildade Aktionsgruppen för Fred i Mellanöstern, som bland sina medlemmar har elva riksdagsledamöter, däribland sex socialdemokrater, och som Hans Göran Franck kommer att presentera närmare.

Miljöpartiet kräver:

Sverige måste på alla sätt främja en fredlig lösning av krisen i Persiska viken och motsätta sig att trupper med FNs sanktion uppträder som stridande part.

Sverige bör i FN ta initiativ till en omprövning av krigsresolution 678 och till en helhetslösning av krissituationen i Mellanöstern, så att alla ockupationer bringas att upphöra.

Sverige får icke sända krigsförband till kriget. I stället skall vår insats ske i form av humanitär hjälp genom Röda korset.

Sverige bör ta initiativ till omedelbar vapenvila och en förnyelse av sanktionerna tills de irakiska trupperna har lämnat Kuwait.

Sverige måste naturligtvis sluta exportera vapen till kriget. I stället bör vi ta initiativ till en gigantisk s.k. Marshallhjälp, kanske på 100 miljarder dollar, för återuppbyggnad av Mellanöstern.

Fru talman! Det är kris också i Baltikum. När jag träffade Litauens president Landsbergis i hans barrikaderade parlament i Vilnius häromdagen fick jag anledning att grubbla över vissa baltvänners agerande. Landsbergis blev förvånad över att höra att moderaterna alltid har röstat ner gröna krav på erkännande här i riksdagen. Moderater på besök i Baltikum tycks ha gett ett något annat intryck.

Är det kanske EG som spökar bakom vissa baltvänners dubbelspel? Inser de att EG-filosofin är ett hot mot alla småstaters självbestämmande? Inser de att Moskvas hårda tyglar nu delvis kan vara ett svar på EG-unionens framväxt? Är det därför de pratar om Baltikums frigörelse som om EG inte fanns och om EG som om Baltikum inte fanns.

Faktum är: Trots alla fagra Norrmalmstorgstal betraktar alla andra partier uppenbarligen de baltiska länderna som Sovjetrepubliker.

Ni kan i varje fall få chansen om ni svarar på president Landsbergis brev, som märkligt nog ingen annan har nämnt hittills. Han har skickat ett brev till alla partier och begärt besked om de är beredda att återkalla Sveriges erkännande av den sovjetiska ockupationen. Vad tänker ni svara?

Miljöpartiets svar är klart. Vi kräver följande:

Sverige bör uttala att det svenska erkännandet av den sovjetiska ockupationen av de baltiska republikerna icke längre äger giltighet.

Sverige bör omedelbart erkänna Litauen. Estland och Lettland bör erkännas så snart de själva så begär.

Visumtvånget mellan Sverige och de baltiska länderna bör avskaffas, och balter bör få samma rätt att arbeta i Sverige som nordbor har.

Naturligtvis skall vi generöst ta emot alla flyktingar, inte minst militärflyktingar, från Baltikum.

Fru talman! Ett nära permanent och demokratiskt samarbete i hela världsdelen Europa är nödvändigt för att vi skall kunna klara miljöproblem och trygga människliga rättigheter. Därför föreslår miljöpartiet de gröna i en par-

timotion en ny modell för permanent alleuropeiskt samarbete, som också tillåter att det lokala självbestämmandet förblir starkt och ökas. Europas Förenta Regioner bör få befogenheten att fatta bindande majoritetsbeslut beträffande klart definierade miljöproblem med gränsöverskridande effekt.

Europas Förenta Regioner är ur grön synvinkel ett alternativ till EG. Men vi vill naturligtvis att EG-länderna skall vara med i detta alleuropeiska samarbete på samma sätt som de i dag medverkar i andra samarbetsstrukturer – ESK, Europarådet och FN. Därför kan Sverige mycket väl ta initiativ till Europas Förenta Regioner oberoende av riksdagsmajoritetens EG-ambitioner.

Fru talman! Det är en dyster tid vi lever i. Svensk utrikespolitik saknar profil och stadga. De globala överlevnadssammanhangen försvinner i jakt på EG-priser på krogen, ESK-processens fredshopp dränks i krigshetsen kring Persiska viken, balternas suveränitet offras på EG-altaret och Sverige skickar krigsmateriel i stället för Rödakorshjälp till krigsoffren.

Miljöpartiet erbjuder en konsekvent utrikespolitik som har visat sig fungera när andra partier vajar som rön i draget från Desert Storm, den baltiska frihetsvinden och suget från Bryssel.

Ni som stödjer FN-kriget – hur ställer ni er till det fredsprogram som miljöpartiet har lagt fram? Ni fem partier som hittills har vägrat att annullera Sveriges erkännande av den sovjetiska ockupationen av Baltikum – vad svarar ni på president Landsbergis brev? Ni som vill att Sverige skall bli EG-medlem – vill ni fortfarande att det skall ske även när EG blir en militärunion?

Anf. 25 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Nästa vecka kommer en delegation från Lettland till Sveriges riksdag. Vi har haft delegationer från Litauen och Estland alldeles nyligen. En rad svenska riksdagsledamöter har varit över till de baltiska republikerna. Vi har tidigare under det gångna året haft många besökare från Baltikum, och många svenskar har varit där. Det är inget parlament i Europa som har gjort så mycket för de baltiska folken som det svenska. Vi kommer att fortsätta med det. Det är en situation nu, fru talman, där vi riskerar att våra administrativa resurser inte klarar av mer. Kanske måste vi öka dem för att vi över huvud taget skall kunna fortsätta. Men det är vår bestämda ambition att den svenska riksdagen skall ha ett intimt och nära samarbete med de baltiska folken. Det praktiska handlandet är väsentligt viktigare än teoretiska erkännande-diskussioner.

Det har tidigare i dag sagts från något håll att Island har erkänt Litauen. Den uppgiften är felaktig. Den cirkulerade i går, och vi har försökt att ta reda på vad som egentligen har hänt. Den isländske utrikesministern har deklarerat att Island är berett att erkänna Litauen när en diplomatisk representation fritt och obehindrat kan röra sig där. Där är man inte nu. Det betyder att vi inte kan tolka det så att det finns ett erkännande av Litauen från Island. Sverige har sina mycket bestämda regler för erkännande, och dem kommer vi att följa när det en gång blir tal om att diplomatiskt erkänna de baltiska republikerna. Vi är beredda att göra det så fort det över huvud taget är möjligt. Vi är beredda att i olika sammanhang utveckla kraven på Sovjetunionen

att låta de baltiska staterna förhandla sig fram till självständighet och frihet. Det har jag för min egen del deklarerat vid olika konferenser, både ute i Europa och i Norden.

Herr talman! Tragedin i Mellanöstern griper oss alla. Bertil Måbrink spekulerade i att man möjligen skulle ha låtit sanktionerna verka längre innan kriget kom till stånd. Där är det så att vi inte har någon möjlighet att bestämt uttala oss om hur sanktionerna hade verkat. Det har varit en rad besök här. Bl.a. har jag träffat delegationer från flera av de involverade länderna. De har samstämmigt deklarerat att sanktionerna inte gav önskat resultat och att de gjorde den bedömningen att de knappast skulle ha gett ett önskat resultat. Då bedömde man kriget som nödvändigt.

Det är en fruktansvärd tragedi. Vi upprörs alla lika mycket av bilder av människor som skadats eller dödats och bilder av skadade bostadsområden, skolor och sjukhus. Det är klart att det är en av mänsklighetens största tragedier som pågår. Men, herr talman, man kan spekulera i vad som ytterligare kan hända. Hur länge kommer Iran att vara neutralt? Vad händer med de 110 stridsflygplan som finns där? Kan vi lita på en fortsatt iransk neutralitet? Vad händer om det är sant att Irak har placerat missiler i Sudan? Hur länge kan Egypten acceptera detta? Vad händer om Israel ytterligare angrips och tvingas att göra insatser?

Vi kan naturligtvis få uppleva mycket allvarliga händelser framöver. Det är naturligtvis en svensk utrikespolitisk uppgift att i alla internationella fora ta upp dessa frågor och begära att förhandlingar kommer till stånd. Det som har hänt hittills är allvarligt nog. Jag och många andra hälsade synpunkterna från statsministern i Aftonbladet häromdagen med stor tillfredsställelse. Det är bra om Sverige kan ta något initiativ. Även om vi kanske inte kan hoppas så mycket så låt oss ändå göra ett försök för att stoppa det vansinne som pågår.

Sedan överraskades jag något av Per Gahrtons inlägg, som jag tolkade som kritiskt mot det sjukhus som vi har skickat i väg, kritiskt mot den humanitära insats som vi är beredda att göra. Det är självklart att vi måste göra humanitära insatser på det sätt som Sverige är duktigt på och har traditioner att göra för att hjälpa människor som lider. Sedan måste vi – det är kanske ännu viktigare – tänka på vad som kommer efter det att konflikten är slut. Det kommer att ställas enorma krav på världssamfundet att göra humanitära insatser för att reparera skadorna och hjälpa människorna att ta hand om dem som utan att själva ha orsakat det blivit lidande av denna katastrof.

Det kommer att vara omöjligt att låta palestinierna leva kvar i samma situation i framtiden som hittills. Det blir nödvändigt att i skuggan av detta Mellanösternkrig, när det är slut, ta upp en allvarlig diskussion vid internationella konferenser om Palestinas situation i Mellanöstern.

Jag är ganska övertygad om, herr talman, att ett annat problem som vi blundat för och som Världssamfundet inte alls tittat på med särskilt stort intresse men som måste komma upp till diskussion är kurdernas situation. Kurderna har i Irak behandlats på ett utomordentligt allvarligt sätt. De är utsatta för dålig behandling också i andra länder. Historien kan inte bära med sig det här problemet för all framtid. På något sätt måste man hitta en lösning. Jag vet inte hur den skall se ut, men jag vill gärna deklarera att det

är min bedömning att vi, när kriget i Mellanöstern är slut, måste ta itu med bl.a. kurdernas situation, vid sidan av många andra frågor.

Jag var i förra veckan i Europarådet och kunde hälsa en ungersk delegation välkommen som medlem i Europarådet. En bulgarisk delegation var också där, och jag hade tillfälle till många diskussioner med den. Jag hoppas att det skall bli möjligt att snart få hälsa också tjecker, bulgarer och rumäner välkomna till medlemskap i Europarådet. Men det är viktigt att notera att det i dessa länder kvarstår många allvarliga problem med minoriteterna. Minoriteterna på Europas kontinent är väldigt illa utsatta på sina håll. Det är Världssamfundets skyldighet, en svensk skyldighet, att ta en diskussion om dessa minoriteters situation. Jag vill bara nämna några av dem. Situationen i Jugoslavien vet vi väldigt litet om. Vad kommer att hända där med alla olika minoriteter som, mot bakgrund av Balkans rörliga historia, är blandade med varandra i olika delstatsbildningar? De människorna måste vi tänka på och diskutera deras situation. Det gäller också turkarna i Bulgarien, vilkas situation nu håller på att förbättras men som fortfarande är otillfredsställande. Det gäller ungrare bl.a. i Rumänien. Deras förhållanden är inte acceptabla utan måste observeras. Jag tänker på sudeterna i Tjeckoslovakien som lever i en situation som inte heller är acceptabel. Den typen av minoritetsproblem får vi brottas med. Det är en viktig uppgift för Europarådet – som det europeiska samarbetsorganet med bl.a. mänskliga rättigheter som huvudämne för sin verksamhet – att ta upp sådana diskussioner.

Jag vill till slut vända mig till Margaretha af Ugglas, som egentligen är den enda jag har anledning att gå i polemik mot. Hon började sitt inlägg med att säga att socialdemokratin alltid är i otakt med tiden när det gäller utrikespolitik. Hon tog EG-ansökan som ett exempel på detta. Vi hade en diskussion i december. Jag sade då att det som möjliggjorde för socialdemokratin i Sverige att föreslå en svensk ansökan om medlemskap i den gemensamma marknaden är den förändrade kartbilden i Europa. Det hade inte varit möjligt före den våldsamma förändringen av Europas karta. Det var den som gjorde att vi kunde ta ställning på det sätt som vi gjorde. Jag tycker att det var bra att så många partier kunde komma överens om en ansökan om svenskt medlemskap. Jag vill gärna deklarera att vi socialdemokrater inte kommer att medverka till att riksdagen i vår på något sätt skall riva upp det beslut som fattades i december. Det ligger fast. Jag räknar med att en stor majoritet i utrikesutskottet avstår från att fatta nya beslut som skulle skada möjligheterna att förhandla fram ett svenskt medlemskap i den gemensamma marknaden. Vi tror på det. Det är också självklart att ett svenskt medlemskap i den gemensamma marknaden inte utesluter samarbete med Europa i övrigt. Jag deklarerade också detta den 11 december. Det är oerhört betydelsefullt att vi samarbetar efter måttet av våra resurser i Öst- och Centraleuropa med de länder som ännu inte har ansökt om medlemskap i den gemensamma marknaden. Det kan också vara så att med utgångspunkt i ett medlemskap i EG kommer våra möjligheter att öka att samarbeta med Östeuropa.

Det är ett helt Europa med stigande levnadsstandard för olika folkgrupper, ett Europa i fred och frihet, som vi i svensk utrikespolitik eftersträvar.

Anf. 26 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! EG-frågan var inte mitt enda exempel på hastiga förändringar och omsvängningar i socialdemokratisk utrikespolitik, som vi i och för sig välkomnar. Baltikum är naturligtvis ett annat sådant exempel. I många år här i riksdagen har vi moderater – och även andra partier – arbetat för att få ett aktivt agerande från svensk sida i Baltikum-frågan. Vi har hela tiden mötts av motvillighet, senfärdighet och olust hos socialdemokraterna. Det har fått tydliga uttryck här i kammaren. Vi kan gå tillbaka till riksdagens protokoll och beslut. Jag är glad över att det har skett en omsvängning. Det är utmärkt att det i dessa dagar finns svenska parlamentariker i Baltikum, vilka skall hjälpa till att bevaka folkomröstningen.

Jag är glad över Sveriges riksdags agerande men vill ändå ställa en fråga till Stig Alemyr: Får vi stöd för vårt förslag i utrikesutskottet att Sveriges utlandsradio får ökat anslag för utökade sändningar till Estland, Lettland och Litauen? De sändningar som nu äger rum är väldigt blygsamma. Det finns klara önskemål, som ju har uttryckts av bl.a. en av vice talmännen, att radiosändningarna skall utökas. Här finns ytterligare en konkret möjlighet att ta ett steg till förmån för de baltiska folken och de baltiska länderna.

Per Gahrton tecknade en väldigt dyster bild här i kammaren av utvecklingen. Bakgrunden till dagens debatt är allvarlig, men jag tycker att det är oerhört viktigt att även se framtidens möjligheter. Det finns i själva verket i det som händer i dag saker som är hoppfulla. Det är hoppfullt att balterna så bestämt och fredligt arbetar vidare för sin självständighet. De ger inte tappt inför våldet och "tanksen". Det är hoppfullt, Per Gahrton, att FN står upp för små staters rätt till sin existens och självständighet. Jag tror att många av de små länderna runt om i världen som Per Gahrton ömmar för faktiskt ser detta som en mycket hoppfull ny utveckling och hoppas att detta skall kunna bli någonting också för 1990-talet att små staters rätt till oberoende och självständighet kommer att respekteras. Då kanske vi slipper se flera av dessa förskräckliga tyranner, som tror att de kan ge sig på andra länder utan några följder.

Det är hoppfullt att det internationella samfundet har reagerat så starkt på övergreppen i Baltikum och att EG har fryst biståndet till Sovjetunionen. Jag hoppas att så småningom få fråga utrikesministern vad det egentligen är som han och utrikesminister Genscher har diskuterat i detta hänseende. Det är hoppfullt och nödvändigt att EG har reagerat. Det har även haft effekt i Moskva. Europaparlamentet har haft en stor och engagerad Baltikumdebatt. Jag var där, Per Gahrton, och jag är övertygad om att många Europapolitiker kommer att vara närvarande vid de folkomröstningar som nu föreståri Baltikum. Det fanns ett stort och engagerat intresse från enskilda parlamentariker för att åka till Baltikum och med sin närvaro stödja de baltiska folken.

Per Gahrton vill gärna göra sig till tolk för små stater. Han gillar sådana, och det är bra. Sverige är inte så litet geografiskt men ganska litet på andra sätt, t.ex. befolkningsmässigt. Jag tycker mig dock märka att ganska få stater runt om i världen vill följa de vägar som Per Gahrton anvisar. Det finns en lång rad små stater som klappar på EGs dörr och vill bli medlemmar i EG. De ser möjligheten att ingå i den europeiska gemenskapen som sin väg till

framtiden, med bibehållen nationell identitet och ändå möjlighet till samverkan, fredligt och på marknadsekonomins, frihetens och demokratins grund. Många små stater riktar sina blickar mot FN och dess nya möjligheter att ge trygghet i en allvarlig värld.

Jag kan inte riktigt se att särskilt många små stater vill följa Per Gahrtons visioner. De baltiska republikerna ser den europeiska vägen som den väg som de vill beträda. De vill bli fullständigt erkända självständiga stater och en del av det internationella samfundet. Detta har Per Gahrton och jag tidigare haft ett meningsutbyte om här i kammaren. Men så är det faktiskt.

Anf. 27 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Grundfrågan i den debatt som vi för i dag är om våldet skall få triumfera i vår värld. Per Gahrton ställde till oss andra frågan, provokativt som han brukar: Ni som stöder stormakternas FN-krig, hur ser ni på det och det?

När Sverige blev medlem i FN i mitten på 1940-talet, fördes en debatt i den svenska riksdagen om huruvida det var möjligt för Sverige att bli medlem utan att avstå en viss del av sin suveränitet. Läser man Yngve Möllers bok om Östen Undén, framgår det tydligt att Östen Undén själv tvekade om detta men kom till insikt om att Sverige borde bli medlem men att det naturligtvis innebar ett visst avstående av suveräniteten.

Alltsedan dess har Sverige och Sveriges riksdag ställt sig bakom de principer som ligger till grund för FN. Nu är det alldeles entydigt så att man bland de instrument som står till förfogande också har möjlighet att gripa till väpnade aktioner. Nu är Sverige såsom nation inte radikalpacifistisk. I alla våra partier finns enskilda medlemmar som är radikalpacifister och som säger att "jag använder inte vapen under några som helst omständigheter". Men Sverige såsom nation har ett försvar. Vi har sagt att vi är beredda att försvara vår egen suveränitet. Genom vårt medlemskap i FN har vi även accepterat att i en viss situation FN genom beslut i säkerhetsrådet kan tillgripa väpnade aktioner.

Detta har nu skett. Såsom jag försökte säga i mitt tidigare anförande, tycker jag att det är en underlig debatt att de som i så många år har pläderat för att FN skulle få en starkare roll plötsligt blir de som protesterar när FN nu försöker sätta kraft bakom sina ställningstaganden. I grunden är det samma fråga som demokratierna stod inför före och under andra världskriget: Skall våldet få triumfera eller skall man ha rätt att även med vapenmakt hävda nationers rätt till självbestämmande? Jag tycker att det är en rimlig slutsats som både regeringen och de partier som är representerade i utrikesnämnden har ställt sig bakom, nämligen att vi skall stödja FN och de beslut som säkerhetsrådet har fattat.

Jag har tidigare från denna talarstol citerat Inga Thorsson, vars roll såsom fredskämpe ingen torde ifrågasätta, när hon säger: "För att förebygga ett större våld var det nu nödvändigt för FN att också använda vapen."

Både i Baltikum och i Mellanöstern är det till sist fråga om huruvida demokratin skall segra. Demokratier börjar inte krig med varandra. Vore Sovjetunionen i dag demokratiskt, skulle vi inte ha någon konflikt runt omkring

Baltikum. Om de stater som vi nu har i Mellanöstern vore demokratier, skulle inte heller där någon konflikt ha uppstått.

Man kan ha olika uppfattningar om styrelseskicken i Saudiarabien, i Kuwait och i Syrien, men vad som har hänt i Irak är uttryck för en renodlad makthunger hos en despot. Själva tanken att man, efter att förgäves ha vädjat om besinning under ett stort antal månader, plötsligt skulle få Saddam Hussein på andra tankar är orealistisk. Ingen av oss önskar något annat än att kriget skall avslutas så snart som möjligt och fred och säkerhet skapas i Mellanöstern. Våra ansträngningar måste gå ut på att så långt som möjligt främja en demokratisk utveckling i Baltikum och i Mellanöstern. Det är den säkraste garantin för en långsiktig fred och säkerhet.

Anf. 28 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag noterar att det finns en ganska stor samstämmighet i principfrågorna i diskussionen här i dag – möjligen är Per Gahrtons inlägg i vissa fall ett avvikande inslag – och det är bra att denna samstämmighet finns.

Sedan är det viktigt att denna samsyn kommer till uttryck i form av konkret handlingskraft. I det avseendet tycker jag att Sverige på ett mera kraftfullt sätt borde kunna visa sin solidaritet med de baltiska folken och med de nya demokratierna i Öst- och Centraleuropa. Det behövs större konkreta materiella stödinsatser. Men detta får vi anledning att återkomma till t.ex. i samband med riksdagens behandling av de olika motioner som har väckts. Jag tycker alltså att det är viktigt att vårt stöd inte bara blir vackra deklarationer. Det måste också bli fråga om reella hjälpinsatser i ett demokratiskt, ekonomiskt och ekologiskt återuppbyggnadsarbete. Det är naturligtvis mycket viktigare än den exercis med erkännandefrågorna som miljöpartiet gärna vill göra till huvudfrågan när det gäller våra relationer till Baltikum.

Vi har fått frågor, uppenbarligen från president Landsbergis. Men jag tror att jag har gett svar i mitt inledningsanförande. Vi tycker alltså att Sverige på ett mycket tydligt sätt gott kan deklarera att vi anser att den sovjetiska annekteringen av de baltiska republikerna står i strid med folkrätten, att den är illegal. Det finns alltså inte någon folkrättslig grund för de sovjetiska anspråken på överhöghet vad gäller de baltiska republikerna. Jag tycker att vi därmed har gett ett besked i den vitala frågan om i vilken utsträckning Sverige har erkänt eller inte erkänt den sovjetiska erövringen av Baltikum. Att själva ockupationen är ett faktum är mycket svårt att i efterhand försöka förneka.

Per Gahrton talar mycket om de små staterna, och jag sympatiserar med grundsynen i det avseendet. Det handlar alltså om vikten av att man slår vakt om små staters självständighet och suveränitet. Men när man värnar om små staters självbestämmanderätt måste självfallet i detta också ingå rätten för små stater att sluta sig samman till samarbetsorganisationer. Det gäller då även samarbetsorganisationer med gemensamt beslutsfattande i frågor som man har enats om.

Det finns inte någon motsättning mellan å ena sidan detta med att hävda de små staternas självbestämmanderätt och å andra sidan detta med att acceptera ett frivilligt samarbete av det slag som återfinns i EG. Man kan inte

göra jämförelser med erövrarstater, med erövrarimperier av samma slag som Sovjetväldet och det gamla ryska imperiet. Det är viktigt att betona detta i det här sammanhanget.

När det gäller kriget i Gulfen tycker jag att det är beklagligt att det hela behövde drivas till stridshandlingar. Jag hade hellre sett att man hade kunnat låta sanktionerna verka under en längre tid för att den vägen kunna åstadkomma en lösning. Men jag tror att det som kanske gjorde den vägen omöjlig var risken för att Irak under tiden skulle kunna färdigställa sina kärnvapen. Då hade situationen, helt klart, varit ännu värre. Det hade då kunnat bli ännu större katastrofer. Nu är det angeläget att pröva vägar för att få ett slut på kriget. Men en förutsättning är att Irak drar sig tillbaka från Kuwait. Någon annan utgång av kriget är vare sig rimlig eller acceptabel. Jag tror att det är viktigt att vi alla är entydiga på den punkten.

Sedan måste vi ta itu med de blottor i fråga om folkrätten och respekten för folkrätten som här har framkommit. Jag tror att det är nödvändigt att undersöka om man inom FN kan åstadkomma en institution som på ett mera regelmässigt sätt än som nu är fallet kan pröva folkrättsbrott i samband med krig.

Som jag sade i mitt inledningsanförande tycker jag att det sätt på vilket de aktuella krigshandlingarna bedrivs tydligt visar på behovet av ett skärpt konventionsskydd när det gäller miljöbrott i samband med krig. Att använda sig av oljeutsläpp t.ex. som en metod i krigföringen måste entydigt förbjudas i folkrätten. Tyvärr är det inte så i dag. Det är alltså många problem som återstår att lösa när vi – och det hoppas jag sker så snart som möjligt – får ett slut på själva krigshandlingarna.

Anf. 29 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Det råder väl inget tvivel om att Sovjet har annekterat de baltiska staterna. Det är väl en självklarhet. Att detta strider mot folkrätten är vi väl också alla, såvitt jag förstår, överens om. Men sedan finns det andra demokratiska krafter i Baltikum som kanske inte har riktigt samma uppfattning som Landsbergis och som anser att erkännandet inte är det primära just nu. Jag tycker att också detta bör finnas med i bilden.

Jan-Erik Wikström säger att Saddam är en despot. Ja, visst är han det. Det är vi överens om. Men Saddam blev inte en despot helt plötsligt år 1990. Han har nämligen alltid varit en despot. Han är alltså en brutal despot och diktator. Det var han också i mars 1988, då han utnyttjade gas för att ta livet av tusentals kurder. Som bekant var protesterna från världens länder inte särskilt våldsamma, tvärtom. Inte minst gäller det västvärlden. Några månader senare beviljade ju USA Saddam nya lån för fortsatt utbyggnad av fabriker som tillverkar gas och kemiska stridsmedel. Glöm inte detta! Jag tror att Jan-Erik Wikström och jag kan sägas vara överens på den punkten. Jag tycker att det är skamligt av västmakten att tillåta detta och att ge Saddam sitt direkta stöd. Man visste ju vilken brutal härskare han var.

Så något om sanktionerna och om huruvida dessa skulle ha fått verka under en längre tid. Är det inte så, att allting i dag talar för att sanktionerna borde ha fått verka längre? Det är ju en förödelse som åstadkoms i Irak och i Kuwait. Trots den hårda censuren, vilken kan ifrågasättas, har det fram-

kommit att tusentals civila människor har dödats. Om man skulle lätta på censuren, skulle bilden naturligtvis bli ännu dystrare, grymmare och hemskare. I mitt inledningsanförande pekade jag på det faktum att sanktionerna ändå hade en god effekt i januari 1991.

Om man hade låtit sanktionerna verka åtminstone ytterligare en kort tid, hade man kanske – det är nog ingen omöjlighet – kunnat tvinga denne despot till eftergifter.

Jag är glad över att utrikesutskottets ordförande Stig Alemyr tar upp frågan om kurdernas situation. Kurderna omfattas ju också av den tragedi som nu utspelas i Mellanöstern. Totalt sett handlar det när det gäller det kurdiska folket om mer än 20 miljoner människor. Men kurderna är splittrade på ett antal länder. 10 miljoner kurder bor i vad som kallas Kurdistan i Turkiet, alltså vid gränsen till Iran. Någon gång måste väl också detta folk erkännas och få sina rättigheter.

Jag skulle vilja ställa ett par frågor till samtliga partier:

1. Är ni beredda att verka för att kurderna får observatörsstatus i FN?

2. I östra Turkiet vid gränsen till Iran bor kurder som kan sägas befinna sig i farozonen om ett gaskrig eller kemiskt krig skulle utbryta. Men dessa 10 miljoner kurder har ännu inte tillgång till gasmasker. De turkiska tjänstemän som befinner sig i Kurdistan bland kurderna för att t.ex. kontrollera att dessa inte talar kurdiska är emellertid utrustade med gasmasker. Är samtliga partier i Sveriges riksdag mot den bakgrunden beredda att här omedelbart verka för att också kurderna får tillgång till gasmasker?

Anf. 30 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Litauens folkvalde president Vytautas Landsbergis har officiellt skrivit brev till samtliga svenska riksdagspartier och bett dem att återkalla – "renounce", som det heter – Sveriges ståndpunktstagande 1940–1941 beträffande den sovjetiska ockupationen. Ordföranden i den svenska riksdagens utrikesutskott kallar detta för teoretiska erkännandediskussioner.

Litauens president begär alltså besked. För honom handlar det inte om några teoretiska erkännandediskussioner. Hållningen till vad som hände i och med ockupationen har inte bara emotionell utan också folkrättslig betydelse. Det är därför som Landsbergis begär besked, och jag hoppas verkligen att han får seriösa besked från alla partier. Jag tyckte mig faktiskt se en öppning i det avseendet hos både Pär Granstedt och Bertil Måbrink.

Herr talman! Kriget i Mellanöstern är tragiskt. Men det är faktiskt så, att Saddam Hussein nog redan har vunnit kriget. Saddam Hussein är en krigsfurste. Han vill ha krig. Krig är själva existensen för honom. Saddam har krigat i hela sitt liv. Han vill skapa en situation, där praktiskt taget vad som helst kan hända och där han får de arabiska och muslimska massorna på sin sida. Varje dag som går innebär en seger för Saddam Hussein. Men någon tänker kanske: Det går väl att slå ihjäl honom. Ja, kanske det. Men vad händer då? Jo, då blir han shahid-martyr. Han blir shahid shadada, martyernas martyr. Vidare kommer det att finnas tusen och åter tusen små "Saddam Husseinar" som ser till att detta helvete, denna förbannelse, fortsätter. Han har lockat västvärlden och USA, under FNs täckmantel, i en fälla. Man besegrar inte alltid den stora ondskan med vapen. Det förstod Gandhi, och det

förstod Jesus Kristus. Jag har bestämt för mig att Jan-Erik Wikström tillhör en kristen församling. Var det inte Jesus Kristus som sade: Vänd den andra kinden till? Var det inte han som lanserade freden inte bara som mål utan som metod, som medel? Det är en viss skillnad på när små skolpojkar slåss och försvarar sig med våld och när lärare eller föräldrar ingriper med systematisk aga för att upprätthålla ordningen. Det har vi förbjudit. Det är också en viss skillnad på om en desperat människa dödar en annan människa i självförsvar, nödvärn, eller om samhället använder sig av dödsstraff som metod för att upprätthålla ordningen. Det har vi avskaffat. Det är också skillnad på om kuwaitier, saudiarabier och människor från andra länder använder de vapen som de har för att försvara sig mot aggression – det skulle jag inte ha något negativt att säga om – eller om Världsorganisationen, som är till för att mäkla fred, använder kriget som metod för att åstadkomma denna fred. Ser ni inte dessa skillnader, ärade riksdagsledamöter, då har ni problem med synen.

Skall jag uppfatta Margaretha af Ugglas plädering för de små nationernas rätt på ett sådant sätt att de nu skall hoppas på att få samma hjälp som Kuwait? Skall det uppfattas som att vi nu skall åse t.ex. att Arabförbundets arméer med hjälp av FN-resolutioner i stora högar skall tåga in i Palestina och befria Palestina med vapen? Jag kan faktiskt lova, så mycket Palestinavän som jag är, att jag då skall förena mig med israeliska fredsvänner i protest mot detta fruktansvärda om det skulle inträffa. Det kan väl inte vara er mening att vi skall skicka FN-trupper till Östra Timor och till Västsahara, ja kanske även till Estland, Lettland och Litauen, om det blir ännu värre där? Är det er seriösa mening att denna FN-invasion skall bilda skola? Det kan väl inte vara det som ni menar? Jag vill inte tro det. Och om ni inte menar det, då är ni ju tillbaka i det andra hörnet, då är detta en unik aktion som drabbar bara Irak och inte alla de andra tyrannerna och dessutom en självförödande aktion, eftersom den drabbar just den tyrann av alla som allra helst vill ha det största kriget med den största utmanaren för att själv växa och bli jättestor.

Det är svårt att hitta ett felaktigare krig i världshistorien än det som FN nu är medansvarigt för när det gäller Irak. Det är tragiskt att det gamla fredslandet Sverige har förblindats så totalt att man inte längre kan spela den fredsroll som nu är mer behövlig än någonsin.

Anf. 31 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Det är klart att det i den allmänna debatten och här i riksdagen råder delade meningar om huruvida det var nödvändigt med ett krig i Mellanöstern eller inte och om sanktionerna borde ha fått verka längre eller inte. Detta är naturligtvis genomgående mer eller mindre en teoretisk diskussion där vi använder oss av olika bevisföring. Men det är ett faktum att kriget pågår. Det andra är intressant för historien. Nu är vi emellertid mitt i ett fruktansvärt krig som, vilket jag sade tidigare, skulle kunna utvecklas till något ännu värre om vissa olycksaliga händelser skulle inträffa. Det är därför som det nu är så viktigt att vi inte lägger tyngdpunkten på analys av vad som hände kring den 15 januari utan vad vi nu skall göra. Skall vi försöka få parterna till förhandlingsbordet nu eller inte? Det är det som är det avgörande,

att i någon form få kriget att i alla fall ta en paus så att man får tillfälle att diskutera och hitta en lösning i hopp om att världen redan börjar bli krigstrött. Den andra diskussionen är jag mycket intresserad av och kommer att läsa mycket om så småningom, men det är nu som det krävs handling för att få slut på eländet.

Pär Granstedt talar om att man borde ha någon mer säker lagstiftning för att förhindra miljöbrott under krig av den typ som den irakiske presidenten har satt i gång i Persiska viken. Det vore kanske bra, men jag tror inte att det hade haft effekt. Vilka bestämmelser som än hade gällt i dag i den internationella rätten hade Saddam Hussein totalt struntat i dem. En person som är så inriktad på och beslutsam att föra krig använder sig av alla metoder under detta krig. Jag är övertygad om att han, om han fortfarande har tillgång till gas, kommer att använda den som en sista desperat åtgärd. Det vet jag att flera företrädare för länderna kring krigszonen är mycket rädda för. Nu kanske det inte längre finns några möjligheter, men jag är övertygad om att alla medel kommer att tillämpas, och då hjälper det inte vilka konventioner som föreligger.

Margaretha af Ugglas har ställt en direkt fråga till mig om vi kommer att stödja moderata samlingspartiets krav på ökade anslag till radiosändningar till Baltikum. Jag kan inte svara på det, eftersom jag inte kan föregripa behandlingen i utrikesutskottet. För min egen del är jag positiv till ett sådant önskemål, men jag måste först föra överläggningar i mitt eget parti och i utskottet i vanlig ordning, och det vore fel av mig att nu framföra någon slutsats av denna diskussion och säga vad jag tror kommer att bli resultatet av den.

Anf. 32 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Jag tackar för detta, åtminstone i viljeinriktningen, positiva besked från Stig Alemyr.

Sedan väckte Per Gahrton den mycket svåra frågan hur ondskan i världen skall bekämpas. Jag tror för min del att vi behöver ta både Jesus och Muhammed till hjälp och därutöver internationell rättsskipning, folkrätt och ibland, tyvärr, t.o.m. polis och militär. Det var något förunderligt för mig att se Per Gahrton i riksdagens talarstol. När jag hörde hans diskussion om krigsfurstar och hur man skulle förhålla sig så funderade jag något på hur nära i ålder vi är, Per Gahrton och jag. Jag är nämligen född 1939. När jag såg Per Gahrton i riksdagens talarstol tyckte jag att han antog Chamberlains gestalt – det är inte så lätt alla gånger att bekämpa ondskan i världen.

Anf. 33 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Per Gahrton hävdade att Saddam redan hade vunnit kriget. Det skulle innebära att den strategi som man borde ha valt hade varit att låta honom fortsätta, dvs. att låta våldet triumfera. Då är det på den punkten som vi skiljer oss åt. Vad Per Gahrton pläderar för är ett radikalpacifistiskt perspektiv. Och jag har en mycket stor respekt för det. Jag har många bekanta som har den inställningen. Men jag tror inte att ett land som Sverige kan tillämpa en sådan princip. Och i konsekvensens namn borde Per Gahrton mena att Sverige skall utträda ur Förenta nationerna, eftersom vi då inte längre skulle vara förpliktigade att följa beslut i FNs säkerhetsråd. Jag kan

ha respekt även för en sådan ståndpunkt. Men jag tycker att det är bättre att Sverige är kvar i FN och efter avslutat krig försöker fundera över hur vi skall undvika att hamna i en liknande situation. I bästa fall kan den här konflikten tjäna som en varning till andra diktatorer och despoter att världssamfundet inte kommer att tolerera angrepp mot och ockupation av fria och självständiga stater.

Sedan tror jag faktiskt att Jesus är något bättre än Muhammed som riktmärke när det gäller fredsarbete. Men till ett närmare bibelstudium om detta ber jag att få inbjuda Per Gahrton vid ett annat tillfälle.

Anf. 34 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Stig Alemyr tror inte att konventionen hjälper mot Saddam Hussein. Låt mig säga att jag delar hans pessimism på den punkten. Men jag hoppas att Stig Alemyrs inlägg inte skall tolkas som att ordföranden i Sveriges riksdags utrikesutskott inte anser att vi bör eftersträva en utveckling av krigets lagar, en utveckling av ett internationellt konventionssystem för att åtminstone i någon mån begränsa de värsta avarterna i samband med krigföring.

Jag tog upp denna fråga därför att det i det här kriget åter har visats hur man använder medveten miljöförstöring som ett led i krigföring. Vi har sett många exempel på det tidigare. Vietnamkriget är ett annat sådant skrämmande exempel. Vi vet att det finns ett Genèveprotokoll från 1977 som innebär att man försöker ingripa mot detta. Men protokollet ger ett mycket bräckligt skydd, och få stater har ratificerat det. Jag inbillar mig att vi ändå är eniga i uppfattningen, att det även om vi vet att det alltid kommer att finnas härskare av Saddam Husseins typ som inte bryr sig om några konventioner, är viktigt att vi tar vara på erfarenheterna också från detta krig och försöker stärka folkrätten på de områden där det finns luckor. Det gäller naturligtvis även den andra frågan som jag tog upp, nämligen att man inom FNs ram försöker skapa något slags organ, något slags tribunal för att pröva folkrättsbrott. Folkrättsbrott av alla slag och sorter, framför allt från Iraks sida i samband med det här kriget, har varit mycket vanliga.

Anf. 35 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Jag ställde två frågor som faktiskt inte var oviktiga. Jag vet inte hur jag skall tolka tystnaden från dem som nu har yttrat sig. Jag vet att detta var den sista replikomgången. Men det kommer såvitt jag förstår en ny replikvända när utrikesministern har talat. Och jag väntar fortfarande på svar från de borgerliga representanterna på de två frågor som gäller kurderna. Jag utgår från att utrikesutskottets ordförande, som har en replik kvar i denna omgång, svarar på dessa två frågor, inte minst med tanke på att Stig Alemyr själv tog upp kurdernas problem och vikten av att hjälpa dem. Då finns det två konkreta förslag. Frågan är: Tänker utrikesutskottets ordförande ta initiativ när det gäller observatörsstatus i FN? Det kan inte vara bara ett plågat folk som skall ha den, utan det måste gälla alla människor som utsätts för förtryck och brutalitet och som förvägras mänskliga rättigheter.

Den andra frågan till utrikesutskottets ordförande lyder: Är Stig Alemyr

beredd att ta initiativ så att också kurderna i turkiska Kurdistan får tillgång till gasmask?

Anf. 36 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Jan-Erik Wikström menar att om man inte skulle ta till kriget skulle man låta våldet triumfera. Det är ungefär detsamma som dödsstraffsanhängarna säger till dem som är emot det, nämligen att om man inte har dödsstraff accepterar man mord. De som vill slå barn menar att om föräldrarna och lärarna inte har det medlet accepterar man oordning, osv. Men det är inte så att frånvaron av våld skall vara tomhet och ingenting. Det måste finnas ett genomtänkt alternativ. Det måste finnas alla former från civilmotstånd, ekonomiska sanktioner och totalblockad. Men man måste inse att detta tar tid. Det kan man aldrig komma ifrån. Men om man ser till resultaten i världen har de flesta diktatorer, även mycket fruktansvärda som Duvalier på Haiti och Ceausescu i Rumänien, störtats utan att vare sig FN eller någon annan yttre militär styrka har ingripit. De har störtats efter viss tid på grund av sin egen inre förruttnelse. Och om denna egna inre förruttnelse dessutom förstärks av yttre aktioner som är genomtänkta och som är organiserade, kan man bringa diktatorerna på fall. Vi väntade i 15 år på att Ian Smith, som visserligen inte alls var lika hemsk som Saddam Hussein, men ändå var rasist, skulle falla. Hur länge har vi väntat på Sydafrika, innan det nu äntligen börjar hända saker? Ni har inte svarat på den grundläggande frågan i detta sammanhang. Är FNs sanktionerade krig undantaget – Margaretha af Ugglas gav ett helt annat intryck – gäller det bara denna gång eller är det regel? Som jag visade, får ni problem hur ni än svarar. Skall det bara vara Saddam Hussein som drabbas av detta och alla andra diktatorer gå fria, eller skall vi ha FN-krig på FN-krig i detta praktiskt taget olösliga dilemma som vi drabbas av när FN väljer krig?

Nej, jag anser inte att vi skall utträda ur FN. Vi skall väcka förslag som kan behövas för att reformera FN. Vi måste dra slutsatser av denna ytterst bittra erfarenhet. Men vi skall inte lämna FN. Det finns mycket att säga om FN. Jag vet att Hans Göran Franck och andra kommer att gå in på det i juridisk detalj. Det är inte så självklart att FN-beslut är absolut korrekta och absolut heliga bara för att de har fattats av FN. Men var vänliga och försök att svara på detta: Vilka skall följderna bli? Skall vi ha FN-krig på FN-krig eller var detta undantaget?

Anf. 37 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Det är klart, Pär Granstedt, att jag på olika områden vill ha en förstärkning av folkrätten i krig. Det är självklart. Men här uttalar jag mig om den aktuella situationen. Jag tror inte att det hade haft någon betydelse om andra regler hade gällt.

Jag skall svara på frågan om kurderna. Jag gjorde ett principuttalande i talarstolen. Jag menar att den kurdiska frågan är så allvarlig att den nu måste komma upp på Världssamfundets dagordning. Vi har med olika utgångspunkter haft den på vår agenda i riksdagen i åratal. Vi kan inte göra särskilt mycket. Frågan måste tas upp i vidare omfattning. En lösning av det problem

som föreligger i det pågående krigets skugga måste sedan tas fram. Det är min principiella inställning.

Jag har varit med i Europarådet och diskuterat det kurdiska språket i Turkiet. Där har man nu lättat på bestämmelserna, såvitt jag kan bedöma, och tillåter kurdiska i Kurdistan. Jag vill inte uttala mig om huruvida det är realistiskt att begära kurdisk observatörsstatus i Förenta nationerna. Vi skall bara göra det som är realistiskt och möjligt att genomföra. Vi har inget löfte att ge på den punkten.

Jag är beredd att med den turkiske ambassadören ta upp frågan om gasmasker. Det är svaret på den fråga som Bertil Måbrink har ställt till mig. Jag tror att det kan vara rimligt att med myndigheterna i Turkiet diskutera om de, inför det hot de känner om gaskrig, också vill skydda den kurdiska befolkningen.

Anf. 38 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag har naturligtvis med allra största intresse följt den här debatten, som har gällt många frågor och många områden i världen. Även om alla är intressanta skall jag i detta första inlägg koncentrera mig på de frågor som jag ändå tror mest upptar svenska folkets sinnen, nämligen krisen i Mellanöstern, det som händer i Baltikum och vårt Europasamarbete.

Det är naturligtvis, som många har sagt under debatten, en djup tragedi att alla försök att nå en fredlig lösning på Gulfkonflikten misslyckades. Ni vet också att Sverige tillsammans med många andra länder gjort stora ansträngningar för att hitta en sådan lösning.

Det är också oemotsägligt att det är Irak och Saddam Hussein och inga andra som bär det fulla ansvaret för att Kuwait invaderades och kriget bröt ut. Därför är det också Irak och Saddam Hussein och inga andra som bär ansvaret för att kriget bringas till ett slut.

Det innebär nu inte att det internationella samfundet, och många var inne på det, kan svära sig fritt från ansvaret att åstadkomma fred. Alla länder, inkl. Sverige, måste aktivt bidra till att återställa freden.

FNs säkerhetsråd bör, trots att krigshandlingar mot Irak nu pågår, aktivt fortsätta sina ansträngningar att nå en politisk lösning. Det är FN som, enligt sin stadga, beslutat att Irak måste dra sig tillbaka. Det är FN som rätteligen uppmanat världens stater att reagera mot Iraks övergrepp.

Det är Sveriges uppfattning att den operation som FN legitimerat måste hållas inom de ramar som FN angivit. Oklarhet på denna punkt kan leda till oöverskådliga politiska konsekvenser. Ett utdraget krig kan allvarligt skada världsorganisationen och påverka freden för lång tid framöver.

Om Irak förklarar sig berett att dra sig tillbaka från Kuwait och i övrigt uppfylla FNs resolutioner, bör Världssamfundet svara positivt. Om detta sker, bör Irak garanteras att landet inte angrips under eller efter återtåget. FN bör sända fredsbevarande styrkor och de utländska styrkor som finns där nu bör dra sig tillbaka. Också FN-sanktionerna bör då avbrytas.

Det är också viktigt att vi redan nu förbereder oss för tiden efter kriget. En ny säkerhets- och samarbetsordning i Mellanöstern måste skapas för att en stabil fred skall kunna nås. För en fredsordning i Mellanöstern krävs bl.a. förhandlingsmekanismer, förtroendeskapande åtgärder, massivt ekono-

miskt stöd och nya samarbetsformer. Här har Europa egna erfarenheter och ett särskilt ansvar. Vi har därför möjlighet att spela en konstruktiv och återuppbyggande roll.

FNs ansvar är alla FN-medlemmars – också Sveriges. Jag förutsätter att vi i Sverige i stort samförstånd är beredda att göra vad vi kan för att stärka FN, just nu, när det som bäst behövs.

Herr talman! I vår egen närhet – på andra sidan Östersjön – har våld tillgripits för att hindra våra baltiska grannfolk från att förverkliga sin strävan efter nationell självständighet. I vår egen närhet riktas hot mot demokratiskt valda regimer.

Detta har skett i ett Europa, där Europas stater har undertecknat Parisstadgan för ett nytt Europa, ett Europa, där alla stater bekänner sig till demokratin, ett Europa, där det kalla krigets blockbarriärer äntligen har rivits, ett Europa, där gemensam säkerhet och samarbete blivit allas uttalade mål.

Motsättningarna mellan de baltiska republikerna och den sovjetiska centralmakten måste lösas i enlighet med Helsingforsdokumentets bokstav och anda. Estland, Lettland och Litauen måste få sin självständighet genom förhandlingar med Moskva.

Herr talman! Vår säkerhet, Sveriges säkerhet, är beroende av att konflikter i vår närhet bringas till en lösning på fredlig väg. Vår säkerhet kan bara tryggas genom att de principer och de regelverk alla stater kommit överens om i det nya Europa respekteras och tillämpas fullt ut. Vi i Sverige måste solidariskt göra det vi kan för att bidra till en lösning av de konflikter och motsättningar som kan sätta också vår säkerhet i fara.

I Sverige råder enighet om Estlands, Lettlands och Litauens rätt till självbestämmande och om stöd för de tre republikernas strävan till självständighet. Detta är en enighet som omfattas av hela det svenska folket.

Breda sektorer av vårt samhälle ger ett omfattande stöd till våra baltiska grannfolk. I olika internationella fora för vi fram balternas sak. Vi gör det också direkt till den sovjetiska regeringen.

Med gott samvete kan vi – regering och politiska partier, folkrörelser och enskilda – säga att inget land gör mera för Baltikum än Sverige, och det ligger också i vårt eget intresse. Det är min förhoppning att vi i samförstånd skall kunna fortsätta denna politik för Baltikums och för vår egen skull.

Det nya och fredliga Europa, byggt på demokratins grund, där båda de militära supermakterna liksom alla andra länder är bundna till varandra i ESK, har gjort det möjligt för oss att uttrycka vår ambition att söka medlemskap i EG – med vår neutralitetspolitik som grund. Det är ett viktigt steg för Sverige – det viktigaste utrikespolitiska steg vi har tagit sedan vårt inträde i FN.

När vi önskar gå med i EG, gör vi det för att ge vårt bidrag till den fördjupning av det västeuropeiska samarbetet som vi alla önskar, inte bara på det ekonomiska området utan också på de sociala, arbetsmarknadspolitiska, vetenskapliga och kulturella områdena.

Herr talman! Inför de stora och svåra frågor som ligger framför oss 1991 – jag tänker på kriget och kriserna i Mellanöstern, utvecklingen i Baltikum och formandet av Sveriges framtid i Europa – söker vi inte samförstånd för samförståndets egen skull. Vi gör det för att Sverige står starkare när det

råder samförstånd om utrikespolitiken, och vi gör det för att det ligger i hela svenska folkets intresse.

Får jag nu säga, efter att ha lyssnat på debatten, att även om det har förekommit en och annan dissonans i kören så tycker jag ändå att den svenska kören, representerad här i riksdagen, är ganska samstämd.

Anf. 39 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Den samstämmighet i stora drag som utrikesministern efterlyste, och tyckte sig finna, kunde jag också konstatera tidigare i debatten. Men som jag sade också då, är det ju viktigt hur vi förverkligar denna samstämmighet i konkreta termer.

Utrikesministern sade att vi med gott samvete kan säga oss att inget land har gjort mera för Baltikum än vad vi har gjort. Det är säkert sant. Men frågan är om vi inte snarare bör säga: Vad kan vi göra mer? Centerpartiet har i flera sammanhang kritiserat regeringen för att vi trots allt inte ställer upp för våra grannfolk så som vi borde göra. Det gäller Baltikum, Polen och Central- och Östeuropa i övrigt.

Den berömda miljarden innebär i praktiken ungefär 300 milj.kr. om året. För Baltikum blir det några tiotal miljoner. Även med denna blygsamma ambitionsnivå tvingas man konstatera att det inte alls har kommit i gång så mycket inom den ramen som vi skulle ha önskat. Jag tycker därför att det känns befogat att fråga utrikesministern om regeringen är beredd att ta initiativ för att höja ambitionsnivån när det gäller vårt bistånd till Baltikum och till Central- och Östeuropa i övrigt för att på ett mera aktivt sätt kunna bidra till det viktiga ekonomiska, miljömässiga, sociala och demokratiska uppbyggnadsarbete som behöver göras där. Detta är faktiskt mycket viktigt som ett led i svensk utrikespolitik.

Jag vill dock understryka att jag förutsätter att om vi skall höja ambitionsnivån, så skall det inte bli på bekostnad av vårt stöd till de fattiga folken i tredje världen. Deras behov har ju inte minskat av att behoven i Östeuropa och Centraleuropa har ökat. Mera kraftfulla praktiska initiativ skulle vara bra komplement till den verbala samstämmighet som vi har i de här frågorna.

Anf. 40 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Jag är glad över att utrikesministern ser det som en huvuduppgift för svensk utrikespolitik att föra Sverige in i den europeiska gemenskapen – om det är så jag får tolka det som utrikesministern sade här i dag.

En annan huvuduppgift måste naturligtvis vara att medverka till att de baltiska staterna återvinner sin identitet som europeiska nationer. I det sammanhanget vill jag säga till utrikesministern att jag har uppfattat det så, att bland annat EG-ländernas starka reaktion på övergreppen i Baltikum har varit betydelsefull och verksamt har bidragit till den återhållsammare linje vi nu märker från Moskvas sida. Samtidigt har jag kunnat läsa i tidningen att Sten Andersson och utrikesminister Genscher har gjort något gemensamt uttalande om att hjälpen till Sovjetunionen inte skall påverkas. Jag tror att det vore viktigt med ett klarläggande i den frågan. Det är ju en farlig utfästelse att göra när vi inte känner till den framtida händelseutvecklingen. Det

är självfallet viktigt för makthavarna i Moskva att känna att det västeuropeiska samfundet kommer att reagera om utvecklingen på något sätt går snett.

Det är också min uppfattning, herr utrikesminister, att under den nya era, som vi ändå kan hoppas på under 90-talet, kommer frågan om demokrati, respekt för mänskliga fri- och rättigheter och marknadsekonomi att fortsätta att vara en huvudmåttstock i de mellanstatliga relationerna, och det måste vi bejaka.

Anf. 41 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Först till Bertil Måbrink, som ställde några frågor om kurderna:

Självfallet skall vi försöka medverka till att de får gasmasker, helst sådana som fungerar.

Jag tror inte alls att observatörsstatus i FN är någonting som kan tillämpas. Det är en form som mycket sällan har använts. Det har gällt bl.a. PLO, och jag förmodar att det inte är PKK som Bertil Måbrink tänker på. Jag skulle vilja svara att det är viktigt att kurdernas sak äntligen får en rättvis behandling. Den frågan är en angelägenhet för världssamfundet.

Till Sten Andersson: Jag har inga invändningar mot den kortfattade resumé som Sten Andresson gav här. Den viktigaste frågan nu är hur, efter ett avslutat krig, freden skall kunna vinnas. Hur skall man kunna främja framväxten av demokrati i ett återuppstått Kuwait, i Syrien, i Saudiarabien, i Jordanien och i ett nytt Irak? Hur skall man kunna säkra palestiniernas rätt till ett eget land? Hur skall man kunna säkra Israels rätt att leva inom säkra och erkända gränser? Det är gigantiska problem som vi bör medverka till att försöka lösa i all ödmjukhet efter ett avslutat krig. Då måste vi också fundera över FNs roll. Det är även mitt svar till Per Gahrton.

Jag hoppas att detta skall bidra till en nödvändig analys av hur FN har fungerat och bör fungera. Idealet är naturligtvis att man skall kunna verka på ett sådant sätt att framtida konflikter och krig kan undvikas. Det var därför som jag också i mitt första inlägg ställde frågan om det vore värdefullt om Sverige kunde medverka till att permanenta säkerhetsstyrkor upprättades inom FN. Är det en modell – där alltså Sverige skulle förklara sig berett att medverka? Finns det andra komplement till de instrument som i dag står till FNs förfogande, som vi bör verka för att åstadkomma gemensamt?

Jag tycker att det är en riktig hållning att Sverige har ställt sig bakom de beslut som säkerhetsrådet har fattat. En uppgift som återstår för säkerhetsrådet och för alla fredsälskande länder i världen är hur freden långsiktigt skall kunna garanteras. Det kommer att kunna ske enbart om vi kan främja framväxten och förstärkandet av demokratin i världen.

Anf. 42 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Sten Andersson tycker att vi är samstämmiga, och det är väl klart att vi alla vill ha fred på jorden. Vi stöder balterna, och vi vill ha samarbete i Europa och mycket annat som är bra. Men frågan är hur. Det är väl därför vi har olika politiska partier. Därför är vi inte helt eniga.

När det gäller Gulfkriget skulle jag vilja ställa tre konkreta frågor till Sten Andersson – en handlar om förfluten tid och två, hoppas jag, om framtiden.

Varför var det nödvändigt att skicka ut ett militärsjukhus? Vi är inte, som Stig Alemyr trodde tidigare, motståndare till att man skickar sjukvårdshjälp till krigets offer. Men varför kunde man inte på vanligt sätt skicka detta via Röda korset så att det gick till krigets offer oberoende av SIDA? Varför måste man denna gång göra det unika att skicka ett militärsjukhus till den ena sidan i konflikten?

Den andra frågan är: Avser Sverige att på något sätt leverera vapen och krigsmateriel till krigförande parter? Det har antytts här i riksdagen av Anita Gradin.

För det tredje: Finns det någon som helst risk för att Sverige skulle kunna skicka stridande trupper till den s.k. FN-sidan, och i så fall på grundval av vilken sorts beslut?

När det gäller Baltikum säger nu utrikesministern självfallet att han är för att balterna får sin frihet. Det skall ske på grundval av Helsingforsdokumentet och genom förhandlingar med Moskva. Att det måste vara förhandlingar i någon form är fullständigt självklart. Alla balter jag har träffat är beredda att förhandla. De är t.o.m. beredda att förhandla om demilitarisering, ja, t.o.m. om sovjetiska baser i självständiga republiker. Men de vill förhandla på grundval av att de erkänns som självständiga republiker, inte Sovjetrepubliker.

Landsbergis avvisade häromdagen en inbjudan till förhandlingar därför att den var adresserad till sovjetrepubliken Litauen och inte till republiken Litauen. Det kan man tycka är fånigheter när man sitter i trygghet här i Sverige. Men för Landsbergis är det inte fånigheter. Då återkommer vi till det som kallas för teoretisk exercis. Anser Sverige att de baltiska republikerna legalt är att betraka som Sovjetrepubliker? Det är inget teoretiskt hårklyveri, utan detta är själva grundvalen för hur balterna betraktar sin egen problematik. Därför vore det intressant att veta hur regeringen kommer att besvara Landsbergis brev. Det är en knäckfråga. Man behöver inte gå så långt som miljöpartiet har krävt här riksdagen. Landsbergis brev och hans fråga innebär så att säga ett minimikrav från balternas sida. Kan man stryka ett streck över de beslut som fattades 1940–1941? Om svaret är nej: Varför inte? Vad är det som kostar på? Det sovjetiska parlamentet har upphävt Ribbentrop–Molotov-pakten. Vad är det som kostar på att Sverige säger att besluten från 1940–1941 inte gäller längre? Vad är det som gör det så omöjligt, från regeringens sida, som det tycks vara?

När det gäller EG sade utrikesministern att han vill ansluta oss med vår neutralitetspolitik som grund. Det låter ju bra att det åtminstone finns något förbehåll kvar. Vi har som bekant andra förbehåll. Men låt oss hålla oss till detta. I den danska tidningen Politiken hette det i går att Europa skall ha gemensamt EG-försvar. Det bygger på det senaste fransk-tyska förslaget. Det är inte så att de besvärligheter Gulfkriget inneburit för EG-länderna att samordna sig har lett till att man har lagt planerna på militärunion på hyllan. Tvärtom har svårigheterna lett till att man ännu mer anser att man måste ha ett organiserat militärpolitiskt och försvarspolitiskt samarbete.

Riksdagsbeslutet säger som bekant att vi inte skall bli medlemmar om EG utvecklar försvarssamarbetet. Folkpartiet har redan öppet lämnat det förbehållet. Hur det är med moderaterna är faktiskt litet oklart; det kunde vara

trevligt att få det klarlagt. Men av viss vikt är också hur regeringen ställer sig. Jag vet att Sten Andersson för inte så länge sedan var väldigt kategorisk på ett, ur min synvinkel, positivt sätt. Men här händer saker med sådan rasande fart att jag tror att det om och om igen behöver deklareras från denna talarstol att om det visar sig att det faktiskt är sant, som vi har hävdat hela tiden, att EG håller på att utveckla sig till en militärunion, blir det ingen ansökan om medlemskap. Gäller detta fortfarande? Vilka slutsatser drar regeringen av det senaste utrikesministermötet och dess beslut i går? Är det ändå inte ett steg i den riktning vi har talat om, att det blir närmare till en militärunion, och inte i den riktning som Stig Alemyr och utrikesutskottet har inbillat sig, nämligen att fjärmar man sig från en militärunion? Det vore viktigt att få regeringens tolkning av skeendet på denna punkt klarlagd från talarstolen.

Anf. 43 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Jag har några frågor till utrikesministern. Utrikesministern säger att det är viktigt att kriget hålls inom de ramar som FN anger. De ramar som FN angett är, såvitt jag förstår, att man skall försöka få ut Irak från Kuwait. Då måste jag fråga utrikesministern: Anser utrikesministern att det krig som nu pågår håller sig inom dessa ramar, eller anser utrikesministern inte det? Det är den ena frågan.

Så till den andra frågan. Det är ju FN som har sanktionerat kriget, men det är inte FN som för befälet. Man kan ju säga att det gör USA. Närmare bestämt genom general Schwartzkopf, som uttalar sig i TV både bittida och sent, för att inte tala om i den amerikanska TV-kanalen CNN. Vem är den här general Schwartzkopf? Det var han som krigade i Vietnam. Det var han som deltog i massmördandet där. Därefter var han också med om att inleda invasionen av Grenada. Han deltog i två solklara brott mot folkrätten, vilket han alltså har på sitt samvete. Denne general Schwartzkopf leder nu FNs sanktionerade krig till försvar för folkrätten. Jag ser att svenska FN-förbundet den 14 januari i år gjorde ett uttalande där man säger att det strider mot FN-stadgan att delegera ledningen för militära aktioner till annan part än FNs eget militärkommando. Jag vill att utrikesministern kommenterar detta.

Jag har ytterligare en fråga eftersom jag har tid till det. Jag är överens med den svenska regeringen när det gäller handläggningen av Baltikumfrågan. Jag tycker att utrikesministerns agerande är mycket bra och förtjänar all respekt. Men jag kan inte säga samma sak när det gäller det som nu pågår i Mellanöstern. För det första är det en skamlighet att Sverige fortsätter att leverera vapen till USA. Var någonstans, herr utrikesminister, kan vi läsa att Sverige skulle ha en sådan förpliktelse som FN-medlem? FN-resolutionen talar inte om någon FN-medlems skyldighet att förse USA eller någon annan ledande part med vapen. Varje FN-medlem bör vidta, som det heter, lämpliga åtgärder.

Varför har Sverige dragit slutsatsen att "lämpliga åtgärder" är att fortsätta förse USA med vapen? Varför tolkar Sverige "lämpliga åtgärder" så att när England begär militärsjukhus ställer vi upp? Varför inte tolka "lämpliga åtgärder" så att läkare, mediciner, sjuksköterskor och sjukvårdsarbetare helt

ställs till Röda korsets förfogande, för denna organisations insatser i olika länder i Gulfen?

Att Saddam Hussein är en brutal och hänsynslös diktator, är helt klart. Det har vi talat om här i flera timmar. Att Irak skall ut ur Kuwait, är lika klart. Om nu Sverige vill spela en roll för att få ett slut på det hemska mördandet, hade det då inte varit en klok väg att gå att inte vara en aktiv part i detta grymma krig utan i stället en aktiv part i att försöka lindra smärtorna, nöden och skräcken, i första hand hos de tusen och åter tusen civila på båda sidor som drabbas men också för de skadade militärerna?

Herr talman! Det är inte nog med att FN genom säkerhetsrådets agerande fått sig en ordentlig törn, utan också Sverige har självförvållat satt sig i en situation som kan innebära att när historien skrivs om Gulfkriget, kan det heta att Sverige hjälpte USA att terrorbomba Irak. Min fråga till sist: Är utrikesministern beredd att uppskjuta alla avgöranden om tillstånd för vapenexport till de krigförande i Persiska viken?

Anf. 44 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag fick i rask takt 13–14 frågor. Jag skall göra mitt yttersta för att försöka besvara dem. Några sammanfaller dess bättre.

Först till Pär Granstedt, som frågade: Borde vi inte höja ambitionsnivån vad gäller biståndet, hjälpen att klara ekonomier och miljöproblem i Baltikum? Jo visst, det tycker jag att vi skall göra så gott det går.

Pär Granstedt har rätt i att vi har vissa bekymmer att få fram alla projekt. Det beror inte på Sverige, utan det beror oftast på att man i de här länderna har svårt att komma fram till beslut under de rådande omständigheterna, och det är inte så konstigt det heller. Nu kan vi ändå glädja oss åt att det är en lång rad projekt som är färdiga att börja genomföras.

Jag satt och lyssnade på partiledardebatten, och jag vet ju inte om uppgifterna är riktiga, men det är klart att för ett parti som har presenterat ett budgetförslag med 15 miljarder i underskott är det väldigt svårt att hitta de extra resurserna för att öka ambitionen. Men kan vi göra någonting tillsammans, så gärna det.

Sedan till Margaretha af Ugglas, som frågade om något uttalande som utrikesminister Genscher och jag hade gjort då vi träffades i går och som skulle ha gällt EGs planerade hjälpprogram för Sovjetunionen. Det behandlades i förrgår kväll – eller kanske det var ytterligare en dag tillbaka – av EG-ministrarna, och det fanns då olika förslag. Flera, bl.a. Genscher, drev hårt uppfattningen att det är väldigt viktigt att man fortsätter att stödja de krafter i Sovjetunionen som står för frihet och demokrati. Därför beslöt man också, enhälligt till slut, att fortsätta den hjälpen.

Jag menar att av samma skäl bör Sverige fortsätta det ganska minimala program som förekommer då det gäller seminarier, överförande av erfarenheter och kunskaper på alla tänkbara nivåer. Det tror jag är till nytta för demokratin och friheten i Sovjetunionen.

Sedan har naturligtvis Jan-Erik Wikström rätt, men han gav ingen lösning, och det är också väldigt svårt. Hur skall man klara en stabil fred och avspänning i Mellanöstern? Det kan gälla många andra delar av världen också, men nu diskuterar vi ju Mellanöstern. Då krävs det ett väldigt program. Det skall

ju ändå vara folken själva som till slut avgör vilket slags system de vill ha. Jag kan bara säga att det pågår ett intensivt tänkande och analysarbete, tillsammans med representanter för andra länder, ett slags efterkrigsanalys för att skapa en positiv vision av det som borde kunna åstadkommas och som måste åstadkommas, om man någon gång skall komma till rätta med problemen där nere.

Per Gahrton sprutade ur sig många frågor. Jag skall försöka svara på dem också. Varför militärsjukhus och inte Rödakorssjukhus? En anledning är att Röda korset har så oerhört svårt att komma in i de aktuella länderna. Därför valde vi i detta läge ett militärsjukhus. Röda korset gjorde förfrågningar, men vi valde militärsjukhuset, därför att det var den snabbaste vägen. Kriget var överhängande, och man begärde att få ett fältsjukhus.

Sedan vill jag gärna knyta ihop det här frågandet med Bertil Måbrinks. Han pläderar för att FN skulle ha fattat ett beslut enligt § 42, dvs. med ett FN-kommando. Det hade vi gärna önskat, för det hade då blivit ett mycket klarare FN-grepp över operationen och därmed förhoppningsvis också större inflytande från säkerhetsrådets sida och möjlighet att gå in och avbryta eller bestämma hur operationen skall fullföljas. Men hade detta svenska önskemål efterkommits, då hade vi inte bara varit skyldiga att skicka vapen utan också trupp för att sköta de vapnen, om FN hade begärt det. Det är FNs stadga, som vi har anslutit oss till, och vi följer alltid FN-resolutionerna.

Nu blev det inte ett sådant beslut, som vi i och för sig hade önskat för att hävda FNs ställning. Då kommer frågan om vapenförsäljningen. En vapenaffär som begärs av något av länderna som har trupper i området skall prövas på samma sätt som alla andra vapenaffärer. Vi har att följa de riktlinjer som riksdagen har fastställt.

Här rör det sig om länder som är krigförande, men de är det därför att FN har givit dem uppdraget att vara det. Det betyder att om vi enligt de svenska riktlinjerna skulle kunna sälja vapen om mottagarländerna inte vore i krig, så tar i det här fallet FN-beslutet över. Vi kan alltså sälja vapen.

Någon risk, med det beslut som nu föreligger i FN, att vi skall skicka trupper – det var Per Gahrtons tredje fråga – finns inte. Den möjligheten står inte öppen med det beslut som FN nu har fattat.

Så var det detta med Helsingforsdokumentet och erkännandet. Sverige följer väldigt strikta principer då det gäller att erkänna länder. Vi erkänner inte regeringar, utan vi erkänner länder. Det betyder att det måste finnas ett folk, att det måste finnas ett land och att det måste finnas en regering som har hygglig kontroll över detta landområde. Det förhållandet existerar i dag inte i någon av de baltiska republikerna. Vi vill gärna bidra till att den situationen uppstår så snabbt som möjligt, men den har ännu inte uppstått.

Sedan är det ju så att Sverige måste stödja sitt internationella agerande på internationell lag. Internationell lag säger då det gäller Baltikum att varje folk har rätt till självbestämmande. Men vi har också, tillsammans med andra länder, undertecknat Helsingforsdokumentet från 1975, som säger att gränserna ligger fast och kan ändras bara på fredlig väg och genom överenskommelser.

Det svaret har vi givit många gånger, också till Landsbergis. Om vi skulle

gå en annan väg och bryta mot de principer som alltid väglett Sverige, skulle vi – det är jag övertygad om – försätta Sverige i en svagare position då det gäller att hjälpa Baltikum. All den diplomatiska representation som vi har där – och som inget annat land har där – skulle försvinna, och därmed skulle en del av Sveriges möjligheter att agera positivt också försvinna.

Vi ger ganska mycket humanitär hjälp, Bertil Måbrink. Jag delar uppfattningen att vi särskilt bör anstränga oss. Sjukhuset kan inte ses som ett brott mot neutraliteten. Vi hjälper de sårade från vilket land de än kommer. Enligt den brittiska hemställan till oss skulle fältsjukhuset i första hand avse irakiska sårade soldater. Men det spelar ingen roll varifrån soldaterna kommer. Vi ger dem en humanitär hjälp.

Det är samma sak med flyktinghjälpen och med den hjälp vi lämnar till de länder som är särskilt utsatta, t.ex. Jordanien och Egyptien. I går hävdades från svensk sida i den kommitté som arbetar med dessa stödåtgärder internationellt att särskild hjälp måste lämnas till det palestinska folket på Västbanken och Gaza, som i dag är utsatt för ett förtryck. Det stämmer i alla fall inte med Genèvekonventionen eller andra internationella överenskommelser.

Om jag har hoppat över någon fråga beror det inte på ond vilja. Tiden börjar ta slut. Dessutom kan jag inte se på någon punkt riktigt vad jag har skrivit.

Anf. 45 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Jag blir något förvirrad av det absolut senaste som utrikesministern sade när han förde in neutraliteten i sitt resonemang. Jag trodde att det var klart att Sverige inte är neutralt i Gulfkrisen. Jag trodde att Sverige som en lojal FN-medlem klart hade uttalat att Sverige inte är neutralt i Gulfkrisen.

Hjälp är naturligtvis bra om det stöder de demokratiska krafterna. Jag hoppas att det är som utrikesministern säger, nämligen att vad Sverige gör direkt mot Sovjetunionen är blygsamt. Vi har kurserna och konferenserna. Låt mig uttrycka en förhoppning om att dessa kurser och konferenser får ett sådant deltagande att det blir till ett stöd för de demokratiska partier och krafter som kämpar i en ordentlig uppförsbacke i Moskva och på andra ställen i Sovjetunionen. I all blygsamhet tycker jag att det är en viktig uppgift för oss.

Men det är betydligt mera kontroversiellt med de ekonomiska hjälpprogrammen till Sovjetunionen, som kan bli till stöd för en förtryckande regim. Det måste vara en stor uppmärksamhet så att de reaktionära krafterna inte stöds och försvårar för de demokratiska krafterna.

Anf. 46 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Jag anser ändå att det skulle ha varit ett FN-kommando, med de förpliktelser som följer för Sveriges del. Om det hade varit ett fullt FN-kommando hade man inte fått den utveckling som vi nu ser och som blir värre och värre.

Utrikesministern svarade inte på en fråga som jag tycker är väsentlig och som han nämnde i sitt svar, nämligen om att det är viktigt att kriget hålls inom de ramar som FN anger. FN har angivit att Kuwait skall befrias från

Irak. Anser utrikesministern att kriget i dag hålls inom de ramarna? Det är viktigt att få svar på den frågan med tanke på vad som har hänt och vad som håller på att ytterligare hända. Det är fråga om bombningar av kärnkraftverk och, såvitt jag uppfattat trots censuren, fruktansvärda terrorbombningar av B 52-orna över Bagdad.

Vidare har vi militärsjukhuset. Ett krig fungerar inte så bra utan ett militärsjukhus. Jag anser att Sverige aktivt har gått in i krigsorganisationen genom att ställa upp med ett militärsjukhus. Röda korset har resurserna. Varför har vi inte kunnat hålla oss inom den organisationen och andra humanitära hjälporganisationer? Jag tror att det är viktigt med tanke på att Sverige kan spela en aktiv roll. Det kanske kan bli verklighet att, såsom statsministern har föreslagit i Aftonbladet, man kan få ett tillfälligt stopp på kriget. Det kanske då inte återupptas – i stället hittar man måhända mekanismer för att på fredlig väg lösa problemet.

Sverige försitter på grund av vapenexporten dessa chanser. Varför inte göra ett uppehåll i vapenexporten? Varför inte utnyttja Röda korset och ge organisationen resurser? Det är viktiga initiativ som Sverige skulle kunna ta.

Anf. 47 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Bland utrikesministerns oläsliga klotter stod det eventuellt något om EGs militärunion. Om det har som bekant riksdagen satt upp ett förbehåll. Folkpartiet har redan gått ifrån det förbehållet. I socialdemokraternas valplattform står det något diffust om att man inte bejakar en sådan utveckling. Utrikesministern har tidigare mycket kategoriskt sagt att blir det en militärunion skall Sverige inte ansöka om medlemskap. Jag skulle gärna vilja ha en upprepning av det sistnämnda, dvs. att vi får klart för oss att om det blir en militärunion blir det ingen ansökan om medlemskap.

När det gäller frågan om militärsjukhuset och Röda korset tror jag att man får vända sig till Röda korset med frågan. Det låter märkligt att Röda korset inte skulle ha kapacitet att sätta in resurser i det här sammanhanget. Jag tror att det blir en sak mellan Röda korset och regeringen framöver. Det är ett märkligt yttrande.

Utrikesministern säger att det går att sälja vapen enligt gällande riktlinjer. Okej, jag skall inte här fördjupa mig i om det är riktigt eller ej. Den centrala frågan just nu är: Avser regeringen att bevilja vapenförsäljning till krigförande parter? Det är inte så att regeringen måste sälja vapen även om man kan, enligt den egna tolkningen av riktlinjerna. Avser Sverige att sälja vapen till krigförande parter?

Vidare har vi Litauen och de övriga baltiska staterna. Min fråga här gällde inte något fullt diplomatiskt erkännande av det slag som vi i miljöpartiet i och för sig krävt. Min fråga gällde president Landsbergis brev. Vad tänker ni svara honom? Brevet har även ställts till regeringspartiet.

Sverige har ju upphävt sitt erkännande av de tre baltiska staterna på grundval av en illegal ockupation. Balterna vill att Sverige skall uttala att det beslutet inte gäller längre. Då blir det en helt annan sak med erkännandefrågorna. Det är inte fråga om någon ny befrielserörelse i bortre Ural som vill skära ut ett område och utropa en fri stat. Det är fråga om tre stater som har existerat enligt all folkrätt och blivit ockuperade mot all folkrätt. Där har

Sverige som ett av få länder öppet accepterat ockupation. Det är det som är bakgrunden, och det är därför vi tjatar. Det är därför som president Landsbergis skriver brev och vill ha besked. Det är den frågan som regeringen förr eller senare måste svara på. Vad är det för konstiga saker som gör att det skall vara så svårt att säga att beslutet inte längre gäller?

Anf. 48 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Först till frågan om fältsjukhuset. Jag förstår faktiskt inte riktigt den debatten. Detta fältsjukhus är bl.a. försett med Röda korsets tecken, och man arbetar i princip på samma sätt som på ett sjukhus som Röda korset självt upprättat. Detta kan inte vara den avgörande frågan, och det så mycket mer när Sverige inte håller sig neutralt i Gulfkonflikten, utan vi står på FNs sida. Orsaken till att fältsjukhuset har skickats är att den brittiska regeringen har bett om detta. Men de som förs till sjukhuset kommer naturligtvis att behandlas på precis samma sätt av ett svenskt fältsjukhus som av ett sjukhus utsänt av Röda korset. Detta är en debatt som verkligen rör sig i marginalen.

Sverige är inte neutralt vare sig i Mellanösternkonflikten eller i Baltikumfrågan. Sverige har alldeles entydigt tagit ställning till förmån för de baltiska folken och staterna och till förmån för de aktioner och sanktioner som FNs säkerhetsråd har fattat beslut om.

Utrikesministern försäkrade mig att det pågår ett intensivt arbete med efterkrigsanalys. Det tycker jag är bra. Det är oerhört viktigt att vi är väl förberedda inför detta. Det är svårt, men alldeles nödvändigt. Jag skulle önska att det skedde ett samråd med partierna i utrikesnämnden också kring detta arbete, som ju tar sikte på två väldiga områden. Det ena är läget i Mellanöstern efter ett avslutat krig, och det andra är FNs framtida roll, dvs. de erfarenheter vi får av den situation vi nu upplever och vilka slutsater vi drar när det gäller önskemål om att förstärka och förbättra FNs roll, något som jag tror att vi skulle kunna vara överens om.

Anf. 49 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Utrikesministern försökte avvärja mina propåer om ett mer kraftfullt svenskt stöd till utvecklingen i Baltikum och i Central- och Östeuropa genom att upprepa regeringskansliets beskyllningar att centerpartiets budgetalternativ skulle vara underbalanserat. Dessa beskyllningar är lika grundlösa den här gången som de har varit tidigare år när motsvarande beskyllningar har kommit. Jag uppfattade i den tidigare debatten att inte heller statsministern var riktigt beredd att stå för dessa beskyllningar, så vi kan kanske avföra det argumentet från debatten.

Det vi från centerpartiet bl.a. har efterlyst är att regeringen så snart som möjligt skall återkomma med ett nytt treårsprogram för det svenska östbiståndet. Arbetet med detta kan mycket väl påbörjas innan det nuvarande programmet är avslutat. Framför allt skall detta program ligga på en väsentligt högre ambitionsnivå än det nuvarande programmet. Det vore positivt om vi kunde få några sådana utfästelser.

Jag vill gärna instämma i det som bl.a. Margaretha af Ugglas framhåller, nämligen vikten av att vi fryser biståndet till Sovjetunionen, med undantag

för sådana insatser som är direkt riktade mot att stödja demokratiseringskrafterna där. Detta är ett krav som också tidigare har framförts av centerpartiets partiordförande Olof Johansson. Jag anser att detta borde vara en ganska självklar hållning i det nu rådande läget.

Det behövs naturligtvis också biståndsinsatser som en följd av den andra konflikt som vi har diskuterat. Vi måste nu ägna mycken tankemöda åt verkligheten efter detta krig, som vi hoppas skall ta slut så snart som möjligt. Det har framhållits av flera talare här i dag, och jag har själv betonat detta tidigare. Behovet av inte minst humanitära insatser är mycket stort. Det vi redan nu kan göra på det humanitära området skall vi naturligtvis göra, men förmodligen kommer behoven också efter kriget att vara mycket stora.

Enligt uppgifter är det tyvärr så, att det svenska katastrofanslaget är uttömt. Det krävs alltså omfördelningar. Det är då tråkigt att regeringen både för innevarande budgetår och för nästkommande har gjort stora nedskärningar i biståndet, vilket gör det svårare att klara av denna insats utan att det går ut över andra länder och bistånd i tredje världen. Det är också här viktigt med ett omtänkande och en mer generös hållning från regeringens sida, så att Sverige kan göra ordentliga humanitära insater i Mellanöstern utan att det behöver gå ut över andra u-länder, vilka också de mer än någonsin behöver stöd.

Anf. 50 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Det fanns redan tidigare ett par frågor obesvarade, och ett par nya kom till. Jag vill först vända mig till Bertil Måbrink. Det var inte min avsikt att hoppa över hans fråga. Det jag menade med det jag sade i mitt inledningsanförande var att det förekommit uttalanden från olika håll från de länder som är med i FN-koalitionen, nämligen att deras uppdrag skulle sträcka sig längre än att tvinga Irak att dra tillbaka sina trupper från Kuwait. Det menar jag är att gå för långt. Den frågan måste FNs säkerhetsråd avgöra. Det kan inte alliansen själv avgöra vid sidan av FN.

Det har förekommit uppgifter, som varken har bekräftats eller förnekats, om bombning av kärnreaktorer osv. Om detta har skett strider det helt klart mot FN-beslut. Vad som i övrigt har förekommit utgår jag ifrån att FNs säkerhetsråd får detaljerade rapporter om och har möjlighet att reagera emot om det finner anledning till detta.

Mitt svar på frågan om vapenhandeln vilar på principiell grund. Enligt vad jag vet har inga vapen exporterats, men de principer jag redogjorde för gäller. Nu säger Bertil Måbrink själv att han hade föredragit ett beslut enligt 42 §, vilket hade gett FN en mer central roll, som ju är den roll som FN bör ha i ett sådant här fall. Vi hade då varit tvingade och skyldiga enligt FN-stadgan att både skicka vapen och trupp om FN så hade begärt.

Svaret på frågan om Sveriges förhållande till EG om det blir en militärallians var nog en del av det jag skrev illa på mitt papper, Per Gahrton, och det var inte min avsikt att hoppa över den frågan. Svaret är, om vi tar det litet teoretiskt, följande. Om man nu under den pågående regeringskonferensen skulle fatta ett beslut – något som kräver consensus, dvs. enhällighet – att nu bilda en militärallians, är det inte aktuellt med en svensk medlemskapsansökan. Det socialdemokratiska partiet kommer i varje fall inte att ställa sig

bakom ett sådant beslut. Men detta är ett teoretiskt resonemang. Det finns ingenting som tyder på att ett sådant beslut kommer att fattas. Jag kan t.o.m. med stor säkerhet säga att ett sådant beslut inte kommer att fattas. Vi kan lugnt avvakta debatten ytterligare ett tag.

Vi hoppas ju alla, liksom alla Europas länder, att det samarbete som nu har inletts och som skall baseras på en demokratisk utveckling i varje land, skall leda fram till en ny europeisk säkerhetsordning som förhoppningsvis skall utesluta alla risker för krig i Europa. När vi väl kommer dit har vi i denna nya säkerhetsordning fått den trygghet vi behöver för att veta att vi kan stå utanför krig, om nu sådana skulle uppkomma någon annanstans.

Sedan till frågan om Röda korset. Jag träffade Rödakorskommitténs ordförande i Genève i förrgår och hade då långa resonemang om Röda korsets svårigheter att verka i Irak. Organisationen hade personal där, men de kunde inte kommunicera per radio, och man fick skicka bud med budbärare till gränserna för att överföra meddelanden. Svenska Röda korset har av alla möjliga anledningar, som jag inte skall gå in på, haft svårigheter att komma in i dessa länder. Eftersom det gällde att handla snabbt föredrog vi att gå den väg vi här valt.

Jag menar att ett sjukhus alltid är i människornas tjänst oavsett varifrån dessa människor än kommer. En helt annan sak är att vi inte är neutrala i konflikten. Det kan vi ju inte vara när vi har ställt oss på FNs sida. Jag behöver inte upprepa det.

Det är viktigt att vi tillsammans – i den här kammaren, i utrikesutskottet, i utrikesnämnden och i andra sammanhang – får diskutera erfarenheterna av det som nu förekommer. Per Gahrton har ju rätt. Vi måste försöka åstadkomma att det kommer något positivt ur detta. Det är första gången FN agerar på det här sättet. FN borde ha agerat tidigare i många sammanhang med sanktioner. Om sanktionerna inte hjälper och man kommer fram till det resultatet måste man ta till militärt våld. Nu har man gjort det. Då måste man efteråt ordentligt diskutera igenom vad man fortsättningsvis kan göra för att sätta större kraft bakom de fredliga medel man kan ta till i en sådan konflikt för att slippa ta till våldsmedel. Den debatten ser jag fram emot med stora förväntningar.

Jag vet inte, Pär Granstedt, om jag uppfattade Margaretha af Ugglas på Pär Granstedts litet väl radikala sätt. Pär Granstedt sade att vi nu skall frysa biståndet till Sovjetunionen. Jag skulle vilja att ni två, om nu Margaretha af Ugglas verkligen har denna uppfattning, satte er ner tillsammans och funderade litet grand över det här. En fråga ni kunde fundera över är varför EGs utrikesministrar, när det fanns förslag om att man skulle frysa biståndet till Sovjetunionen, efter lång debatt kom fram till att det låg i frihetens och demokratins intresse att detta bistånd fick fortsätta i oförminskad skala. Den andra frågan som jag skulle vilja att ni tog en funderare på, om ni båda nu har den här uppfattningen, är om vi nu sätter in åtgärder mot Sovjet och drar bort det ringa stöd vi har gett, hur tror ni det kommer att påverka våra möjligheter att hjälpa de baltiska republikerna som är vårt första intresse? Sedan ni grubblat ordentligt på detta, jag tror inte det tar lång stund, förstår ni att det inte är något särskilt klokt förslag att frysa hjälpen i det här läget.

Anf. 51 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag föreställer mig att detta avsnitt av debatten, som ju är en del av utrikesdebatten, i främsta rummet skall handla om handelspolitiska frågor i allmänhet och EG–EFTA-frågor i synnerhet. Då tillåter jag mig att med stor förtrytelse notera att det för närvarande finns två socialdemokrater i salen. Två är på väg att gå, och det beklagar jag, men det finns två kvar, nämligen arbetsmarknadsministern, som väl kan en del om detta, och Hans Göran Franck, som inte kan något, antar jag. Hans engagemang är ju stort i andra frågor. Jag tycker att det är ganska typiskt, åskådliggörande och demonstrerande att regeringspartiet inte är här och deltar i debatten omkring det som kanske är, det tycker i alla fall många, det största svenska politiska beslutet under 1900-talet, detta att integreras med Europa. Det finns ingen från regeringspartiet här som vill tala med mig om detta. Jag skall egentligen uttrycka en stor tacksamhet mot de trogna medborgare som sitter på läktaren. De gör i alla fall debatten meningsfull så till vida att detta ganska generande faktum, tack vare dem, kan föras ut till omvärlden.

Vi har i dag fått höra hur statsministern ville förklara innehållet i de två alternativ som finns i politiken i Sverige, nämligen det han såg som socialism och det han såg som liberalism.

Förlåt mig, Karl-Erik Svartberg, jag ser att han är kvar i kammaren. Ännu en socialdemokrat.

Det fanns alltså två alternativ, nämligen socialism och liberalism. När nu statsministern skulle beskriva de här alternativen hänvisade han till förhållandena vid socialismens utveckling, nämligen för 60, 70, 80, 90 år sedan. Det är ett utomordentligt åskådliggörande exempel på hur statiskt socialdemokraterna ser på sin samtid. När han, och även utrikesutskottets ordförande Stig Alemyr, skulle beskriva hur det kom sig att socialdemokraterna ville delta i det europeiska integrationsarbetet var det därför att det hade skett förändringar i Europa. Det var alltså inte effekten av en egen politisk vilja. Det var effekten av andras förhållanden och utveckling. Jag är ganska stolt över att kunna peka på att moderata samlingspartiet under lång tid varit det parti som drivit på i den här frågan. Vi har under en lång tid varit det enda parti som har haft en integration med Västeuropa som en huvudpunkt i vårt partipolitiska arbete.

Det är viktigt att man uppfattar handelspolitiken och dess olika uttrycksformer som en väsentlig del av utrikespolitiken. Utrikespolitiken syftar ju på relationer mellan människor, och den har en huvudmålsättning, nämligen att skapa en rättvis värld som lever i fred.

När segrarmakterna såg att det andra världskriget skulle sluta med en seger för de allierade planerade de för fredens tid och samlades i Bretton Woods 1943. Då använde man de ekonomiska krafterna, den ekonomiska integrationen och den internationella handeln som redskap och verktyg för att åstadkomma en framtida värld i fred och en framtida rättvis värld.

Vi måste komma ihåg att den Europafråga som vi diskuterar är djupt och nära relaterad till det som vi har talat om så många timmar här i denna dag, nämligen behovet av fred på jorden och en rättvisa mellan folken vilken skapar fred. Det är handelspolitikens och den integrerade ekonomiska politikens mål. Det är ädla och stora mål. Vi kan inte dra oss undan dem, för

då markerar vi att vi inte står bakom fredens sak. Därför är den europeiska integrationspolitiken en oerhört central fråga i vår tid.

Det finns ett uttryck för den politik som jag talar om, handelspolitikens centrala betydelse, nämligen de 100 nationernas ansträngning att inom ramen för GATT åstadkomma en verklig internationell handelsregim. Den ansträngningen har gått i stå, som det heter, på grund av beklagliga motsättningar. Med detta lilla inlägg vill jag endast markera det utomordentligt politiskt angelägna i att alla de nationer som kan bidrar, att de bidrar med varje möjlig resurs för att få i gång förhandlingar igen. Där kan Sverige bidra. Sverige kan bidra rent allmänt genom att visa sitt starka stöd och hängivelse för GATT och dess mål. Men Sverige kan även bidra genom att pröva sig fram i den låsta jordbrukspolitiska frågan.

Moderata samlingspartiet har i årets jordbrukspolitiska motion anvisat en möjlig väg, nämligen att söka åstadkomma en alleuropeisk jordbrukspolitisk samling som skulle kunna utgöra en ny kraft i det för närvarande låsta GATT-mönstret i denna fråga. Detta blockerar för närvarande framgången.

Europeisk integration är egentligen en del av denna stora handelspolitiska vision som jag har talat om. Vid öppningskonferensen i Bryssel när Uruguayrundan skulle avslutas uttryckte EG-kommissionens president Jacques Delors saken så att EG är barn av Bretton Woods. Det kan egentligen inte sägas mer poetiskt. Det är samma tanke som nu bär européerna mot integration, mot fred och mot rättvisa. Det var här i Europa som två världskrig började. Det är här i Europa vi äntligen skall finna vägen för att undvika fler världskrig.

Den politiska integrationen är alltså mycket mer än skapandet av en marknad. Den europeiska integrationen sträcker sig över hela det politiska fältet, över allt umgänge människor emellan och framför allt över allt umgänge nationer emellan. Efter det att jag nu i två dagar har haft tillfälle att diskutera Östeuropas syn på möjligheterna att integreras i Europa, med Västeuropa, vet jag att den vision som miljöpartiet talar om, det "snuttifierade Europa" som inte kan, som inte vill, som inte orkar bygga gemensamma system och sammanhållning, utan som i enlighet med den nationella särartens utpräglade tankar håller varje nation för sig, är något som Östeuropas lidande massor inte vill ha. För att deras ekonomi skall kunna utvecklas till rättvisa och jämlikhet krävs för dem tillgång till marknader som kan säkra tillväxten i deras ekonomi. Och det kan de bara få om de integreras med ett levande Västeuropa.

Anf. 52 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Nic Grönvall gjorde en felsägning som gör att hela hans anförande blir mer eller mindre nonsens. Han sade att Stig Alemyr har sagt att orsaken till socialdemokratins deltagande i europeiskt integrationsarbete är den snabba utvecklingen i Östeuropa. Det sade jag visst inte! Vad jag talade om var inte integrationsarbete, utan ansökan om medlemskap i EG.

Socialdemokratin har under hela sin historia varit oerhört starkt internationellt engagerad och har burits fram av tron på en internationell samverkan. Vi gick med i Europarådet praktiskt taget vid dess tillkomst, och vi har under åratal arbetat för en europeisk integration på rättsväsendets område,

socialpolitikens område och på kulturpolitikens område. Vi har varit med i EFTA i massor av år, och vi satt i förhandlingar om ett ekonomiskt samarbetsavtal med Europa när vi sedermera fattade beslutet att ansöka om medlemskap i EG.

Man frågade varför medlemskapsansökan kom just då, och jag sade att den blev möjliggjord därför att utvecklingen i Östeuropa gjorde att vi kunde definiera vår neutralitetspolitik på ett annat sätt.

Varje påstående att socialdemokratin skulle ha varit emot en integrering av Europas stater och folk är ett grymt groteskt påstående som saknar all grund i verkligheten.

Anf. 53 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Stig Alemyrs ordval i detta inlägg är väl möjligen ett bra bevis på hur tunn is han står på. När det handlar om en västeuropeisk integration av den art som EG representerar har socialdemokratin i varje debatt, med varje möjligt tillgängligt argument, sökt undvika att ta ståndpunkt.

När Jacques Delors den 17 januari 1989 höll sitt tal i Europaparlamentet satte han en boll i rullning som inte socialdemokratin kunde hejda, men som man tvingades följa. Oslodeklarationen var en förklaring om att den begränsade samverkan som EES skulle komma att representera kunde accepteras. Men trots att vi andra partier, framför allt moderata samlingspartiet, här i riksdagen drev på om att vi i stället borde försöka omvandla denna öppning till en medlemskapsansökan, höll socialdemokratin tillbaka.

Det var två omständigheter som ledde till viljeförändringen. Det var delvis behovet av att rädda nationen från kris. Ett krispaket blev den utlösande faktorn. Och då gick det bra att hänvisa till att säkerhetssituationen i Europa hade blivit så annorlunda att socialdemokratin orkade med att delta i det storslagna byggandet av det nya Europa.

Anf. 54 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Det grundläggande misstaget i Nic Grönvalls inlägg är att han säger att integration är detsamma som medlemskap. Det är det inte. En integration i Europa kan vara av många olika slag, och medlemskapet är ett slag av integration, och det möjliggjordes på grund av den snabba utvecklingen i Östeuropa. Jag upprepar att socialdemokratin under hela sin historia har varit engagerad i ett internationellt samarbete, både i Europa och i världen i övrigt. Vi vet nämligen att Sverige inte klarar sig ensamt, och vi vet att det är nödvändigt för oss – av solidaritetsskäl, av rent egoistiska skäl och för vår egen utveckling – att vi så mycket som möjligt samverkar med närområdet och med hela världen.

Anf. 55 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Integration är djupare och verkningsfull – medlemskap är formen. Genom att inte acceptera medlemskapet ville socialdemokraterna ta ifrån Sverige möjligheten till den verkliga integrationen. Det räcker att se vad vi i dag har lärt oss av det halva steg vi håller på att ta, nämligen EEA-avtalet. Det är det bästa avtal vi för närvarande kan få, och vi skall därför helt stödja det. Men det är ett avtal som lämnar stora brister i vad avser våra

möjligheter att i fortsättningen påverka vår framtid. Och där var socialdemokratin på väg att stanna. Hade inte krisen kommit och nödvändiggjort denna sinnesförändring, hade förmodligen socialdemokratin fortfarande suttit på bakhasorna.

Anf. 56 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Under de senaste veckorna har jag haft glädjande tillfällen att tillsammans med EG-parlamentariker, regeringsföreträdare och riksdagsmän från både Väst- och Österuropa samtala om Sverige och om det Europa som nu är på väg att skapas.

Vad jag då, herr talman, först har kunnat notera – och det med stor glädje – är den enstämmigt positiva syn som jag har mött beträffande Sveriges nu deklarerade avsikt att söka fullt medlemskap i den europeiska gemenskapen. För att knyta an till den debatt som just ägde rum vill jag säga att det naturligtvis endast är medlemskap som ger oss möjlighet att ta oss upp ur den eka vi nu sitter i och som hänger efter det stora EG-skeppet och att komma med bland dem som också är med och styr och ställer och ordnar den utveckling framöver som är så viktig också för det svenska samhället.

Det är inte så att Sverige alltid och överallt omfattas med de allra varmaste känslor. Det är inte en slutsats man bör dra av den positiva inställningen. Visst finns det en respekt för svensk demokrati, för vårt näringsliv och för vad vi har åstadkommit inom bl.a. den sociala sektorn. Men man möter också uttalanden av innebörden att Sverige har hållit sig på sin kant, inte varit med och ställt upp till försvar för gemensamma värden och värderingar och haft alltför lätt att komma med pekpinnar till andra.

Men man är positiv till svenskt medlemskap – förutsatt att vi som land också ställer upp på EGs deklarerade mål att utveckla gemenskapen till en politisk och ekonomisk union. Ett land som inte vill verka för dessa mål, utan i stället som EG-medlem skulle kunna tänkas agera som ett slags trojansk häst, vill man inte ha med i EG.

Man undrar också varför regeringen dröjer med sin ansökan. Jag tror att det är viktigt att Sveriges regering klargör sin inställning i denna fråga så snart som möjligt.

Skulle det nu skapas osäkerhet om vår avsikt att så snart som möjligt bli medlem av EG, kan reaktionen mot Sverige bli mycket negativ och med all säkerhet också mycket långvarigt negativ.

Jag ser att Mona Sahlin är regeringens enda företrädare i den debatt som nu förs här i kammaren. Jag vet inte om hon vill besvara min fråga, men jag vill ändå ställa den till den som känner sig kallad att företräda Sveriges regering i en debatt i riksdagen, en av de debatter som uppfattas som de viktigaste och där man förväntar sig att det skulle finnas någon företrädare för regeringen närvarande, någon som också vill ta till ordet. Jag skulle önska att någon ville klargöra regeringens beslutsamhet att på bas av riksdagsbeslutet i december inlämna Sveriges medlemsansökan till EG samt klargöra sin syn på den lämpliga tidpunkten för en sådan ansökan.

Herr talman! Gulfkrisen kastar långa skuggor också över de inom EG pågående förhandlingarna om ett fördjupat politiskt samarbete, en politisk union. Det finns inom EG ett stort missnöje över att gemenskapen har varit

oförmögen att agera som en enhet, en verklig gemenskap, i denna konflikt. Påtagligt är att Storbritannien har gått sin väg, mycket nära allierat med Förenta Staterna, att Frankrike länge verkade för någon form av förhandlingslösning och att Tyskland – som alla vet – inte har någon egen militär medverkan i Gulfen utan framför sin författning som ett hinder och nöjer sig med att bidra med ekonomiska medel.

Men den brist på samarbete som konflikten i Gulfen har avslöjat har inte – i varje fall inte bland dem jag träffade – lett till slutsatsen att man bör ompröva ambitionerna att skapa förutsättningar för en fast utrikespolitisk samverkan – alldeles tvärtom. Man har fått en ökad realism när det gäller svårigheterna att nå målet, men man har också en ökad insikt om behovet av samverkan och en stärkt beslutsamhet när det gäller att genomföra en sådan.

Därför är det för Sverige litet mer än en fråga av rent semantisk betydelse hur man på olika håll i Europa uppfattar begreppet "neutralitet". För oss i Sverige har ordet ofta en positiv värdeladdning, det leder tanken till begrepp som opartisk och fredssträvande. För många i Europa är "neutral" mera liktydigt med ord som likgiltig, oengagerad, ja rent av egoistisk.

Hävdar man då som svensk – vilket jag har gjort vid många av dessa samtal – att svensk neutralitet aldrig har varit någon ideologisk neutralitet, innebär det inte alltid att förståelsen för Sverige ökar. Svaret kan bli: "Ni säger att ni delar våra värderingar om demokrati, mänskliga rättigheter, rättssamhället och den sociala marknadsekonomin. Men varför har ni då inte redan tidigare velat ställa upp tillsammans med oss för att försvara och utveckla förutsättningarna för dessa värderingar?"

Därför har vi, herr talman, ett betydande informationsarbete framför oss när det gäller att klargöra Sveriges inställning också till ett fördjupat politiskt och monetärt samarbete inom den europeiska gemenskapen.

Under medlemskapsförhandlingarna får vi säkert rika tillfällen till det. Men skall det bli några förhandlingar av är det säkert att föredra att vår ansökan formuleras på enklaste och klaraste möjliga sätt. Vad vi definitivt bör undvika är att formulera oss på ett sådant sätt att grunderna för svensk utrikespolitik framstår som en förhandlingsfråga. Det skulle strida mot en grundsten för svensk utrikespolitik, den att frågan om vad som är förenligt med svensk neutralitetspolitik är något som vi avgör själva. Jag ställer gärna den frågan till Mona Sahlin, eftersom hon företräder regeringen: Är detta regeringens uppfattning?

Hade Anita Gradin varit närvarande, vilket jag trodde att hon skulle vara, hade jag också velat höra om hon ser positivt på våra förutsättningar att delta inte bara inom EES/EEA-ramen i den inre marknaden utan också inom alla de områden runt omkring – jag tänker på sådant som utbildning, forskning, miljö, den sociala dimensionen och inte minst det medborgarnas Europa som för svenska ungdomar är så oerhört viktigt. Jag tror emellertid inte att statsrådet Sahlin har någon kunskap alls som räcker till för att besvara den typen av frågor. Därför, herr talman, avstår jag från att ställa min tredje och sista fråga till regeringen. Men kanske kan fru Sahlin svara på de två första.

Anf. 57 Arbetsmarknadsminister MONA SAHLIN (s):

Herr talman! Jag vill bara mycket kort och koncist säga att jag tror att jag besitter mycket kunskaper och stort intresse, men säkerligen inte lika

mycket kunskaper och lika stort intresse som herr Cars så välvilligt visat här i talarstolen. Jag avstår från vidare diskussion, eftersom jag tycker att det är trist om vi skall föra en debatt där det påstås att kunskaper och intresse inte är tillräckligt stora på olika håll. Både som socialdemokrat och så som varande förhållandevis ung – med därav möjligen följande bristande kunskaper – hyser jag ett stort intresse för Europasamarbetet, för EG och för integrationen, inte minst på det område som jag är ansvarig för, nämligen arbetsmarknaden.

Anf. 58 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Jag framförde två frågor till statsrådet som jag vore mycket tacksam om hon ville besvara. Jag sade också mycket tydligt att det var just dessa två frågor som jag vore mycket tacksam att få statsrådets svar på. Eftersom hon nu har deklarerat att hon är både kunnig och starkt intresserad av dessa frågor, utgår jag ifrån att hon också är villig och fullt beredd att besvara dem. Den ena frågan var hur vi skulle formulera vår ansökan. Enligt min uppfattning skall den vara så kort och koncis som möjligt. Jag är intresserad av att få höra om regeringen delar den uppfattningen. Min andra fråga var när regeringen anser tidpunkten vara lämplig att inkomma med en sådan ansökan.

Min tredje fråga sträcker sig över väldigt många olika ämnesområden när det gäller EEA/EES-avtal. Jag begär inte att en fackminister skall kunna svara på allt. Vad jag sade i det avseendet innebär inte någon bristande respekt för statsrådet Sahlin, utan det uttryckte snarast en förståelse för att det finns frågor som inte alla statsråd kan ingående och i detalj. Men är det så, herr talman, att statsrådet Sahlin känner sig fullt kompetent att ge svar även på den tredje frågan är jag så mycket tacksammare för att få höra hennes synpunkter.

När det gäller de två första frågorna utgår jag från att hon redan är beredd att ge mig ett klart och koncist svar.

Anf. 59 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Tydligt är att den här allmänpolitiska debatten nu övergått till att bli monologernas afton. Det är ju svårt att föra en debatt när regeringens företrädare inte finns i kammaren och när inte ens socialdemokraterna i de utskott vars frågor vi nu diskuterar är närvarande. Jag måste ställa frågan: Har SIFO-siffrorna gjort att socialdemokraterna redan gett upp och tågat ut? Eller är det andra motiv som är orsaken till att de inte är närvarande i dag? Kanske vi i dagstidningarna måste sätta in en annons med texten: "Var finns socialdemokraterna? Hör av er till talmannen!" Detta socialdemokraternas uppträdande i den här debatten i riksdagen är en skandal.

Herr talman! Visionen av ett Europa som präglas av demokrati och fredlig samverkan har, trots händelserna i Baltikum, på kort tid blivit mer levande. Den förändringens vind som svept fram över Europa har blivit en löftesrik inledning på detta sekels sista decennium.

Årtionden av centralstyrning och diktatur i flera av de central- och östeuropeiska länderna ersätts med demokrati och fria val. Bokslutet för en

hopplös planekonomi görs upp, och övergången till marknadsekonomi har inletts.

Vägen till integration mellan Västeuropas rikare länder och Öst- och Centraleuropa kommer förvisso att vara kantad med problem. Det belyses bl.a. vid det seminarium som Hadar Cars och Nic Grönvall berörde och som EFTA-ländernas parlamentarikerkommitté genomförde i Genève i måndags och tisdags tillsammans med parlamentariker från Polen, Tjeckoslovakien, Ungern och Jugoslavien samt företrädare för olika europeiska samarbetsorgan. Vid detta möte visades en mycket stark vilja att bygga broar mellan länderna i Europa. Det är viktigt att Sverige spelar en pådrivande roll i denna alleuropeiska integrationsprocess.

Den närmaste tiden kommer att innebära stora händelser när det gäller Sveriges Europasamarbete. Ett EEA-avtal förväntas bli färdigt före sommaren. Eventuellt kan också en ansökan om medlemskap i EG komma att insändas under år 1991. Förhandlingarna med EG kommer sedan att prägla de närmaste åren.

Det är av olika skäl viktigt att Sveriges politik ytterligare internationaliseras, oavsett om Sverige blir medlem i EG eller ej. Att lösa problem enbart på nationell nivå har aldrig varit möjligt, och det blir inte heller möjligt i framtiden. Vi måste vara beredda att genom aktivt engagemang i större internationella sammanhang verka för våra intressen, för vårt land och för det som förenar oss med andra länder.

Vad kan då Sverige bidra med i den här processen?

Jag vill ge exempel på några frågor som vi i centern anser det vara angeläget att Sverige lyfter fram i det fortsatta arbetet i Europa.

Det europeiska samarbetet måste vara alleuropeiskt. Det måste syfta till att göra också Centraleuropa och Östeuropa delaktiga i den politiska och ekonomiska utvecklingen.

Vi måste visa öppenhet mot omvärlden. Europas stater måste gemensamt arbeta för en värld som präglas av fri handel och ekonomiskt samarbete världen över.

Solidariteten med tredje världen måste prioriteras. Därför behövs en biståndS- och handelspolitik som präglas av strävan att skapa global ekonomisk rättvisa.

Det europeiska samarbetet måste vidare präglas av demokratiska arbetsformer. Beslutsfattandet måste ligga så nära människorna som möjligt.

Hänsynen till miljön måste vara grundläggande för Europasamarbetet. Här kan vi från svensk sida göra betydande insatser. Solidariska insatser krävs för att Europas mest miljöförstörda regioner skall kunna utvecklas. Europasamarbetets ekonomiska och sociala spelregler måste utformas så, att de förebygger miljöskador.

Det ekonomiska samarbetet måste främja balans mellan olika regioner i Europa.

Den sociala dimensionen måste ges hög prioritet. En gemensam arbetsmarknad måste präglas av goda arbetsvillkor och arbetsmiljöer. Full sysselsättning måste bli ett gemensamt mål.

Detta, herr talman, är några områden som vi i centern anser vara viktiga.

Det hade varit angeläget om vi i debatten i dag hade kunnat få veta vilka ambitioner regeringen och socialdemokraterna har.

När vi nu i allt större utsträckning integreras med EG är det viktigt att vi står väl rustade att möta framtidens krav och utmaningar. Vi måste bygga ett aktivare och starkare Sverige. Då kan vi också bättre hävda oss i en ökad konkurrens, men detta förutsätter en hel del åtgärder på hemmaplan.

För det första måste vi stärka näringslivets konkurrenskraft. Det är särskilt angeläget att vi främjar de mindre företagen. Svensk entreprenörsanda måste tas till vara. I likhet med många andra länder inom EG måste vi ta fram program som utvecklar småföretag. I Tyskland finns ett särskilt program med gynnsamma villkor, som främjar nyetablering av företag. Motsvarande åtgärder behöver vi här hemma i Sverige.

För det andra måste vi göra stora investeringar i infrastruktur. Vi måste investera i bättre kommunikationer. Vägarna måste upprustas. Järnvägsnätet måste upprustas. På samma sätt som inom EG måste Sverige ha ett järnvägsnät som är anpassat för framtidens krav. Data- och telekommunikationerna måste utvecklas. Det behövs också ökade satsningar inom utbildning och forskning.

Investeringar i infrastruktur skapar också arbete för entreprenörer, byggfirmor, tekniker och konsulter. Tjänstesektorn kan utvecklas och bli en ännu bättre exportsektor för Sverige.

För det tredje måste vi öka resurserna till regionalpolitiken. Det är fel att som regeringen gör minska anslagen till regionalpolitiken och näringslivsutveckling i en situation när vi behöver bygga ett starkare samhälle i Sverige och när vi står inför en lågkonjunktur. Regional balans och livskraft i alla delar av landet ger Sverige totalt sett en bättre styrka för att möta det nya Europa, framtidens krav och den ökade konkurrensen.

Det är också viktigt att vi för en intensiv debatt om Europasamarbetet. Ställningstagandena måste baseras på en kunnig och medveten folkopinion. Därför föreslog också centern i samband med beslutet om EG i fjol att vi skall genomföra en informationskampanj. Därför är det viktigt att folkrörelserna snabbt kan få ekonomiska resurser för rådgivning, information och upplysning. Från centerns sida har vi redan tagit initiativ till en omfattande upplysningskampanj om EG och dess betydelse, villkor och påverkan på svensk politik.

Till sist, herr talman, några ord om GATT.

Jag hoppas att utgången av GATT-förhandlingarna blir positiv, även om situationen för närvarande inte är särskilt ljus. Jag tycker att det är angeläget att regeringen kommer till riksdagen och förklarar sig på några punkter, t.ex. varför Sverige ensidigt skall vidta åtgärder t.ex. när det gäller jordbruksförhandlingarna och jordbrukssektorn och ensidigt sänka gränsskyddet. Det finns skäl att ställa den frågan till socialdemokraterna, och jag hoppas att de vid tillfälle kan svara, när det råkar vara någon socialdemokrat närvarande i kammaren.

Anf. 60 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Jag noterade med tillfredsställelse vad Per-Ola Eriksson sade om vad som bör vara en gemensam strävan för att de nya demokrati-

erna i Östeuropa skall knytas till den europeiska gemenskapen. Det är på så sätt som förutsättningarna för ett verkligt fördjupat europeiskt samarbete bäst skapas. Jag tror att Per-Ola Eriksson, liksom jag, noterade att representanter för de fyra nya demokratierna – Polen, Tjeckoslovakien, Ungern och Jugoslavien – som var närvarande vid det seminarium som Per-Ola Eriksson refererade till framförde önskemål från sina resp. nationer om att bli fullständiga medlemmar i den europeiska gemenskapen.

I ett något längre perspektiv när utvecklingen, inte minst på det demokratiska området, har förstärkts i Bulgarien och Rumänien, föreställer jag mig att dessa länder kommer att vilja gå samma väg, liksom även för den delen de baltiska staterna och kanske också andra delar av den nuvarande sovjetiska unionen.

Om vi ser denna utveckling framför oss, Per-Ola Eriksson, utgår jag också ifrån att det som stundtals har sagts ifrån centerpartiets sida om att man inte får glömma bort att Europa är mycket mer än den europeiska gemenskapen minskar i betydelse. Så mycket mer är det faktiskt inte. Det Europa jag ser framför mig – det föreföll också vara Per-Ola Erikssons uppfattning – innebär en europeisk gemenskap långsiktigt omfattande mycket stora delar och i sista omgången kanske hela det nu existerande befintliga geografiska begreppet Europa. Om det är så, låt oss då komma överens om att vi förhåller oss på det sättet och inte ser någon motsättning mellan viljan att skapa en europeisk gemenskap med svensk medverkan och tanken att man då på något sätt skulle utmana någon annan del av Europa. Så förhåller det sig faktiskt inte.

Anf. 61 PER–OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! I brist på debatt med socialdemokrater har debatten nu övergått till samtal om Europafrågor mellan företrädare för oppositionen. Det kan vara nog så angeläget. Det är ändå den nuvarande oppositionen som kommer att forma Europafrågan under resten av 90-talet – förhoppningsvis.

Jag tycker att det är trevligt att Hadar Cars med stigande engagemang för Öst- och Centraleuropa samtidigt ansluter sig till den linje som centern har haft under många år, nämligen att knyta samman så många länder som möjligt i Europa för och inom en gemensam organisation för att skapa ett alleuropeiskt samarbete.

De strävanden från dessa länder som vi mötte i måndags och tisdags kan vi bara hälsa med tillfredsställelse. Jag tror dock att de har en ganska lång väg att gå. Det är inte så lätt från början. Det är viktigt att vi hjälper dessa länder i övergången från planekonomi till marknadsekonomi så att de också blir starka att möta den ökade konkurrensen som ökad integration med Västeuropa innebär. Jag tror att Sverige på den punkten kan bidra och hjälpa de länderna ut på marknaden.

Anf. 62 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Per-Ola Eriksson uppfattade mig helt riktigt. Det är bl.a. bristen på ansvar och socialdemokratisk medverkan i en debatt i en viktig fråga som föranledde mig att vilja ha ett replikskifte med Per-Ola Eriksson. Något bör faktiskt framkomma av en sådan här debatt.

Vi kan säkert ha olika uppfattningar när det gäller historieskrivningen om var parterna har stått. Jag tror att det finns mycket att säga om det. Om vi nu kan konstatera att vi samfällt anser att det är genom medlemskap i den europeiska gemenskapen som Europa kan vidga, förstärka och fördjupa sitt samarbete har vi kommit ett bra stycke närmare varandra.

Jag delar vidare Per-Ola Erikssons uppfattning om att det kan ta tid innan de nya demokratierna i Östeuropa kan bli fullvärdiga medlemmar. Såväl deras demokrati som deras marknadsekonomiska styrka behöver förstärkas innan ett sådant steg kan tas. Min förhoppning är dock att det skall kunna ske, kanske redan vid sekelskiftet, och att Sverige då sedan många år tillbaka som medlem av EG skall ha hjälpt dem på vägen mot ett sådant medlemskap. Jag hoppas att vi också är överens på den punkten.

Anf. 63 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Det har talats mycket här i kammaren om dagens problem. Det gäller friheten i det sönderfallande Sovjetunionen, där vi inte bara behöver identifiera oss med våra grannar i Baltikum utan också med andra folk som söker sin frihet, såsom i Georgien, Armenien och på många håll i Sovjet. De längtar alla efter att få ta sina öden i egna händer.

Det gäller också folken i Mellanöstern, som än i dag lider av den draksådd som forna tiders imperialister ansvarar för och som finns med i bakgrunden till dagens lidande under FNs banér, med dess blandning av omsorg om folkrätten och renodlad maktkamp om energin och världsherraväldet.

Men dessa problem gör att vi i dag alltför lätt förtränger mänsklighetens långsiktiga problem. Mänsklighetens problem är också Sveriges problem. Det finns inget annat parti i detta land och det finns ingen annan världsvid politisk rörelse som så klart och intensivt har talat om att världens problem är allas problem, som miljöpartiet och den gröna rörelsen i alla länder. Därför är det okunnigt, oförskämt eller illvilligt att söka utmåla miljöpartister som isolationister.

Vi har bara en jord – vi har ingen i reserv. Det är utgångspunkten för grön politik. De gamla grå partierna från moderater till kommunister har uppträtt och agerat som om vi hade en jord i reserv. Den röda planekonomin och den blå storskaliga marknadsekonomin uppträder lika hänsynslöst mot den jord som vi alla lever av. Lämnade åt sig själva kan de båda förgöra planeten Tellus. Den röda planekonomin är lyckligtvis på avskrivning, men den blå marknadsekonomin tycks nästan ha blivit religion i västerlandet. Om inte västerlandet lyckas få den under demokratisk kontroll kommer den att förgöra planeten Tellus i sin kortsiktiga jakt efter kortsiktig tillväxt och vinst.

Tiden tillåter inte att att jag utförligt går in på den moderna civilisationens ödeläggelse av mänsklighetens grundläggande livsförutsättningar: luft, vatten och jord. De som är intresserade kan t.ex. studera Worldswatch Institutes årsböcker. Där framgår hur förstörelsen pågår i både det kommunistiska Sovjet och det kapitalistiska USA och i både det marknadsekonomiska Indien och det planekonomiska Kina.

Västeuropa intar ingen hedersplats när det gäller miljön. Marknadsekonomin kan inte klara av dessa problem. Marknaden har skapat problemen, och hoppet står till demokratin.

Ja, nu fick vi höra det igen, säger ni, den gröna ideologin är mot marknadshushållning. Det är den inte. Den gröna ekonomin är en marknadsekonomi inom de ramar som de ekologiska systemen sätter upp. Det är skillnaden mellan grön ekonomi och de grå partiernas ekonomiska politik.

Det är därför vi säger nej till EG som det ser ut i dag. Vi säger nej till ohämmad frihet för ökad storskalighet, för transnationella företag och för ökade transporter.

Detta är dock inte vårt enda skäl för att säga nej till EG. Vi säger också nej till EG därför att vi inte tror på idén om superstaten. EGs målsättning är en union där alla väsentliga beslut fattas av unionen. EG är på väg mot en union med gemensam utrikes- och säkerhetspolitik. Om Sverige blir medlem i EG kommer Sveriges riksdag att utsättas för en devalvering som vida överträffar 1982 års krondevalvering. Det är en 80-procentig devalvering. 80 % av alla lagar och bestämmelser som reglerar vårt samhälle skall komma från Bryssel.

Vi miljöpartister tror inte på detta. Vi konstaterar att EG i dag har ett stort demokratiskt underskott. Vi tvivlar på att en superstat med 360 miljoner människor och 15 språk verkligen över huvud taget kan bli en väl fungerande demokrati. Besluten kommer att fattas alltför långt från dem som är berörda. Det är samma problem som gäller för medarbetare i de transnationella företagen. Storskaligheten är antidemokratisk. Den som inte förstår detta förstår inte demokratins väsen. De många besluten måste fattas så nära de berörda som möjligt om vi skall ha en fungerande demokrati.

Vi miljöpartister är samtidigt medvetna om att det på vissa områden krävs internationella tvingande beslut. Luft- och vattenföroreningar respekterar inga nationsgränser. Vapen och krigsmaskiner överskrider dess värre alla gränser. Det är det de är till för. Det har vi handgripliga bevis på i dessa dagar. Därför vill vi inom den gröna rörelsen ha en gemensam beslutsordning för hela Europa. Vi kallar det för Regionernas Europa. I vår motion om Europapolitiken pläderar vi för ett alleuropeiskt samarbete. Vi vill ha ett samhälle som säger ja till människors frihet och samarbete i *hela* Europa. EG är främst kapitalets och varornas frihet. Den friheten leder lätt till ekologiska katastrofer.

Det hindrar dock inte att Sverige givetvis måste ha relationer till och samarbete med EG. Vi har inte gett upp hoppet om EG. Vi vet ännu inte vad EG kommer att utvecklas till. Jag anförde nyss de stora svårigheter man måste övervinna om man skall försöka skapa en demokratisk union med 15 olika länder, eller hur många det nu kan bli. Idealet måste vara att ha ett alleuropeiskt samarbete som inte utesluter någon. Vi behöver det samarbetet för att lösa de övergripande problem som inte varje land kan klara på egen hand. I övrigt kan de flesta problemen klaras genom frivilliga överenskommelser mellan olika organisationer. Det gäller t.ex. vilken typ av stickkontakter vi skall ha eller vad vi skall ha för standard på våra elektriska motorer.

Herr talman! Miljöpartiet vill ha en demokratisk kontroll över de starka, i all synnerhet när de förstör den jord som vi är beroende av för vår överlevnad. Våra barn, barnbarn och alla kommande generationer är beroende av den. Detta måste vara utgångspunkten för politiken. Miljöpartiet kräver solidaritet.

Vi kräver solidaritet med djur och natur.
Vi kräver solidaritet med kommande generationer.
Vi kräver solidaritet med de fattiga folken.
Vi kräver solidaritet med svaga grupper i Sverige.

Detta innebär att vi kräver att vi alla i ödmjuk solidaritet värnar om vår ömtåliga planet Tellus, jorden – vi har bara en jord, vi har ingen i reserv.

Anf. 64 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Det är inte oväsentligt att något utveckla den invändning som kan göras mot det gröna partiets omvärldssyn.

Jag sade i mitt förra anförande i denna debatt att det gröna partiet representerar en snuttifierad världssyn, alltså en världssyn där olika problem löses i olika sammanhang. Jag vill gärna peka på att detta inte motsvarar verkligheten. Vi lever i en alltmer integrerad värld, vare sig vi vill det eller inte. Världens befolkning växer oerhört för varje dag som går. Det är nödvändigt för världens människor att tillsammans se till att det råder fred på jorden, att tillsammans se till att rättvisa råder mellan fattiga och rika.

Vi har funnit ett system för det som är överlägset alla andra, nämligen marknadsekonomin; den befolkas av människorna, människorna styr med sina val utvecklingen av den ekonomin, till skillnad från vad som är fallet i kontrollekonomin, där politiker eller maktgrupper styr den ekonomiska utvecklingen och därmed människans levnadsvillkor.

Den gröna ekonomin är en kontrollekonomi – det gröna partiets alla förslag går ut på att försöka styra den enskilda människans fria val. Det leder aldrig till det mål som det gröna partiet säger sig eftersträva.

Miljöpartiet hävdar här att EG främst innebär varornas frihet. Det är inte sant. EG är en storslagen plan för att integrera Europas folk, för att skapa bättre miljö, större rättvisa, en bättre ekonomi, mer välfärd och trygghet och framför allt för att skapa fred. EG är inte den kalla ekonomin – EG är Europas framtid.

Anf. 65 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Nic Grönvall anklagar miljöpartiet för att ha en snuttifierad världssyn. Jag tror att vi har en minst lika intensiv uppfattning om världen och dess tillstånd som moderata samlingspartiet och Nic Grönvall. Vi har i vår Europamotion sagt att vi vill ha ett mångsidigt samarbete: vi vill ha samarbete med länderna i Norden, och vi vill ha samarbete i den geografiska region där vi lever, nämligen kring Östersjön. Vi behöver alltså samarbete, på flera nivåer. Vi behöver vidare ha ett samarbete i Europa, och vi behöver slutligen ha ett samarbete mellan industriländerna; OECD borde göras om till något som värnade miljön i stället för att bara tala om hur man snabbast möjligt skall exploatera miljön, vilket leder till just den katastrof som jag tidigare nämnde.

Marknadsekonomin är tyvärr icke användbar. Den är kortsiktig, och den är blind för vissa problem. Den behöver alltså modifieras och kontrolleras. Samtidigt är det miljöpartiets uppfattning att vi inte kan ha en centralplanerad ekonomi. Men vi måste sätta upp gränser för marknadsekonomin, så att

den icke tar sig de friheter som den annars gör. Vi har en miljökatastrof på gång i världen, och vi har haft en marknadsekonomi som har främjat denna miljökatastrof. Även överbefolkningen i världen är ett resultat av västvärldens s.k. utveckling. Det skulle ta lång tid att utveckla de problemen, men de är värda att diskutera.

EG har, i varje fall i Sverige och även i den internationella debatten, främst uppfattats som en varornas och kapitalets frihet. Vi vill gärna ha frihet för människor och för idéer – det prioriterar vi – men den tycker vi skall sträcka sig i första hand över hela jorden, i andra hand över Europa och i tredje hand över de regioner jag nämnde: grannländerna runt Östersjön. Där skall vi ha stor frihet. Vi vill ha frihet för låt säga balterna att besöka oss på samma villkor som danskar och norrmän.

EG kanske gagnar freden – det är möjligt; det hoppas vi – men vi behöver ha fred i hela Europa, och därför behöver vi utveckla ett regionernas Europa.

Anf. 66 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Det skall bli en kort replik.

Jag vill säga till kammaren att de överläggningar som förekommit i Genève under de två gångna dagarna fördes på önskemål av alla Europas nationer utom Sovjetunionen, Bulgarien och Rumänien. De överläggningarna fördes under temat Europa i förändring – från samarbete till integration. Det gröna partiet har ännu inte kommit längre än till samarbetstanken, medan Europa är på väg in i integrationen!

Anf. 67 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Som litet parti hade vi inte tillfälle att delta i de diskussionerna, vilket vi annars gärna skulle ha gjort. Vi tror att det har varit värdefullt att parlamentariker från östra och västra Europa på detta vis har diskuterat vår gemensamma framtid i Europa. Det tror jag främjar just de tankar som vi har fört fram när det gäller ett regionernas Europa och ett alleuropeiskt samarbete, som då i första hand skall gälla de problem som det verkligen är av nöden att lösa internationellt men inte alla de problem som länderna själva kan lösa på egen hand. Det samarbetet är icke lämpligt för demokrati.

Jag tror inte heller att idén att överlämna 80 % av alla tunga beslut till ett gemensamt europeiskt parlament är gångbar på sikt. Jag tror att den integration som Nic Grönvall därvidlag talar om är antidemokratisk.

Jag tror inte heller att folken i Österuropa när de lämnar en hårt styrd ekonomi och politik i en union genast vill hoppa in i en annan union och överlämna 80 % av beslutskapaciteten till ett alleuropeiskt parlament, som ligger längst bort vid Atlanten. Jag tror alltså att folken vill ha ett rimligt mått av självbestämmande och överlämna sådana frågor som kräver gemensamma beslut, gränsöverskridande frågor, till en gränsöverskridande organisation, gärna med överstatlig befogenhet.

Anf. 68 BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! Det faktum att Lars Norberg tror att Bryssel ligger vid Atlanten skapar en viss pessimism när det gäller hans kunnande om Europa. Strasbourg ligger inte heller vid Atlanten.

Vi har nu kommit till den punkt i det här avsnittet där en regeringsföreträdare skulle ha trätt in i debatten. Så är inte fallet. Det blir således min uppgift att konstatera att Sverige äntligen på allvar är på väg in i den europeiska integrationen, på väg in i EG.

EG är en organisation med en stark inbyggd dynamik. EG är hela tiden under utveckling, och vår ansökan till EG och ett bifall till denna kommer att innebära förändringar på många områden – det kommer att skapa en ny europeisk samhörighet.

I det kommande Europa kommer nationalstaterna att förlora i betydelse till regionernas fördel, och det är bra. Nya K-regioner uppstår tvärs över nationsgränserna, baserade till en del på geografisk närhet, till en del på gemensamma intressen av många olika slag.

Redan nu ser vi nya former av samverkan, inte bara i Benelux utan också mellan London–Oxford–Cambridge och Parisområdet, mellan Barcelona, Rivieran och Milano, mellan Bayern och Schweiz. Fler sådana regioner växer fram.

En sådan samverkan är starkt stimulerande för tillväxten och skapar därför också möjligheter till ökade miljöinsatser. Det är tre faktorer som utgör förutsättningarna för den här typen av starka regioner, nämligen

– tillgången till bra universitet för forskning och utbildning,
– bra kommunikationer, särskilt flygkommunikationer, och
– bra levnadsbetingelser, alltså ett bra kulturliv, bra bostäder, bra skolor och bra fritidsutbud.

Det finns inget starkt regionalt samarbete i norra Europa, utan det är i Mellaneuropa som tillväxten sker. Vi behöver komma med i detta samarbete.

Att det inte har uppstått en stark K-region över gränserna i norra Europa är delvis ett kommunikationsproblem där broarna över Öresund och Femer Bælt är nyckelfrågor liksom utveckling av färgleder och flygförbindelser.

Det finns emellertid ytterligare en faktor som har diskuterats betydligt mindre, nämligen de organisatoriska problemen. Ute i Europa har man starka kommunala och regionala organ med demokratisk uppbyggnad. Det senare har vi inte i Sverige.

När vi hemma i Skåne har arbetat på att bygga upp samverkan med dels Mecklenburg/Hamberg i Nordtyskland, dels Toscana i Italien har det genast uppstått problem. Det är problem som egentligen också Mona Sahlin skulle fundera över. Vem skall dessa europeiska regioners ledningar förhandla med i Skåne? Skall de förhandla med de två landshövdingarna, med de tjugofyra kommunerna, med två landsting och en landstingsfri stad, med de fem kommunalförbunden eller med de två kommunförbundsavdelningarna? De blir, som vi säger i Skåne ør i hoved. Det finns ingen beslutskompetent förhandlingspartner på regional nivå i Sverige, och det är faktiskt ett bekymmer. Sverige skulle behöva en ny regionstruktur. Själv skulle jag kunna tänka mig

Skåneland, östra och västra Götaland, östra och västra Svealand samt södra och norra Norrland. Dessa regioner är lagom stora som universitetsregioner, sjukvårdsregioner och trafikregioner. De är lagom stora och dessutom naturliga regioner. Men de finns inte, och det skapar problem alldeles särskilt i Skåne- och Göteborgsområdena.

Med en annan regional struktur skulle vi få de naturliga förutsättningarna för att bedriva ett regionalt samarbete på vettiga villkor med regionerna ute i Europa. Nästa sekel är inte nationalstaternas utan regionernas. Allt talar för det om man ser till EGs utveckling.

Vi skall veta att det regionala samarbetet ute i Europa inte främst bygger på kommunal ceremoniel utan på naturliga näringslivskopplingar. De betingas ofta av samarbetsbehov på grund av geografisk eller kommunikationsmässig närhet men också ofta på att man har en likartad näringslivsstruktur eller liknande problem att lösa. Man kan se att vinster uppstår med detta samarbete. Det är alltså näringslivet som skall samarbeta, men det fordras även någon form av samhällelig struktur liksom ett samarbete mellan universitet för forskning och utbildning.

Politikernas uppgift är att skapa förutsättningar för detta, både organisatoriska och infrastrukturella. Här har vi en viktig uppgift inför EG-inträdet. En stark regional samverkan inom EGs ram är ett viktigt inslag i den europeiska integrationen.

Anf. 69 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Jag medger att jag uttryckte mig slarvigt. Efter att ha kontrollerat på min karta kan jag konstatera att Bryssel ligger ungefär sex mil från Nordsjön, som ibland räknas som en del av Atlanten, ungefär som Engelska kanalen och Biscaya gör. Det är nästan vid kanten av den blå Atlanten, borde jag kanske ha sagt. Ur de centraleuropeiska folkens synpunkt ligger faktiskt Bryssel i en utkant av Europa där centrum finns någonstans mellan Kiew och Warszawa.

Jag håller med Bertil Persson om att det regionala samarbetet behöver utvecklas. Det har jag sagt i mitt tidigare anförande och även i repliker. Det är inte särskilt viktigt om det gäller delar av Europa som tillhör EG eller inte, utan det rör sig om naturliga samhörigheter som är helt oberoende av EG.

Jag håller också med Bertil Persson om att vi i Sverige behöver bättre regionala organ. Miljöpartiet har väckt flera motioner om att utveckla den regionala demokratin. Moderaterna vill som bekant avskaffa landstingen. Vi anser att det behövs regionala parlament med betydligt större makt. De skall ta över centralmaktens institutioner, dvs. landshövdingar och länsstyrelser, till förmån för en länshövding med en demokratiskt vald länsstyrelse. Dessutom håller jag med Bertil Persson om att vi behöver göra om hela den Axel Oxenstiernska indelningen i län till någonting annat. De gamla stiften utgör faktiskt en betydligt bättre regional indelning än vad länen gör i dag. Det är mycket möjligt att det också finns andra indelningsidéer som behöver prövas.

Anf. 70 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag delar Bertil Perssons uppfattning att det i det framtida Europa kommer att växa fram ett betydande regionalt samarbete över riks-

gränserna. Men jag reagerar när han säger att det inte finns något regionalt samarbete i Norden. Det kanske inte finns mycket av regionalt samarbete i den del av landet som Bertil Persson kommer från. Men vi i de norra delarna av landet har redan ett intensivt samarbete över gränserna, och det rör hälso- och sjukvård, renhållning, avlopps- och VA-anläggningar, näringslivet osv. Om Bertil Persson får tid kan jag gärna guida honom i de nordliga delarna av landet. Då får han i midnattssolens ljus se hur människor samarbetar över riksgränserna.

Anf. 71 BERTIL PERSSON (m) replik:

Herr talman! Några större tillväxtskapande resultat av det samarbete som sker över riksgränsen i Norrland har inte jag upptäckt. Jag tror att det är svårt att se det även med hjälp av lupp. Däremot har det varit ett framgångsrikt internt samarbete i Norrland när det gällt att få statligt stöd. Det har man varit skicklig på och får mitt erkännande för.

Det gläder mig att Lars Norberg nu har öppnat geografiboken och sett efter var Bryssel ligger. Det är liksom en grundförutsättning för att kunna föra en vettig EG-debatt.

Lars Norberg talar om sina länsparlament, och det är just sådana jag anser vara en olycka. Uppdelningen i smålän har en gammal historisk tradition. Men det är ingen naturlig indelning svarande mot näringslivsmönster, kommunikationsmönster eller annat. Jag nämnde Skåne- och Göteborgsregionerna som exempel på det. Jag är inte för länsparlament och vill inte permanenta länsgränserna. I stället vill jag ha en subsidialitetsprincip. Jag tror att regionerna måste vara väsentligt större för att det skall bli en vettig nivå mellan stat och kommun. De måste också vara vettiga förhandlingsparter gentemot regionerna ute i Europa.

Anf. 72 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Låt oss inte ytterligare diskutera Bryssels placering på kartan. Jag vet mycket väl var staden ligger, men råkade uttrycka mig slarvigt när jag sade att den låg nära Atlanten. Jag hoppas att Bertil Persson kan överse med det misstaget, eftersom han själv så väl vet var Bryssel ligger.

Vad så gäller frågan om länsparlament handlar det om principer och att vi skall ha en demokratisk uppbyggnad av den regionala representationen och styrningen. Den andra frågan gäller länsindelningen.

Jag berörde alltså frågan hur vi tycker att styrningen skall gå till och hur funktionen skall se ut. Det skall finnas ett länsparlament. Det skall finnas en styrelse, ett regionparlament – jag skall kanske uttrycka mig så för att inte blanda ihop det med nuvarande länsindelning – med en regionstyrelse och en regionhövding, om vi skall kalla det så. Jag medgav i tidigare inlägg att den nuvarande indelningen är gammalmodig, och den är inte särskilt funktionell. Många län är alldeles för små.

Jag kastade fram också en fundering att vi har 13 stift och 24 län. Vi halverar direkt, om vi följer den indelningen. Men jag har inte låst mig, och miljöpartiet har inte låst sig på denna punkt. Vi är dock medvetna om att en minskning av antalet regioner förmodligen är lämplig och riktig.

Anf. 73 BERTIL PERSSON (m) replik:

Herr talman! Det som skiljer oss åt är att vi ser på funktionen: Hur skall vi få regioner som fungerar på ett bra sätt i EG? Det skall vara ett demokratiskt inslag, det slår vi vakt om. Men hur vi skall lösa detta med hövdingar och byråkrater, biskopar osv. tycker jag är sekundärt. Det väsentliga är att vi får en väl fungerande enhet enligt subsidialitetsprincipen.

Andre vice talmannen anmälde att Lars Norberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 74 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Iraks angreppskrig är ett brott mot freden. Alla sådana folkrättsbrott måste med skärpa beivras.

Jag har med egna ögon under besök i Irak kunnat iaktta brutaliteten och omfattningen av förtrycket i den irakiska diktaturen. Men det var svårt att tränga igenom med min och andras starka kritik och fördömande av Saddam-diktaturen, då USA, Frankrike och Sovjet försedde den nu så förhatliga regimen med jättelika militärleveranser. Det irakiska folket liksom andra folk i Mellanöstern som lever under despotiska och diktatoriska regimer måste få demokrati och mänskliga rättigheter. Men detta kan inte uppnås genom ett storkrig. Mänskliga rättigheter främjas bäst av fred och avspänning, inte av krig och konfrontation. I krigets spår krossas den irakiska oppositionen, som har behövt och behöver stöd.

All aggression och ockupation som förekommer i Mellanöstern måste upphöra och nationellt självbestämmande garanteras alla länder och folk, även de palestinska och kurdiska folken.

FN-stadgan medger bara bruk av våld i två fall, nämligen individuellt eller kollektivt självförsvar enligt artikel 51 och efter beslut av säkerhetsrådet enligt artikel 42. Artikel 51 avser ett lands eller flera länders ställningstagande, som skall rapporteras till FNs säkerhetsråd.

Någon uppmaning om militärt stöd från FNs säkerhetsråd finns inte i resolution 678 och kan inte heller uttolkas i resolutionstexten. Däremot uppmanas medlemsstaterna att ge lämpligt stöd, "appropriate support". Ordet "appropriate" innebär endast en förpliktelse att överväga hur resolutionens syfte skall uppnås, som är att Irak skall lämna Kuwait.

Beslut om militära åtgärder av FN kan enligt FN-stadgan enbart fattas enligt artikel 42 och enligt procedurreglerna i artiklarna 43–47. Detta har inte skett.

De medlemsstater som av FNs säkerhetsråd fått fullmakt att använda militärt våld har inte träffat truppavtal med säkerhetsrådet, artikel 43. Den funktion som anges för FNs militära stabsutskott har inte iakttagits, artiklarna 45–47.

Säkerhetsrådets metod att delegera rätten till bruk av militärt våld står inte heller i överensstämmelse med stadgans artikel 24. Det är inte förenligt med FN-stadgans anda och bokstav att i detta speciella fall göra en innovation eller praxisändring av stadgan, vilket påståtts vara grunden för säkerhetsrådets resolution 678. En rad skäl talar däremot. Då FN som organisation genomgår betydande förändringar i vitaliserande och förstärkande rikt-

ning för att säkra fred och säkerhet, bör givetvis inte FN göra en innovation eller praxisrevidering av stadgan som leder till eller riskerar medföra ett storkrig som sätter världsfreden i fara.

I sådana situationer bör FN-stadgan i stället följas strikt. Förändringar och innovationer var och är under föreliggande omständigheter i hög grad olämpliga.

Olämpligheten blir än större då resolutionen inte innehåller några inskränkningar då det gäller de befullmäktigade staternas militära agerande vare sig i tid eller i rum. När de vid Persiska viken krigsagerande staterna begär hjälp eller stöd bör detta mot den beskrivna bakgrunden behandlas avvisande, och om så inte sker bör i varje fall största återhållsamhet iakttas.

Klart är emellertid att varje begäran om hjälp eller stöd eller annan insats inte är folkrättsligt tvingande.

Den skyldighet som eljest föreligger, att behandla förfrågningar eller framställningar från FN i positiv anda, gäller inte enligt min mening i detta speciella fall. Sverige bör handla på sådant sätt som bäst gynnar fred och säkerhet, rättvisa och stabilitet i regionen.

Enligt gällande riktlinjer för krigsmaterielexport bör tillstånd inte beviljas för export till stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat. FNs säkerhetsråd har inte uttryckligen begärt att Sverige eller något annat land skall leverera krigsmateriel till de krigförande länderna. Även om så skulle vara fallet föreligger inte en folkrättsligt tvingande förpliktelse att uppfylla en sådan begäran.

I går bildade vi en aktionsgrupp för fred i Mellanöstern. I den ingår riksdagsledmöter från fem olika partier. Ledande företrädare för de stora fredsorganisationerna finns med i personlig kapacitet, bl.a. Sveriges fredsråd och Svenska FN-förbundet.

Vi vänder oss till FNs säkerhetsråd och alla medlemsländer, givetvis inkl. de krigförande parterna, med uppmaningen:

- Stoppa kriget nu.
- Proklamera genast eld upphör.
- Fortsätt den avbrutna dialogen och förhandla om en fredlig lösning.
- Sammankalla en internationell Mellanösternkonferens för fred, folkens självbestämmanderätt och upphävande av all ockupation.

Vi vänder oss till de krigförande parterna med uppmaningen:

- Irak måste lämna Kuwait.
- USA och dess allierade måste lämna arabiskt terrotorium; endast FNs fredsbevarande styrkor skall säkra vapenvilan och freden i regionen.

Vi vänder oss till svenska regeringen med uppmaningen:

- Håll fast vid det viktiga beslutet att inte sända militära styrkor till kriget och verka aktivt för omedelbart eld upphör.
- Förklara att Sverige är berett att stå som värd för en internationell Mellanösternkonferens.
- Ta initiativet till en internationell plan för omfattande bistånd till alla länder i Mellanöstern som drabbats av krigets gissel.

- Verka aktivt för att stärka förtroendet för FN som internationellt organ för fred och säkerhet.
- Ingen vapenexport till de krigförande länderna.
- Öka de humanitära insatserna till krigets offer i alla krigsdrabbade länder.

Vi som bildat Aktionsgruppen för fred i Mellanöstern vädjar till alla enskilda och organisationer att stödja detta upprop och agera för att med alla fredliga medel som står till buds verka för en varaktig fred i Mellanöstern.

I detta anförande instämde Margareta Persson (s), Margareta Winberg (s) och Lars Norberg (mp).

Anf. 75 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Jag vill gärna först göra alldeles klart det utomordentligt angelägna i Hans Göran Francks ärende. Det finns inga krafter som skall sparas för att åstadkomma fred i detta avskyvärda krig. Men jag uppfattar den deklaration som den nybildade aktionsgruppen avser att gå fram med och som den avser att kämpa för som en deklaration som inte är korrekt och därför är vilseledande. Jag skall vara precis. I den uppmaning som riktas till FNs säkerhetsråd säger man: "Fortsätt den avbrutna dialogen och förhandla om en fredlig lösning." Den dialog som man påstår vara avbruten var en dialog som bestod i att Iraks diktator lät FNs generalsekreterare vänta i fyra timmar för att djupt genera honom innan han bryskt avvisades i sin fredsansträngning. Man får inte beskriva ett angeläget skeende på detta sätt. Det är ett av skälen till att jag inte kan tillträda denna deklaration.

Anf. 76 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Alla önskar vi fred i Mellersta Östern, men en fred utan villkor och utan att också Kuwait får sin självständighet kan inte jag – och jag tror inte heller någon annan i mitt parti – ställa upp på. Detta upprop för fred behandlar inte den frågan, vilket jag tycker är allvarligt. När det står att kriget skall stoppas nu, är det ett ovillkorligt krav som ställs i resolutionen. Jag undrar om de som har skrivit under resolutionen tycker att det hade varit riktigt att samma krav hade ställts 1943 – stoppa kriget nu – då Tyskland härskade över Frankrike, Norge, Danmark och stora delar av Östeuropa. Hade det varit rätt ögonblick att säga: Stoppa kriget nu och övergå till förhandlingar? Jag tror att man måste se till att de grundläggande målen nås före eller i varje fall vara en förutsättning för fredssamtal.

Man kan möjligen säga att det är att göra sig löjlig över en felskrivning i denna resolution. Men jag tycker att det på något sätt är talande att där står uttryckligen: "USA och dess allierade måste lämna arabiskt territorium." Är inte de som har skrivit under resolutionen medvetna om att bland de allierade ingår Saudiarabien, Egypten och Syrien. Begär ni att alla saudiaraber, egyptier och syrier skall lämna arabiskt territorium – för att inte tala om alla kuwaiter? Det är en sådan brist på förståelse för vad det här verkligen handlar om att det är generande att denna resolution har lästs upp i den svenska riksdagen.

Anf. 77 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Jag uppfattar Nic Grönvalls inlägg så att han tyckte att detta upprop var angeläget. Men han hade den invändningen att sättet på vilket FNs generalsekreterare hade bemötts, när denne besökte Bagdad inte var korrekt utan nedvärderande för generalsekreteraren och för FN. Jag kan dela den uppfattning som Nic Grönvall ger uttryck för. Jag tycker inte att FNs generalsekreterare blev behandlad med den aktning som hade varit på sin plats.

Men när man har sagt detta bör man också beklaga att FNs generalsekreterare reser till Bagdad först i elfte timmen. Han borde ha gjort det på ett tidigare stadium. Han borde ha tagit mer tid på sig för att diskutera och framföra sitt ärende i Bagdad. Jag har själv varit i Irak och har själv varit med om att både framföra kritik och göra annat, vilket jag talade om i mitt första inlägg. En sak har jag i alla fall lärt mig: man får faktiskt inte ha bråttom om man skall kunna framföra sitt budskap, framför allt om man skall ha en chans att få gehör.

Dess bättre är inställningen till en lösning av konflikten mer positiv än som kommer till uttryck i Hadar Cars uttalande, som ju andas en viss grad av hätskhet i stället för en syn som kan leda till ett slut på kriget. Jag vill särskilt poängtera att Sovjets och USAs utrikesministrar gjorde ett gemensamt uttalande, som jag tyckte gick i positiv riktning. Det innebar en viss försiktig öppning till att få till stånd just ett eld upphör, som också vi är ute efter.

När det till slut gäller frågan om Kuwaits självständighet framgick det alldeles klart av mitt anförande att det inte finns någonting alls att pruta på i det avseendet. Ett stopp på kriget skall följa en viss procedur, som det är angeläget att man iakttar.

Anf. 78 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Efter Hans Göran Francks senaste inlägg har jag det önskemålet att uttrycka att de som vill stå bakom denna skrivelse i varje fall i ärlighetens och korrekthetens namn lyfter ut den av mig kritiserade meningen och ensidigt till Irak riktar en mening av följande lydelse: Fortsätt den av er avbrutna dialogen och uppta förhandlingar om en fredlig lösning. Rikta den förklaringen till Irak och inte till FN!

Anf. 79 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Ett slut på kriget tror jag att det inte finns någon enda riksdagsman i denna sal som inte vill ha. Men jag tror också att den stora majoriteten av riksdagsmän säger att en förutsättning härför är ett slut på ockupationen av Kuwait. Det Hans Göran Franck och de som har skrivit under denna resolution underlåter är att sätta detta såsom ett krav. Därigenom sviker man FNs fredsansträngningar. Man ger dessutom ett stöd åt alla framtida diktatorer. De vet ju att det alltid finns opinioner som i efterhand accepterar allt sattyg som dessa diktatorer kan hitta på.

Om kravet på araberna att lämna arabiskt territorium hade Hans Göran Franck ingenting att säga. Det finns kanske inte heller mycket att tillägga utöver vad jag redan har sagt.

Jag blev däremot något upprörd när Hans Göran Franck i sitt inlägg ger

ett intryck av att detta krig hade kunnat undvikas om FNs generalsekreterare hade agerat litet kraftfullare, hade åkt till Bagdad litet tidigare och kanske också hade gjort andra saker. När Hans Göran Franck gör FNs generalsekreterare indirekt om inte direkt medansvarig för kriget har Hans Göran Franck gått alldeles för långt.

Herr talman! Slutligen noterade jag att Mona Sahlin befann sig inne i salen när Hans Göran Franck var uppe och talade. Men lika litet som i den debatt om Sverige och den europeiska gemenskapen som nyss ägde rum här i kammaren hade statsrådet Sahlin någonting att anföra. I den förra debatten gick hon i alla fall upp och sade att hon var mycket intresserad och mycket kunnig. Men hon nöjde sig med det och hade ingenting i sak att tillföra debatten. I detta fall har hon tillfört debatten sin frånvaro. Det är talande att man överlåter åt oppositionens företrädare att bemöta de värsta tokerierna från socialdemokratiskt håll.

Anf. 80 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Det är verkligen inte fråga om några tokerier. Jag tycker att Hadar Cars har all anledning att ta det litet lugnare i den här frågan, som ju är så pass allvarlig.

På två punkter vill jag faktiskt ge mina meddebattörer rätt: Det skall vara en justering. När det gäller det aktuella uppropet kunde man naturligtvis ha haft något längre tid på sig för att justera alla detaljer. Det är självklart att det skall stå "de västallierade", inte "de arabiska länderna". Naturligtvis behövs det en rättelse här. Det har alltså blivit ett fel, oavsiktligt. Tanken var ju att det rörde sig om de västallierade.

Vidare är det riktigt, som Nic Grönvall sade, att dialogen avbröts till följd av det sätt på vilket den fördes dels i Genève, dels i Bagdad. När det gäller Genèvedialogen får man väl säga att det var ömsesidigt. När det däremot gäller Bagdaddialogen var Saddam Husseins uppträdande mycket olyckligt med tanke på en vidare dialog den gången.

Jag skall kanske tillägga att Perez de Cuellar – det har aldrig sagts, utan det rör sig om ett ganska demagogiskt uttalande av Hadar Cars – självfallet inte är medansvarig genom det som hände under besöket i Bagdad. Att hävda någonting annat är att göra en illvillig tolkning av vad som har sagts här i talarstolen.

Kvar står i varje fall nu det faktum att eftertankens kranka blekhet kommer fram i olika länder. Dess bättre kommer även en mera realistisk syn till uttryck bland stormakterna, och alltså också bland de ledande i USA och Sovjetunionen. Chansen att genom att skapa en stark opinion åstadkomma de här viktiga förändringarna är större än vi kanske tror. Freden måste faktiskt få en chans. Kriget har ju redan fått så tragiska och förödande verkningar att det nu av allt att döma finns en möjlighet att pröva på nytt.

Andre vice talmannen anmälde att Hadar Cars anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 81 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! I början av 1990 tycktes världen gå mot nedrustning, avspänning och fred. De dramatiska förändringarna i Östeuropa och den fortsatta

utvecklingen i Sovjetunionen kom att innebära en ny politisk situation. Nedrustningspolitiken kröntes med framgång. Den resulterade i det kalla krigets slut och fick sin formella bekräftelse på ESK-konferensen i Paris i november 1990.

Den positiva utvecklingen hade dock brutits dessförinnan genom Iraks grova brott mot folkrätten. Frågan om invasionen i Kuwait liksom frågan om FNs och USAs roll samt om de allierades storkrig mot Irak har behandlats i många inlägg tidigare här i dag. Hans Göran Francks analys och förslag kan jag bara instämma i. Det gäller såväl hans huvudanförande som hans repliker. Att läsa upp uppropet här i kammaren var dessutom alldeles utmärkt.

Krisen i Mellersta Östern fördjupades och försvårades allvarligt, vilket har fått konsekvenser för mycket lång tid framöver genom de massiva insatser som har kommit att bli följden av detta krig. Det sannolika krossandet av Irak, med den sorts maktvakuum som då uppstår, kommer rimligen att resultera i att andra stater i området vill överta Iraks plats. Konfliktorsakerna blir inte undanröjda i detta krig. Därmed fortsätter konflikterna. Risken finns ständigt att det blir våldsamma förlopp, som ytterligare kompliceras genom att det blir ännu fler aktiva aktörer. Bertil Måbrink redovisade för några timmar sedan utförligt vänsterpartiets ståndpunkter, och det finns ingen anledning för mig att upprepa dem.

När det gäller läget i Europa är det de mycket snabba förändringarna i Baltikum som tilldrar sig det största intresset hos oss i Sverige. Också detta har gjorts tydligt i debatten tidigare i dag.

Själv var jag i Estland för två veckor sedan. Det intryck som jag har sedan tidigare förstärktes: Det är fråga om långsiktiga förändringar som sker med en kraft som knappast kan hejdas med militärt våld. Sovjetunionens kris – med en havererad ekonomi och havererade politiska beslutsfunktioner – gör att det beträffande det nuvarande systemet helt enkelt saknas kompetens att lösa den mängd av skärpta nationalitetsmotsättningar som nu har gjorts tydliga.

I Sverige har vi, som sagt, ett särskilt intresse för de baltiska republikerna. Enigheten om att folken där själva måste få bestämma sin framtid verkar vara total. Följaktligen måste Sverige på alla sätt protestera mot varje försök att med militärt våld tvinga de baltiska republikerna kvar i unionen.

Bakslagen i fråga om de tidigare positiva förändringarna har helt klart minskat viljan hos oss i Sverige att fortsätta diskussionen om vår egen nedrustning. Det är en reaktion som är lika beklaglig som den är förutsägbar. Det tidigare läget, där svenskt militärt försvar verkade sakna såväl pengar som fiender, har förbytts till ett läge där man åtminstone inte kan utesluta väpnade konflikter i vår omedelbara närhet.

I sak är naturligtvis argumenten för att minska den militära andelen av vårt förvar lika starka som förut. Inga militära hot riktas mot Sverige. Risken för konflikter i vår närhet kan vi inte minska genom att själva rusta. Att sådana konflikter dessutom skulle vändas till aggression utåt verkar, som vi i vänsterpartiet ser saken, närmast vara uteslutet. Sverige skall fortsätta att verka för en reducering av de konventionella styrkorna i norra Europa, för att alla kärnvapen i området skrotas och för att vi får ett förbud mot besök av fartyg om man vägrar att uppge om fartyget i fråga är kärnvapenbe-

styckat. Detta måste så att säga gå hand i hand med att Sverige minskar sina militärutgifter. Svensk säkerhetspolitik skall helt enkelt i större grad bygga på att vi gör det som vi önskar att andra skall göra. En nedläggning av JAS-projektet och en minskning av försvarsutgifterna med 10 % skulle vara tydliga signaler om vilken utveckling vi vill ha.

Herr talman! Säkerhetspolitiken kan inte frigöras från vårt förhållande till EG. Två partier i riksdagen är, som bekant, avgjorda motståndare till den nuvarande utvecklingen, nämligen vänsterpartiet och miljöpartiet de gröna. Ett medlemskap är och förblir oförenligt med en utrikes- och säkerhetspolitik som bygger på alliansfrihet och neutralitet. Det är nödvändigt med en folkomröstning i EG-frågan.

Anf. 82 BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! Under de två senaste åren har läget i Europa helt förändrats. Sovjetunionens nya utrikespolitiska inriktning har lett till ett öppet Europa, vilket vi alla naturligtvis hälsar med glädje. Det gör att vi har förhoppningar inför framtiden. Järnridån är riven.

Också situationen inom Sovjetunionen har genomgått stora förändringar tack vare glasnost och perestrojka. Det kunde jag själv konstatera vid den studieresa som riksdagens kristna grupp gjorde till Baltikum hösten 1989. Då rådde ordets frihet. Människors förhoppningar inför framtiden var mestadels ljusa, även om många klagade över den dåliga ekonomin och över bristen på varor och bostäder. Berättelserna om de många frihetsmanifestationerna, bl.a. den s.k. baltiska kedjan, gjorde djupa intryck på oss – för att inte tala om alla personliga möten. Men visst fanns där också rädslan för en repression.

Tyvärr har dessa farhågor besannats. De konservativa och militären närstående krafter tycks ha tagit över, och vi har sett resultatet av militärt våld och åtstramningar beträffande det fria ordet. Självfallet måste denna utveckling med kraft brännmärkas. Våldet är sällan någon lösning på uppkomna problem, och det gäller även Baltikum. En dialog och förhandlingar är den enda vägen när det gäller att åstadkomma bestående stabilitet och utveckling, den enda vägen när det gäller att åstadkomma rättvisa och frihet.

Också utanför Europa har vi under de senaste åren sett flera exempel på en glädjande utveckling. Det räcker med att nämna Mandelas frisläppande och den fortsatta utvecklingen i Sydafrika. Tyvärr kan vi också här se exempel på motsatsen, nämligen kriget i Mellanöstern. Iraks annektering av Kuwait skall självfallet fördömas av Världssamfundet. Irak måste lämna Kuwait. FN har kunnat agera mycket aktivt tack vare anspänningen mellan supermakterna.

Ändå känner man starkt tvivel inför FN-beslutet om ett accepterande av våld för att lösa konflikten. Sanktionerna borde ha fått verka längre. Nu fick vi aldrig svar på frågan om huruvida sanktionerna hade kunnat vara en lösning på krisen. Men nu är kriget ett faktum, och vår uppgift blir att verka för en begränsning av kriget i tid och rum. Statsministerns förslag, som har stått att läsa i bl.a. Aftonbladet, om ett tillfälligt eldupphör för att pröva Saddam Husseins vilja att dra sig tillbaka var ett riktigt förslag. Inga idéer får vara oprövade när det gäller att med *fredliga* medel lösa konflikten.

Därför var det också riktigt av statsministern att i brevet till Hussein ta upp frågan om palestiniernas situation och frågan om en internationell konferens i denna fråga. Broderskapsrörelsen har framfört kravet på att regeringen inte skall lämna någon möda spard när det gäller att söka ett snabbt slut på kriget samt en fortsättning med en samlad fredskonferens för hela Mellersta Östern. ESK borde följas av MSK i denna region. Får vi inte en lösning på palestiniernas situation blir det aldrig fred i regionen. Det borde drygt 40 års historia ha lärt Världssamfundet, inkl. Israel.

Av den beskrivning som görs här av utvecklingen torde framgå att fredsarbetet ytterligare behöver stärkas. Det kan för övrigt aldrig bli tillräckligt starkt. Militarismen runt om i världen behöver däremot inte förstärkas. Den är redan för stark, och alla insatser behövs för att försvaga den. I stället måste nedrustningssträvandena stärkas. Krig löser sällan eller aldrig några problem. Det återstår att se hur det blir den här gången i Gulfen. Det är förhandlingar och en dialog som ger stabilitet och framgång för Världssamfundet.

I skuggan av kriserna i Mellersta Östern och i Sovjet går fredsarbetet vidare i Europa. ESK-processen är här grundläggande. Undertecknandet av Parisavtalet om en gemensam säkerhet var en fin framgång. Det är just gemensam säkerhet, inte avskräckning, som kan ge världen en bestående fred. Nu måste arbetet drivas vidare inom ESK för ett utvecklat säkerhetsavtal. Att ESK-processen lyckas är enligt min mening nödvändigt för att Sverige skall kunna medlem i EG. Vi kan inte gå in i EG om EG utvecklas till eget säkerhetsorgan där man har en gemensam försvarsmakt. Vår neutralitet, som enligt mitt sätt att se saken är vidare än ett neutralt förhållande mellan supermakterna, måste ligga fast för framtiden.

Men också insatser från svensk sida är angelägna i arbetet för en bestående fred. De har inte samma tyngd som vårt deltagande i FN-maskineriet, i ESK-processen resp. när det gäller vårt närmande till Europa, men är för den skull rakt inte oviktiga.

Sverige har alltid försökt att medverka till fredliga lösningar på konflikter. Också när det gäller att finna metoder som är generellt tillämpbara har vi varit aktiva, senast inom ESK. Sverige har där tillsammans med andra NN-stater tagit initiativ till en metod för ett fredligt biläggande av tvister, baserad på principen om obligatorisk tredjepartsinblandning. Men det finns samtidigt anledning att framhålla vikten av den geografiska begränsning av de initiativ som FN- resp. ESK-ramen erbjuder.

Konflikter inom stater kan inte hanteras särskilt väl inom dessa organ. För att möta etniska och andra konflikter inom stater behövs det kompletterande organ. Någon form av medlingsinstitut – gärna i mindre institutionaliserade former, möjligen i form av ett nätverk av personer – skulle kunna innebära ett viktigt bidrag till fredliga lösningar på uppkomna konflikter som inte har kunnat lösas internt. Regeringen måste ta tag i den här frågan och komma med förslag. Riksdagen har tidigare begärt en redovisning.

Sverige bör ligga i täten när det gäller att visa att nedrustning går att genomföra utan att människor för den skull behöver drabbas av arbetslöshet. Tyvärr, kanske man skall säga, sysselsätter det militärindustriella komplexet ett betydande antal människor. Man har påbörjat ett arbete med att bygga

upp en internationell kunskapsbank beträffande försvarsindustriell omställning vid nedrustning. Institutionen för freds- och konfliktforskning vid Uppsala universitet är inblandad i detta arbete. Genom kunskapsbanken samlar vi på oss praktiska erfarenheter av en övergång från militär till civil produktion eller av en nedläggning av militära enheter. Det är angeläget att vi får en lösning beträffande formerna för ett realiserande av kunskapsbanken samt att arbetet skjuter fart.

För trovärdighet i det fortsatta arbetet för fred och nedrustning måste Sveriges vapenexport anpassas till de villkor denna del av utrikespolitiken ställer. Exemplen är otaliga på hur svenska vapen hamnar i orätta händer. De riktlinjer som finns i dag måste skärpas och lagfästas. Arbetet pågår i regeringen och måste enligt min mening påskyndas. Det har redan dragit ut på tiden. Det finns förslag, bl.a. antagna på den socialdemokratiska kongressen, som regeringen kan bygga sin proposition på.

Den förändrade utvecklingen i Europa och vårt engagemang och ansvar för nedrustningsarbete är några skäl för att tänka om avseende JAS-projektet. Det kan inte vara rimligt att man med tanke på de enorma kostnadsfördyringar som kommit fram fullföljer detta projekt. Det bör avbrytas efter delserie 1, dvs. 30 levererade plan, som vi redan i kontrakt är låsta till, detta särskilt i perspektivet av pågående nedrustningar i flera länder. Vi får i stället förlänga livstiden på vårt Viggensystem.

På sikt bör, enligt broderskapsrörelsens uppfattning, Sverige byta försvarsdoktrin och gå över till vad vi kallar ett icke-provokativt förvar. Det bygger på att de tunga systemen byts ut mot lättare, rörligare och billigare, och det bygger på färre stridsflygplan, stridsvagnar och krigsfartyg. Målsättningen är att göra vår region i norr till en fredszon med välutvecklade strukturer för fredlig konfliktlösning. Värnplikten bör ersättas av en allmän freds- och försvarstjänst, en form av totalförsvarstjänst med utrymme även för vad vi skulle kunna kalla samhällstjänst.

Ytterligare en viktig pusselbit i ett samlat fredsarbete utgör folkrörelsernas insatser. Ett aktivt opinionsarbete, omfattande studier och forskning, får inte underskattas. Utan ett brett folkligt och levande stöd blir regeringens insatser svagare. Det är därför med beklagande som jag i årets budget kunnat konstatera att anslaget till information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden för andra året i rad fjärmar sig från enpromillesmålet – en promille av de samlade försvarskostnaderna. Det här måste vara fel signal. Budgetläget är minst sagt ansträngt, men ändå. Visst hade det varit möjligt att prioritera detta högre och skrapa fram någon miljon till. Nu får vi vänta ut riksdagens hantering av den här frågan.

Till sist vill jag säga att biståndet också är ett angeläget område, dvs. att man ser relationen mellan norr och söder. Det måste vara möjligt att hävda enprocentsmålet och slåss för det. Jag hoppas att vi skall kunna ta oss ur den här ekonomiska krisen och bygga vidare för att få fram ett större bistånd.

Anf. 83 ANDERS G HÖGMARK (m):

Herr talman! Jag läste häromdagen ett inlägg från talmannen där han gav uttryck för en känsla av att plenisalen var något för stor. Och i stunder som den här får man en känsla av att det ligger något i detta påpekande.

Så till ämnet. På något sätt måste det kännas litet egendomligt för vår arbetsmarknadsminister Mona Sahlin i tider som dessa. Hon kan ju, herr talman, inte vara främmande för att ganska många människor ute i landet går och funderar över en del påståenden som har framkommit i den politiska debatten under ett antal månader och kanske år. Det är några påståenden som på något sätt inte riktigt går ihop med de fakta som man ser redovisade i dag.

För det första har man alltid hört att socialdemokratin vill värna den fulla sysselsättningen.

För det andra har man under många år, sju–åtta år, under den mest intensiva högkonjunktur som vi har sett sedan efterkrigstiden, fått höra att den politik som regeringen har bedrivit, den s.k. tredje vägens politik, har varit sällsynt framgångsrik.

För det tredje möter dessa människor, i norr, söder, öster och väster, i tidningarna, media, de svarta rubrikerna om varsel som ökar i omfattning och som når rekordnivåer.

Människor frågar och tänker när de sitter hemma eller på sina arbetsplatser, eftersom de inte är alltför dumma, och de kommer fram till att några av dessa saker inte riktigt hänger ihop, det stämmer inte riktigt. De ser ändå verkligheten. De får väl lita på uppgifterna om varslen. De kan ju bekräftas på olika sätt. Och de har nog en tro på att socialdemokraterna har ett ärligt uppsåt att bekämpa arbetslösheten och värna en full sysselsättning.

Jag tror säkert att det goda uppsåtet finns hos alla partier, även hos socialdemokraterna. Då kan det andra påståendet, nämligen att den tredje vägens politik har varit sällsynt framgångsrikt, inte stämma. Det finns en viss logik i detta resonemang. Människorna drar nog de rätta slutsatserna av detta, nämligen att den tredje vägens politik har varit föga framgångsrik när det gäller att långsiktigt värna och trygga förutsättningarna för en god sysselsättning. Och det är Mona Sahlin och hennes regeringskamrater inom socialdemokratin som ensamma bär ansvaret för att det brister i förutsättningarna för att värna den fulla sysselsättningen.

Det är de unga, som är på väg att få fotfäste på arbetsmarknaden, som inser detta. Det är de gamla, som kanske i något slags solidaritet med de yngre lämnar arbetsmarknaden ett antal år tidigare och som känner att det faktiskt är den socialdemokratiska regeringen som ensam bär ansvaret för att deras liv kanske kommer att gestalta sig litet annorlunda än de tänkt sig. Vi skall inte tala om de handikappade som har det kanske allra sämst på arbetsmarknaden. Det är de unga handikappade som vet och kommer att få veta att det är svensk socialdemokrati som brister därvidlag.

Det behövs en ny politik. Det behövs vad vi moderater kallar en Europavägens politik. Den innebär inte en passiv anpassning till det övriga Europa utan en vilja att aktivt forma framtidens Europa. Det är en politik som syftar

till att lägga en stabil grund för lönsam produktion i Sverige, som ger en signal om att det är bra att investera i Sverige, för svenska företag och även för utländska företag. Det behövs en politik för kompetensutveckling genom ett bra utbildningssystem – ungdomsskola och även fort- och vidareutbildning för äldre arbetskraft. Och det är en politik som gagnar arbetslivets förnyelse och utveckling. Vi moderater är övertygade om att Europavägens politik skapar förutsättningar för nya arbetstillfällen. Då utvecklas Sverige, och hela Sverige får en chans att leva bättre.

Detta oaktat, herr talman, behövs självfallet en arbetsmarknadspolitik, men en arbetsmarknadspolitik där styrkan i politiken kanske inte främst ligger i hur många miljarder kronor den innehåller och hur stora procentuella påslag olika delposter innehåller jämfört med tidigare budgetpropositioner, etc.

Jag skall ta upp ett par punkter som vi moderater menar är utomordentligt centrala för en väl fungerande arbetsmarknadspolitik.

Den allvarliga situationen på arbetsmarknaden motiverar frågan: Varför är socialdemokraterna så utomordentligt envisa i sitt nejsägande till att införa en allmän arbetslöshetsförsäkring? Moderata samlingspartiet har vid ett flertal tillfällen tagit upp denna fråga och sagt att det inte kan vara rimligt att nära en miljon människor står utanför detta grundläggande skydd mot arbetslöshet. Min fråga kanske låter cynisk, men jag undrar: Vems intressen värnar socialdemokraterna, är det de arbetslösas eller är det de fackliga organisationernas intressen som socialdemokraterna vill tillmötesgå? Är det just rekryteringsargumentet inom fackföreningarna – är ni med i facket har ni också möjlighet att få en arbetslöshetsförsäkring och vara försäkrade mot arbetslöshet – som är det tyngst vägande skälet? Vi finner det fullständigt orimligt, inte minst i tider som dessa då vi har så många människor som är på väg att ställas utanför arbetsmarknaden – 4–5 % nämner LO självt i sina dystra prognoser – att man konsekvent säger nej till våra önskemål om en sådan arbetslöshetförsäkring. Jag skulle gärna vilja höra arbetsmarknadsministern utveckla varför hon anser att nära en miljon människor skall ställas utanför detta trygghetssystem.

Vi moderater menar vidare att en väl fungerande arbetsmarknadspolitik måste innebära ökad tillgång på kompetens när det gäller att förmedla arbete. Vi vet att det görs goda och gedigna insatser på landets arbetsförmedlingar. Men det råder inget tvivel om att vi skulle få en större variationsrikedom, ett bättre samspel och en koppling mellan utbud och efterfrågan om vi tillät olika former av enskild arbetsförmedling.

Vi menar också att det är nödvändigt att vi får en större yrkesmässig rörlighet. Det kan vi få genom ordentliga insatser för kompetensutveckling. Jag tror att de insatser som bl.a. AMU har gjort är bra. De går att vidareutveckla. Vi tror också att det är nödvändigt att göra ytterligare insatser för de handikappade. Vi noterar med glädje, herr talman, att det i regeringens proposition nu finns klart angivet att flexibla lönebidrag är bättre än den tingens ordning vi har haft tidigare. Då får fler handikappade del av detta stöd.

Min fråga till arbetsmarknadsministern är: Varför har svensk socialdemokrati under så många år dröjt med att införa detta system, som faktiskt skulle

ha inneburit att flera handikappade kunnat få del av detta stöd? Det är en fråga som kammaren bör kunna få svar på.

Anf. 84 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Sverige befinner sig i en mycket allvarlig ekonomisk kris. Det är inga nya problem. De har varit kända i många år, men regeringen har tyvärr inte tagit varning av situationen. Problemen har också dolts av lång internationell högkonjunktur. Men nu är problemen akuta.

Svenskt näringsliv kan inte konkurrera på världsmarknaden. Sedan 1982 har löneökningarna i Sverige varit högre än i konkurrentländerna. Detta har medfört en urholkning av konkurrenskraften, företag har lagts ned eller flyttat utomlands, och arbetslösheten skjuter i höjden.

Den svenska ekonomin är i obalans. Den kännetecknas av låg tillväxt, alltför höga pris- och kostnadsökningar, otillräckligt sparande och brist på förnyelse inom den offentliga sektorn. Dessa orosmoln har varit kända i många år, men regeringen har inte vidtagit några åtgärder.

Den avgående finansministern, Kjell-Olof Feldt, varnade för "arbetslöshetens stålbad". I dag är detta en realitet. I november förra året registrerade AMS de högsta varselsiffrorna någonsin. I morse meddelade Ekot att 11 000 människor har varslats i januari. Det är den högsta siffran sedan man började mäta på 60-talet.

Värst drabbas självklart glesbygdslänen, men även Blekinge, Västmanland och storstäderna börjar känna av krisen. Antalet kvarstående lediga platser rasar i en takt som påminner om 30-talet. Sysselsättningen minskar både i industrin och inom den offentliga sektorn.

Prognoserna är mycket dystra. AMS spår 3 % i slutet av 1991, andra bedömare talar om 4 och 5 %. Sannolikt slår socialdemokraterna sitt eget rekord från 1983 redan i år. Det är faktiskt ett uselt betyg åt den förda politiken. Under alla år av internationell högkonjunktur har socialdemokraterna förött landets ekonomi och skapat efterkrigstidens brantaste nedgång i sysselsättningen.

Herr talman! Den socialdemokratiska regeringen har ingenting lärt av forna tider. 1975–1976 var kostnadsutvecklingen likartad i landet. Svenska företag kunde inte konkurrera, stora strukturproblem fanns i landets industri osv.

I dag är situationen i stort sett densamma. Trots varningar och åter varningar har regeringen låtit kostnadsexplosionen rulla på. Inte ens regeringens egen finansminister fick gehör. Nu skyller man utvecklingen på arbetsmarknadens parter. Självklart har de ett ansvar, men huvudansvaret åvilar självklart regeringen och dess oförmåga att klara den ekonomiska politiken.

Herr talman! Vem drabbas nu av detta? Jo, naturligtvis de svaga grupperna i samhället och de mest utsatta delarna av vårt land. I augusti träffade jag en skräckslagen arbetsmarknadsminister i "socialdemokratins fäste, det röda Ådalen". Saab i Kramfors skulle läggas ned, med flera hundra arbetslösa som resultat. Jag förstår att det inte kan vara lätt att möta många hundra arbetslösa i en ort som Kramfors. Därtill kommer att varslen i Västernorrland redan i maj 1990 utgjorde en tredjedel av alla varsel i landet.

Av erfarenhet vet vi att lågkonjunkturen alltid slår hårdast i glesbygdslän,

där lönsamheten är låg eller där kostnadsläget är högt. Inte heller den varningen togs på allvar av regeringen.

I dag sprider sig varslen, som vi har hört, till län som av tradition har haft en god arbetsmarknad. Nya grupper drabbas. Det är privatanställda tjänstemän, arbetare hos underleverantörer i Syd- och Västsverige och det är anställda på orter med stor andel offentligt anställda.

Herr talman! Hade regeringen lagt om den ekonomiska politiken i tid, hade situationen varit en helt annan. Våren 1988 föreslog folkpartiet liberalerna en stramare finanspolitik i kombination med tillväxtstimulerande åtgärder. I stället föreslog regeringen nya reformer, som inte behövde finansieras. Valrörelsen närmade sig och då kunde man kosta på sig vad som helst för att rädda makten.

Nu ställer regeringen allt hopp till Rehnbergkommissionen. Nu måste ett centralt stabiliseringsavtal fram. Hittills har detta inte lyckats. Nu prövar regeringen med någon form av lagstiftning. Jag undrar bara: Vad skulle en socialdemokrati i opposition ha sagt om ett dylikt förslag?

Herr talman! En grundläggande tanke hos oss liberaler är att arbetslöshet aldrig får vara ett medel i den ekonomiska politiken. Arbetslöshet är slöseri med både mänskliga och ekonomiska resurser. I regeringens budget visar regeringen inte bara sin passivitet, utan också sin oförmåga att hitta nya vägar för att möta problemen.

Folkpartiet liberalerna hävdar att de svaga i samhället måste skyddas i första hand. I dag finns 8 000 fler förtidspensionärer än 1988. Bland de handikappade vet vi att 70 % saknar någon form av sysselsättning.

Folkpartiet har år efter år påpekat att Samhall bör få öka intagningen motsvarande den offert som Samhall brukar lämna in varje år. Där måste de gravt handikappade prioriteras. Samhall borde kunna bereda även dessa en plats i arbetslivet. Äntligen har regeringen insett att socialförsäkringen kan användas till rehabilitering och arbete. Det är bra, men varför har ni dröjt så länge med det?

Vi i folkpartiet har föreslagit flexibla lönebidrag. Det är bra att ni har accepterat det nu. Men jag skulle vilja fråga: Skall lönebidrag kunna utgå med en högre procentsats också på den privata arbetsmarknaden, eller hur är det tänkt?

Inom kultursektorn och i föreningslivet finns många lönebidragsanställda. Jag frågar arbetsmarknadsministern vad ni ämnar göra med dem om de inte kan vara kvar i föreningarna när det kommer att kosta mer. Skall de kastas ut i arbetslöshet då?

Ungdomar som är nytillträdande på arbetsmarknaden drabbas speciellt hårt. Här måste inte bara arbetsmarknadspolitiska insatser till. Det är viktigt att de får möjligheter att bygga på sin kompetens. Därför behövs AMU som det reguljära utbildningsväsendet. Vi föreslår också att platserna vid högskolan skall ökas rejält.

I Sverige har vi en stor andel förvärvsarbetande kvinnor. De är ofta lågutbildade och arbetar inom branscher som kan drabbas av strukturomvandling. Det är viktigt att dessa kvinnor får vägledning mot nya yrkesområden och att de genom utbildningsinsatser får den kompetens som behövs för dessa jobb.

Herr talman! Jag återkommer till några andra saker. Jag skulle vilja avsluta med att säga att socialdemokraterna har hävdat att de är de enda som kan klara sysselsättningen. I dag är situationen faktiskt en annan. Årets budget ger inga progressiva förslag till hur sysselsättningen skall räddas. Socialdemokratin har råkat in i ett hörn genom att föra en slapp ekonomisk politik. Jag frågar arbetsmarknadsministern: Vilka åtgärder ämnar ni vidta för att få balans i ekonomin och rädda sysselsättningen?

Anf. 85 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Under några månader har ovanligt många talat om och fört debatt om arbetslöshetens stålbad. Man får också notera att vissa debattörer, nästan med en viss förväntan, ser fram emot arbetslöshetens stålbad. En del säger att det är oundvikligt och normalt att vi får en arbetslöshet som motsvarar genomsnittet i EG-länderna.

Men, herr talman, det som också slår en är att ingen av dem som debatterar om stålbadet har någon som helst tanke på att för egen del behöva krypa ned i badet. Jag tror inte att de har några anhöriga heller som riskerar arbetslöshet. Jag tror knappast ens att de har bekanta som de tror kommer att beröras av det här stålbadet. Egentligen tycker jag att en del av dem inte är riktigt kvalificerade att föra den här debatten. För det råder inget tvivel om att långvarig arbetslöshet, speciellt för unga människor, är att likna vid en massiv människoförstöring.

Nej, herr talman, de som nu ser lögardagen, som man kan säga på mitt språk, närma sig är i stort sett samma grupper som de senaste dagarna har kunnat notera att de är förlorare i t.ex. skattereformen. Det är landsbygdsboende med lång väg till jobbet, det är deltidsarbetande kvinnor, det är handikappade, det är ungdomar, ja, det är lågavlönade i allmänhet. Då måste man fråga sig: Är det dessa som har stått för de stora löneökningarna? Är det dessa som har orsakat löneglidningen? Mitt svar är ett bestämt nej.

De som har stått för de jättehöga löneökningarna, som har glidit i väg med kanske 5 000, 10 000, 15 000 i månaden, är just de som inte tänker och inte behöver kliva ned i arbetslöshetens stålbad. Det är egentligen djupt orättvist att det blir de som just ingenting har fått av något som blir förlorarna. De som har dragit i gång de stora löneglidningarna behöver inte riskera alltför mycket för egen del.

Den här frågan har också en klar regionalpolitisk profil. Man redovisar arbetslöshetstal i form av genomsnittssiffror. Det säger egentligen förfärligt litet. Ligger t.ex. Stockholmsregionen kvar på arbetslöshetstal under procenten, hjälper det ingenting om Norrlands inland, delar av Dalsland, m.fl. ligger på 6–8 %. Då sker löneglidningen och det blir inte stopp på den utveckling som borde ske litet lugnare.

Så här ser verkligheten ut efter åtta års vandring på socialdemokraternas tredje väg. Som bekant var det en väg som skulle leda från svångrem till svängrum. Men man måste notera att svångremmen nu dras åt litet värre än någonsin runt – får man nog säga – miljontals invånare i vårt land. Detta är ju inte trevligt.

Jag blev därför litet förvånad över den här stora valupptakten där socialdemokraterna på nytt försöker blåsa upp sig som den fulla sysselsättningens

utkorade profeter. Det är inte riktigt sant, som jag ser det, för det går ju inte att komma ifrån att regeringen aldrig kan svära sig fri från ansvaret för den arbetslöshet som nu hotar.

Centern anser att den lediga kapacitet som uppstår nu, när sysselsättningen viker, måste användas offensivt. Centern anser att vi på bred front måste satsa på infrastrukturella investeringar i vägar och järnvägar över hela landet. Centern anser att regionalpolitiken måste rustas upp i stället för att rustas ned – som faktiskt regeringen föreslår och som den tyvärr ser ut att få stöd för i riksdagen.

Centern anser också att alla möjligheter måste utnyttjas för att höja kunskapsnivån på fred front. Därvidlag har statsrådet skrivit en hel del som är bra. Men vi anser att det inte minst behövs en ordentlig satsning på våra mindre högskolor. Det är inte statsrådets ansvarsområde, men det är ändå viktigt med hänsyn till statsrådet ansvarsområde.

Herr talman! Det är vettigt att ta vara på resurser. Vi föreslår därför att sammanlagt 5 miljarder snabbt skall anslås till framför allt väg-, järnvägs- och utbildningsinvesteringar, och i första hand riktas till de områden där sysselsättningen viker. Det kommer att skapa framtidstro. Det är humant att hjälpa människor som drabbas. Nu ställs, fru statsråd, solidariteten på prov.

Anf. 86 KARL-ERIK PERSSON (v):

Herr talman! Arbete åt alla kommer att bli 1990-talets huvudfråga. För arbetarrörelsen och för vänsterpartiet är rätten till ett meningsfullt arbete en viktig del av den generella välfärdspolitiken.

Regeringens fortsatta högervridning i den ekonomiska politiken har till sin yttersta konsekvens blivit att sysselsättningsfrågan inte längre är den övergripande politiska frågan. Det innebär en stor fara för ökad arbetslöshet. Inflationsbekämpningen är överordnad sysselsättningsmålet arbete åt alla. Syftet är att med arbetslöshetsinstrumentet begränsa löneökningar och höja vinsterna.

Regeringen har klart uttalat att arbetsmarknadspolitiken fortsättningsvis begränsas till åtgärder för den enskilda individen som hotas av arbetslöshet eller är arbetslös. Någon generell efterfrågestimulans för att förhindra arbetslöshet är inte aktuell enligt regeringen.

Vänsterpartiet är naturligtvis positivt till de ökade resurser till utbildning och rehabilitering som regeringen föreslår, men vi är kritiska till att man vill begränsa möjligheten till beredskapsarbeten, för den möjligheten kan vara ett bra instrument i vissa lägen.

Tillsammans med en rättvis fördelningspolitik och den generella välfärdspolitiken är arbete åt alla den övergripande politiska målsättningen vid fördelningen av landets resurser.

Det är viktigt att motverka ökad arbetslöshet och redan nu ta itu med sårbarheten i det svenska näringslivet, i perspektivet av den lågkonjunktur vi börjar uppleva.

Landets ekonomiska politik och statens insatser måste inriktas på att bekämpa arbetslösheten. Förutom att den ekonomiska politiken på alla sätt skall befrämja arbete åt alla är det nödvändigt att statsföretag, löntagarfonder och regionalpolitik omvandlas till redskap för en arbetsskapande politik.

Herr talman! Till arbetsmarknadspolitiken hör också arbetsrättslagstiftningen. I dag talas det om det goda arbetet. Frågan är: Vad menar man med det, och för vem?

Från regeringens sida angriper man hela tiden de arbetande och de fackliga organisationerna – med exempelvis Rehnbergs kommission och den Nicklassonska utredningen, och vad som komma skall. Frågan måste bli: Är detta en god socialdemokratisk politik? Är det på så sätt man skall skapa det goda arbetet?

Med stor förvåning ser vi olika regeringsrepresentanter överträffa varandra med olika hot mot de fackliga organisationerna och de arbetande – att sköter man sig inte så kommer regeringen att straffa de arbetande med olika typer av lagstiftning. Vad är arbetsfrämjande i detta? Ger det mera jobb?

Borta är den tid när den socialdemokratiska regeringen lyssnade på de arbetande, på deras problem och på möjligheter till lösningar. Nu tycks det som om regeringen lyssnar mer på SAF och dess propagandaapparat – och inte att förglömma EG-anpassningen.

Vad kommer att hända, vid en EG-anpassning, med arbetsmarknadsförsäkringarna och den arbetsrättslagstiftning vi har i dag? Från vänsterpartiets sida tror vi att det är fel väg att gå, särskilt i ett läge där arbetslöshetssiffrorna är på väg upp och hotet om uppsägningar också ökar.

Om man skall eller vill skydda de arbetande och de fackliga organisationerna, så är det inte genom att försvaga deras verksamhet och möjligheter att påverka arbetsprocessen och beslutsprocessen, utan tvärtom genom att stärka deras verksamhet gentemot arbetsgivarna.

Århundradets skattereform skulle ge dynamiska effekter. Människorna skulle arbeta mer. Nu får man inget arbete alls, som det ser ut.

Talet om en nedskärning inom den offentliga sektorn har också drabbat människor. Arbetsmarknadsministern vet att en sådan nedskärning kommer att slå oerhört hårt mot den kvinnliga arbetskraften, för det är inom den offentliga sektorn som de flesta kvinnorna arbetar. Vad skall då dessa människor göra?

Sysselsättningen är A och O för människornas utveckling och frigörelse. Under 60- och 70-talet drevs frågan om lön att leva på. Samma fråga är i dag aktuellare än någonsin, när allt fler människor måste leva på bidrag. På det sättet har vi beträtt en felaktig väg.

Jag hoppas att regeringen tar itu med dessa problem.

Anf. 87 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Sysselsättningspolitik var ämnet för den här debattrundan. Rubriken i sig själv säger ju en del. Är det sysselsättningspolitik vi håller på med? Ja, då måste det till en radikal förändring i nuvarande sätt att se på frågan. En hemarbetande småbarnsförälder är t.ex. fullt sysselsatt, men har för den skull inte något lönearbete eller någon lön för sitt jobb.

Enligt maktutredningen består Sveriges maktelit inom politik, förvaltning, näringsliv, organisationer, massmedia, vetenskap och kultur av 2 123 personer. 13 % är kvinnor. Den högsta andelen kvinnor finns inom politiken, där miljöpartiet och folkpartiet för övrigt toppar. Lägst är andelen inom näringslivet, där det endast är 1 % kvinnor. Detta tycker jag talar ett ganska

tydligt språk, som visar att trots de satsningar som har gjorts för att öka det kvinnliga inflytandet och kvinnors möjligheter har vi en lång väg kvar att gå och har ännu inte lyckats speciellt bra.

Herr talman! Kvinnornas roll på arbetsmarknaden har alltid varit i underläge. Den ofta dubbla rollen, att fostra barn och kombinera detta med arbete, är en slitsam uppgift. Kravet på kortare arbetstid har många gånger rests av kvinnor. I den allt kärvare ekonomiska situationen för lågavlönade måste tyvärr ofta ropen tystna. Ingen kvinna orkar engagera sig i samhällslivet utanför arbete och familj. Ibland har kortare arbetstid varit uppe som en solidarisk arbetsfördelning. Detta är någonting som borde vara drivande just i lågkonjunkturer. Att alla som vill arbeta kan få arbeta något är ju betydligt bättre än att vissa skall få arbeta alldeles för mycket.

Inom vårdsektorn drabbas just nu de deltids- och timanställda hårt av nedskärningarna inom vården. Självklart kommer detta att drabba människor ekonomiskt och socialt. Kontakt med arbetskamrater är i dag viktig för många. Vi har ju i det samhälle vi lever i fostrats till att mycket av vår självtillit ligger i att ha ett arbete. Denna inställning måste vi naturligtvis tänka oss att förändra. Vi kvinnor är både värdefulla och viktiga, framför allt kanske för våra barn, men också för det ideella arbetet, vilket många gånger utförs av kvinnor.

Sex timmars arbetsdag har det från regeringens håll varit ganska tyst om den senaste tiden. Det finns i Kiruna ett s.k. projekt som jag tycker talar sitt tydliga språk. Man har dragit ned arbetstiden till 30 timmar per vecka. Detta har lett till dels att de kvinnor som arbetar inom vården mår bättre, bl.a. med mindre sjukskrivningar som följd, dels att de som får vård anser att de får en bättre vård än vad de tidigare har fått. Båda de här uppgifterna är ju talande i sig, och man borde faktiskt fundera kring dem betydligt mer.

Vi fick ju för inte så länge sedan en äldreomsorgsplan där det bl.a. stod att det var för många som arbetade deltid inom äldreomsorgen. Eftersom många inte orkade arbeta heltid måste man skapa sysselsättningar för att fylla upp tiden, så att det blev heltid för kvinnorna. Det tycker jag verkar vara helt vansinnigt. Det måste ju vara en mycket bättre väg att dra ned arbetstiden, så att man har en heltid på 30 timmar per vecka, och arbetstagare som trivs med sina jobb och mår bra.

Jag skulle vilja fråga arbetsmarknadsministern om hon är villig att driva frågan om förkortad arbetstid inom vårdsektorn för att bl.a. minska förslitningsskador och stress och för att ge kvinnorna tid för politiskt engagemang, ideellt engagemang, föreningsengagemang osv.

En annan fråga som också finns med i budgeten och som jag tycker är viktig är frågan om AMS-utbildningar och ökade resurser till AMS-utbildningar. Såvitt jag vet är detta fortfarande knutet till A-kassepoäng. Det innebär att många kvinnor som t.ex. har arbetat som timanställda helt ställs utanför möjligheten till utbildning, eftersom de kanske inte har observerat att de borde ha varit med i A-kassan. Jag undrar om den ökade AMS-utbildningen kommer att ge alla som behöver den möjlighet att på lika villkor vara med i utbildningen.

Det finns en annan grupp som propositionen tar upp och som jag tycker borde ha analyserats mer innan man lägger ett förslag. Det gäller de lönebi-

dragsanställda. Här föreslås en snabb förändring, som innebär att man inom budgeten skall få plats med fler lönebidragsanställda. Utan någon som helst konsekvensanalys undrar jag hur detta kommer att slå. Vi har i dag ett skattestopp för kommunerna. Många kommuner bidrar till den här lönebidragsanställningen. Föreningarna har genom ändrade skatteregler osv. fått ett ganska kärvt läge. Resultatet kan ju faktiskt bli att föreningarna inte är så intresserade av att ha fler lönebidragsanställda. Då blir det ju inte speciellt bra om man försöker öka antalet lönebidragsanställda inom ramen. Jag skulle vilja veta hur det egentligen är tänkt. Såvitt jag vet omprövas de här bidragen varje år. Det innebär ju att det kan bli en mycket snabb förändring för kommuner och föreningar.

En annan fråga som varit uppe och som är aktuell för tillfället gäller tillfällig arbetskraft från våra grannländer utanför Norden. Stockholms länsarbetsnämnd avvisar ansökningar från bl.a. polsk arbetskraft som har varit här flera somrar och arbetat och som nu på grund av det rådande arbetsläget inte skall få komma till Sverige och arbeta. Då undrar jag hur detta stämmer med den debatt som vi har haft här och regeringens tvärkast i EG-frågan. Sverige skulle bli medlem, och medlemskapet innebär fri rörlighet av människor, tjänster, kapital och varor. Just den fria rörligheten av människor har ju anförts som något väldigt stort och positivt i denna fråga; man hänvisar till våra tågluffande ungdomar. Men då är frågan: Skall detta bara gälla oss i Sverige? Är det bara vi som skall vara rörliga och få arbeta, eller skall det omfatta även andra? Hur har man tänkt sig att det skall bli om vi blir medlemmar och trycket ökar? Det är frågor som är mycket aktuella och som det i dag inte finns någon konsekvensanalys på. Det är mycket märkligt att man stoppar arbetskraft samtidigt som man pratar om att man vill ha en rörlig arbetsmarknad i hela Europa.

Anf. 88 Arbetsmarknadsminister MONA SAHLIN (s):

Herr talman! Jag vill börja med att säga att jag gjorde precis samma reflexion som den Börje Hörnlund inledde med, nämligen att man ibland får känslan av att det nästan är med en viss förväntansfull spänning som vissa företrädare ser fram emot det stålbad som man med så ödesbestämd skicklighet har förutspått i så många år. Detta är ju inte något som har dykt upp i debatten helt plötsligt.

För att undanröja alla eventuella missförstånd från vänsterpartiet eller andra vill jag säga att det inte finns någon motsättning i att det övergripande målet för den socialdemokratiska politiken och också för den ekonomiska politiken är att skapa arbete åt alla, att vidmakthålla den fulla sysselsättningen också under 1990-talet med de oerhört annorlunda krav och de förändringar som kommer att ställas på svensk arbetsmarknad, på svenskt näringsliv och på svenskt arbetsmarknadspolitik. Jag vill också säga att till skillnad från moderaternas och folkpartiets företrädare här i kammaren agerar vi som politiker utifrån vetskapen att det är vi som lever här och nu som kan påverka och i slutändan till stor del avgöra om vi kan och skall ha en låg arbetslöshet och en hög sysselsättning i vårt land.

Det finns inget ödesbestämt i den här utvecklingen, utan det är upp till oss. Det är därför vi är politiker. Det är därför jag är socialdemokrat. Det är

också därför jag vet att jag har ett ansvar som jag måste fullfölja. Så jag vill betona det som några varit inne på: Självklart har jag och regeringen ett stort ansvar för den ekonomiska politiken och också för hur arbetsmarknaden ser ut i dag och har förhoppningsvis det ansvaret för många år framöver.

Men för mig är arbetsmarknadspolitiken också en fråga om solidaritet, och Börje Hörnlund var inne litet på det. Inte för att jag har känt mig speciellt vettskrämd, som jag tror att Sigge Godin uttryckte det, men det räcker med att vara ute i landet för att se vad även en liten uppgång i de generella siffrorna för arbetslösheten i landet betyder för människor, för orter och för regioner.

Det är därför jag tycker så innerligt illa om mångas sätt att resonera, att en litet högre arbetslöshet är väl inte så farligt, utan den kan vi tåla. Vi ligger ju fortfarande så mycket under det som är det vanliga ute i Europa. Det är en mycket falsk och omänsklig syn, eftersom vi vet att de starka regionerna, som Stockholm, kan ha en mycket låg arbetslöshet, medan man på orter i Västernorrland, Blekinge eller Jämtland har det väldigt mycket jobbigare.

Jag vill också säga så här inledningsvis att vi har ett på många sätt väldigt framgångsrikt 80-tal bakom oss. Moderaterna har en tendens att nu beskriva detta som det förlorade årtiondet. Jag vill bara påminna om vilken skillnad i förutsättningar vi har i dag när det gäller vår arbetsmarknad mot hur det var i början av 80-talet. Jag vill påminna om att under dessa s.k. förlorade år har det tillkommit 400 000 heltidsjobb i Sverige. Det fanns andra partier som lovade jobb hit och dit. Det gjorde inte vi, men vi har medverkat till att det faktiskt har blivit så många fler heltidsjobb.

Vi har i dag en högre sysselsättningsandel i Sverige än vi någonsin tidigare har haft. Detta har skett under 80-talet. I många län har det skett en utveckling under 80-talet där man har breddat sin arbetsmarknad, inte blivit så ensidigt beroende av enskilda branscher och enskilda verksamheter. De länen har lärt och agerat på ett mycket förtjänstfullt sätt – det är framför allt glesbygdslänen – under 80-talet och står på många sätt starkare i dag än de gjorde för tio år sedan.

Jag vill också betona att när vi diskuterar det som här i kammaren kallas för sysselsättningspolitik, är mitt anslag något bredare, och det hänger ihop med hur vi skall klara sysselsättningen och arbete åt alla. Hit hör också våra möjligheter att nu, precis nu, utveckla arbetslivspolitiken, för den hänger nämligen ihop med våra möjligheter att klara jobben. Varje arbetsplats har ju ett inre liv: arbetsmiljön, frågan om inflytande, frågan om utveckling och kompetens och också frågan om starka fackliga organisaationer, som kommer att behövas precis lika mycket på 90-talet som de har bidragit till väldigt mycket av de framgångar som har varit.

Men självfallet har vi också problem i vår svenska ekonomi. Vi har problem på vår arbetsmarknad. Vi har problem i stora delar av vårt näringsliv. Jag vill påminna litet om vad de här hoten och problemen består av.

Det är lågkonjunktur ute i världen, vi har strukturproblem inom stora delar av näringslivet i Sverige, och vi har vår egen alldeles hemmagjorda kostnadskris. Alla de tre delarna är orsak till att utvecklingen det senaste året har gått så fort på arbetsmarknaden.

För att klara full sysselsättning krävs det ett antal faktorer av varje an-

svarsfull regering. Det behövs en stark arbetsmarknadspolitik för att motverka det som händer i lågkonjunkturer med människors jobb, med regioner och med län som utsätts mer än andra. Också för att understödja antiinflationspolitiken behövs det en stark arbetsmarknadspolitik som bidrar till att hjälpa människor genom att förmedla arbete och hålla rörligheten uppe på arbetsmarknaden.

Man behöver också underlätta strukturomvandlingarna med arbetsmarknadspolitik, med utbildning och med kompetensutveckling, för att hjälpa både branscher och de enskilda människorna och regionerna att ställa om sig och bredda sin arbetsmarknad.

Man behöver hjälpa enskilda människor att få erfarenhet eller utbildning, så att de kan komma igen till ett arbete. Det är ju detta som är den aktiva arbetsmarknadspolitiken.

Vid sidan av det här behöver vi ha en aktiv regionalpolitik. Vi behöver höja produktiviteten i vårt svenska näringsliv, bl.a. genom ny arbetsorganisation och mera flexibla arbetstider. Vi behöver en stark ekonomisk politik. Vi behöver absolut en lägre inflation och reallöner i stället för luft i lönekuvertet.

En politik för full sysselsättning förutsätter att man agerar på alla de här områdena. Det betyder då att man nu också agerar för att få ett stabiliseringavtal på hela arbetsmarknaden. Att bryta kostnadskrisen i Sverige är just nu avgörande för möjligheten att behålla vår höga sysselsättning.

I den här kammaren har jag kunnat notera tidigare att det är enbart vi socialdemokrater och centern som har uttalat denna vilja att, som vi har uttryckt det, använda politisk press, att visa för parterna att är man ansvarsfull måste man nu fullfölja stabiliseringavtalet. Jag ser gärna att den här debatten ger oss fler partier som är beredda att uttrycka den förhoppningen och också agera därefter. Annars är nämligen inte politiken och utfästelserna om hur viktig sysselsättningen är speciellt trovärdiga.

Känns det egendomligt att vara socialdemokrat? undrade Anders G Högmark. Jag förstår varför han undrar, för han har väl inte varit i närheten av att vara socialdemokrat. Jag tycker inte att det känns egendomligt, vare sig i dag eller för tio år sedan. Tvärtom tycker jag att det är just nu en socialdemokratisk politik behövs, med en helhetssyn på arbetsmarknads- och sysselsättningspolitiken.

Jag vill också säga till vänsterpartiet och Karl-Erik Persson, som envist upprepar att Rehnberg skulle vara ett antifackligt hot, att Rehnbergsavtalet är en förutsättning för att vi skall klara sysselsättningen. Rehnbergsavtalet är någonting som majoriteten av löntagarna och alla arbetsgivare har ställt upp på. Rehnbergsavtalet är förutsättningen för att få stopp på löneglidningen, som har gjort låginkomsttagarna, som man säger sig värna om, ständigt har varit de som har förlorat.

Vänsterpartiet säger att vi lyssnar mera på SAF än på någon annan. Jag tycker att vänsterpartiet har en tendens att inte lyssna på någon alls i dag.

Vad gör vi då nu? Jag ser att tiden går ut.

Stabiliseringsavtalet, budgeten, stark finanspolitik, integrationsarbetet med Europa, satsning på utbildning, kompetensutveckling, arbetsförmedling och infrastruktur. Det är angeläget att passa på att höja utbildningsnivån

och kompetensnivån hos dem som blir arbetslösa, för att stärka deras chanser att komma tillbaka till arbetslivet.

Låt mig också påminna om att här i kammaren för ganska precis ett år sedan hade man chansen att bryta konstnadsutvecklingen. Den chansen tog man inte då, men hade man gjort det hade vi haft ett annat läge i dag.

Sigge Godin säger att arbetslöshet aldrig är ett medel. Vad vill ni då göra för att bryta kostnadsutvecklingen? Att ni kan säga nej till alla förslag som presenteras här i kammaren, har ni visat med all önskvärd eftertrycklighet. Men vad är folkpartiets och moderaternas alternativ?

Anf. 89 ANDERS G HÖGMARK (m):

Herr talman! Mona Sahlin säger att utvecklingen inte är ödesbestämd. Jag delar hennes uppfattning. Det är därför som moderata samlingspartiet säger att vi måste göra någonting snarast. Vi måste ändra politiken, för med politiken kan man åtminstone skapa förutsättningar för en bättre sysselsättning.

Ute i industrin vet alla kategorier medarbetare att undviker man att investera ett antal år, då är fara på färde. Detsamma gäller för landet. Undviker svenska företag att investera här, överväger inte utländska företag att investera i Sverige, så är det fara på färde. Det är väl 10–15 år sedan det skedde några större investeringar i det här landet från utländska företags sida. Det är en utomordentligt varnande signal.

Vi vill omedelbart sänka produktionskostnaderna – på frågan från Mona Sahlin om vad moderaterna gör. Enligt våra budgetförslag sänker vi arbetsgivaravgifterna med 4,5 procentenheter för att pressa produktionskostnaderna. Det är för att skicka klara signaler till dem som sitter och kalkylerar om lönsamhet och gör investeringskalkyler. Lönsamheten för att investera och producera skall bli bättre i Sverige. Det är en klar signal till aktörerna.

Vi vet att om det inte investeras i företag och i landet som helhet uteblir de nya arbetena och gamla arbeten hotas, och det är de svagaste som alltid kommer i kläm.

Mona Sahlin talar om solidaritet och socialdemokratin. Sådant lärde jag mig som gammal SSU-are, så jag har också vissa begrepp om hur det är att vara socialdemokrat. Varför, av solidaritetsskäl eller andra skäl, förvägrar ni de ca 1 miljon människor som står utanför arbetslöshetsförsäkringen att få vara med i de förslag som moderaterna har lagt om en allmän arbetslöshetsförsäkring? Vad är det för motiv som gör att Mona Sahlin och hennes regeringskamrater säger nej till 800 000–900 000 människor? De skall icke få ta del av en allmän arbetslöshetsförsäkring.

Vidare har vi frågan om de handikappade. Socialdemokraterna har under 6–7 år kunnat ta del av våra förslag om ett system med flexibla lönebidrag. Sakta men säkert har ni börjat närma er förslagen. Nu framhåller man i propositionen med Mona Sahlin som huvudförfattare att om det system som moderaterna under många år har talat för att bygga upp i en högkonjenktur används, kommer fler handikappade att få del av det och kunna placeras ut på arbetsmarknaden. Det har ni socialdemokrater förvägrat dessa människor. Nu när lågkonjunkturen kommer börjar ni att agera. Men nu blir det svårare att införa systemet.

Vad är det för tal om solidaritet när ni socialdemokrater inte i goda tider

kan bygga upp system som hjälper de svagaste i samhället? Att tala om solidaritet är en sak. Jag lärde mig från min tid i SSU att det gäller att också omsätta det i praktisk handling. Det är något som Mona Sahlin gör för sent.

Anf. 90 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag lade märke till att Mona Sahlin talade väl om regionalpolitiken. Den är viktig när antalet arbeten minskar. Det är viktigt att det finns medel att tillmötesgå det som riksdagen har framställt som viktigt. Hur tycker statsrådet att det stämmer att man från regeringens sida för nästa budgetår har urholkat de regionalpolitiska anslagen med ungefär en femtedel? Själv är jag mycket oroad över att Rune Molin och regeringen har lagt fram det förslaget för riksdagen.

Jag vill också ta upp en annan praktisk fråga. I mitt hemlän står i dag 500 fordon stilla. Det är fordon i form av schakttraktorer, grävskopor och stora traktorer som kör grus. Det är för att chaufförerna inte har några arbeten. Det utgår 200 000 kr. om dagen, Mona Sahlin, i arbetslöshetsersättning till förarna. Ägarna av fordonen har ränteutgifter på 4 milj.kr. per månad. Visst vore det bättre om dessa chaufförer fick chansen att ta itu med det mycket nedslitna grusvägnätet.

Jag hoppas att regeringen har börjat bättra sig när det gäller dessa frågor. Det gäller här riktiga arbeten. Det gäller arbeten för framtiden som ger en infrastruktur som gör att näringslivet kan utvecklas, att skogsprodukter, malm osv. kommer fram till billiga priser. Det är bra för riket i sin helhet. Det gäller alltså att stämma i bäcken i stället för i en flod.

1 800 personer kommer att behöva friställas från Samhall om inte Samhall erhåller 100 milj. kr. till. Det är dyrare att friställa dessa 1 800 personer i form av utbetalningar av arbetslöshetsersättning och förtidspensioneringar än att de får arbeten. Är statsrådet beredd att ompröva den frågan?

Anf. 91 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Det var mycket skrik för litet ull, sade bonden när han klippte grisen. Det var litet grand av det jag tyckte mig höra när Mona Sahlin talade. Hade man inte sett Mona Sahlin hade man lika gärna kunnat tro att det var en moderat som stod i talarstolen. Möjligen skulle uttalandet om arbete åt alla kunna skilja sig från den moderata linjen.

Mona Sahlin talade om solidaritet. Men det var endast ordet solidaritet. Det fanns inget om vad solidaritet innebär. Innebär det någon fördelning mellan kvinnor, sextimmarsdag eller något annat som är konkret? Är det bara ett ord som man kan slänga ur sig när som helst utan att det innehåller något?

Vad är stark arbetsmarknadspolitik? Jo, det innebär utbildning, och det kan jag hålla med om är viktigt. Aktiv regionalpolitik nämndes också, men inte ett ord om vad den innebär. Rehnbergkommissionen ingår, och också ett EG-medlemskap. Ja, detta kanske utgör en stark arbetsmarknadspolitik för ett socialdemokratiskt parti. Men den måste innehålla något.

Vi har i dag en socialdemokratisk jordbrukspolitik som slår ut många av de småskaliga jordbruken och drar människor på landet in till storstäderna i

ännu större utsträckning. Det blir storskaliga effektiva jordbruk, men utan arbetstillfällen för människor.

Sysselsättning är inte densamma som lönearbete. Här måste man börja fundera över arbetets värde och innehåll. Det gäller likväl solidaritet, solidaritet med barn och med kvinnor som i dag dubbelarbetar och som inte har en chans att arbeta aktivt i viktiga samhällsfunktioner då de inte orkar eller hinner.

Jag fick för övrigt inte svar på någon enda fråga om t.ex. sextimmarsdagen, lönebidragsanställda och effekterna av det nya beslutet och ingenting om hur regeringen ser på arbetskraft som kommer från andra länder än de nordiska.

Anf. 92 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag blev litet överraskad över Mona Sahlins utspel. Socialdemokraterna var i Sollefteå för en tid sedan och antog en politisk plattform för 90-talet. Jag frågar mig om ni måste återvända till Västernorrland för att få insikt i vad det är som egentligen händer i landet.

Samtidigt säger Mona Sahlin att vi i folkpartiet liberalerna säger nej till allt och inte är beredda att medverka. Hur var det före föregående val? Då tyckte vi att det skulle ske en åtstramning i politiken och att det skulle stimulera insatser i företag för att rädda sysselsättningen. Då fanns det inte någon som helst anledning för socialdemokraterna att vara med. Vad är det som gör att ni har vaknat just nu? Är det möjligen för att valet närmar sig? Då finns det kanske anledning att säga något till de stackars människor som har blivit arbetslösa. Men detta fixar sig inte över en natt. Det tar ju mycket lång tid att genomföra sådana insatser och få företag att fungera igen. Det går inte att nu komma och påstå att allting skall ordna sig.

Mona Sahlin säger att vi har en hemmagjord kostnadskris. Det var ärligt och uppriktigt att vi fick veta det. Men då måste man göra någonting åt det. Det måste föras en stram finanspolitik, man måste skaffa sig lägre utgifter och se till att det sker en tillväxt i samhället. Man måste också stimulera arbetskraftsutbudet och se till att det sker en fortsatt utbyggnad av barnomsorgen, främja enskilt ägande, satsa på forskning och utveckling osv. Detta är förslag som folkpartiet har framfört år ut och år in. Ni hade bara att plocka åt er dem och acceptera dem. Men det har ni inte gjort, utan ni påstår att vi inte har några förslag. Det har funnits förslag. Jag ser verkligen med stort intresse fram emot vad ni socialdemokrater kommer att säga till människorna litet närmare valet. Vad är det för någonting som skall bjudas på i år? Då är det inte fråga om åtstramningar osv. Det skall bli mycket intressant att se vartåt det bär.

Många ungdomar klarar inte av sin gymnasieutbildning. De behöver någon annan form av utbildning, t.ex. lärlingsutbildning. Jag skulle vilja fråga Mona Sahlin hur det förhåller sig med lärlingsutbildningen. Är ni beredda att avskaffa alla de hinder som finns för att ta emot ungdomar som lärlingar, så att det hela blir mycket gynnsammare och rationellare? Om dessa ungdomar får en sådan chans får de en rejäl yrkesutbildning och ett bra fotfäste på arbetsmarknaden. Det kunde kanske vara ett bra löfte inför valet till dem

som är allra sämst ställda på arbetsmarknaden, nämligen de som aldrig har fått in en fot i arbetslivet. De behöver en sådan chans.

Anf. 93 KARL-ERIK PERSSON (v):

Herr talman! Kan vi inte låta bli att tala om vem som lyssnar på vem i den här debatten? Det tror jag inte ger så väldigt mycket. Vi kanske borde hålla oss till de frågor vi ställer till varandra.

Jag är alltid lika förvånad över att man säger att lönerna är den enda orsaken till inflationen – enbart lönerna. Nu säger Mona Sahlin att en majoritet av LOs medlemmar är för ett stabiliseringsavtal. Jag vill påstå det motsatta. En majoritet av LOs medlemmar har icke uttalat sig om Rehnbergskommissionens stabiliseringsavtal. Mig veterligt är det enbart Transportarbetareförbundet som har haft ute den frågan på omröstning bland sina medlemmar, och alla vet ju hur det resultatet blev. Jag tycker därför att det är felaktigt av arbetsmarknadsministern att säga att LOs medlemmar står bakom Rehnbergskommissionen.

Det finns en sak till som jag är litet förvånad över. Det skulle vara roligt att höra vilka garantier arbetsmarknadsministern har att centerpartiet ställer sig bakom en eventuell lagstiftning när det gäller ett stabiliseringsavtal.

Om jag lät negativ i mitt inledningsanförande var det faktiskt inte min mening, utan mina frågor ställdes utifrån skrivningen i arbetsmarknadsdepartementets bilaga till budgetpropositionen. Man skriver på litet olika ställen att man i nuvarande ekonomiska läge inte vill motverka en uppgång i arbetslösheten med generella åtgärder som ökar efterfrågan på arbetskraft. Det står uttryckligen angivet. På s.27 i bil. 12 står: "Strukturomvandlingen i samhället kommer att leda till ökade krav på den enskilde att vidga sitt arbetssökande till närliggande eller nya yrkesområden. Kraven på geografisk rörlighet ökar."

Frågan är vad detta innebär. Skall vi genomgå en ny flyttlasspolitik med en utarmning av glesbygd och skogslän? I mitt anförande tog jag upp flera frågor som är direkt hämtade ur arbetsmarknadsdepartementets skrivning i bil. 12 till budgetpropositionen. Det var utifrån de skrivningarna jag ställde mina frågor. Att sedan arbetsmarknadsministern inte i dag vill debattera lagstiftningen på arbetsrättens område kan jag mycket väl förstå.

Anf. 94 Arbetsmarknadsminister MONA SAHLIN (s):

Herr talman! Jag skall börja med att vända mig till Marianne Samuelsson. Ni får ursäkta att jag inte kan formulera ett anförande med egna tankar och samtidigt svara på olika frågor från fem partier på en och samma gång på en begränsad tid. Nu skall jag göra ett försök, och det hoppas jag att Marianne Samuelsson förstår och respekterar.

Också Sigge Godin och Anders G Högmark har varit inne på frågan om de flexibla lönebidragen. Jag anser att det är mycket bra att vi nu kan ta steget över till flexibla lönebidrag, och jag förstår inte riktigt den irritation som Anders G Högmark ger uttryck för. Vi gör som vi brukar. Först gör man ett försök för att se om en tanke också fungerar i verkligheten. AMS startar försök, och sedan utvärderar man dem och frågar sig: Hur blev det här? Blev

det bra? Är detta något som vi skall genomföra över hela landet? Om svaret blir ja gör man detta, och dit har vi kommit nu.

Dessa försök har utfallit väl. Jag vill betona att lönebidragen är en arbetsmarknadspolitisk åtgärd som är till för att försöka få ut så många handikappade som möjligt på arbetsmarknaden. Den stora debatten kan nu inte handla om olika organisationer och deras möjligheter att behålla anställda. Jag vill betona att den procentnivå man kan få i lönebidrag, en fråga som också Sigge Godin var inne på, kan vara allt mellan 1 % och 100 %, såväl på den privata arbetsmarknaden som på den offentliga arbetsmarknaden.

Arbetsförmedlingen går inte in och försätter de handikappade som finns i organisationerna i arbetslöshet, utan de tar självfallet också hänsyn till olika faktorer när de gör de prövningar som Marianne Samuelsson talade om. Det är mycket viktigt att konstatera att det flexibla lönebidraget är en arbetsmarknadspolitisk åtgärd för de handikappade, något som jag tror kommer att innebära att fler kommer att kunna få hjälp via lönebidraget. Det har försöken visat mycket tydligt.

Solidaritet är för mig, Marianne Samuelsson, inte bara ett ord som jag slänger ur mig. Det hela är litet beroende av vilken ambition man har att uppfatta sin motståndares åsikter eller ej. Solidaritet i den mening som vi har diskuterat här är t.ex. för mig, att om jag tror att ett stabiliseringsavtal är avgörande för om vi skall klara jobben, måste också solidaritet kunna användas i den diskussionen. Om en liten grupp på arbetsmarknaden som själv inte är utsatt för arbetslöshetens hot saboterar möjligheterna att växla ner lönekostnaderna, är det en fråga om solidaritet att ställa sig bakom de grupper som i dag har det svårast, är de mest drabbade och därmed också har det största behovet av ett stabiliseringsavtal. De grupperna har också ställt upp.

Solidaritet är för mig att i dag inte diskutera om alla skall få en kortare arbetstid, utan att diskutera arbetstiden hos de grupper som har det största behovet. Till de grupperna hör småbarnsföräldrarna – och det tror jag att Marianne Samuelsson håller med mig om. Det är det steget jag vill ta först när det gäller arbetstidsförkortningar.

När det gäller frågan om Samhall känner jag inte igen siffran 700 milj.kr., som Börje Hörnlund nämnde.

(Börje Hörnlund: Det var 100 milj.kr.)

Förlåt, då hörde jag fel. Detta har att göra med att man fått en möjlighet att på egen begäran under budgetperioden, eller under en treårsperiod, vara flexibel i sin timram. Men om man bara gått uppåt de första åren måste man också vara tvungen att gå ner. Jag tror inte att det handlar om att friställa människor, men nyrekryteringen kommer nog att bli mindre om man inte uppnår den här balansen. Jag vill även här betona att Samhalls stora svårighet kommer att bli att man är underleverantör och legotillverkare i branscher som i dag har det svårt och jobbigt. Även för Samhalls del gäller solidariteten, dvs. att inte minst genom stabiliseringsavtalet kunna underlätta för Samhall att behålla den sysselsättning och tillverkning man har.

Sigge Godin undrar varför regeringen gör något först nu. Det var därför som jag försökte påminna om att det fanns ett konkret förslag som just gällde kostnadskrisen. Det gäller inte bara lönerna, Karl-Erik Persson, för de är inte den enda boven. Detta var ett förslag om att stoppa löner, priser, hyror,

skatter, aktieutdelning. Där finns också de flesta av orsakerna till inflationen. Därav följer att man måste, och det gör regeringen också, angripa priserna, lönerna och skatterna för att man på ett trovärdigt sätt skall kunna skapa konkurrensmöjligheter för vårt näringsliv. Det är detta som avgör om det finns jobb under 90-talet eller inte.

Problemet när det gäller ungdomarna och lärlingsutbildningen är att företagen inte tar emot ungdomar ens om de blir erbjudna bidrag. Jag skulle vilja uppmana alla att medverka till att vi får ett avtal om inskolningsplatser som är avsedda att fungera på just det sätt som Sigge Godin har varit inne på. Vi borde alla ha ett gemensamt intresse av att försöka få till stånd det nu. De behövs eftersom ungdomarna, som i alla lågkonjunkturer, är de som drabbas först, precis som Sigge Godin sade.

Det var Karl-Erik Persson själv som tog upp det här om vem man lyssnar på, men jag lämnar det gärna åt sidan.

Jag vill betona att lönen inte är den enda boven, precis som jag sade tidigare. Det är däremot ett hot mot vår sysselsättning om man inte förstår att lönen och kostnadsutvecklingen är en del av de problem vi har. Den insikten hoppas jag att även Karl-Erik Persson har.

Jag tror på demokratin också inom de fackliga organisationerna. Jag tror även på det sunda förnuftet hos de vanliga människorna ute i vårt arbetsliv. De som i dag och under de senaste åren mycket tydligt har sett att trots höga nominella löner har deras reallöneutveckling inte stärkts under alla år. De ser hoten mot jobben och förstår även sambanden mycket bättre än vad jag tycker mig märka att Karl-Erik Persson gör enligt hans inlägg.

När vi säger att man inte skall tillgripa efterfrågestimulans i första hand betyder det inte att man inte gör något. Den stora satsningen nu ligger på det som så många av talarna har varit inne på, nämligen utbildning och kompetensutveckling. Det är inte bara lågkonjunkturen som är vårt problem i dag, utan även att många lågutbildade människor behöver en högre kompetens, behöver en bredare utbildning för att kunna ha en plats också på 1990-talets arbetsmarknad. Det är detta som är det stora och viktiga inslaget i vår arbetsmarknadspolitik i dag.

Anf. 95 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Låt mig ta upp en sak som ligger mig varmt om hjärtat. Den offentliga sektorn sysselsätter många kvinnor. De har bara en arbetsgivare att välja på. Hur skulle det vara, Mona Sahlin, att bryta upp de offentliga monopolen och ge kvinnorna rätt att starta eget inom de branscher och de yrkesområden där de är specialister? Skulle inte det vara ett bra budskap inför valrörelsen? Det skulle vara intressant att veta.

Jag har sagt att jag tycker att det är väsentligt att man sänker kostnaderna i landet för att vi skall kunna behålla några företag. Men innan jag kommer in på det skulle jag vilja ta upp arbetsmiljön, som också är en viktig fråga. Folkpartiet delar faktiskt inte regeringens uppfattning om hur man skall bära sig åt när det gäller arbetsmiljön. Att arbetslivsfonden först samlar in pengar och sätter i gång en administration och en massa utredningar för att sedan dela ut pengarna igen är en mycket knepig och konstig väg. I dag finns det ju företagsledare, fackliga organisationer, företagshälsovård och allt vad det

kan vara ute på de flesta företag. Dessa kan verkligen arbeta med de här sakerna. Låt oss skicka tillbaka pengarna till dem och sätta i gång arbetet i stället. Det är viktigt att det blir gjort.

Det är viktigt att forskning och utveckling verkligen blir en huvudingrediens i sysselsättningen i Sverige. Därför föreslår folkpartiet rejäla satsningar på dessa områden, utöver den budget som regeringen har lagt fram, för att vi skall kunna konkurrera. Det är faktiskt teknikutveckling som är viktig. Det är dessa branscher vi skall kunna konkurrera med. Därför är det väsentligt att vi satsar på just de bitarna.

När det gäller att göra insatser på den ekonomiska sidan. vill vi slopa investeringsskatten. Skatten på arbetade kapital i företag skall bort. Vi vill sänka arbetsgivaravgifterna. Vi vill sänka momsen och få ned skatterna totalt. Det är bara ett sänkt kostnadsläge i vårt land som kan göra det möjligt för företagen att konkurrera på världsmarknaden, och de är beroende av detta.

Om nu också regeringen har förstått det här problemet, varför har ni då sparat det så länge? Det har snart gått tre år sedan vi hade en rejäl debatt om de här frågorna. Ni har nu äntligen börjat att förstå, men det är för sent när varslen står för dörren.

Jag skulle skämmas om jag var socialdemokrat och hävdade den fulla sysselsättningen när jag vaknar varje morgon och hör hur man i Ekot talar om nya rekord i varsel och nya rekord i arbetslöshet. Det är faktiskt inte detta vi behöver tala om för ungdomar, för kvinnor och för dem som har svårt att komma ut på arbetsmarknaden. Vi bör förespråka mycket positivare idéer.

Anf. 96 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Först får jag lov att tacka för att jag fick svar på en del av mina frågor. Jag har full förståelse för att det kan vara svårt att hinna med att både framföra det man vill ha sagt och svara på frågor. Det är självklart att det är så, men det utesluter inte att jag ändå kräver att få svar på de frågor jag har ställt.

Jag har försökt att koncentrera mig kring just kvinnornas situation. Det är nästan alltid så att kvinnorna ramlar utanför debatten. Kvinnofrågorna får inte alltid den belysning de behöver. Det gör väl också att vi oftare hamnar i det läge där vi nu är, i ett sämre läge både på arbetsmarknaden och i andra situationer.

Jag är glad över – jag vet inte om det var ett löfte eller om det var något annat – att de som har behov av kortare arbetstid skall kunna få det. Det innebär alltså att ministern är positiv till sex timmars arbetsdag inom vården, för där behövs det. Kirunaprojektet har ju klart visat att detta har fått positiva effekter. Jag tror att detta är någonting som är oerhört viktigt för kvinnorna och för vårdsektorn. Det kommer att behövas mycket arbetskraft inom vårdsektorn även framgent. Det gäller att behålla den duktiga och välutbildade personal som vi har. De anställda får inte slitas ut och hamna i långa sjukskrivningsperioder, så att de inte kan vara med i arbetet.

Utbildning och kompetensutveckling är naturligtvis mycket viktigt. Vi har alldeles för många människor i vårt samhälle i dag som har en låg utbildning och som därför inte kan hävda sig på arbetsmarknaden. Vi talar nu om solidariska villkor och solidaritet. Innebär det att grupper som i dag inte omfat-

tas av A-kassa kan få möjlighet till AMS-utbildning eller annan utbildning på lika villkor? Jag vet ju att t.ex. timanställda kvinnor inom vården som nu helt har ramlat utanför och inte har någon trygghet i dag, ofta har arbetat på många olika institutioner och gått runt på olika ställen. Därmed har de inte knutits till någon fackförening. Men de har trots allt haft en inkomst och kanske betalat skatt under många år. När de kommer i det läget att de inte har något arbete längre och skulle behöva en utbildning, har de helt enkelt inte råd att gå där, eftersom de inte får någon ersättning. Det tycker jag är osolidariskt. De har ju faktiskt gjort en mycket stor arbetsinsats.

Sedan tror jag att detta med lönebidragsanställda har många olika vinklingar. Det hade varit intressant att se den här utredningen innan det kom en förändring på det här området.

Anf. 97 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag vill också beröra detta med geografisk rörlighet. Det står faktiskt på rätt många ställen i årets budget. Jag gör det här inlägget i förebyggande syfte.

Bland Sveriges kommuner, som oftast är fungerande lokala arbetsmarknader, är det ungefär 150 kommuner som ligger rätt illa till. De har under 60-talet och framåt förlorat en stor andel av sina ungdomar. Andelen pensionärer är i en del av dessa kommuner upp till mellan 30 och 35 %. I inflyttningskommunerna däremot är andelen pensionärer kanske bara 28 %. Den här utvecklingen kan inte fortsätta hur länge som helst, eftersom livet inte är evigt. Det blir i de drabbade kommunerna ett för glest och för dåligt serviceunderlag.

När jag talar om geografisk rörlighet menar jag att det bara behövs en liten ström tillbaka för att stabilisera utvecklingen i hela landet. Jag vill ställa en fråga till statsrådet. Jag misstänker inte att det är så, men kan det vara så att det faktum att det på så många ställen i budgeten står "geografisk rörlighet" kommer sig av att kollegan i industridepartementet, den regionalpolitiskt ansvarige ministern, skär ner de regionalpolitiska anslagen med ungefär en femtedel eller urholkar dem? I så fall blir det riktigt allvarligt. Jag vill egentligen inte bråka, men skulle den situationen uppstå kommer jag väl inte att kunna hålla mig helt tyst.

Anf. 98 KARL-ERIK PERSSON (v):

Herr talman! Låt mig börja med det positiva. Jag sade i mitt inlägg att jag var glad över ökningen av resurser till utbildning och rehabilitering. Jag vill påminna om att jag faktiskt inte har varit kritisk på den punkten. Det enda jag sade var att man kanske inte gav medel till beredskapsarbeten i särskilt stor utsträckning. Det står faktiskt i propositionen att man skall vara restriktiv med sådana medel. Men i vissa delar av landet, som av regionalpolitiska skäl har mist sin sysselsättning, kanske det inte räcker med utbildning, och då kan det vara bra att ha beredskapsmedel som en hjälpinsats under en tillfällig tid. Därför borde man kanske inte ha skrivit att man skulle vara restriktiv. Jag vet att länsstyrelserna kan bestämma över det här, men länsstyrelserna kan hänvisa till vad regeringen skriver i propositionen om att man skall vara restriktiv.

Mona Sahlin säger att det är en liten grupp som saboterar ett stabiliseringsavtal. Det kan kanske vara riktigt att det är en liten grupp som har sagt nej. Mona Sahlin sade att det var en grupp som redan i dag har det bra. Men man kan ju egentligen inte säga att Transportarbetareförbundet, som har sagt nej, är en höglönegrupp. En sådan syn är verklighetsfrämmande. Det är den grupp som i stort sett har halkat efter mest under den senaste delen av avtalsuppgörelsen, och det beror på att man inte har haft någon möjlighet till löneglidning. Därför ligger man väldigt långt efter de andra grupperna inom LO. Jag förstår mycket väl att de har sagt nej till förslaget. Det är ju fantastiskt om man skulle lagstifta bara därför att de här grupperna har mist sin del av löneglidningen, som i allmänhet har drivit upp lönerna.

Jag vet att andra faktorer spelar in, som priser och hyror. Men varför inte gå den omvända vägen och pressa ner priserna och hyrorna? Jag tror faktiskt att löneökningarna skulle bli mindre i fortsättningen om man från kollektivets sida visste att regeringen ville angripa priser och hyror. På så vis skulle löntagarna inte behöva någon kompensation – det är ju på så sätt LO-medlemmarna har kompenserat sig. När priser och hyror har stigit för mycket har den enda möjligheten varit att driva upp lönerna. Om man kunde gå den omvända vägen sluppe man Rehnbergkommissionen.

Anf. 99 ANDERS G HÖGMARK (m):

Herr talman! Först vill jag nämna det som är bra, nämligen att regeringen har slagit in på de flexibla lönebidragens väg. Det är enligt min uppfattning onödigt att vänta tre, fyra eller fem år. Vi moderater insåg – som vanligt, höll jag på att säga – vad som behövdes. Regeringen behöver ha en längre tid på sig för att få samma insikt.

Det finns bra analyser i finansplanen, men det finns väldigt litet av konkreta förslag för att just förändra de grundlägganden dragen, rätta till obalanserna i svensk ekonomi. De behöver rättas till snabbt, och det är därför vi moderater vill sänka produktionskostnaderna med de 4,5 % jag talade om tidigare. Regeringen gör väldigt litet eller ingenting alls.

Mona Sahlin har hittills inte nämnt ett ord om varför hon förvägrar en miljon människor rätten till en allmän arbetslöshetsförsäkring. Dit sträcker sig alltså solidariteten. Fackets väl och rekryteringsargument går före de många människorna. Det är den socialdemokratiska solidariteten.

Mona Sahlin efterlyser också politiska signaler. Vi ger våra signaler till marknaden, till dem som räknar på investeringskalkyler, om att det skall vara lönsammare att investera i Sverige. Mona Sahlin säger: Varför deltar ni inte i olika kommissioner? Varför var ni inte med i februari månad på det genuint begåvade förslag som regeringen då lade fram?

Socialdemokraterna brukar tala om att de har en unik kompetens att umgås med facket. För moderaterna och andra borgerliga partier skulle det bli katastrof av umgänget med facket. Vad socialdemokraterna har erbjudit är olika former av tvångslagstiftning. Det är tydligen så ni talar med facket. Vi är kanske litet främmande för det. Men Allan Larsson och Stig Malm får väl utveckla den samtalstekniken framöver. Vi går inte på den.

Herr talman! Det har i debatten från ett och annat håll och i någon mån också från Mona Sahlin – detta är ganska olikt Mona Sahlin, eftersom vi bru-

kar ha en trevlig debatton när vi diskuterar – förekommit halvkvädna insinuationer om att folkpartiet och moderata samlingspartiet skulle ha en annan inställning till arbetslösheten. Vi skulle inte riktigt veta vad den innebär. Jag vill personligen säga att jag på nära håll har sett den. Jag är alldeles övertygad om att vi med socialdemokratisk politik tyvärr kommer att få se mer av den på nära håll. Jag har faktiskt som människa och som politiker inlevelseförmåga nog att förstå vad påtvingad arbetslöshet innebär. Det är de människor – unga, gamla och handikappade – som påtvingas denna arbetslöshet som kommer att fundera över hur politiken förs. Åtminstone hoppas jag att man gör det den 15 september.

Anf. 100 Arbetsmarknadsminister MONA SAHLIN (s):

Herr talman! Jag tvivlar verkligen inte på Anders G Högmarks inlevelseförmåga eller uppsåt. Jag tycker att det har varit en förhållandevis trevlig debatt, trots allt. Vad jag däremot uttryckte tvivel över var vad den politik som Anders G Högmark företräder har för syfte och kommer att ha för effekter, precis som han har uttryckt inte så mild utan mycket skarp kritik och misstänksamhet mot den politik jag företräder. Jag kan instämma helt och fullt i att vi efter den 15 september får se på vilket sätt vi skall fullfölja arbetsmarknadspolitiken i landet, om det blir den politik som företräds av Anders G Högmark och dem som skall bilda regering tillsammans med hans parti om de vinner valet eller om det blir en socialdemokratisk politik.

Jag vill också betona att det är högst frivilligt att gå med i A-kassan. Det är inte så att jag förvägrar någon att vara med i A-kassan, vilket Anders G Högmark antydde flera gånger.

Jag tror heller inte att högre egenavgifter ger en lägre arbetslöshet, vilket jag vet att både Anders G Högmarks och andra partier nu mycket framgångsrikt hävdar i motioner väckta till riksdagen. Jag tror att det är en grov felanalys av verkligheten att säga att man, bara därför att man själv skulle betala ytterligare några kronor, därmed skulle inse hur hemsk arbetslösheten är. Precis som jag tror att Anders G Högmark har inlevelseförmåga, så vet jag att de allra flesta människor som själva blir drabbade eller som i sin nära omgivning har någon som drabbas ser hur arbetslösheten snabbt kan bryta ner. Det är därför jag har velat föra tanken längre. Om man är övertygad om att kostnadsproblemet är en avgörande del, måste man också vara beredd att visa på vilket sätt man i så fall vill fullfölja det arbetet och på vilket sätt vi som politiker har ett ansvar för att hjälpa parterna på arbetsmarknaden. Kan vi inte nu – med det nuvarande läget på arbetsmarknaden, med skattereformen och med det som händer i vår omvärld – växla ned lönekostnaderna, när skulle vi då kunna göra det? För de arbetslösas skull vill jag inte låta det tillfället gå oss ur händerna.

Jag vill här knyta an till Karl-Erik Persson och hans undringar. Jag vill stoppa den vansinniga jakt mellan löner och priser som har pågått år efter år. Det spelar ingen roll var den började, om det var hönan eller ägget, om priserna gick upp därför att lönerna gick upp eller om lönerna gick upp därför att priserna gick upp. Jakten har fortsatt år efter år, och vi vet alla vilka som har varit förlorarna. Det är de sämst avlönade och de orter som har de största problemen. Och det är inte de som nu sätter sig på tvären. Glöm hel-

ler inte att Rehnbergs förslag också betyder ett stopp för högavlönades möjligheter att få ut högre löner under detta år. Vilken annan avtalsrörelse har kunnat uppvisa den solidariteten? Detta finns i Rehnbergs avtal.

Jag vill också betona att geografisk rörlighet förvisso kan vara rörlighet åt båda håll, både till glesbygden och från glesbygden. Jag är också realist nog att inse att en viss geografisk rörlighet alltid måste finnas i ett land, att det alltid kommer att finnas. Det gäller inte minst unga människor som både vill och har möjlighet att röra sig inom landet, och som också numera har möjlighet att röra sig utanför våra gränser. Detta kommer också att bli lättare när integrationen i Europa är ett faktum, och det välkomnar jag för dessa ungdomars skull.

För Marianne Samuelsson vill jag också betona, även om jag i dag inte har haft tillfälle att utveckla det så mycket, att kvinnornas ställning på arbetsmarknaden är det som bekymrar också mig mest. Lönerna, inflytandet, arbetsmiljön och arbetsskadorna är i dag också ett kvinnoproblem. Det arbete vi nu är på väg att dra i gång på allvar, nämligen det som gäller rehabilitering och ny arbetsorganisation – det goda arbetet – är därför också i allra högsta grad en kvinnofråga.

Alla kan få tillgång till AMS-utbildning, men ersättningen varierar. Där har Marianne Samuelsson rätt. Om man har A-kassa kan man få högst 543 kr., är man över 20 år får man 326 kr., och övriga har en gräns på 230 kr. Villkoren är olika, och det är klart att man alltid kan diskutera storleken på beloppen.

Den utredning om lönebidragen som Marianne Samuelsson efterlyste har funnits ganska länge och också varit offentlig länge. Rapporten finns att tillgå, och Marianne Samuelsson kan ringa antingen departementet eller AMS om hon vill ha tillgång till den.

Sigge Godin efterlyser mer privatiseringar. Jag vet inte om det är sjukvårdsbiträdena som skall ut och starta eget för att klara sin sysselsättning. Jag tror inte att det är en vare sig klok eller speciellt framgångsrik väg, varken för sjukvårdsbiträdena, svensk ekonomi eller kvinnornas sysselsättning.

Sedan något om arbetslivsfonden. Om företagen, som Sigge Godin säger, bara behöver få tillbaka pengarna för att sätta i gång med allting, varför hände det då så litet under alla år då de hade alla dessa pengar? Jag tycker att det är en väldigt klok politik att under högkonjunktur och goda tider samla in för att solidariskt hjälpa de företag som har störst behov av att få i gång en annan arbetsorganisation och en rehabilitering. Det har aldrig varit de företag som har de största egna ekonomiska resurserna. Det är det som är utgångspunkten för arbetslivsfonden.

Jag vill sluta med att konstatera att det väldigt ofta blir antingen svart eller vitt i sådana här debatter. Många har uttryckt att vi nu ser rekord i arbetslöshet; den närmar sig 2 %. Det är också uttryck för – vilket jag hoppas skall fortsätta att vara någonting svenskt – att vi med rätta är oroliga och upprörda över en arbetslöshet på 2 %, och detta när vi lever i en värld där tre, fyra eller fem gånger högre siffror hör till vardagen. Många har uttryckt att vi har misslyckats med sysselsättningspolitiken men att Europas övriga länder har lyckats, länder där siffrorna är mellan 8 och 10 %. Om det är ett faktum, då

är jag mycket hellre en misslyckad socialdemokrat än en lyckosam borgerlig företrädare, och det tror jag också att de arbetslösa i vårt land skulle vara.

Flykting- och invandrarpolitik

Anf. 101 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Sedan vi senast diskuterade invandrar- och flyktingpolitiken har situationen i vår värld förvärrats ytterligare genom våld och krigshandlingar. Jag tänker förstås närmast på händelserna i Baltikum och vid Persiska viken. Vi vet av erfarenhet att diktatur och krig alltid för med sig nya flyktingströmmar.

I Sverige berörs vi på ett särskilt sätt av händelserna i Baltikum. Jag vill redan nu deklarera att vi moderater anser att varje baltisk flykting som kommer hit skall ha rätt att få en fristad här – oavsett om det rör sig om en "vanlig" flykting eller en krigsvägrare. Detta kan gälla även med bibehållandet av den lagtillämpning som vi har från december 1989, eftersom det i dessa fall torde röra sig om särskilt "skyddsvärda fall". Grannskapet kräver faktiskt detta av oss. Jag hoppas att detta också är riksdagsmajoritetens uppfattning.

Jag noterar att regeringen i sin regeringsskrivelse, i budgetförslaget och i tidigare diskussioner i flyktingpolitiska rådet har fört fram en del nya tankar när det gäller invandrar- och flyktingpolitiken. Det gäller bl.a. att biståndsoch flyktingpolitiken har ett nära samband och att den bästa hjälpen ofta kan vara att ge flyktingen hjälp i sitt hemland eller i näraliggande regioner. Detta sammanfaller med vad vi moderater tidigare har föreslagit. I en av årets motioner har vi nu föreslagit att 25 milj. kr. av biståndsmedlen bör överföras till UNHCR för åtgärder i flyktingarnas hemländer eller näraliggande regioner.

Jag sade förut att vi troligen kan komma att räkna med ökade flyktingströmmar, framför allt från Baltikum och kanske också från Sovjet. Vi har bl.a. mot bakgrund av uppgifter i pressen kunnat notera att antalet flyktingar generellt har minskat ganska kraftigt. Detta kan nog inte tas till intäkt för att antalet flyktingar kommer att minska för gott. Det har också framgått av pressen de senaste dagarna att en hel del sovjetiska flyktingar har kommit hit. Därför skulle jag vilja ställa följande fråga till utskottets talesman. Hur är vår beredskap om vi står inför ett kraftigt ökat flyktingtryck från öst?

Herr talman! Det är dystert att konstatera att vi inte har lyckats bättre med vår flyktingpolitik och vårt flyktingmottagande än vad vi har gjort, trots att vi har levt i en högkonjunktur i flera års tid. Alltför många flyktingar har tvingats vänta i månader, t.o.m. år, på våra flyktingförläggningar därför att handläggningen har släpat efter. Nu tycks polisen vara i kapp med sina utredningar, men invandrarverket släpar fortfarande efter trots att vi upprepade gånger har ökat verkets resurser. Nu har regeringen satt som mål att invandrarverket med ett förnyat budgettillskott skall ha klarat ärendebalanserna till den 30 juni i år.

Har utskottets talesman någon rapport att ge rörande sakernas nuvarande tillstånd på detta område? Kan vi hoppas på att invandrarverket nu äntligen kommer i kapp med sina utredningar och lever upp till det mål som sattes

upp i samband med den nya organisationen? Kan vi också hoppas slippa sådana extraordinära åtgärder inom departementet som vi kan läsa om i tidningarna i dag, beroende på att flyktinghandläggningen helt enkelt inte fungerar?

Flyktingbegreppet har ofta diskuterats i denna kammare. Vi moderater anser att regeringens beslut från december 1989 bör ligga fast tills vidare, även om vi anser att FNs flyktingkonvention med tilläggsprotokoll är något föråldrad som lagstiftning i dag. Vi har därför i en motion framfört kravet och önskemålet om att Sverige i FN bör verka för att man skall få till stånd en ny flyktingkonvention. Tills vidare anser vi dock, som sagt, att den bedömning som råder i dag bör gälla.

En annan ofta diskuterad fråga är flyktingarnas rätt och möjlighet att arbeta. Det allra viktigaste är naturligtvis att flyktingarna snabbt kommer ut från förläggningarna och att ärendena blir avgjorda i stipulerad tid. Dagens förhållanden är bedrövliga med påtvingad passivitet i månader och år. Kommunerna har nu fått andra villkor för sitt flyktingmottagande. Det beslutet var vi eniga om. Men det är trist att konstatera att det i dag råder stor arbetslöshet. Det har diskuterats tidigare här i kammaren.

Det kan nog vara svårt för kommunerna att leva upp till målsättningen att flyktingarna snarast möjligt skall komma i arbete. Jag anser därför att det är mycket viktigt att vi har en aktiv uppföljning i denna fråga och ser hur utvecklingen blir. Framför allt är det viktigt att det blir så litet byråkrati som möjligt i kommunernas handläggning av ärendena. Här bör organisationers – inte minst de fackliga organisationernas – insatser, arbetsgivares och enskildas frivilliga krafter tas till vara på ett helt annat sätt än i dag.

Med snabba avgöranden i fråga om uppehållstillstånd bör de flesta ha möjlighet att snabbt komma i arbete eller att i varje fall få arbetstillstånd, dvs. rätt att arbeta. Om väntetiderna även fortsättningsvis blir längre, kvarstår vårt tidigare krav på temporära arbetstillstånd även för asylsökande. Regeringen har tyvärr varit mycket negativ i denna fråga. Jag skulle gärna vilja höra hur utskottets talesman ser på denna fråga.

När det gäller att ta till vara flyktingarnas kompetens vet jag genom olika rapporter att det tyvärr fortfarande är dåligt beställt. Många välutbildade människor tvingas vänta i åratal på s.k. ekvivalering av sin utbildning och i sämsta fall gå arbetslösa och leva på bidrag. Här måste helt enkelt en ändring komma till stånd!

Det har ibland sagts i våra debatter att vi oftast diskuterar flyktingpolitik och inte invandrarpolitik i ett vidare begrepp. Det ligger mycket i detta, men det har nog sin förklaring i att världen ser ut som den gör. Vi lever i en tid av spänningar och krig men också i en tid av ökad internationalism och ökade integreringssträvanden, inte minst i vår del av världen. Vid en EG-anslutning kommer samma fria arbetsmarknad att råda inom EG som inom Norden i dag.Det är därför viktigt, som vi moderater ser det, att vi anpassar vår flykting- och invandrarpolitik till en ny tid och till de förhållanden som råder i Europa för övrigt.

Vi har sedan länge kritiserat att det inte har förekommit någon arbetskraftsinvandring. Man har varit mycket stelbent där, och inte ens under en högkonjunktur har man förmått ta emot särskilt många personer. Jag tror

att det endast var 187 personer förra året. Nu förväntar vi oss en betydligt större öppenhet i denna fråga. Jag tycker mig ha kunnat utläsa en sådan åtminstone från departementets sida. Det får inte vara så, herr talman, att den enda möjligheten att få stanna i Sverige skall vara att gå via kön av asylsökande!

Anf. 102 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Det senaste året har varit ett mycket dystert år för invandrare och flyktingar i Sverige. När det gäller rasistiskt inspirerade våldsdåd har det år som gått varit utan motstycke. Ett mycket stort antal överfall på flyktingförläggningar har ägt rum. Många invandrare och flyktingar har misshandlats på gator och torg. Hus bebodda av invandrare har stuckits i brand. I enstaka fall har det t.o.m. varit fråga om mordbrand. Vi har sett brinande kors i Ku Klux Klans efterföljd.

Enligt diskrimineringsombudsmannen har mer skada orsakats av rasistiskt inspirerat våld mot invandrare under förra året än vad utländska terrorgrupper har stått för under femton år.

Händelseutvecklingen kulminerade våren 1990, för litet mer än ett år sedan, med attackerna mot flyktingförläggningarna. Så här i efterhand kan man konstatera att det föregicks av ett utbrott av rasistisk propaganda i februari förra året. Man kan fundera över det faktum att det några månader tidigare hade kommit ytterligare en skärpning av regeringens flyktingpolitik. Jag tänker på inskränkningarna av den 13 december 1989.

Jag är övertygad om att den allra viktigaste åtgärden för att få stopp på invandrarfientlighet, trakasserier, diskriminering och annat, som tyvärr tillhör våra invandrares vardag, är att skapa en tolerans i flyktingfrågan, att försöka medverka till en bättre opinion och att försöka återvinna den generösa flyktingpolitiken.

Alla Sveriges invandrare långt in i andra och tredje generationen lider av den pågående krigföringen – i vissa fall är det faktiskt fråga om det – mot asylsökande och flyktingar, därför att attityderna smittar av sig även på invandrare. Men invandring är ett normalt tillstånd för ett land. Invandring har alltid funnits i alla länder. Sveriges ekonomi, kultur och vetenskap har skapats i ett samspel mellan infödda och invandrade svenskar, mellan svenskar och utlänningar. Det behövs en attitydförändring från den nuvarande inställningen att Sverige mår bra av så litet invandring som möjligt till en ny och mer tolerant inställning till invandrare. Denna attitydförändring behöver våra svenska invandrare. Därigenom hänger invandrarpolitik och flyktingpolitik nära samman.

Det är många av oss som har invandrare inflätade i släktleden bakåt, och det är många andra som är nyanlända. Det vore dags för en lag mot etnisk diskriminering på arbetsmarknaden. Jag vill på den punkten gärna ha en kommentar från Maud Björnemalm om hur det arbetet fortskrider i regeringskansliet.

Invandrarpolitik och flyktingpolitik hör samman, men det har varit ständiga besvikelser under hela 80-talet på flyktingpolitikens område, särskilt sedan december 1989. Jag noterar moderaternas något ändrade inställning i den här frågan och hoppas på ett gott samarbete när det gäller ett agerande

på det internationella planet för att uppnå ett bättre skydd för de flyktingar som inte enbart är individuellt politiskt förföljda utan som flyr på grund av krig, inbördeskrig eller andra oroligheter, s.k. de-facto-flyktingar.

Under förra sommaren hade vi också den famösa Polenhistorien när vi skickade tillbaka ett antal människor som borde ha fått söka asyl i Sverige – de bara passerade genom Polen, vilket de hade rätt till. De borde ha fått söka asyl i Sverige, också därför att Polen inte hade undertecknat Genèvekonventionen. Många av dem var, har det sedermera visat sig, flyktingar också i FNs mening och kommer eventuellt att bakvägen få komma tillbaka till Sverige, även om det då kommer att ha tagit mycket lång tid.

Nu väntar vi strax på resultatet av migrationsutredningen. Enligt vad som har försports om dess arbete är risken stor att vi kanske permanent blir av med det lagfästa skyddet för de-facto-flyktingar, nämligen om regeringens tankar i migrationsutredningen finner stöd i riksdagen. Jag skulle vilja fråga Maud Björnemalm också om regeringen har för avsikt att garantera krigsflyktingar skydd i Sverige i framtiden och i så fall i vilka former. Om inte, vart skall krigsflyktingarna ta vägen?

Det kommer fler flyktingar till Europa än någonsin eller åtminstone än på mycket lång tid. De söker efter en fristad. De kommer antagligen att finnas även i framtiden. Mellanöstern står i brand. Det finns inga andra naturliga tillflyktsorter för flyktingar från Mellanöstern än demokratierna i Europa. Sovjetunionen är i gungning. Vart skall de eventuella flyktingarna ta vägen? Vi kan ju knappast hänvisa dem till lägren i Sudan, Thailand eller Pakistan.

Europa vill inte ha flera asylsökande. De rubbar våra cirklar. Men de länder som i dag trots att de är utfattiga tar emot miljontals flyktingar knotar inte. För dessa, de fattiga länderna i tredje världen, är solidariteten självklar. Men vart har den svenska solidariteten tagit vägen?

Flyktingars skyddsbehov och ett ställningstagande för mänskliga rättigheter borde styra svensk flyktingpolitik. I stället har vi en hafsig och panikstyrd flyktingpolitik, som genomförs av socialdemokraterna. Det går litet hit och dit. Man avskaffar och inför barnpraxis hur som helst, man underlättar mottagningsreformer genom att genomföra s.k. nollställningsbeslut, dvs. plötsliga flyktingamnestier till stora grupper, man avskaffar lagparagrafer från den ena dagen till den andra utan att tillfråga riksdagen. Ett år efter det att en ny utlänningslag har antagits tillsätts en utredning med direktiv där det mesta som flyktingpolitiken vilar på ifrågasätts och med uppdrag att ha funderat ut något nytt inom ett halvår.

Ambitionen att dra ned antalet flyktingar till Sverige styr, men skyddsbehovet beaktas inte. Inkonsekvens har blivit en alltmer använd regel i regeringskansliets flyktingpolitik. Nu senast har det avslöjats bl.a. att dokument försvinner på invandrarverket och att personal på arbetsmarknadsdepartementet arbetar på ackord för att hinna med så mycket som möjligt. Vilken hänsynslöshet detta visar mot de asylsökande och deras behov av rättssäkerhet!

Vad Sverige behöver är en flyktingpolitik som vilar på rättssäkerhetens grund, som bygger på flyktingars skyddsbehov, oavsett ekonomiska och politiska konjunkturer, en politik som står fast över tiden och inte i grunden skakas av tillfälliga administrativa problem i Sverige eller tillfälliga politiska

händelser i vår omvärld. Vi behöver en flyktingpolitik som hjälper svenskarna att få respekt för flyktingarna, och därigenom också respekt för invandrarna, en flyktingpolitik som ger flyktingar rätt att arbeta och som innebär att flyktingarna behandlas med värdighet. En sådan flyktingpolitik hoppas jag på efter den 15 september.

Anf. 103 JAN-OLOF RAGNARSSON (v):

Herr talman! Vänsterpartiet har under den allmänna motionstiden i år väckt en motion om tillfälliga arbetstillstånd för asylsökande. Vi anser att handläggningstiden i asylärenden är helt oacceptabel. Genomsnittstiden för en asylsökande på flyktingförläggningar innan invandrarverket har fattat sitt beslut är cirka tolv månader. Många asylsökande vistas mycket längre tid på förläggningar i avvaktan på beslut. Många asylsökande passiviseras och har senare svårt att vara motiverade att planera för sin egen försörjning och framtid i Sverige. Ett passivt liv under väntetiden skapar dessutom lätt negativa attityder hos övriga befolkningen.

Om de asylsökande genom organiserade arbeten får möjlighet att komma in i det svenska samhället och delta i samhällsnyttiga arbeten kan det medverka till att förändra de negativa attityder som kan finnas mot flyktingar. En asylsökande som får en egen inkomst ges även förutsättningar att betala för den service han eller hon får i form av kost och logi.

Vi anser däremot inte att alla asylsökande omedelbart skall beviljas ett tillfälligt arbetstillstånd. Endast när väntetiden för behandling av ansökan om permanent uppehållstillstånd överskrider tre månader anser vi att ett tillfälligt arbetstillstånd skall beviljas den asylsökande. Ett konkret förslag till hur det skall organiseras har arbetsmarknadsstyrelsen, AMS, redovisat för regeringen hösten 1990. Vänsterpartiet delar AMS bedömning i denna fråga.

Herr talman! Vänsterpartiet anser att vi i Sverige i förhållande till vår levnadsstandard, vår inkomst per capita, våra demokratiska traditioner och arbetarrörelsens grundläggande värderingar om internationell solidaritet borde ha en generösare och humanare flyktingpolitik. Vi anser att detta nu är viktigare än någonsin.

I samband med förverkligandet av en generös och human flyktingpolitik prövas en rad grundläggande värderingar som utgör grundstenen i ett solidariskt samhälle. Det gäller t.ex. värderingar som humanism, medmänsklighet och alla människors lika värde. Särskilt i dag, när flyktingproblemen i världen är mycket stora och växande, bör Sverige framstå som ett positivt exempel.

I dag är det, som också Maria Leissner sade, de fattiga och underutvecklade länderna i tredje världen som tar emot den dominerande delen av flyktingströmmarna, medan Sverige och övriga Europa bygger allt högre murar omkring sig för att hindra flyktingar som söker sig till den industrialiserade världen.

Flyktingpolitiken i de flesta västeuropeiska länder inkl. Sverige präglas för närvarande av allt större restriktivitet. Solidaritet och humanitet får ett allt mindre utrymme. Inom EG planeras åtgärder som riskerar att stänga ute skyddsbehövande människor, t.ex. gemensam viseringspolitik och åtgärder

mot transportföretag som transporterar asylsökande utan erforderliga resehandlingar och viseringar. I detta läge bör regeringen på statsministernivå ta kontakt med regeringarna i de övriga nordiska länderna syftande till ett gemensamt nordiskt initiativ till en alleuropeisk konferens med uppgift att åstadkomma ett konventionsskydd för de-facto-flyktingar och krigsvägrare. Både Maria Leissner och Gullan Lindblad är på samma linje. Jag hoppas att detta skydd kan komma till stånd.

Vänsterpartiet har hela tiden varit kritisk mot regeringens beslut från den 13 december 1989 om inskränkningar i asylrätten. Genom att på detta sätt lägre prioritet ges åt skyddsbehövande asylsökande människors mänskliga rättigheter försvagas hela försvaret av de mänskliga rättigheterna.

Jag vill därför fråga Maud Björnemalm: Vilka är i dag de särskilda skälen enligt utlänningslagen för att tillämpa inskränkningarna i asylrätten? Råder det för närvarande sådana förhållanden i mottagningssystemet att samhället inte klarar av situationen? Antalet asylsökande har sjunkit dramatiskt sedan beslutet den 13 december 1989. Förra veckan kom exempelvis bara 200 personer som sökte asyl. Klarar ni inte av det nuvarande systemet? Här gäller det undantag i utlänningslagen. Jag hoppas få ett svar på den frågan.

För sex sju år sedan låg bifallsprocenten hos regeringen i överklagade asylärenden på 50–60 %. En undersökning som radions Ekoredaktion gjort visar att i november 1988 bifölls 23 %. I november 1989 var det 20 % och i november 1990 var det 5,4 % av överklagade ärenden som bifölls.

Anser regeringen denna hårdhet i bedömningen vara försvarlig? Har Sverige övergivit ambitionen att söka uppträda som förebild vad gäller försvaret av mänskliga rättigheter, som beviljandet av asyl är en viktig del av?

Jag vill också fråga regeringen om tidningsuppgifterna från Svenska Dagbladet, tisdagen den 5 februari 1991, och även radioprogrammet Kanalens uppgifter stämmer, dvs. att handläggare på arbetsmarknadsdepartementet arbetar på ackord för att avgöra asylsökandes överklaganden till regeringen. Detta anser jag ur rättssäkerhetssynpunkt vara helt oacceptabelt. Jag förutsätter att regeringen kan förklara detta handlande för Sveriges riksdag. Hur skulle vi reagera om domstolarna här i Sverige skulle arbeta på ackord? Skulle det inte då bli kraftiga protester, och skulle man säga att rättssäkerheten var åsidosatt?

Herr talman! För mig är en asylsökande en människa av kött och blod, som måste garanteras rättvis behandling. Hon är ingen akt i en ärendemapp.

Anf. 104 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Miljö – mänskliga rättigheter – flyktingpolitik. Det är inte så att vi i Sverige eller något annat land en gång för alla har demokrati eller en hög prioritet för jämlikhet och för en rättvis fördelning, eller att vi för alltid lägger vikt vid mänskliga rättigheter. De mänskliga värdena och de demokratiska fri- och rättigheterna måste alltid bevakas och försvaras.

Det är oerhört viktigt med den yttre miljön, luft, vatten och en levande jord. För att vår planet och människan skall ha en framtid måste vi hela tiden arbeta för att restaurera vårt skadade hem, vår jord.

Miljöpartiet de gröna har tagit sitt ansvar när det gäller att föra en aktiv miljöpolitik. Dels vill vi använda modern teknik för att förhindra skadliga

utsläpp i luft, jord och vatten, dels vill vi införa sanktioner och avgifter samt driva en ekonomisk politik som ger minskad energikonsumtion, ökad återvinning och återanvändning av råvaror och resurser. Vi vill att även kommande generationer skall få ta del av jordens tillgångar. Vi vill också ifrågasätta och ompröva viss produktion samt ha regler eller införa förbud där det är befogat.

Vi vill inte delta i en gigantisk omvandling av jordens resurser till jättelika avfallshögar. Vi vill inte se våra urberg likna schweizerostar, där vi borrar för förvaring av radioaktivt avfall. Vi vill inte att havet och våra vatten skall bli avfallsdiken med allt vad därav följer. Det hör absolut till mänskliga rättigheter att andas frisk luft, dricka rent vatten och äta mat odlad på en levande jord.

Vem har genom krig och långvarig oansvarig politik på många områden, handel, jordbruk, skogsbruk, energiområdet osv., ödelagt stora delar av vår jord samt genererat dessa växande ekonomiska katastrofer såsom ökenspridning, jorderosion, skogsskövling, översvämningar och annan miljöförstöring? Jo, det är människan och hennes makthavare. Det är inte naturkatastrofer, vulkanutbrott, skogsbränder, skyfall eller orkaner. Vem eller vilka kan vända denna destruktiva utveckling? Jo, människan kan göra det. Men det kräver en politisk och ekonomisk vilja samt även uppoffringar för att klara det.

För att aktivt och medvetet kunna arbeta för fred och god fysisk miljö måste människan få sina basbehov tillgodosedda. Hon måste ha en bostad samt mat och kläder för sig och sin familj. Lika viktigt är demokratiska fri- och rättigheter.

En mor som inte kan ge sitt barn mat, en människa som förföljs av religiösa, rasistiska eller politiska orsaker, orkar inte ens tänka på morgondagen, än mindre på framtiden och dess miljö. Vi som kämpar för de mänskliga rättigheterna hemma och ute i världen arbetar samtidigt för grundförutsättningarna för en miljökamp.

Gräv där du står! Vi i Sverige måste ge våra barn möjlighet att vara just barn, att få vara trygga och få en bra utbildning samt någorlunda likvärdiga uppväxtförhållanden. Samhället måste ingripa när barn far illa och utsätts för förtryck och t.o.m. misshandel i sina hem. Skolan måste ingripa tydligt och omedelbart när mobbning förekommer. Hänsynen till barnen och deras rättigheter måste gå före hänsynen till sekretess och de vuxnas prestige. Samarbetet mellan skola, socialvård och polis skall uppmuntras och stödjas.

Vi måste också försvara de gamlas rättigheter när deras ekonomi, trots ett långt livs arbete, är så dålig att de inte kan betala hyran, äta nyttig mat eller efterfråga hemtjänst vid behov.

Vi är skyldiga att ge våra bostadslösa en säng att sova i, även om de inte förmår vara nyktra. Ett rikt land som Sverige kan inte acceptera att de bostadslösa är utan säng för natten och får ett säkert ställe att bo på.

Jag ämnar inte ta upp speciella länders situation. Inför de krusningar på ytan som vi ser i Sverige genom de flyktingar som kommer hit är vi skyldiga att ställa upp i solidaritet med utsatta människor i världen.

För mängder av människor världen över har hoppet om frihet och demokrati förbytts i oro, osäkerhet, förtvivlan och skräck. De ser flykten från

hemlandet som den enda möjligheten till överlevnad. Som asylsökande kommer många av dem att kvalificera sig som flyktingar enligt internationell lag. Så länge väpnade konflikter och förtryck fortsätter kommer också flyktingströmmarna att fortsätta. Civilbefolkningen i länder som befinner sig i väpnade konflikter har rätt att fly från dessa länder. De har dessutom en obestridlig rätt att inte behöva skickas tillbaka till sådana länder – rätten till nonrefoulement. Länder som bryter mot dessa rättigheter begår brott mot humanitär lag.

Människor som utsätts för politisk, rasistisk eller religiös förföljelse har också rätt att söka asyl i andra länder. Det strider mot de mänskliga rättigheterna att skicka dem tillbaka till hemlandet. Sveriges nuvarande asylpolitik står ofta i konflikt med internationell lag och bör därför omprövas.

Folkmord förekommer också. Förföljelse riktad mot en bestämd folkgrupp som resulterar i att denna folkgrupps möjlighet till överlevnad som ett folk utplånas, vare sig detta sker genom direkt fysiskt våld eller med andra metoder, definieras i internationell lag som folkmord. Blodiga massakrer och massavrättningar är alltså inte nödvändiga för att folkmord skall anses pågå.

Sverige måste, anser miljöpartiet, övergå till en mer generös flyktingpolitik och upphäva det gamla, omdiskuterade ställningstagandet från den 13 december 1989. Mänskliga rättigheter för asylsökandes säkerhet när de är i Sverige måste också upprätthållas, så att de inte utsätts för övergrepp eller attentat medan de vistas på förläggningarna. Att man t.o.m. låter barn sättas i förvar är också ett brott mot de mänskliga rättigheterna, mot den barnkonvention som vi har undertecknat.

Vi har i Sverige många gånger från olika partier talat om vår generösa biståndS- och flyktingpolitik, och vi tycks vara överens på den punkten. Dock har vi långt kvar innan vi har satsat lika mycket på flyktingar och bistånd som vi har tjänat på de vapen som vi exporterat och som förorsakat svåra skador på människor och länder.

Dessutom bedriver även Sverige en osolidarisk handel, som ökar klyftorna mellan rika och fattiga länder. Den handeln leder till att vi får ekonomiska flyktingar och även miljöflyktingar. Är den svenska regeringen beredd att ta emot miljöflyktingar och krigsvägrare, t.ex. från Polen, Baltikum och Tjernobylområdet? Får krigsflyktingar från Mellersta Östern stanna här?

Vi anser också att det behövs en lag om förbud mot rasistiska organisationer och en lag mot etnisk diskriminering i arbetslivet.

Anf. 105 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! Finns det ingenting positivt att säga om svensk flyktingpolitik?

Den frågan tycker jag att man kan ställa sig efter det att man har läst tidningarna och sett TV i går och sedan man lyssnat på en del av de föregående talarna i dag. För att inte tala om den kritik som ständigt riktas mot statens invandrarverk. Visst finns det saker som behöver förändras och förbättras. Men det skulle inte skada med litet nyanser och urskillning i debatten.

Vår flyktingpolitik diskuteras sällan i sin helhet, utan debattörerna väljer ofta ut en bit och ifrågasätter utan att vilja se helheten och utan att vilja se

de ansträngningar som förekommer för att rätta till det som inte är bra. Någon positiv och konstruktiv kritik är det inte heller fråga om.

Ett exempel är handläggningstiderna, som ofta varit föremål för diskussioner. Invandrarverket arbetar ständigt med att förkorta handläggningstiderna. Den nya utlänningslagen och invandrarverkets omorganisation var ett led i strävandena att få ner väntetiderna. Omorganisationen var avsedd för ett mottagande av ca 20 000 personer. Som alla vet ökade antalet asylsökande kraftigt hösten 1989, just när organisationen sjösattes, men det kan man knappast lasta vare sig regeringen eller invandrarverket för.

Det är klart att den stora inströmningen av asylsökande påverkade vårt flyktingmottagande, och en stor del av arbetet och tiden gick åt att skaffa de asylsökande tak över huvudet. Kritikerna mot den nya lagen hävdade att lagen gjorde det omöjligt för asylsökande att komma till Sverige.

Antalet asylsökande under 1990 låg på en hög nivå – det var drygt 29 000. Det tyder också på att den nya utlänningslagen inte hindrar någon asylsökande att ta sig till Sverige.

Att ett så stort antal asylsökande gjorde att det var omöjligt att hålla de korta handläggningstider som var planerade i den nya organisationen säger sig självt. Men detta har naturligtvis gett invandrarverket en erfarenhet som man kommer att ha nytta av i framtiden. Riksdagen har också vid olika tillfällen beviljat invandrarverket medel för att förkorta handläggningstiderna, senast nu i december med 62 milj.kr. Det finns också förslag på ytterligare förstärkningar av budgeten. Att detta inte ger resultat med en gång beror naturligtvis på att det tar sin tid att rekrytera och utbilda handläggare.

Den senaste kvartalsrapporten från invandrarverket visar att den genomsnittliga handläggningstiden för första beslut nu är ca 4 månader. Det är naturligtvis en lång tid för den enskilde att vänta, och kravet är att tiden skall bli kortare.

De flesta som får nej av invandrarverket överklagar till regeringen, och hos regeringen är väntetiden i dag ca 3 månader. Många som får avslag av regeringen utnyttjar den möjlighet som finns i lagen att lämna in en s.k. ny ansökan till invandrarverket. Den möjligheten var tänkt att användas i undantagsfall, dvs. om det under utredningstiden eller efter regeringens beslut hänt saker eller om nya fakta kommit fram. Men den används nu som regel i stället för som undantag. Därför är det inte helt korrekt när de asylsökande på förläggningarna säger att de inte fått besked fastän det gått ett år.

Kommunerna kan nu ta emot flyktingarna snabbare än tidigare. Det gör att de som har uppehålls- och arbetstillstånd snabbare borde kunna etablera sig i vårt svenska samhälle. Det är ju också tanken bakom den s.k. generalschablon som trädde i kraft den 1 januari i år.

Kommunerna skall stimuleras till insatser för flyktingar. Genom de individuella introduktionsplaner som från årsskiftet skall upprättas för alla flyktingar får dessa en bättre möjlighet att klara sig i arbetslivet.

Flera arbetsmarknadspolitiska insatser står till buds för flyktingarna. När de lär sig svenska ingår det bl.a. beredskapsarbete, arbetsplatsorientering, jobbsökaraktiviteter och andra utbildningsinsatser.

För arbetsförmedlingens del handlar det bl.a. om planering av arbetsmarknadsservice, utbildning och arbete. När flyktingarna sedan går ut på

den öppna arbetsmarknaden står de mycket bättre rustade att möta olika situationer.

Bland invandrare och flyktingar finns det många välutbildade, som när de kommer till Sverige inte får ett arbete inom sitt område. Det är naturligtvis beklagligt. Vår strävan måste vara att erbjuda alla ett arbete som motsvarar deras utbildning. Fackförbunden kan här göra goda insatser. De initiativ som tagits av t.ex. SACO för att invandrare med akademiska meriter skall få jobb inom sitt område är lovvärda.

Många landsting är också bra förebilder. Man har inom resp. län tagit reda på vilka som har sjukvårdsutbildning och sedan givit dessa undervisning i vad man kan kalla svenska yrkesspråket. Det har också visat sig att de som deltar i denna utbildning lärt sig även vardagssvenska snabbare. Sedan har de fått arbete inom vården. Det här kan man naturligtvis ta efter inom flera yrkesområden.

En kortare handläggningstid och snabbare kommunplacering skulle också göra det möjligt att öka flyktingkvoten, något som vi alla eftersträvar.

Jag tycker också att det finns anledning att påminna om att vår flyktingpolitik består av flera delar och inte enbart av vårt flyktingmottagande.

En viktig del av vår flyktingpolitik är att arbeta förebyggande – att arbeta aktivt i FN och andra organisationer för att försöka lösa konflikter så att flyktingsituationer inte uppstår och att arbeta för att respekten för de mänskliga rättigheterna upprätthålls.

En annan viktig del av vår flyktingpolitik är biståndet till flyktingar i tredje världen. Sverige ger ekonomiskt bistånd till bl.a. UNHCR. Som bidragsgivare är Sverige ett av de största länderna i förhållande till sin folkmängd. Men UNHCRs resurser är otillräckliga, och dess inkomster har i stort sett legat still sedan 1980, trots att antalet flyktingar fördubblats mellan 1980 och 1990.

Det behövs en samordning inom FNs ram, en internationell dialog om flyktingproblemen, och det behövs konkreta förslag till lösningar. I det arbetet har Sverige en viktig uppgift. I Sverige utreder vi nu förutsättningarna för och en möjlig inriktning av en sammanhållen flykting- och immigrationspolitik. Den idéskiss som finns används också av den arbetsgrupp som UNHCR tillsatt för att hitta varaktiga lösningar på flyktingfrågorna.

Herr talman! Jag tycker alltså att det finns en hel del positivt att säga om vår svenska flyktingpolitik.

Anf. 106 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Vi tycks alla vara överens om att vi skall föra en generös flyktingpolitik. Fråga alla sex riksdagspartier, och du får samma svar. Men när vi kommer fram till den konkreta situationen upphör samstämmigheten.

Alla som sysslar med flyktingar på nära håll märker gång på gång hur människor, både vuxna och barn, bryts ned. De hamnar på sjukhus för psykiska problem, får lugnande medel och mår allt sämre under sin väntetid.

Vi vet också att vi har sänt tillbaka människor som satts i fängelse och t.o.m. utsatts för förnyad tortyr. Detta gäller inte enstaka fall, utan det har förekommit alltför ofta.

Det är fruktansvärt att vi bedriver en flyktingpolitik som gör att flykting-

arna mår ännu sämre efter väntetiden än de gjorde när de anlände till Sverige. Jag anser att praxis inte överensstämmer med lagens bokstav och anda.

Att vi sedan har en bra invandrarpolitik för dem som har fått uppehållstillstånd och försöker lotsa ut invandrarna i arbete och ge dem bra språkkunskaper vill jag stryka under. Det finns naturligtvis saker som kan förbättras, men i stort sett är vår invandrarpolitik följsam och bra. Det finns nu också planer på att man skall lägga upp ett särskilt program för varje flykting, och det kan utvecklas till en mycket fin invandrarpolitik. Däremot ställer vi oss mycket tveksamma till den asylpolitik som vi i dag bedriver. Den har hårdnat ytterligare under det senaste året. Jag tänker t.ex. på den retroaktiva lagstiftningen.

Anf. 107 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Jag förstår om Maud Björnemalm tycker att det är jobbigt att ständigt få kritik när det gäller flyktingpolitiken. Men kritiken kommer inte bara från mig utan även från många andra, inte bara här i riksdagen utan från olika delar av samhället, bland dem säkerligen många som jag tror är allmänt respekterade i samhället för sin kunnighet och saklighet på området.

Finns det inget positivt i flyktingpolitiken, undrar Maud Björnemalm. Självfallet finns det en del positiva saker och också en hel del där folkpartiet liberalerna har varit glada över framstegen. Jag tänker på det nya mottagningssystem som vi hoppas kan ge kommunerna en möjlighet att slussa ut flyktingarna fortare i arbete och en del andra saker som har skett. Men det är bara så förtvivlat svårt att vara så nyanserad som Maud Björnemalm efterlyser när vi lever i en verklighet som präglas av utomordentligt dramatiska beslut. Jag tänker på beslutet från den 13 december, som innebär att 50 % eller färre av de asylsökande får stanna i Sverige mot ungefär 85 % tidigare. Det är så förtvivlat svårt att vara nyanserad i en så oerhört hård verklighet, där det ständigt kommer nya dråpslag mot skyddsbehövande flyktingar som söker sig till Sverige.

Maud Björnemalm tyckte att vi som är kritiska inte vill se helheten. Men det är just helheten som jag är bekymrad över.

Den nya utlänningslagen hindrar inte någon från att ta sig till Sverige, säger Maud Björnemalm. Och det låter ju mycket trevligt. Jag kanske inte är lika segerviss, men jag noterar ändå att socialdemokraterna och även de flyktingmottagande myndigheterna måtte bli besvikna över att den nya flyktinglagen inte lyckades hindra fler människor att ta sig till Sverige, eftersom invandrarverket, som Maud Björnemalm påpekade, ju planerade för 20 000 flyktingar, alltså 10 000 färre än det blev. Så nog måtte man från regeringens sida vara en aning besviken över att dessa prognoser inte höll trots lagen.

Solidaritet är något som är vackert att diskutera och att lyssna till men som inte finns i verkligheten när det gäller flyktingarna i Sverige, åtminstone inte i tillräcklig utsträckning. Solidaritet i socialdemokratisk tappning innebär att de facto-flyktingar inte har någon laglig rätt att få skydd i Sverige. Den gäller endast de flyktingar som har särskilt starka skyddsbehov. Det räcker inte med skyddsbehov, det räcker inte med starka skyddsbehov, utan flyktingarna måste ha särskilt starka skyddsbehov för att få stanna i Sverige. Tidigare fanns det en lag som skydd för deras rättigheter.

Solidaritet i socialdemokratisk tappning innebär också att asylsökande dumpas till det fattiga Polen i strid mot de internationella regler som vi har skrivit under, och den innebär också att man tar 700 milj.kr. från biståndet för att finansiera den svenska flyktingmottagningen. Det är i varje fall inte liberal solidaritet.

Anf. 108 JAN-OLOF RAGNARSSON (v):

Herr talman! Maud Björnemalm frågade om det inte finns något som är positivt i svensk flyktingpolitik. Jag har tagit upp problem och områden som vi kritiserar och där vi anser att regeringen och socialdemokraterna inte för en generös och human flyktingpolitik. Jag har tagit upp beslutet från den 13 december där det är ett undantag i utlänningslagen. Jag frågade Maud Björnemalm hur länge detta undantag skall gälla. Det kom 200 asylsökande till Sverige förra veckan. Skall detta beslut gälla permanent eller kommer man att ändra det igen? Jag kan fråga invandrarministern som sitter i kammaren: Kan jag få ett besked på den här punkten?

Maud Björnemalm sade något om flyktingarna och människorna i tredje världen. Man blev därför förvånad över regeringens s.k. sparförslag i oktober, där regeringen tar bort 700 milj.kr. från biståndsanslaget och för över dem till flyktingmottagandet. Vi inom vänsterpartiet anser att dessa 700 milj.kr. behövs för att förbättra biståndspolitiken. Vi anser inte att de skall användas till flyktingmottagandet i Sverige. Det innebär ju nästan att vi ger u-hjälp till oss själva, eftersom man med biståndsmedel finansierar saker som sker i Sverige. Jag tycker att det är anmärkningsvärt och stötande.

Jag ställde också en fråga till Maud Björnemalm angående rättssäkerheten för de asylsökande. Jag anser det vara stötande att man inom arbetsmarknadsdepartementet arbetar på ackord med dessa frågor. Hur blir det då med rättssäkerheten? Jag tog ett exempel. Skulle vi acceptera om domstolarna, som har stora balansproblem, också arbetade på ackord? Nej, alla i Sveriges riksdag skulle protestera och säga att rättssäkerheten då åsidosattes. Jag vill ha ett besked i dag om rättssäkerheten och människors lika värde.

Anf. 109 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag vill till utskottsmajoritetens företrädare säga att det ligger i oppositionspartiers uppgifter att vara kritiska. Och en sund kritik i dessa frågor tror jag är mycket värdefull. Jag tror också att flera av oss har bidragit med olika förslag som det efter hand har visat sig att regeringen har tagit till sig. Jag tänker t.ex. på förslaget om ett förändrat kommunalt flyktingmottagande, jag tänker på förslaget om lån i stället för bidrag, vilket väl kom från oss från början, och flera andra förslag med vilkas hjälp vi så småningom tillsammans har kunnat föra frågorna framåt och åstadkomma en bättre politik. Jag hoppas därför att det inte missuppfattas på något sätt.

Vad jag har varit mest kritisk mot är naturligtvis, som de flesta av oss, att handläggningstiderna är för långa. Nu fick jag besked om en genomsnittlig handläggningstid. Och det låter kanske relativt bra. Men genomsnitt är en sak, och de enskilda fallen är en annan. De rapporter man får när man är ute och besöker flyktingmottagningar är tyvärr att väntetiderna är alldeles för långa. Jag frågade om vi kan förvänta oss att invandrarverket i fortsättningen

kommer att hinna med sina ärenden bättre. Polisen hinner för närvarande med sina ärenden, men invandrarverket gör det uppenbarligen inte. Vi moderater har gått med på ökade anslag, men i årets partimotion har vi sagt att vi förväntar oss att ärendena arbetas av, vilket regeringen också har sagt i budgetpropositionen. Jag vill pressa på och säga att detta är mycket viktigt. Om detta inte sker får invandrarverket nog företa rationaliseringsåtgärder som alla andra statliga myndigheter. Ingenting är så bra att det inte kan göras bättre.

Jag frågade också om vår beredskap när det gäller ökade flyktingströmmar. Jag antar att jag kommer att få besked om det nu. Det är inte lätt att hinna svara på alla frågor. Vi kan ju förvänta oss ökade flyktingströmmar från öst, och jag hoppas att det positiva uttalande som bl.a. statssekreteraren tidigare har gjort när det gäller de baltiska flyktingarna är regeringens samfällda uppfattning och att eventuella baltiska flyktingar verkligen får stanna i Sverige om de kommer hit.

Jag vill beklaga att vi inte kan öka flyktingkvoten, vilket många partier är överens om. Även invandrarverket har kommit med ett äskande, men regeringen har sagt nej. Jag hoppas att det blir ett ja så småningom, därför att regeringen ämnar återkomma i frågan under våren 1991, vilket sägs i budgetpropositionen. Men jag vill gärna ha besked när det gäller de frågor som jag har ställt.

Anf. 110 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! Jag vänder mig först till Gullan Lindblad. Hon frågade hur vår beredskap är inför en befarad flyktingström från öst. Jag får svara henne med de klassiska orden att vår beredskap är god.

När det gäller huruvida statens invandrarverk kan arbeta i kapp beträffande ärendena och förkorta handläggningstiderna säger man från invandrarverket, att om asylinströmningen inte ökar, kommer man att klara av att förkorta dessa handläggningstider.

Beträffande det lilla antal asylsökande under den senaste veckan vill jag säga till Jan-Olof Ragnarsson att asylinströmningen under 1990 låg på en hög nivå. Och man kan inte bedöma hur läget för 1991 kommer att bli på grund av att det var en liten inströmning under en veckas tid.

Jämfört med övriga länder har Sverige fortfarande, skulle jag vilja säga, en generös flyktingpolitik. Sverige är alltså unikt på detta område, med tanke på det antal flyktingar som vi tar emot. Jämförd med handläggningstider i andra länder är vår handläggningstid kort. Beträffande vårt flyktingbistånd hänvisar jag vidare till de bifallna asylansökningar som trots allt finns.

Det påstås att vår asylpolitik har hårdnat. Men det finns inga belägg för ett sådant påstående. Det handlar i stället enbart om ett löst tyckande.

Anf. 111 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Vår beredskap är god, hette det innan andra världskriget startade. Men nu vet vi hur det var beställt med den beredskapen. Det har ju sedermera framkommit att den var synnerligen dålig. Jag är alltså inte riktigt nöjd med det svar som jag har fått. Men jag respekterar om Maud Björnemalm inte kan ge mig besked om alla detaljer nu. Jag hoppas dock att

vi i utskottet får en redovisning för hur beredskapen egentligen är. Flyktingströmmen österifrån tenderar ju att bli mycket stor.

Särskilt bör frågan om de sovjetiska judarna beaktas. Det har vi moderater påtalat i en av våra motioner.

Jag fick inte heller något svar på min fråga om just balternas speciella situation. Men jag hoppas att vi är överens om att det goda grannskapet kräver av oss i Sverige att varje baltisk flykting som kommer hit får stanna här.

Vi kommer att ha många tillfällen framdeles att diskutera flykting- och invandrarpolitik. Helt kort vill jag dock beröra några mycket viktiga saker. Vi har ju något diskuterat detta med människors attityder till flyktingar. Främlingsfientligheten har ökat, något som naturligtvis är mycket beklagligt. Bestämda regler och ett fast uppträdande från riksdagens och regeringens sida är en viktig faktor när det gäller att vinna respekt för Sveriges flykting- och invandrarpolitik. Det gäller också att ge klara signaler till omvärlden.

Också några andra saker har påtalats av oss. Det handlar då t.ex. om kravet på en klar och redig information om vilka regler och förhållanden som gäller beträffande exempelvis kostnader och bidragsgivning.

Lokalisering av en flyktingförläggning bör föregås av mycket god information och samtal med både den berörda kommunen och invånarna där – detta för att det inte skall bli som i Kimsta.

Vidare är det mycket viktigt att flyktingarna inte särbehandlas. Jag förstår de unga svenska pojkar och flickor som kanske får stå länge i bostadskön, och som kanske inte får en egen bostad. Det tittar kanske litet snett på den flykting som går före dem i kön. Men jag tror att vi även på den punkten är överens om att alla skall behandlas lika.

Dessutom är det mycket viktigt att det råder likhet inför lagen. Alla människor i Sverige skall omfattas lika av den svenska lagen, så att inte sådant händer som t.ex. skedde i en domstol. Jag tänker då på ett fall där en man bedömdes annorlunda, därför att han kom från ett land med en annan kultur. Sådana aspekter tror jag är mycket viktigare än att bara stifta vissa lagar mot diskriminering. Attitydförändringar åstadkommes genom kunskap och information.

Anf. 112 JAN-OLOF RAGNARSSON (v):

Herr talman! Ni kanske uppfattar mig så som väldigt tjatig. Men varför kan ni inte ge ett besked om hur många asylsökande som skall komma – 20 000, 10 000 eller 5 000 – innan man ändrar lagen och återgår till det normala. Jag får väl inget svar nu heller, men jag kommer nog envist att fortsätta att kämpa för att vi skall återgå till den generösa och humana flyktingpolitik som vi var överens om före den 13 december 1989.

Maud Björnemalm säger att vi bedriver en unik flyktingpolitik i Sverige. Men vi håller på att smygvägen harmonisera oss med EG. Vi håller på att bygga upp murar om en gemensam flyktingpolitik i Europa. Vi hade en debatt i oktober, då jag citerade vad arbetsmarknadsdepartementet hade anfört, nämligen att Sverige kommer att ansluta sig till den konvention som undertecknades i Dublin i juni 1990 om oerhörda begränsningar för asylsökande att ta sig till Europa. Det är någonting som vi inte har diskuterat i

Sveriges riksdag. Men vi kommer att harmonisera oss med Europa och med EG.

Avslutningsvis vill jag säga att det är fantastiskt att en handläggare på invandrarverket kan tjäna 24 500 kr. extra genom att påskynda asylärenden. Jag har inte heller fått något svar på min fråga om just detta med ackord och rättssäkerhet för asylsökande.

Anf. 113 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Det finns inga tillägg, sade Maud Björnemalm, för att flyktingpolitiken har hårdnat. Men vilka är regeringens egna siffror? Är det inte belägg, när man säger att tidigare 85 % av de asylsökande fick stanna mot nu kanske bara varannan? Vad finns det för belägg om man ser på lagstiftningen? Lagen är ju inskränkt. Flera paragrafer används inte längre efter den 13 december 1989.

Flyktingpolitiken i Sverige skulle vara mera generös, om vi tillämpade den nu gällande lagstiftningen, men den tillämpas inte. Det är egentligen fullständigt häpnadsväckande att lagen delvis har suspenderats i över ett år utan att riksdagen har tillfrågats. Det är desto mer häpnadsväckande som de omständigheter som regeringen anförde för att inte längre tillämpa flera av paragraferna faktiskt inte längre råder. Vi har en flyktingtillströmning som i höstas per månad var ungefär hälften av vad den var under hösten 1989, den höst som ledde till panikbeslutet av regeringen.

Invandrarverkets flyktingmottagning fungerar nu på ett mycket bättre sätt än den gjorde under 1989. Invandrarverkets generaldirektör uttryckte sin tacksamhet i invandrarverkets personaltidning. Hon sade: Utan några som helst större problem eller klagovisor i massmedia om katastrof och kollaps har ni invandrarverkets personal lyckats ta väl hand om lika många asylsökande som under 1989, den mängd som föranledde beslutet den 13 december.

Det finns naturligtvis inget stort utrymme för nyanser i en sådan verklighet, eftersom den socialdemokratiska flyktingpolitiken inte är nyanserad. Det vore trevligt att få debattera flyktingpolitik på ett nyanserat sätt. Men det förutsätter en hel del. Det förutsätter att vi återgår till och tillämpar den lag som riksdagen antog för snart två år sedan. Det förutsätter också en rad andra saker, bl.a. att vi respekterar inte bara bokstaven utan även andan i internationella överenskommelser. Det är möjligt att den nyanserade flyktingpolitiken inte kommer att bli verklighet förrän efter september.

Anf. 114 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! Om Maria Leissner skall kunna föra en nyanserad flyktingdebatt, får nog Maria Leissner nyansera sina anföranden också. För det anförande som Maria Leissner höll tidigare i kväll var fullt med överdrifter av olika slag.

Det finns för närvarande, Jan-Olof Ragnarsson, inga planer på att upphäva 13 december-beslutet. Vi har fortfarande, trots förra veckans låga inströmning en hög inströmningsnivå. Man måste ha lång tid på sig för att kunna göra en bedömning av om inströmningen under 1991 kommer att ligga på en lägre nivå.

Sedan vill jag ge Gullan Lindblad en upplysning om vår beredskap. Det finns beredskapsplaner så att man skall kunna ta emot en större inströmning från de baltiska länderna.

Gullan Lindblad talade om behovet av information när man skall starta nya flyktingförläggningar. Förvisso skall man ha god information. Men nu står vi inför den situationen att vi – med de nya handläggningstiderna och med den snabbare kommunplaceringen – kommer att lägga ned flyktingförläggningarna. Ett av de krav som ställs på invandrarverket, när man i budgeten föreslår att verket skall få 127 milj. kr. för att korta handläggningstiderna, är att verket också kan spara på förläggningskostnaderna. Invandrarverket kommer att lägga ned flyktingförläggningar runt om i landet. Tro det eller ej, men nu är det minsann fart på kommunpolitikerna. Nu vill de av olika skäl ha kvar flyktingförläggningarna ute i landet.

(forts. prot. 58)

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

motionerna

1990/91:K201–K240, K241 utom yrkande 2, K242–K256, K301–K321, K401–K429, K501–K504, K601–K628, K701–K712 och K801–K825 till konstitutionsutskottet,

1990/91:Fi201–Fi229, Fi301–Fi320, Fi401–Fi408, Fi410–Fi428, Fi501–Fi519, Fi601–Fi612 och Fi701–Fi719, Sk627 yrkande 17, Sk802 och So270 till finansutskottet,

1990/91:Sk301–Sk436, Sk601–Sk626, Sk627 utom yrkande 17, Sk628–Sk738, Sk801, Sk803–Sk827 och Sk901–Sk906 till skatteutskottet,

1990/91:Ju201–Ju227, Ju301, Ju401–Ju411, Ju501–Ju510, Ju601–Ju648, Ju701–Ju722, Ju801–Ju840, Ju842 och Ju843 till justitieutskottet,

1990/91:L201–L217, L301–L312, L401–L427, L501–L505, L601–L623, L701–L736, L801–L812 och L901–L916 till lagutskottet,

1990/91:U201–U239, U240 utom yrkande 28, U241–U260, U301–U311, U401–U433, U501–U534, U601–U672, Fi409, Ub515 och Ub690 yrkande 1 till utrikesutskottet,

1990/91:Fö201, Fö202, Fö301, Fö302, Fö401–Fö426, Fö501–Fö503, Fö701–Fö706, Fö801–Fö816, Fö901 och Fö902 till försvarsutskottet,

1990/91:Sf201–Sf361, Sf501–Sf529, Sf601–Sf648 och A224 till socialförsäkringsutskottet,

1990/91:So201–So269, So271–So339, So401–So535, So601–So638, Ub630 yrkandena 2 och 3 samt Ub808 yrkande 2 till socialutskottet,

1990/91:Kr201–Kr357, Kr401–Kr411 och Kr501–Kr528 till kulturutskottet,

1990/91:Ub201–Ub342, Ub501–Ub514, Ub516–Ub609, Ub611–Ub629, Ub630 utom yrkandena 2 och 3, Ub631–Ub689, Ub690 utom yrkande 1, Ub691–Ub728, Ub801–Ub807, Ub808 utom yrkande 2, Ub809–Ub826, U240 yrkande 28, T511 yrkande 2 och Bo213 till utbildningsutskottet,

1990/91:T201–T252, T253 utom yrkande 10, T254–T270, T301–T380, T401–

T446, T501–T510, T511 utom yrkande 2, T512–T565, T601–T636, T638–T651, T701–T711, T801–T812 och T901–T939 till trafikutskottet,

1990/91:Jo201–Jo280, Jo301–Jo319, Jo401–Jo452, Jo501–Jo535, Jo601–Jo622, Jo624–Jo630, Jo701–Jo819, Jo901–Jo923 och T253 yrkande 10 till jordbruksutskottet,

1990/91:N201–N377 och N401–N460 till näringsutskottet,

1990/91:A201–A223, A225–A273, A401–A505, A601–A608, A701–A774 och A801–A814 till arbetsmarknadsutskottet,

1990/91:Bo201–Bo212, Bo214–Bo254, Bo301–Bo335, Bo401–Bo416, Bo501–Bo545 och K241 yrkande 2 till bostadsutskottet.

3 § Anmälan om interpellation

Anmäldes att följande interpellation framställts

den 6 februari

1990/91:142 av *Annika Åhnberg* (v) till utbildningsministern om Radio Södertälje:

Utbyggnaden av lokalradio i Sverige har utan tvekan varit mycket positiv. I dag har vi 25 lokala kanaler. Undersökningar visar att lyssnarna är många.

Det gäller i hög grad för Radio Södertälje, som drivs inom ramen för Radio Stockholm, men som är en självständig enhet. I 14 år har man dagligen sänt lokalradio till stor glädje och nytta för Södertäljeborna.

Södertälje är, med sina 80 000 innevånare, den näst största kommunen i Stockholms län. Södertälje är definitivt inte en förort till Stockholm utan en självständig kommun med eget näringsliv och kulturliv. Lokalradion fyller ett viktigt behov i Södertälje. Den bidrar till att stärka den egna identiteten och öka sammanhållningen. Det är viktigt för en kommun, som ligger så nära den stora huvudstaden.

Det gör också att begreppet decentralisera får en speciell innebörd. Det är riktigt att decentralisera besluten kring lokalradion till de olika kanalerna själva, men när Radio Stockholm nu väljer att föreslå en nedläggning av radio Södertälje så leder det i praktiken till en centralisering. I Stockholmsperspektivet är måhända radio Södertälje en bisak, men för ett stort geografiskt område är Södertälje en centralort. Verkligheten låter sig inte delas in efter administrativa gränser. Södertälje har en omnejd både i Stockholms län och i Södermanlands län. Radio Stockholm kan omöjligt på samma sätt som radio Södertälje bevaka detta helhetsperspektiv.

Under de 14 åren har ett omfattande kontaktnät byggts upp mellan radion och Södertäljeborna, som innebär en unik kunskap och insikt i lokala förhållanden.

Konsekvenserna av en nedläggning är mycket stora för Södertäljeregionen och motverkar ambitionen att stärka länets södra delar. Därför måste det nu till en politisk reaktion på nedläggningshotet och jag vill fråga utbildningsministern:

Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att garantera Radio Södertäljes fortlevnad, som självständig lokalradio?

4 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 6 februari

1990/91:379 av *Maria Leissner* (fp) till statsrådet Maj-Lis Lööw om rättssäkerheten i asylärenden:

Enligt dokumenterade uppgifter i massmedia förekommer det att handläggare på arbetsmarknadsdepartementet får ackordslön efter hur många asylärenden de klarat av.

Jag vill fråga invandrarministern om detta förfaringssätt är förenligt med kraven på rättssäkerhet i asylärenden.

1990/91:380 av *Maria Leissner* (fp) till statsrådet Maj-Lis Lööw om bulgarienturkarna som arbetskraftsinvandrare:

I Österrike har ett antal bulgarienturkar fått möjlighet att stanna i landet som immigranter. Myndigheterna i Österrike tog initiativ till "sociala överenskommelser" mellan arbetsgivare, fack och myndigheter om att acceptera bulgarienturkarna som arbetskraftsinvandrare. När invandrarministern besökte Österrike för några veckor sedan bör hon haft möjlighet att informera sig om detta okonventionella förfaringssätt att lösa bulgarienturkarnas problem.

Jag vill mot den bakgrunden fråga invandrarministern om hon övervägt att på liknande sätt som i Österrike, dvs. genom överenskommelser mellan fack och arbetsgivare, kunna acceptera de kvarvarande bulgarienturkarna som arbetskraftsinvandrare.

1990/91:381 av *Viola Claesson* (v) till miljöministern om kriget vid Persiska viken och påverkan på miljön:

På söndagen manade president Bush 250 miljoner amerikaner att åkalla Guds hjälp åt USA-alliansens "rättfärdiga krig" vid Persiska viken medan Saddam Hussein deklarerar att Gud stöder Bagdads "heliga krig". Under tiden rapporteras att de USA-allierade lyckats förstöra irakiska anläggningar för kemvapenframställning samt flera kärnkraftsreaktorer genom bombanfall. De senare sägs ha totalförstörts. Enligt en fransk militär talesman läcker det nu ut nervgas från de förstörda kemvapenfabrikerna. Men uppgifterna är knapphändiga eftersom de censureras. Vi har däremot fått veta att miljökatastrofen efter oljeutsläppen vid Persiska viken är ett faktum även om uppgifterna om vem som förorsakat utsläppen inte är klarlagda. Det senare tycks ha lett till att svenska hjälpinsatser inte utnyttjats.

Jag vill därför fråga miljöministern:

Har regeringen tillräcklig information om i vilken omfattning nervgaser, radioaktivitet samt oljeflöden läckt ut i Irak och vid Persiska viken för att Sverige skall kunna bistå med civila hjälpinsatser?

1990/91:382 av *Annika Åhnberg* (v) till miljöministern om källsorteringen av hushållsavfall:

1990 beslutade riksdagen att kommunerna skall ha ansvaret för hela avfallsplaneringen. Före år 1994 skall källsortering ha införts.

Undersökningar visar att ambitionerna är höga hos kommunerna, men också att man ser många problem. Ett sådant är definitionen av begreppet källsortering. Enligt min mening räcker det inte att kommunen organiserar pappers- och glasinsamlingar, för att man skall kunna kalla det källsortering. Kommunerna behöver för sin planering veta vad som avses.

Ett annat problem är att få avsättning för insamlat material. Höga insamlingskostnader i kombination med låga råvarupriser skapar problem för många kommuner.

Om riksdagens beslut förra året skall kunna omsättas i fungerande praktik, krävs det ytterligare politiska beslut. Jag vill därför fråga miljöministern:

Vad avser regeringen göra för att undanröja de ovan nämnda svårigheterna i samband med källsortering av hushållsavfall?

5 § Kammaren åtskildes kl. 19.23.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 1 § anf. 10 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 25 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 38 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 51 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 85 (delvis) och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 6 februari

1 § Allmänpolitisk debatt 1
Talmannen
Partiledardebatt 1
Carl Bildt (m)
Bengt Westerberg (fp)
Olof Johansson (c)
Lars Werner (v)
Inger Schörling (mp)
Statsminister Ingvar Carlsson (s)
Utrikesfrågor 43
Margaretha af Ugglas (m)
Jan-Erik Wikström (fp)
Pär Granstedt (c)
Bertil Måbrink (v)
Per Gahrton (mp)
Stig Alemyr (s)
Utrikesminister Sten Andersson (s)
Nic Grönvall (m)
Hadar Cars (fp)
Arbetsmarknadsminister Mona Sahlin (s)
Per-Ola Eriksson (c)
Lars Norberg (mp)
Bertil Persson (m)
Hans Göran Franck (s)
Jan Jennehag (v)
Berndt Ekholm (s)
Sysselsättningspolitik 105
Anders G Högmark (m)
Sigge Godin (fp)
Börje Hörnlund (c)
Karl-Erik Persson (v)
Arbetsmarknadsminister Mona Sahlin (s)
Marianne Samuelson (mp)
Flykting- och invandrarpolitik 127
Gullan Lindblad (m)
Maria Leissner (fp)
Jan-Olof Ragnarsson (v)
Ragnhild Pohanka (mp)
Maud Björnemalm (s)
(forts. prot. 58)

2 § Hänvisning av ärenden till utskott 142
3 § Anmälan om interpellation
1990/91:142 av Annika Åhnberg (v) om Radio Södertälje 143
4 § Anmälan om frågor
1990/91:379 av Maria Leissner (fp) om rättssäkerheten i asylärenden 144
1990/91:380 av Maria Leissner (fp) om bulgarienturkarna som arbetskraftsinvandrare 144
1990/91:381 av Viola Claesson (v) om kriget vid Persiska viken och påverkan på miljön 144
1990/91:382 av Annika Åhnberg (v) om källsorteringen av hushållsavfall 145

gotab 98074, Stockholm 1991